EDMONDO DE AMICIS

Çocuk Kalbi

iletişim

EDMONDO DE AMICIS

21 Ekim 1846'da Oneglia, Sardinya'da doğdu. Okula Torino'da başladı. Sonra askerî okula yazılıp subay oldu. Askerlikle ilgili bir dergiye yazılar yazdı ve ardından, ordudan ayrılıp kendini tamamen yazı işlerine verdi. Ünlenmesini sağlayan romanı *Çocuk Kalbi* 1886'da yayımlandı. 11 Mart 1908'de hayatını kaybetti.

Cuore

İletişim Yayınları 2888 • İletişim Çocuk Klasikleri 14
ISBN-13: 978-975-05-2870-5
© 2020 İletişim Yayıncılık A. Ş. / 1. Basım
1. Baskı 2020, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYAN Necdet Dümelli
TASARIM Suat Aysu
KAPAK ve İÇ İLLÜSTRASYONLAR Seda Mit
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Alper Zorlu

BASKI Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 45030
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387
Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,
Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

EDMONDO DE AMICIS

Çocuk Kalbi

Cuore

ÇEVİREN
ÜMİT EDEŞ

iletişim

ÖNSÖZ

Çocuk edebiyatının en önemli romanlarından biri olan *Çocuk Kalbi*'nin yazarı Edmondo de Amicis 1846'da doğdu. Bu yıllarda İtalya yarımadasında farklı devletler hüküm sürüyordu. 1848'de ise İtalyancada "diriliş" anlamına gelen *risorgimento* dönemine girildi. Bu dönemde İtalya'nın toprak bütünlüğü sağlandı. Bununla birlikte resimde, müzikte, edebiyatta da bir atılım yapıldı.

Edmondo de Amicis işte böyle bir ortamda çocukluğunu, gençliğini geçirdi. *Çocuk Kalbi* yayımlandığında kırk yaşındaydı ve kırk yıl boyunca savaşlar, politik çalkantılar görmüştü. Bu durumun eserine yansıması olağan bir durumdu. Kitabı kaleme aldığı yıllarda çocukları Furio ve Ugo, kitaptaki çocuklarla aynı yaşta olan öğrencilerdi. Dolayısıyla çocuklarının öğrencilik yaşamından yoğun bir ilham aldı. Diğer yandan, askerlik geçmişinden yararlandı. Çocukken, Modena'daki askerî okula gitmişti. Mezun olduğunda subay olarak gö-

rev yaptı ve çeşitli savaşlara katıldı. Daha sonra ordunun çıkardığı *L'Italia Militare* adlı askerlik dergisine yazılar yazmaya başladı. İşte böyle başladı Edmondo de Amicis'in yazarlık serüveni. Bu yazılarını 1868'de bir kitapta topladı. Ardından ordudan ayrılarak *La Nazione* adlı gazetede çalışmaya başladı. Bu dönemde Londra ve İstanbul gibi kentler hakkında gezi yazıları yazdı. Bu alandaki başarısı, kalemini edebiyat alanında oynatması için teşvik etti onu. Tanınırlığı *Çocuk Kalbi*'nin 1886'da yayımlanmasıyla doruğa çıktı.

Kitapta İtalya'nın birliği meselesine özel bir önem verdi. Guiseppe Garibaldi gibi halk kahramanlarından, Victor Emmanuel ve Umberto gibi krallardan bahsetti. Bunu on bir yaşındaki bir öğrenci olan Enrico Bottini'nin okul hayatını anlatırken yapıyordu. Böylece hem çocukların ilgisini çekmeyi, hem de onlara çeşitli bilgiler aktarmayı amaçlamıştı. Yazar, önsözünde bu kitaba "bir İtalya devlet okulundaki üçüncü sınıf öğrencilerinden biri tarafından yazılmış bir okul yılının öyküsü" adının da verilebileceğini söylüyordu. Anlatıcı Enrico Bottini'nin günlüğüydü bu metin. Bu günlüğe, anne ve babasının Enrico'ya yazdığı, genellikle öğüt veren mektupları ve her ay sınıfta okunan "ayın öyküsü" eşlik ediyordu. Bu üç katmanlı romanda yukarıda da bahsedildiği gibi tarihsel olaylara ve bunun yanı sıra yardıma ihtiyacı olanın yardımına koşma, arkadaşlarına destek olma, sevgi gösterme gibi değerlere; yurtseverlik, yoksulluk, işçilerin hayatı gibi toplumsal konulara değindi yazar.

Roman onlarca dile çevrilip dünyanın dört bir yanında yayımlandı. Doğu Asya'ya, Güney Amerika'ya kadar uzandı ünü. Böylece "bir İtalya devlet okulundaki" öğrencinin hikâyesi tüm dünyaya yayıldı, birçok öğrenci tarafından okundu. Aynı zamanda Vittorio de Sica gibi yönetmenlerin, Umberto Eco gibi eleştirmenlerin de ilgisini çekti. Filmlere, tiyatrolara uyarlandı, hakkında kitaplar yazıldı.

CUORE

EDMONDO DE AMICIS

Yazarın Önsözü

Bu kitap, özellikle dokuz ile on üç yaş arasında olan ilkokul çocuklarına yöneliktir ve kitaba "bir İtalya devlet okulundaki üçüncü sınıf öğrencilerinden biri tarafından yazılmış bir okul yılının öyküsü" başlığı verilebilir.

Üçüncü sınıf öğrencilerinden biri tarafından yazılmış derken, onun kitabı tam da basıldığı şekliyle yazmış olduğunu söylemek istemiyorum. Okulda ve dışarıda gördüğü, duyduğu, düşündüğü şeyleri bir deftere bildiği gibi, günü gününe yazıyordu o; babası da yıl sonunda oğlunun düşüncelerinde mümkün mertebe değişiklik yapmayıp sözlerini de olduğu gibi korumaya özen göstererek bu sayfalara notlar düştü. Çocuk dört yıl sonra liseye gittiğinde, el

yazılarını yeniden okuyunca, kişiler ve olaylarla ilgili taze anılarından yararlanarak kendinden bir şeyler ekledi bunlara. Şimdi bu kitabı okuyun çocuklar: Umuyorum ki kitaptan memnun kalacaksınız ve kitap size fayda sağlayacaktır.

EKİM

Okulun İlk Günü

17, Pazartesi

Bugün okulun ilk günü. Köydeki o üç aylık tatil bir rüya gibi geldi, geçti! Annem bu sabah beni Baretti Okulu'na götürüp üçüncü sınıfa yazdırdı; bense köyü düşünüyordum, içimden gelmiyordu okula gitmek. Yollar çocuk kaynıyordu, iki kırtasiye dükkânı da sırt çantası, dosya, defter alan anne babalarla doluydu, okulun önünde de o kadar çok insan toplaşmıştı ki hademeyle mahallenin bekçisi kapıyı güçlükle tutabiliyorlardı. Kapının yanında omzuma dokunulduğunu hissettim, karışık kızıl saçları, her zamanki neşeli haliyle ikinci sınıf öğretmenimdi, bana şöyle dedi:

"Ee, Enrico, artık tamamen ayrı mı düştük?"

Bunu gayet iyi biliyordum, ama bu sözler yine

de yüreğimi burktu. Güçbela içeri girdik. Hanımlar, beyler, halktan kadınlar, işçiler, subaylar, nineler, hizmetçiler, hepsi de bir eliyle çocuğunu, öbürüyle karnelerini tutmuş, giriş salonunu ve merdivenleri doldurmuş, tiyatroya giriyormuşçasına uğultu yapıyorlardı. Üç yıl boyunca hemen her gün geçtiğim,

yedi sınıfın kapısının açıldığı giriş kattaki o geniş salonu görünce içim pek hoş oldu. Ortalık kalabalıktı, öğretmenler gidip geliyorlardı.

Birinci sınıf öğretmenim sınıfın kapısında bana selam verip "Enrico, sen bu yıl üst kattasın. Seni bir daha buradan geçerken göremeyeceğim!" diyerek üzüntüyle baktı bana.

Müdürün etrafı çocuklarına yer kalmadığı için endişeli haldeki kadınlarla sarılmıştı, adamın sakalı geçen yılkinden biraz daha ağarmış gibi göründü bana. Çocukları da büyümüş, irileşmiş buldum. Öğrencilerin sınıflara dağıtımı işinin yapılmış olduğu giriş katta sınıfına girmek istemeyip sıpalar gibi ayak direyen, ilkokula hazırlık sınıfına başlayan çocuklar vardı, onları zorla içeri çekmek gerekiyordu; kimi sıralardan kaçıyor, kimi anne babasının gittiğini görünce ağlamaya başlıyordu, anne babaları geri dönüp onları avutmak ya da eve geri götürmek zorunda kalıyorlar ve öğretmenler de yılgınlığa kapılıyordu. Küçük kardeşim Delcati Öğretmen'in sınıfına verilmişti, ben birinci kattaki Perboni Öğretmen'in sınıfına gidecektim. Saat onda hepimiz sınıftaydık, elli dört kişiydik; ikinci sınıftan, aralarında hep sınıf birincisi olan Derossi'nin de yer aldığı on beş-on altı arkadaşım vardı ancak. Yazı geçirmiş olduğum ormanları, dağları düşününce okul bana öyle küçük, öyle iç karartıcı göründü ki... Hep bizimle birlikte gülecek denli iyi yürekli, aramızdan biri sayılabilecek denli de ufak tefek olan ikinci sınıf öğ-

retmenim de geliyordu aklıma ve o karmakarışık kızıl saçlarıyla onu bir daha orada göremeyeceğim için üzülüyordum. Şimdiki öğretmenimizse uzun boylu, sakalsız, kırlaşmış uzun saçları ve alnında düz bir çizgi var, gür sesli, her birimizin gözünün içine tek tek, içimizi okurmuşçasına bakıyor ve hiç yüzü gülmüyor.

İçimden şöyle diyordum:

"İşte ilk gün. Daha dokuz ay var. Onca ders, onca aylık sınav, onca yorucu çalışma!"

Çıkışta annemi bulmaya öyle ihtiyacım vardı ki, koşup ellerini öptüm.

Annem bana "Cesaret, Enrico!" dedi. "Birlikte çalışacağız."

Eve mutlu mesut döndüm. Ama artık o güzel tebessümüyle neşe dolu öğretmenim yoktu, okul önceden olduğu gibi güzel görünmüyordu gözüme.

Öğretmenimiz

18, Salı

Bu sabahtan beri yeni öğretmenime de ısınmış bulunuyorum. Biz sınıfa girerken o çoktan yerine oturmuştu, ara sıra geçen yılki öğrencilerinden biri ona selam vermek için sınıfın kapısında beliriyordu:

"Günaydın, öğretmenim."

"Günaydın, Bay Perboni." Kimi de sınıfa giriyor, onun eline dokunup kaçıveriyordu. Onu sevdikleri, tekrar ona dönmek istedikleri belli oluyordu.

O da onlara "Günaydın," diye karşılık veriyordu. Uzattıkları ellerini sıkıyor, ama hiçbirine bakmıyordu; her selama karşılık alnındaki derin çizgiyle ciddiyetini bozmadan pencereye dönüp karşıdaki evin çatısına bakıyordu; bu selamlamalara sevineceği-

ne dertleniyordu sanki. Sonra her birimize teker teker, dikkatle bakıyordu. Bize yazı yazdırırken kürsüden inip sıraların arasında dolaşmaya başladı, yüzünü olduğu gibi kırmızı kabarcıklar kaplamış bir çocuğu görüp yazdırmayı bıraktı, yüzünü ellerinin arasına alıp baktı, sonra çocuğa neyi olduğunu sordu ve ateşi var mı diye bakmak için elini alnına koydu. O sırada arkasında bir çocuk sıranın üstüne çıkıp komiklik yapmaya başladı. Öğretmen bir anda arkasını döndü, çocuk şıp diye yerine geri oturuverdi ve oracıkta başı önünde, cezasını bekler halde kalakaldı.

Öğretmen bir elini onun başına koyup "Bir daha yapma," dedi.

Başka da hiçbir şey demedi. Kürsüsüne dönüp yazdırmasını yaptırdı.

Yazdırma işi bitince, bir an sessizce bize baktı; sonra yavaş yavaş, gür ama hoş sesiyle "Dinleyin," dedi, "birlikte geçireceğimiz bir yılımız var. Bunu iyi geçirmeye bakalım. Derslerinize çalışın ve uslu olun. Benim ailem yok. Ailem sizlersiniz benim. Geçen yıla kadar annem vardı, ama o da öldü. Yalnız başıma kaldım. Dünyada sizlerden başka kimsem yok, sizlerden başka sevip düşüneceğim kimsem yok. Sizler benim çocuklarım olmalısınız. Sizleri seviyorum, sizin de beni sevmeniz gerekiyor. Kimseyi cezalandırmak istemiyorum. İyi yürekli çocuklar olduğunuzu gösterin bana; okulumuz bir aile, sizler de benim tesellim ve gurur kaynağım olacaksınız. Söz verin demiyorum, yüreğinizde bana

çoktan evet demiş olduğunuzdan eminim. Size teşekkür ediyorum."

O anda hademe dersin bittiğini bildirmek üzere içeri girdi. Hepimiz sıralarımızdan sessiz sedasız kalktık. Sıranın üstüne çıkmış olan çocuk öğretmenin yanına gidip titreyen bir sesle "Öğretmenim, beni bağışlayın," dedi.

Öğretmen onu alnından öptü ve "Tamam, hadi evladım," dedi.

Bir Kaza

21, Cuma

Ders yılı bir kazayla başladı. Bu sabah okula giderken babama öğretmenin söylediklerini anlatıyordum ki sokakta, okulun kapısının önünde bir sürü insan birikmiş olduğunu gördük.

Babam hemen, "Bir kaza!" dedi, "Yıl tatsız başladı!" Güçbela içeri girdik. Büyük salon anne babalarla, öğretmenlerin bir türlü sınıfa sokamadığı çocuklarla tıklım tıklımdı ve herkes müdürün odasına yönelmişti, "Zavallı çocuk! Zavallı Robetti!" sesleri duyuluyordu ortalıkta.

Başların üzerinden, insanlarla dolu odanın dibinde bir bekçi kaskı ile müdürün kel kafası görülmekteydi. Sonra uzun şapkalı bir bey girdi içeri ve herkes, "Doktor geldi!" dedi.

Babam bir öğretmene sordu:

"Ne olmuş?"

"Ayağının üstünden bir tekerlek geçmiş," diye cevap verdi öğretmen.

"Ayağı kırılmış," dedi bir başkası.

İkinci sınıftan bir çocukmuş, Dora Grossa Sokağı'ndan okula gelirken ilkokul hazırlık sınıfından bir ufaklığın annesinin elinden sıyrılıp yolun ortasında düştüğünü, tam arkasında, birkaç adım ötesinde de bir arabanın ona doğru gelmekte olduğunu görmüş ve gözü pek bir şekilde atıldığı gibi onu yakalayıp kurtarmış, ama kendi ayağını çekecek kadar atik davranamadığı için arabanın tekeri onun üzerinden geçmiş. Bir topçu yüzbaşısının oğluymuş. Bize bunları anlatırlarken bir kadın delirmişçesine salona girip kalabalığı yardı. Robetti'nin haber gönderilmiş olan annesiymiş bu. Başka bir kadın da ona doğru koştu ve hıçkıra hıçkıra kollarını boynuna sardı onun, kurtarılan çocuğun annesiymiş bu da.

İkisi birden odaya atıldılar, çaresiz bir haykırış işitildi sonra:

"Ah, Giulio'm benim! Yavrum!"

Tam o anda kapının önünde bir araba durdu, hemen ardından da müdür, kucağında bembeyaz yüzü, kapalı gözleriyle başını onun omzuna dayamış çocukla göründü. Herkes susuverdi. Annenin hıçkırıkları işitiliyordu. Müdür bir an durdu, solgundu, çocuğu insanlara göstermek üzere iki koluyla birden biraz yukarı kaldırdı.

Ve o zaman erkek ve kadın öğretmenler, anne babalar, çocuklar hep bir ağızdan mırıldandılar:

"Aferin, Robetti!"

"Aferin, zavallı yavrum!" dediler ve öpücükler gönderdiler ona, etrafında bulunan kadın öğretmenlerle çocuklar ellerini, kollarını öpüyorlardı çocuğun.

Çocuk gözlerini açtı ve "Çantam!" dedi.

Kurtarılan miniğin annesi ağlayarak çantasını gösterdi ona ve "Ben getiriyorum, meleğim, ben getiriyorum sana," dedi.

Bir yandan da elleriyle yüzünü örtmüş olan yaralı çocuğun annesine destek oluyordu. Dışarı çıkıp çocuğu arabaya yatırdılar, araba yola çıktı. Sonra hepimiz sessizce okula girdik.

Calabrialı Çocuk

22, Cumartesi

Dün akşam öğretmen bize zavallı Robetti'nin bir süre koltuk değnekleriyle yürümek zorunda kalacağı haberini verirken müdür okula yeni kaydolan bir çocukla içeri girdi; epeyce esmer yüzlü, siyah saçlı, iri siyah gözlü, gür kaşları alnının ortasında birleşen, koyu renk giysiler içinde, beline siyah kemer takmış bir çocuktu bu. Müdür, öğretmenin kulağına bir şeyler söyledikten sonra o kocaman iri gözleriyle ürkek ürkek bize bakmakta olan çocuğu onun yanında bırakarak çıktı.

Bunun üzerine öğretmen çocuğun bir elini tutup sınıfa seslendi:

"Memnun olmalısınız. Bugün okula buradan beş yüz mil kadar uzakta olan Reggio di Calabria do-

ğumlu küçük bir İtalyan gelmiş bulunuyor. Uzaklardan gelen bu kardeşinizi sevin. İtalya'ya büyük insanlar yetiştirmiş, güçlü işçiler ve cesur askerler vermekte olan şanlı bir toprakta, yetenekli ve yürekli insanlarla dolu bir halkın yaşadığı yüce ormanlar ve yüce dağlar bulunan vatanımızın en güzel topraklarından birinde doğmuş o. Doğduğu kentten uzakta olduğunu fark etmeyeceği şekilde sevin onu; bir İtalyan çocuğunun hangi İtalyan okuluna ayak basarsa bassın orada kardeşlerini bulacağını gösterin ona."

Bunu söyledikten sonra ayağa kalkıp duvardaki İtalya haritası üstünde Reggio di Calabria'nın bulunduğu yeri gösterdi. Sonra yüksek sesle seslendi:

"Ernesto Derossi!" Hep sınıf birincisi olan çocuktu bu. Derossi ayağa kalktı.

"Gel buraya," dedi öğretmen. Derossi sırasından kalkıp kürsüye doğru giderek Calabrialının karşısında durdu.

"Okul birincisi olarak," dedi öğretmen ona, "bütün sınıf adına hoş geldin demek üzere kucakla yeni arkadaşını, Piemonte'nin oğlunun Calabria'nın oğlunu kucakladığı gibi."

Derossi Calabrialıyı kucaklayıp açık, net sesiyle "Hoş geldin!" dedi ona, o da onu coşkuyla iki yanağından öptü.

Herkes alkış tuttu.

"Sessizlik!" diye bağırdı öğretmen, "Okulda alkış tutulmaz!" Ama memnun olduğu belliydi. Calabri-

alı da memnundu. Öğretmen ona yer gösterdi ve sıraya kadar eşlik etti. Sonra yine konuştu:

"Bu söylediklerimi aklınızda iyi tutun. Bunun gerçekleşebilmesi, yani Calabrialı bir çocuğun Torino'da kendini evinde hissedebilmesi, Torinolu bir çocuğun da kendini Reggio di Calabria'da evinde hissedebilmesi için ülkemiz elli yıl boyunca müca-

dele verdi, otuz bin İtalyan öldü. Hepiniz birbirinize saygı göstermeli, birbirinizi sevmelisiniz; ama aranızdan biri çıkar da bizim buralarda doğmadı diye bu arkadaşınızın kalbini kırarsa, bir daha üç renkli bayrağımız geçerken gözlerini yerden kaldırmayı hak etmeyecek biri olacaktır işte o."

Calabrialı yerine oturur oturmaz yanındakiler ona kalemler ve bir damga armağan ettiler, en arka sırada oturan bir başka çocuk da ona bir İsveç pulu gönderdi.

Arkadaşlarım

25, Salı

Calabrialıya pul gönderen çocuk benim en sevdiğim çocuk, adı Garrone ve sınıfın en büyüğü, neredeyse on dört yaşında, koca kafalı, geniş omuzlu; iyi çocuktur, gülümsediği zaman belli olur bu, ama koca bir adam gibi hep düşünceli görünür. Artık arkadaşlarımın çoğunu tanımış bulunuyorum.

Başka birini daha seviyorum, adı Coretti, çikolata rengi bir kazak ve kedi tüyü bir şapka giyer; her zaman neşelidir, '66 savaşında Prens Umberto'nun birliğinde askerlik yapmış, dediklerine göre de üç madalyası olan bir kereste tüccarının oğlu.

Küçük Nelli var ayrıca, sıska, suratı çökmüş, kambur garibanın biri.

Çok iyi giyinen, devamlı giysilerindeki tüyleri silkeleyen biri var bir de, adı Votini.

Önümdeki sırada babası duvarcı olduğundan "küçük duvarcı" dedikleri bir çocuk var, yüzü elma gibi tombalak, burnuysa mermi misali. Özel bir yeteneği var, tavşan suratını taklit edebiliyor, herkes ona tavşan suratı taklidi yaptırıp gülüyor; mendil gibi dertop edip cebinde taşıdığı küçük bir hasır şapkası var.

Küçük duvarcının yanında Garoffi oturuyor, baykuş gagası gibi burnu, miniminnacık gözleriyle uzun ve sıska şey, ha bire kalem uçlarıyla, resimlerle, kibrit kutularıyla uğraşır durur, dersleri de tırnaklarına yazar ki gizli gizli oradan okusun.

Sonra küçük bir bey var, Carlo Nobis, bir kibirli görünür ki... Pek sevdiğim iki çocuğun arasında oturuyor: Biri bir demircinin oğlu, dizlerine kadar gelen bir ceketin içine sokuşturulmuş, hastaymış gibi solgun mu solgun, her zaman da ürkek bir hali var, yüzü deseniz hiç gülmez; öbürüyse kızıl saçlı biri, bir kolu felçli, boynuna asılı taşıyor onu. Babası Amerika'ya gitmiş, annesi sokaklarda sebze satıyor. Solumda oturan da –Stardi– ilginç bir tip, ufak tefek, bodur, boyunsuz, kimseyle konuşmayan asık suratlının teki, anlayışı kıt gibi, ama gözünü kırpmadan, alnı kırış kırış, dişlerini sıka sıka pürdikkat öğretmeni dinler; öğretmen konuşurken kendisine bir şey sorsalar ilk ve ikinci seferde cevap vermez, üçüncüdeyse basar tekmeyi. Onun yanında yüzsüz, hüzün-

lü suratlı bir tanesi var, Franti adında biri, başka bir okuldan kovulma.

Aynı giyinen iki de kardeş var, birbirine tıpatıp benzerler, sülün tüylü Calabria usulü şapka takar ikisi de.

Ama hepsinden yakışıklısı, daha da zeki olanı, bu sene de kesin sınıf birincisi olacak olan Derossi'dir ve bunu şimdiden anlamış olan öğretmen soruları hep ona soruyor. Fakat ben Precossi'yi seviyorum, demircinin oğlunu, hani şu uzun ceketli, hasta görünümlü olanı; dediklerine göre babası onu dövüyormuş; çok çekingen biri, biri bir şey soracak ya da dokunacak olsa her seferinde, "Özür dilerim," diyor, temiz ve mahzun gözlerle öylece bakıyor.

Ama en harikası, en iyisi gene Garrone.

Mert Bir Tavır

26, Çarşamba

Bu sabah Garrone'yi yakından tanımış oldum. Sınıfa girdiğimde –birinci sınıf öğretmeni bizim eve kaçta gelebileceğini sormak için beni durdurmuş olduğundan biraz geç kalmıştım– öğretmen henüz yoktu, üç-dört çocuk zavallı Crossi'ye, hani şu kızıl saçlı, bir kolu felçli, annesi sebze satan çocuğa eziyet etmekteydi. Çocuğu cetvellerle dürtüyor, suratına kestane kabukları atıyor, boynuna asılı kolunu taklit ederek sakat, ucube diyorlardı. O ise bir başına sırasının dibine büzülüp donakalmış halde onları dinliyor, kendisini rahat bırakmaları için yalvaran gözlerle bir ona bir öbürüne bakıyordu. Ama berikiler alay ettikçe ediyordu, çocuk da tir tir titremeye başlayıp öfkeden kıpkırmızı ke-

sildi. Derken Franti, şu haşin suratlı olan, bir sıranın üstüne çıkıp kollarında iki sepet taşıyormuş gibi yaparak önceleri oğlunu okulun kapısında beklemeye gelen, şimdiyse hasta olduğundan gelemeyen Crossi'nin annesinin taklidini yaptı. Bir sürü çocuk kahkahalara boğuldu. İşte o zaman Crossi kendini kaybetti, mürekkep hokkasını kaptığı gibi bütün gücüyle Franti'nin kafasına fırlattı, ama Franti başını eğdi, hokka sınıfa giren öğretmenin göğsüne çarpıverdi.

Herkes yerine kaçışıp korku içinde suspus oldu.

Beti benzi atan öğretmen kürsüye çıktı, hiddetli bir sesle sordu:

"Kimdi o?"

Kimse cevap vermedi.

Öğretmen sesini daha da yükselterek bir kez daha bağırdı:

"Kimdi dedim!"

O zaman Garrone, zavallı Crossi'ye acımış olduğundan birden ayağa kalktı ve kararlı bir sesle:

"Bendim!" dedi.

Öğretmen ona baktı, şaşkınlık içindeki diğer öğrencilere baktı, sonra sakin bir sesle "Sen değildin," dedi.

Bir an sonra da, "Suçlu cezalandırılmayacak. Kalksın ayağa," diye devam etti.

Crossi ayağa kalktı, ağlayarak "Beni dövüyor, bana hakaret ediyorlardı, ben de kendimi kaybedip fırlattım..." dedi.

"Otur," dedi öğretmen. "Onu kışkırtanlar ayağa kalksın."

Dört çocuk başları önde ayağa kalktı.

"Siz," dedi öğretmen, "size bir zararı olmayan bir arkadaşınızı dövdünüz, talihsiz biriyle alay ettiniz, kendini savunamayacak birine vurdunuz. En adice, insanlığı lekeleyebilecek en utanç verici hareketlerden birini yaptınız. Kalleşler!"

Böyle söyleyip sıraların arasına indi, bir elini başı eğik halde duran Garrone'nin çenesinin altına koyarak yüzünü kaldırdı, gözlerini gözlerine dikip ona "Sen soylu bir insansın," dedi.

Garrone, fırsatını bulup öğretmenin kulağına artık ne fısıldadı bilmem, öğretmen dört suçluya dönüp sert bir sesle "Sizi affediyorum," dedi.

27, Perşembe

Öğretmenim sözünü tuttu, bugün eve geldi, tam da annemle gazete aracılığıyla bulduğumuz yoksul bir kadına çamaşır götürmek üzere evden çıkmak üzereyken. Onu bizim evde görmeyeli bir yıl olmuştu. Hepimiz bayram ettik. Şapkasının etrafındaki yeşil tülü, güzel giyimi, şekle sokmaya zaman bulamadığı kötü saç stiliyle hep o aynı ufak tefek kadın yine; ama geçen yıla göre biraz solgunlaşmış, saçlarının birkaç teline ak düşmüş, devamlı da öksürüyor.

Annem ona "Sağlığınız nasıl, öğretmen hanım? Kendinize pek bakmıyorsunuz ama," dedi.

"Aman, n'olacak canım," diye cevap verdi öğretmenim, neşeli olduğu kadar hüzünlü de olan gülümsemesiyle.

"Çok yüksek sesle konuşuyorsunuz tabii," diye ekledi annem, "çocuklar çok yoruyordur sizi."

Bu doğru, onun sesi hep duyulur, onun sınıfına gittiğim zamanları hatırlıyorum da, çocukların dikkati dağılmasın diye konuşur durur, bir an olsun oturmaz. Geleceğinden çok emindim, çünkü öğrencilerini asla unutmaz o, isimlerini yıllarca aklında tutar, aylık sınav günleri müdüre koşup hangi notları aldıklarını sorar, onları çıkışta bekler, ilerleme gösterip göstermediklerini anlamak üzere kompozisyonlarını çıkarttırır onlara, artık uzun pantolon giyip saat takan lisedeki birçok öğrencisi hâlâ görmeye gelirler onu. İşte bugün de her perşembe günü hepsini bir müzeye götürüp her şeyi anlattığı geçmiş yıllarda olduğu gibi, öğrencilerini götürdüğü resim sergisinden geliyordu yorgun argın. Zavallı öğretmenim, daha da zayıflamış. Ancak yine hayat dolu, okulundan söz ederken aşka geliyor. İki yıl önce beni çok hasta halimle gördüğü, şimdi kardeşimin olan yatağı görmek istedi; yatağa bir süre baktı, konuşamadı. Sınıfından bir çocuğu, bir eyercinin oğlu olup kızamık geçiren bir öğrencisini ziyaret etmek için erken çıkması gerekiyormuş; düzeltecek bir yığın ödev kâğıdı varmış hem, bütün akşam çalışacakmış, hatta bir de gece olmadan dükkânı olan bir kadına özel matematik dersi vermesi gerekiyormuş.

"Söyle bakalım, Enrico," dedi bana, giderken, "artık zor problemleri çözen, uzun uzun kompo-

zisyonlar yazan biri olarak öğretmenini hâlâ seviyor musun?"

Beni öptü, merdivenlerin dibinden şunu söyledi bir de: "Beni sakın unutma, e mi Enrico?"

Ah benim iyi yürekli öğretmenim, seni asla, asla unutmayacağım. Büyüdüğümde de seni hatırlayacak, öğrencilerinin yanında ziyaretine geleceğim ve bir okulun önünden geçip de bir öğretmenin sesini her duyduğumda senin sesini duyar gibi olacak, nice şeyler öğrendiğim, nice defalar seni hasta ve yorgun, ama yine de daima ilgili, daima hoşgörülü, bir öğrencin yazı yazarken kalemi yanlış tutma alışkanlığı geliştirdiğinde çaresiz, müfettişler bize sorular sorduğunda tir tir titrer halde, başarılı olduğumuzdaysa mutlu, bir anne gibi iyi kalpli ve sevgi dolu olduğunu gördüğüm sınıfında geçirdiğim o iki yılı hep hatırlayacağım. Asla, asla unutmayacağım seni, öğretmenim.

Bir Çatı Katında

28, Cuma

Dün akşam annem ve ablam Silvia'yla gazete aracılığıyla bulduğumuz yoksul kadına çamaşır götürmeye gittik. Ben paketi taşıyordum, Silvia'nın da elinde kadının adının baş harfleriyle adresinin yazılı olduğu gazete vardı. Yüksek bir binanın en üst katına, bir sürü kapının bulunduğu uzun bir koridora kadar çıktık. Annem en sondaki kapıyı çaldı. Genç, sarışın ve çok zayıf bir kadın açtı kapıyı, başındaki mavi eşarbıyla onu daha önce birkaç defa görmüşüm gibi geldi bana.

"Gazetedeki falanca hanım sizsiniz, değil mi?" diye sordu annem.

"Evet hanımefendi, benim."

"Pekâlâ, size biraz çamaşır getirdik."

Kadın bitmek bilmez teşekkürler, hayır duaları etti. O esnada bomboş ve karanlık odanın bir köşesinde, bir iskemlenin önünde diz çökmüş, sırtı bize dönük, yazı yazar gibi görünen bir çocuk gördüm. İskemlenin üstüne kâğıt, yere de mürekkep hokkası koymuş, gerçekten yazıyordu. Bu karanlıkta nasıl yazabiliyordu ki? İçimden bunları geçirirken birden kızıl saçları ve kumaş ceketiyle Crossi'yi, hani şu sebze satan kadının kolu felçli oğlunu tanıyıveriyorum. Kadın eşyaları yerleştirirken bunu anneme usulca anlattım.

"Ses çıkarma!" dedi annem. "Annesine yardımseverlik ettiğini görürse utanabilir, seslenme sakın ona."

Ama tam o anda Crossi arkasını döndü, öylece mahcup kalakaldım, Crossi gülümsedi, annem de o zaman koşup ona sarılayım diye beni dürttü. Gidip sarıldım, ayağa kalkıp elimi tuttu.

"İşte gördüğünüz gibi," diyordu o sırada annesi de anneme, "burada bu oğlanla bir başımayım, kocam altı yıldır Amerika'da, hastayım da üstelik, üçbeş kuruş kazanmak için yeşillik satmaya çıkamıyorum. Zavallı Luiginocuğumun çalışabileceği bir masamız bile kalmadı. Aşağıda, kapıda sıram varken o sıranın üstünde yazabiliyordu hiç değilse, şimdi artık onu da alıp götürdüler. Gözlerini bozmadan derslerine çalışabileceği birazcık ışık bile yok. Okula gönderebilmem bile büyük nimet, kitabını defterini belediye veriyor. Zavallı Luigino, okumaya da bir hevesli ki! Ne gariban bir kadınım ben!"

Annem çantasındaki bütün parayı ona verdi, çocuğu öptü, çıktığımızda ağladı ağlayacaktı.

Bana şunları söylerken de çok haklıydı:

"Bak şu zavallı çocuğa, ne şartlarda çalışıyor, senin her türlü imkânın var ve sana ders çalışmak nasıl da zor geliyor! Ah! Enricocuğum, onun bir günlük çalışması senin bir yıllık çalışmandan bile daha değerli. Ödülleri işte böyle çocuklara vermeliler!"

Okul

28, Cuma

Evet, sevgili Enrico, annenin dediği gibi, ders çalışmak sana zor geliyor. Seni hâlâ istediğim o kararlı ruh ve güler yüzle okula giderken görmüyorum. Hâlâ isteksizlik gösteriyorsun. Fakat dinle: Okula gitmesen günlerin ne sefil, ne berbat geçerdi, düşünsene bir! Daha bir haftada sıkıntıdan ve utançtan için için yer, eğlenceden, kendi varlığından gına gelmiş halde ellerini bitiştirerek okula gitmek için yalvar yakar olurdun. Şimdi herkes ama herkes okuyor, Enricocuğum. Bütün gün çalışıp yorulduktan sonra akşam okula giden işçileri düşün; bütün hafta çalıştıktan sonra pazarları okula giden halktan kadınlarla kızları, talimlerde yorulup tükendikten sonra dönüp kitaplara defterlere el atan askerleri, kör ve sağır çocukları düşün; onlar bile okuyorlar, hatta hapishanedeki mahkûmları, onlar da oku-

ma yazma öğreniyorlar. Düşün, sabah senin çıktığın saatte, senin bulunduğun şehirde otuz bin çocuk daha senin gibi üç saat boyunca bir sınıfa kapanıp ders çalışmaya gidiyorlar. O da bir şey mi? Aşağı yukarı aynı saatte bütün ülkelerde okula giden sayısız çocuğu düşün, gözünde canlandır hele, sessiz köy yollarından, gürültülü şehir sokaklarından, deniz ve göl kıyıları boyunca, yakıcı güneşin altında, sislerin içinde, kanallarla örülü ülkelerde sandallarla, geniş ovalarda at sırtında, karların üstünde yokuş yukarı, vadilerden tepelerden, ormanlardan derelerden, ıssız dağ yollarından, tek başına, ikişer ikişer, gruplar halinde, uzun sıralar halin-

de, hepsi de kolunun altında kitap, binbir çeşit giysiler içinde, binbir farklı dil konuşarak, Rusya'nın buzlar arasında neredeyse kaybolup gitmiş en ücra okulundan Arabistan'ın hurma ağaçlarının gölgesi altında kalmış en ücra okuluna kadar, milyonlarca, milyonlarca çocuk aynı şeyi yüz farklı şekilde öğrenmek üzere gidiyorlar da gidiyorlar; yüz farklı halktan bu haddi hesabı olmayan sayıdaki çocuğun karınca misali kaynaşmasını, senin de içinde olduğun bu engin mi engin hareketi gözünde canlandır bir ve düşün: Bu hareket dursa insanlık barbarlığa düşüverirdi, bu hareket dünyanın gelişmesi, umudu, şanıdır! Ha gayret o zaman, bu koca ordunun küçük neferi! Kitapların silahın, sınıfın birliğin, savaş alanın bütün yeryüzü, zaferin de insan uygarlığıdır. Korkak bir asker olmayasın sakın, Enricocuğum.

Baban

Padovalı Küçük Yurtsever

(Ayın Öyküsü)

29, Cumartesi

Korkak bir asker olmayacağım, hayır; fakat öğretmen her gün bize bu sabahki gibi bir öykü anlatsa okula daha hevesli giderdim. Öğretmen bize her ay bir öykü anlatacağını, bunu bize yazılı olarak vereceğini ve bunun bir çocuğun gerçekleştirmiş olduğu güzel ve gerçek bir eylemin öyküsü olacağını söyledi. Şimdiki öykünün adı "Padovalı Küçük Yurtsever". Öykü şu şekilde: Bir Fransız buharlı gemisi İspanya'nın Barcelona şehrinden Cenova'ya doğru yola çıkmış; gemide Fransızlar, İtalyanlar, İspanyollar ve İsviçreliler varmış. Yolcular arasında üstü başı dökülen, hep herkesten ayrı bir köşede yabani hayvanlar gibi tek başına durup herkese ters ters bakan on bir yaşında bir çocuk varmış. Herkese böyle

ters ters bakmakta da gayet haklıymış. İki sene önce Padova civarından köylüler olan anne babası onu bir sirk kumpanyasının sahibine satmışlar; adam da yumruklar, tekmeler atıp aç bırakarak birtakım numaralar öğrettikten sonra bütün Fransa'da, İspanya'da dolaştırmış. Barcelona'ya varınca dayağa ve açlığa daha fazla dayanamayan, acınacak hale düşmüş çocuk bu zorbanın elinden kaçmış, doğruca sığınma istemek üzere İtalyan Konsolosluğu'na koşturmuş, acıyan konsolos eline Cenova emniyet müdürüne vermek üzere bir mektup tutuşturarak onu bu gemiye bindirmiş, mektuptaysa onun anne babasına, çocuğu bir hayvan gibi satmış olan anne babasına geri gönderilmesi gerektiği yazılıymış. Zavallı çocuk perişan haldeymiş, üstelik de hastaymış. İkinci mevkiden bir kamara vermişler. Herkes ona bakıyormuş, birisi de sorular soruyormuş, ama o hiç cevap vermiyormuş; çektiği mahrumiyetler, gördüğü şiddet onu öyle hırçınlaştırmış, öyle acılaştırmış ki herkesten nefret eder, herkesi hor görür gibiymiş. Yine de üç yolcu sorularında ısrarcı olarak onun dilini çözmeyi başarmışlar ve çocuk Venedik lehçesi, İspanyolca ve Fransızca karışımı üç-beş cümleyle başından geçenleri onlara çat pat da olsa anlatmış.

Bu yolcular İtalyan değilmiş, ama anlamışlar ve biraz merhametten, biraz da şarabın verdiği coşkuyla ona para vermişler ve şakaya getirip kışkırtarak başka şeyler de anlatmaya zorlamışlar. O sırada salona birkaç kadın girince üçü birden gösteriş olsun

diye ona biraz daha para verip "Al şunu da! Şunu da al bakalım!" diye bağıra çağıra paraları masada şıngırdatıp durmuşlar. Çocuk sert görünümü ama ilk kez olarak da gülümseyen yüzü ve sevgi dolu bakışıyla alçak sesle teşekkürler ederek her şeyi cebine atmış.

Sonra kuşetine tırmanmış, perdeyi çekmiş ve sessizliğe bürünüp başına gelenleri düşünmeye koyulmuş. Bu paralarla iki senedir kuru ekmeğe talim eden kursağını gemide güzel yiyeceklerle doyurabilirmiş, iki senedir paçavralar içinde gezdikten sonra Cenova'ya iner inmez kendine ceket alabilirmiş, hatta paraları eve götürürse boş ceplerle gittiği takdirde kendisini kabul etmeyecek anne babası tarafından biraz daha insanca karşılanabilirmiş. Bu paralar onun için küçük bir servet gibiymiş. O böyle kamarasında, perdenin arkasına çekilmiş bunları düşünerek kendini avuturken üç yolcu da ikinci mevki salonunun ortasında yemek masasına kurulmuş sohbet ediyorlarmış. Bir yandan içip bir yandan da seyahatlerinden, gördükleri ülkelerden bahsediyorlarmış ve laf lafı açıp konu İtalya'ya, memleket meselesine gelmiş. Biri otellerden, öbürü demiryollarından şikâyete başlamış, sonra hepsi birden gaza gelip her şeye verip veriştirmişler. Biri Laponya'ya seyahat etmeyi yeğlermiş, öbürü İtalya'da üçkâğıtçı ve hayduttan başka insan olmadığını, üçüncüsü de İtalyan memurlarının okuma bilmediğini söylüyormuş.

"Cahil bir millet," demiş ilki.

"Pis de üstelik," diye eklemiş ikincisi.

"Hır..." diye bağırmaya başlamış üçüncüsü de, hırsız diyecekmiş ama lafını bitirememiş: Bir bozukluk ve yarım lira fırtınası boca edilmiş başlarıyla omuzlarının üstüne, onca bozuk para cehennemi bir gürültüyle masanın üstünde, yerlerde uçuşmuş zıplaya zıplaya. Üçü birden öfkeyle ayağa fırlayıp yukarı bakmışlar ve bir avuç dolusu daha para yemişler suratlarının ortasına.

"Alın paralarınızı da başınıza çalın," demiş kuşetinin perdesinden başını uzatan çocuk, küçümseyen bir ifadeyle, "ülkeme hakaret edenlerden sadaka kabul etmem ben."

Baca Temizleyici Çocuk

1, Salı

Dün akşam Padovalı çocuğun öyküsünü, onu okumak isteyen Silvia'nın öğretmenine vermek üzere bitişiğimizdeki kız okuluna gittim. Yedi yüz öğrenci var orada! Vardığımda Bütün Azizler ve Ölüleri Anma Yortusu tatili nedeniyle hepsi de sevinçle okuldan çıkmaya başlamışlardı, tam o sırada güzel bir olaya tanık oldum. Okul kapısının karşısında, yolun karşı tarafında, yüzü gözü kapkara hale gelmiş, çuvalı ve kazıma aletiyle miniminnacık bir baca temizleyici çocuk bir kolunu duvara, alnını da koluna dayamış hıçkıra hıçkıra, hüngür hüngür ağlıyordu.

İkinci sınıftan iki-üç kız oğlanın yanına gidip ona "Ne oldu, neden böyle ağlıyorsun?" dediler. Ama oğlan cevap vermeyip ağlamayı sürdürüyordu.

"Hadi ama, neyin var, söylesene, neden ağlıyorsun?" diye bir daha sordu kızlar.

O zaman çocuk yüzünü kolundan ayırdı, küçücük çocuk yüzüydü bu, ağlaya ağlaya birkaç evin bacasını temizlediğini, otuz lira kazandığını, paraların cebindeki delikten düşmesiyle hepsini kaybettiğini anlatıp deliği gösterdi, eve beş parasız dönmeye de cesaret edemiyordu.

"Patron beni döver," dedi hıçkıra hıçkıra ve kolunu tekrar çaresizce başına bıraktı. Kızlar ciddiyetle ona bakakaldılar. Bu arada küçüklü büyüklü, varlıklısı yoksulu başka kızlar da kollarında çantalarıyla yanlarına gelmişti, şapkasında mavi bir tüy takılı büyük bir kız cebinden iki lira çıkarıp "Bende sadece iki lira var, hadi aramızda para toplayalım," dedi.

"Bende de iki lira var," dedi kırmızı elbiseli bir başka kız, "hepimizden otuz lira rahat çıkar."

Bunun üzerine birbirlerine seslenmeye başladılar:

"Amalia!"

"Luigia!"

"Annina!"

"Bir lira! Kimde para var?"

"Paralar buraya!" Kızların birçoğu çiçek ya da defter alacakları paraları getirip verdiler, daha küçük olanlar kuruşlarını verdi, mavi tüylü şapkası olan kız hepsini topluyor, yüksek sesle de sayıyordu: "Sekiz, on, on beş!"

Ama daha fazlası gerekliydi. O zaman hepsinden büyük olan, genç bir öğretmene benzeyen bir

kız on lira verdi, hepsi bayram etti. Hâlâ beş liraları eksikti.

"Hadi, şimdi de dördüncü sınıftakiler gelsin, onlarda para vardır," dedi biri. Dördüncü sınıftan kızlar geldi, paralar yağmaya başladı. Herkes oraya doluşuyordu. Her renkten giysiler, fırıl fırıl tüyler, kurdeleler, bukleler arasında o zavallı baca temizleyici-

yi görmek pek hoştu. Otuz lira toplanmıştı bile, ama daha da geliyordu, parası olmayan en küçükler bile sırf kendileri de bir şeyler verebilmek için büyüklerinin arasından yol açıp çiçek demetlerini uzatıyorlardı oğlana.

Birden kapıcı kadın belirip bağırdı:

"Müdire hanım!"

Kızlar serçe sürüsü gibi dört bir yana kaçıştı. İşte o zaman küçük baca temizleyici tek başına yolun ortasında belirdi; para dolu elleriyle mutluluk içinde gözlerindeki yaşları siliyordu; ceketinin ilikleri, cepleri, şapkası çiçek demetleriyle dolup taşıyordu; yerde, ayaklarının dibinde bile çiçekler vardı.

Ölüleri Anma Yortusu

2, Çarşamba

Bugün ölülerimizi anmaya ayrılmış bir gün. Bugün siz çocukların hangi ölüleri hatırlayıp anmanız gerektiğini biliyor musun, Enrico? Sizler, siz gençler, çocuklar için ölen kişileri. Niceleri öldü ve ölmeye devam ediyor bu uğurda! Ömrünü çalışmakla tüketen nice babayı, yavrularının rızkını sağlayabilmek için mahkûm oldukları yoksunluklarla tükenip kara topraklara zamansız giren nice anneyi hiç düşündün mü? Kaç erkeğin kendi çocuklarını sefalete düşmüş görüp çaresizliğe kapılarak kalbine bıçak sapladığını, kaç kadının yavrusunu kaybedince kendini sulara attığını, kederden öldüğünü ya da aklını kaçırdığını biliyor musun? Bugün bütün bu ölen kişileri düşün işte, Enrico.

Ayrılmaya yüreği elvermediği öğrencilerine olan sevgisi uğruna okulda kendini paralamaktan gencecik yaşında ince

hastalığa tutulup ölen nice öğretmeni düşün; çocukları tedavi etmek için cesaretle meydan okudukları bulaşıcı hastalıklardan ölen doktorları düşün; batan gemilerde, yangınlarda, kıtlıklarda, en tehlikeli anda son parça ekmeği, son can kurtaran simidini, alevlerden kurtaracak son halatı çocuklara bırakan, küçük bir masumu hayatta tutan fedakârlıklarından dolayı mesut bir şekilde son nefesini verenleri düşün. Böyle ölenler sayısızdır, Enrico; her mezarlıkta bu mübarek insanlardan yüzlercesi bulunur; bir an olsun bu çukurlardan kalkabilselerdi, uğruna gençlik zevklerini, yaşlılık huzurunu, sevgilerini, akıllarını, yaşamlarını feda ettikleri bir çocuğun adını haykırırdı her biri; yirmisindeki gelinler, gücü kuvveti zirvesinde erkekler, seksenlik ihtiyar kadınlar, delikanlılar, çocuk yaştaki kahraman, karanlıkta kalmış şehitler... Öyle yüce, öyle seçkin kimselerdir ki bunlar, dünyanın bütün çiçeklerini mezarlarına koysak yine az gelir. Ah çocuklar, öyle seviliyorsunuz ki! Bugün bu ölenleri şükranla an ki, bu Ölüleri Anma Yortusu'nda henüz ardından ağlayacak kimsen olmadığı için talihli olan sevgili oğlum, seni seven ve senin için didinen herkese karşı daha iyi, daha sevecen olasın!

Annen

Arkadaşım Garrone

4, Cuma

Tatil sadece iki gündü ya, yine de bana Garrone'yi görmeyeli çok uzun zaman olmuş gibi geldi. Tanıdıkça daha çok seviyorum onu, zorbalık etmelerine izin vermediği için bunu söylemeyecek kabadayılar haricinde herkes benim gibi düşünüyor. Ne zaman büyüklerden biri bir küçüğe el kaldırsa, küçük "Garrone!" diye bağırıyor, büyük de onu dövemiyor. Babası demiryollarında makinist, iki sene hasta yattığı için okula geç başlamış. Kendisi sınıfın en uzun boylu ve en güçlüsü, tek eliyle bir sırayı kaldırır, durmadan bir şeyler yer, iyi yüreklidir. Kurşunkalem, silgi, kâğıt, kalemtıraş; kim ne istese, ödünç olsun temelli olsun hemen verir. Sınıfta konuşmaz da gülmez de; kendisine epeyce dar gelen

sırasında sırtını kamburlaştırıp koca kafasını omuzlarına gömerek kımıldamaksızın oturur; ona baktığım zaman gözlerini kısıp "Ee, Enrico, arkadaşız, değil mi?" dercesine gülümser. İrikıyım olduğu için ve ceketi, pantolonu, gömleğinin kolları hep acayip dar ve kısa olduğundan, kafasına bir türlü doğru dürüst oturmayan şapkası, hep sıfıra vurulmuş kafası, kocaman ayakkabıları ve hep kuyruk gibi dolanmış kravatıyla beni bayağı güldürür.

Canım Garrone, ona bir kez bakmak bile kanınızın kaynaması için yeterlidir. Ondan küçük olanların hepsi onun sırasına yakın oturmak isterler. Matematiği çok iyidir. Üst üste koyduğu kitaplarını kırmızı deriden bir kayışla bağlayıp taşır. Geçen yıl talim alanında bulduğu sedef saplı bir bıçağı vardır, bir gün bir parmağını ta kemiğe kadar kesmiş, ama sınıfta kimse fark etmemişti, evde de anne babasını korkutmamak için belli etmemiş.

Şakayla ne söylense kaldırır ve kötü düşünmez, ama bir şey iddia ettiğinde "Yok, öyle değil!" diyenin vay haline: o anda gözlerinden alevler saçılır ve sırasını kıracakmış gibi yumruklar da yumruklar. Cumartesi sabahı parasını kaptırıp defter alamadığı için sokağın ortasında ağlayan birinci sınıftaki bir çocuğa bir lira verdi. Üç gündür de sık sık onu almaya gelen, onun gibi boylu boslu, iriyarı ve sevimli annesinin isim günü için yazdığı sekiz sayfalık mektubun kenarlarına kalemle süslemeler yapmakla uğraşıp duruyor. Öğretmen hep ona bakar ve

yanından her geçişinde uysal bir boğa yavrusuymuş gibi illa eliyle ensesine şöyle bir vurur. Onu çok severim. Yetişkin adam eline benzeyen koca elini sıkmak pek hoşuma gidiyor. Bir arkadaşını kurtarmak için kendi hayatını tehlikeye atacağından, hatta onu savunmak için ölümü bile göze alacağından o kadar eminim ki... Gözlerinden bile anlaşılıyor bu; o gür sesiyle sanki hep homurdanıyormuş gibi konuşsa da, bu sesin asil bir kalpten gelen bir ses olduğu besbelli.

Kömürcü ile Beyefendi

7, Pazartesi

Dün sabah Carlo Nobis'in Betti'ye ettiği lafı Garrone hayatta etmezdi. Carlo Nobis burnu havada biri, çünkü babası zengin bir bey. Uzun boylu, siyah sakallı, ciddi mi ciddi, hemen her gün oğluna okula kadar eşlik eden birisi. Dün sabah Nobis sınıfın en küçüklerinden, bir kömürcünün oğlu olan Betti'yle kavga etti ve haksız olduğu için başka diyecek bir laf bulamadığından, ona bağırarak "Senin baban da kılıksızın teki," deyiverdi.

Betti saçlarının dibine kadar kızardı, tek söz etmedi, ama gözlerine yaşlar doldu, eve dönüp babasına bu lafları aktardı, ufak tefek, kara kuru bir adam olan kömürcü de öğle yemeğinden sonra oğlunun elinden tutup öğretmene şikâyette bulunmak üzere

okula geldi. Öğretmene şikâyette bulunurken herkes suspus olmuştu, her zaman olduğu gibi kapıda oğlunun paltosunu çıkarmakta olan Nobis'in babası adının geçtiğini işitip içeri girdi ve açıklama istedi.

"Bu işçi," dedi öğretmen, "oğlunuz Carlo onun oğluna 'Baban kılıksızın teki,' dediği için şikâyete gelmiş."

Nobis'in babası kaşlarını çattı ve hafif kızardı.

Sonra oğluna sordu: "Öyle mi dedin?"

Oğlu –sınıfın ortasında, küçük Betti'nin karşısında başı eğik öylece durarak– yanıt vermedi.

O zaman babası onu kolundan tutup Betti'nin iyice önüne çekerek "Özür dile," dedi.

Kömürcü "Yok, yok," diyerek araya girmek istedi. Ama Bay Nobis ona aldırmayıp oğluna bir kez daha, "Özür dile," dedi, "dediklerimi tekrar et. Babamın elini sıkmaktan onur duyacağı babana karşı ettiğim aşağılayıcı, düşüncesizce, soysuzca laftan dolayı senden özür dilerim."

Kömürcü "istemiyorum" dercesine kararlı bir harekette bulundu.

Bay Nobis onu görmezden geldi ve oğlu gözlerini yerden kaldırmadan ağır ağır, cılız bir sesle "Babamın... Elini sıkmaktan onur duyacağı... Babana karşı ettiğim aşağılayıcı... Düşüncesizce, soysuzca laftan dolayı... Senden özür dilerim," dedi.

Bunun üzerine Bay Nobis kömürcüye elini uzattı, kömürcü de onun elini kuvvetle sıktı, hemen sonra oğlunu Carlo Nobis'in kollarına itti.

"Bu ikisini aynı sıraya oturtmanızı rica ediyorum," dedi Bay Nobis öğretmene. Öğretmen de Betti'yi Nobis'in sırasına oturttu. Onlar yerlerine geçtiklerinde Nobis'in babası selam verip çıktı. Kömürcü yan yana oturan iki çocuğa bir süre düşünceli düşünceli baktı, sonra sıraya yaklaşıp bir şey söylemek ister gibi gözlerini sevgi ve üzüntü dolu bir ifadeyle Nobis'e dikti, ama bir şey söylemedi, okşamak ister gibi elini uzattı, ama cesaret de edemedi, iri parmaklarını çocuğun alnına şöyle bir sürmekle yetindi. Sonra kapıya yöneldi, arkasını dönüp bir kez daha çocuğa baktı ve gözden kayboldu.

"Bu gördüklerinizi aklınızdan hiç çıkarmayın, çocuklar," dedi öğretmen, "yılın en güzel dersi bu oldu."

Erkek Kardeşimin Öğretmeni

10, Perşembe

Kömürcünün oğlu önceleri, bugün hasta olan kardeşimi görmeye gelen Delcati Öğretmen'in öğrencisiymiş; Bayan Delcati onun annesiyle ilgili bir hikâye anlatarak bizi güldürdü. Kadın iki sene önce, oğluna ödül verdiği için ona teşekkür etmek üzere bir kucak dolusu kömürle evine gelmiş; zavallı kadın ısrar ettikçe etmiş, kömürü eve geri götürmek istemiyormuş ve kucak dolusu kömürle eve dönmek zorunda kalınca neredeyse ağlayacak hale gelmiş. Yine başka bir iyi yürekli kadıncağız, diye anlattı bize Bayan Delcati, ona bayağı ağır bir demet çiçek getirmiş. Meğer demetin içinde küçük bir kese dolusu para varmış.

Bunları dinlerken pek eğlendik, öyle ki kardeşim

de başta hiç istemediği ilacını o arada yutuverdi. Bu hazırlık sınıfı öğrencileriyle uğraşmak da ne sabır isteyen bir iştir! İhtiyarcıklar gibi dişleri dökülmüştür hepsinin de, "r"yi "s"yi söyleyemezler, biri öksürür, öbürünün burnu kanar, kimi pabuçlarını sıranın altında kaybeder, kimi kalemin ucu battı diye zırıldar boyuna, kimi de iki çizgili yerine tek çizgili defter almışım diye ağlar durur. Bir sınıfta hiçbir şey bilmeyen elli çocuk, o minicik, yumuk yumuk elleriyle hepsine yazı yazmayı öğretme zorunluluğu bir de! Ceplerinde meyankökü şekeri, düğmeler, şişe kapakları, tuğla parçaları, envai çeşit ıvır zıvır taşırlar ve öğretmenin onların üstünü araması gerekir, fakat onlar bu ıvır zıvırı ta ayakkabılarının içine kadar saklarlar. Hiç dikkatli değildirler, pencereden içeri giren koca bir sinek her şeyi birbirine katıverir; yazın sınıfa ottu, çimendi, mayıs böceğiydi, bulduklarını getirirler; bu böcekler de sınıfta uçuşur veya hokkanın içine düşer, sonra da defterleri mürekkebe bularlar. Öğretmen onlara annelik etmek zorundadır, giyinmelerine yardım etmesi, yaralanan parmaklarını sarması, düşürdükleri şapkalarını toplaması, paltolarını karıştırmamalarına dikkat etmesi gerekir, yoksa ciyak ciyak kıyameti koparırlar.

Zavallı öğretmenler! Üstüne bir de annelerin şikâyetleri gelir. Hanımefendi, nasıl oldu da benim oğlan kurşunkalemini kaybetti acaba? Benimki neden hiçbir şey öğrenmiyor? O kadar çok şey bilmesine rağmen neden benimkine ödül vermiyorsunuz? Pi-

ero'mun pantolonunu yırtan o çiviyi neden söktürmüyorsunuz sırasından? Bazen de kardeşimin öğretmeni çocuklara kızıp artık dayanamaz hale gelince bir tane yapıştırmamak için kendi parmağını ısırır; sabrını yitirir ama sonra pişman olup azarladığı çocuğu okşar; haylazlık edeni sınıftan kovar ama gözyaşlarını içine akıtır ve ceza olarak çocuklarını aç bırakan anne babalara öfkelenir. Genç ve iriyarıdır Delcati Öğretmen, iyi giyimlidir, esmer ve sıkıntılıdır, yay gibi fırlayıp yapıverir her işi, hiç yoktan duygulanacağı tutar, o zaman da pek sevecen bir şekilde konuşur.

"Ama en azından çocuklar size pek bir bağlanıyorlar, öyle değil mi?" dedi annem ona.

"Birçoğu, evet," diye yanıt verdi, "ama sonra, sene sonunda çoğu yüzümüze bile bakmaz. Erkek öğretmenlerin öğrencisi olunca, bizlerin, bir kadın öğretmenin öğrencisi olmuş olmaktan utanıyorlar adeta. İki yıl emek verdikten sonra, bir çocuğu o kadar sevdikten sonra ondan ayrılmak üzüntü veriyor. 'Ah, işte bu çocuktan eminim, bu beni sevecektir,' diyoruz. Fakat tatil geçip de okula döndüğümüzde 'Ah yavrum, evladım!' diye ona doğru koşuyoruz, oysa o başını öbür tarafa çevirivériyor." Öğretmen burada sözünü yarıda kesti. "Ama sen öyle yapmayacaksın, değil mi miniğim?" dedi sonra, yaşaran gözleriyle ayağa kalkıp kardeşimi öperek, "Sen başını öbür tarafa çevirmeyeceksin, öyle değil mi? Zavallı dostunu inkâr etmeyeceksin."

Annem

10, Perşembe

Kardeşinin öğretmeninin karşısında annene saygısızlık ettin! Bir daha olmasın Enrico, sakın ha! O saygısızca lafın çelikten bir ok gibi kalbimi deldi. Yıllar önce annenin seni kaybedeceği korkusuyla endişesinden kan ağlayıp duyduğu dehşetten dişleri birbirine vururken bütün bir gece boyunca senin küçük yatağının üzerine eğilerek nefes alış verişlerini dinleyişini düşündüm, ki ben de onun aklını yitirmesinden korkuyordum ve işte bu düşünceyle de sana karşı bir tiksinti duygusu uyandı içimde. Sen, anneni kırıyorsun ha! Anneni, senin bir saatlik acını dindirmek için bir yıllık mutluluğundan geçebilecek, senin için dilenebilecek, senin hayatını kurtarmak için canını bile verebilecek anneni hem de! Dinle, Enrico. Şu düşünceyi kafana iyice sok. Düşün ki hayatında birçok korkunç gün olacağı al-

nına yazılıdır, bunların en kötüsüyse anneni kaybedeceğin gün olacaktır. Güçlü kuvvetli bir erkek olup kendini her türlü savaşın tam ortasında bulduğunda, savunmasız ve avuntusuz zavallı bir çocuk gibi onun sesini bir an olsun yeniden duymak, hıçkıra hıçkıra atılman için açtığı kollarıyla onu yeniden görmek arzusuyla yanıp tutuşarak defalarca, defalarca varlığına ihtiyaç duyacaksın onun. İşte o zaman ona verdiğin her acıyı öyle bir hatırlayacak, bütün bunların yarattığı vicdan azabını öyle bir çekeceksin ki... Çaresiz! Eğer ki anneni çok üzdüysen, hayatında huzur arama artık. Pişman olacaksın, af dileyeceksin ondan, onun anısına saygı duyacaksın –ama nafile–, vicdanın huzur vermeyecek sana, o tatlı ve güzel suret senin için artık daima ruhuna işkenceler salan bir üzüntü ve sitem ifadesine sahip olacak. Ey Enrico, bak: Bu, insan duyguları içinde en kutsal olanıdır, onu çiğneyen belasını bulur.

Annesine saygı gösteren bir katil bile olsa yüreğinde dürüst ve soylu bir şeyler var demektir; annesine üzüntü çektiren ve onu kıran biriyse en şanlı şöhretli kişi dahi olsa adi bir yaratıktan başka bir şey değildir. Sana hayat veren annene karşı sakın ola ki ağzından kem söz çıkmasın. Olur da çıkarsa, nankörlüğünün alnındaki izini af öpücüğüyle silmesi için ayaklarına kapanarak ona yalvarman baba korkusuyla değil, kendi içinden gelerek olsun. Seni seviyorum, oğlum; sen hayatımın en değerli umudusun; ama annene karşı nankörlük ettiğini görmektense öldüğünü görmeyi yeğlerim. Şimdi git ve bir süre için artık bana sevgini gösterme, sana içten karşılık veremeyebilirim.

Baban

Arkadaşım Coretti

13, Pazar

Babam beni bağışladı, gene de biraz üzgündüm. Annem de beni kapıcının büyük oğluyla ana caddede biraz dolaşmaya yolladı. Caddeyi yarılayıp bir dükkânın önünde duran bir arabanın yanından geçerken bana adımla seslenildiğini duydum, dönüp bir de baktım ki karşımda Coretti, çikolata renkli kazağıyla kedi tüyü şapkası başında, ter içinde ve neşe dolu, omzunda da yüklü miktarda odun taşıyordu. Arabanın içinde ayakta duran bir adam her defasında ona bir kucak dolusu odun uzatıyor, o da odunları aldığı gibi babasının dükkânına götürüp apar topar yığıyordu.

"Ne yapıyorsun, Coretti?" diye sordum.

"Görmüyor musun?" dedi, odunları almak için kollarını uzatırken, "Ders çalışıyorum."

Güldüm. Ama o ciddi konuşuyordu, bir kucak odun alıp bir yandan koşarken bir yandan da, "Bu durumda fiil çekimi... Sayıya göre değişir... Sayıya ve kişi zamirine göre..." diyordu.

Sonra odunları yere yığarken, "Zamana göre, eylemin yapılış zamanına göre..." diye söyleniyordu. Ardından arabaya dönüp bir kucak daha odun alırken, "Eylemin ifade edildiği kipe göre..." diye devam etti. Ertesi günkü gramer dersimizin konusuydu bu.

"Ne yaparsın, zamanımı değerlendiriyorum ben de. Babam bir iş için çırağını aldı gitti. Annem de hasta. Odunları boşaltma işi bana kaldı. Arada da gramere çalışıyorum. Bugünkü zor bir ders. Bir türlü girmiyor aklıma. Sonra "Babam yedide gelip paranızı vereceğini söyledi," dedi arabadaki adama. Araba gitti.

"Dükkâna gelsene bir," dedi Coretti.

Girdim. Kereste ve yakılacak odun yığınlarıyla dolu büyük bir odaydı, bir kenarda da kantar vardı.

"Bugün çok iş var, valla," diye yeniden söze başladı Coretti, "ara vererek çalışmam gerekiyor. Edatları yazıyordum, müşteriler odun almaya geldi. Yeniden yazmaya koyuldum, gördüğün o araba geldi. Bu sabah Venedik Meydanı'ndaki odun pazarına iki kez koşturmam gerekti. Bacaklarımı hissetmiyorum şu an, ellerim de şiş şiş! Bir de resim ödevi olsa tamamdı işim ha!" Bir yandan da zemini kaplamış kuru yapraklarla dalları süpürüyordu.

"İyi ama ödevini nerede yapıyorsun ki Coretti?" diye sordum.

"Burada değil tabii," dedi, "gel de gör." Dükkânın arkasında mutfak ve yemek odası olarak kullanılan küçük bir odaya götürdü beni, bir köşede kitap ve defterlerin, başlamış olduğu bir ödevin bulunduğu bir masa vardı.

"İşte burası," dedi, "ikinci soruyu boş bıraktım: deriyle ayakkabı, kemer yapılır... Bavulu da ekleyeyim şuraya." Kalemi alıp o güzel yazısıyla yazmaya koyuldu.

"Kimse yok mu?" diyen bir ses geldi dükkândan tam o sırada. Yakacak odun almaya gelen bir kadındı.

"Geldim!" diye yanıt verdi Coretti, fırlayıp odunları tarttı, paraları aldı, satışı bir kenardaki deftere not etti ve "Şu cümleyi bitirebilecek miyim bakalım," diyerek ödevinin başına döndü. Ve yazdı: "Seyahat çantası, asker çantası."

Birden, "Ah, kahveciğim taştı ya!" diye bağırıp cezveyi ateşin üzerinden almak üzere ocağa koştu. "Annemin kahvesi," dedi, "şunu doğru düzgün pişirmeyi öğrenmek lazımdı yahu. Biraz bekle de beraber götürelim, seni görüp sevinir işte. Yedi gündür yatakta... Fiil çekimleri! Şu cezveyle de hep parmağımı yakıyorum. Asker çantasından başka ne eklesem ki? Bir şeyler daha vardır kesin ama bulamıyorum. Hadi gel, anneme gidelim."

Bir kapıyı açtı, küçük bir odaya girdik; Coretti'nin annesi başına bir mendil sarmış, büyük bir yatakta yatmaktaydı.

"İşte kahven, anne," dedi Coretti, fincanı uzatarak, "bu benim sınıftan bir arkadaşım."

"Ah, aferin delikanlı," dedi annesi bana, "hastaları ziyaret ediyorsun, öyle mi?"

Bu sırada Coretti annesinin arkasındaki yastıklara çekidüzen veriyor, yatağın örtülerini düzeltiyor, ateşi canlandırıyor, kediyi dolaptan kovuyordu. "Başka bir ihtiyacın var mı, anne?" diye sordu sonra, fincanı geri alırken. "İki kaşık şurubunu içtin mi? Bittiğinde bir koşu eczacıya gidiveririm hemen. Odunları boşalttım. Söylediğin gibi dörtte eti ateşe koyacağım, tereyağcı kadın geldiğinde de ona sekiz lira vereceğim. Ben her şeyi halledeceğim, sen hiç merak etme."

"Sağ ol, oğlum," diye karşılık verdi kadın, "ah benim zavallı oğlum. Her şeyi düşünmek de ona düşüyor."

Bir parça şeker almamı istedi, sonra Coretti bana küçük bir resim gösterdi; babasının asker üniformalı, 1866'da Prens Umberto'nun birliğinde kazanmış olduğu liyakat madalyasıyla bir fotoğrafıydı bu, o canlı gözleri ve neşeli gülümsemesiyle oğlunun yüzünün tıpatıp aynıydı yüzü. Mutfağa döndük, "Bir şey daha buldum," dedi Coretti ve defterine "atlara koşum takımı da yapılır" diye ekledi. Gerisini akşama yaparım, geç saate kadar ayakta olacağım nasılsa. Çalışmak için bol bol zamanın olduğu gibi gezmeye de gidebildiğin için ne mutlu sana!"

Ve her zamanki şen ve atik havasıyla dükkâna dönüp odun parçalarını desteğin üstüne koyup or-

tadan kesmeye başladı, bir yandan da konuşuyordu: "İdman oluyor böyle de! Kolları öne uzatmaktan bambaşka bu! Babam eve döndüğünde bütün bu odunları kesilmiş bulsun istiyorum, sevinir bayağı. Kötü olan şu ki odunları kestikten sonra t'lerle l'leri öyle bir yapıyorum ki yılana benziyorlar, öğretmenin dediği gibi. Ne yapayım yahu? Ona kollarımı ittire ittire yazmak zorunda kaldığımı söyleyeceğim artık. Önemli olan annemin bir an önce iyileşmesi, evet, aynen öyle. Bugün daha iyi, Tanrı'ya şükür. Gramere de yarın sabah horozlar öterken çalışırım. Aha! Kütük yüklü araba da geldi! Haydi, iş başına."

Kütük yüklü bir araba dükkânın önünde durdu. Coretti dışarı koşup adamla konuştu, sonra döndü. "Şu an sana arkadaşlık edemeyeceğim," dedi bana, "yarın görüşürüz. Ne iyi ettin de geldin. İyi gezmeler! Ne mutlu sana."

Elimi sıkıp ilk kütüğü almaya koştu ve kedi tüyü şapkası altında gül gibi taze, bakınca insanın içini neşeyle dolduran cıvıl cıvıl yüzüyle araba ile dükkân arasında gidip gelmeye başladı yeniden. "Ne mutlu sana!" demişti bana. Hayır ya, Coretti, hayır! Asıl sana ne mutlu, çünkü sen daha çok çalışıyorsun, hem derslerine hem de dükkânda, çünkü sen annene babana daha faydalısın, çünkü sen benden daha iyi, yüz kat daha iyi ve beceriklisin, benim sevgili arkadaşım.

Müdür

18, Cuma

Coretti bu sabah memnundu, çünkü aylık sınavda yardımcı olmak üzere ikinci sınıf öğretmeni Coatti geldi; kıvırcık gür saçlı, kocaman kara sakallı, iri siyah gözlü, gülle gibi sesi olan, ha bire çocukları parça parça etmekle, enselerinden tuttuğu gibi polise götürmekle tehdit eden, suratını korkunç şekillere sokup duran, ama asla kimseyi cezalandırmadığı gibi çaktırmadan da bıyık altından gülümseyen iriyarı bir adamdı bu. Coatti'yle birlikte ve genç, ufak tefek ve sakalsız bir yardımcı öğretmen de dahil, sekiz öğretmen var. Kocaman bir yün kravat takmış, her daim ağrılar içinde olan topal bir dördüncü sınıf öğretmeni var, duvarlarından su damlayan rutubetli bir köy okulunda öğretmenlik ederken tutulmuş

bu ağrılara. Diğer bir dördüncü sınıf öğretmeniyse yaşlı, saçı sakalı bembeyaz, vaktiyle körler okulunda öğretmenlik etmiş. İyi giyimli, gözlüklü, sarı bıyıklı, küçük avukat lakabı verilen bir öğretmen daha var, öğretmenlik ederken avukatlık eğitimi alıp mezun olmuş çünkü, mektup yazmayı öğreten bir de kitap yazmış. Beden eğitimi öğretmenimizse asker tipli biri, Garibaldi'nin saflarında savaşmış, boynunda Milazzo Savaşı'nda aldığı bir kılıç yarası izi var. Sonra müdür var, uzun boylu, kel, altın çerçeveli gözlüklü, kır sakalı göğsüne kadar inen, hep siyahlar giyen ve ceketini ta çenesinin altına dek ilikleyen biri; çocuklara karşı öyle iyidir ki azarlanmak üzere müdüriyete çağrılıp da titreye titreye gelen çocuklara asla bağırıp çağırmaz, ellerinden tutup neden böyle böyle yapmamaları gerektiğini, pişman olmaları, uslu duracaklarına söz vermeleri gerektiğini makul ve mantıklı bir şekilde açıklar ve öyle güzel bir şekilde, öyle tatlı bir sesle konuşur ki hepsi de oradan kıpkırmızı gözlerle, ceza görmüşten çok kafaları karışmış bir halde çıkar. Zavallı müdür, sabahları öğrencileri beklemek, velilerle görüşmek üzere ilk o yerini alır; öğretmenler okuldan çıktıklarında çocuklar arabaların altında saklanmasın, yollarda amuda kalkıp durarak oyalanmasın, çantalarına taş toprak doldurmasın diye okulun etrafını dört dönüp çevreyi kollar; o upuzun, siyahlar giymiş haliyle okul binasının köşesinde belirdi mi çocuklar kalem uçları ve misketlerle oynadıkları oyunlarını oracıkta bıraktık-

ları gibi dört bir yana kaçışırlar; o ise uzaktan işaret parmağını sallaya sallaya onları tehdit ederken sevgi dolu ve hüzünlü bir hava içindedir.

"Orduya gönüllü yazılan oğlu öldükten sonra," dedi annem, "onun güldüğünü gören olmamış." Müdüriyet odasındaki masasının üstünde, tam gözlerinin önünde oğlunun bir resmi durur hep. Bu felaketten sonra çekip gitmek istemiş, istifa dilekçesi yazmış, o dilekçeyi de çocuklardan ayrılmaya içi el vermediğinden her gün erteleyerek sürekli masasının üstünde tutmuş.

Fakat geçen gün kararlı görünüyormuş; onunla müdüriyet odasında bulunan babam, "Gidecek olmanız ne kötü, müdür bey!" diyormuş ki o sırada taşındıkları için çocuğunu başka bir okuldan bizimkine kaydettirmeye gelen bir adam içeri girmiş. O çocuğu görünce müdür şaşkınlık içine düşmüş, bir çocuğa bakmış, bir masasının üstündeki resme, sonra bir daha çocuğa bakıp onu dizlerinin arasına çekerek yüzünü kaldırmış. Ölen oğluna benziyormuş bu çocuk.

Müdür, "Tamam," deyip çocuğun kaydını yapmış, baba-oğula yol verdikten sonra düşünceli bir halde kalmış.

"Gidecek olmanız ne kötü!" diye yinelemiş babam.

O zaman müdür istifa dilekçesini almış, yırtıp iki parçaya ayırmış ve "Kalıyorum," demiş.

Askerler

22, Salı

Müdürün oğlu öldüğünde orduda gönüllü askermiş, bu yüzden de müdür okuldan çıktığımızda her zaman askerlerin geçişini izlemek için ana caddeye çıkar. Dün bir piyade alayı geçerken elli çocuk bandonun etrafında hoplayıp zıplamaya, cetvelle çantalarında tempo tutarak şarkılar söylemeye başladı. Biz de bir grup halinde kaldırımda duruyor, seyrediyorduk: daracık giysileri içine sıkışmış, kocaman bir parça ekmeği dişleyen Garrone; o iyi giyimli, devamlı giysilerindeki tüyleri silkeleyen Votini; babasının ceketini giymiş olan, demircinin oğlu Precossi; Calabrialı, küçük duvarcı, kızıl saçlı Crossi; sert suratlı Franti; hatta topçu yüzbaşının oğlu, hani şu bir çocuğu arabanın altından kurtaran, şim-

di koltuk değnekleriyle yürüyen Robetti. Franti topallayan bir askerin yüzüne güldü. Ama hemen bir adamın elini omzunda hissetti, döndü: Müdürdü.

"Bana bak," dedi ona müdür, "sırada yürüyen, ne intikamını alabilecek ne cevap verebilecek bir askerle alay etmek eli kolu bağlı bir adama hakaret etmek gibidir: Alçaklıktır bu." Franti gözden kayboldu. As-

kerler ter ve toz toprak içinde, dörder dörder geçiyor, tüfekleri güneşte parıldıyordu.

Müdür konuştu: "Askerleri sevmeniz gerekir, çocuklar. Onlar bizim koruyucularımız, yarın yabancı bir ordu ülkemizi tehdit edecek olsa bizler için ölüme gidebilecek insanlardır. Onlar da çocuktur, sizden birkaç yaş büyüktürler; onlar da okula giderler, tıpkı sizler gibi onların da aralarında yoksulu da vardır, zengini de, İtalya'nın dört bir yanından geliyor onlar da. Bakın bir, yüzlerinden anlaşılıyor bu neredeyse: Sicilyalısı, Sardinyalısı, Napolilisi, Lombardialısı, hepsinden de geçiyor. Bu eski bir alay, 1848'de savaşmış olanların alayı. Bu askerler onlar değil, ama bayrak aynı bayrak. Sizler doğmadan yirmi sene önce o bayrak uğruna, ülkemiz için ne çok insan can verdi!"

"İşte bayrak," dedi Garrone. Gerçekten de biraz ötede, askerlerin başları üzerinde ilerlemekte olan bayrak görülüyordu.

"Şöyle yapın çocuklar," dedi Müdür, "üç renkli bayrağımız geçerken ellerinizi alnınıza götürüp öğrenci selamınızı verin."

Bir subayın taşıdığı epeyce solmuş ve yırtılmış, direğine madalyalar asılmış bayrak önümüzden geçti. Hep birlikte elimizi alnımıza götürdük. Subay gülümseyerek bize baktı, eliyle selamımıza karşılık verdi.

"Aferin size, çocuklar," dedi arkamızdan biri. Dönüp baktık ki yakasına Kırım Savaşı gazilerine verilen mavi nişanı takmış bir ihtiyar, emekli subay.

"Aferin size," dedi, "güzel bir şey yaptınız." Bu sırada bir sürü çocuğun etrafını sardığı alay bandosu caddenin sonundan dönüyor, yüzlerce neşeli haykırış savaş marşı gibi boruların çınlayışına eşlik ediyordu.

"Aferin size," dedi bir kez daha ihtiyar subay, bizlere bakarak, "küçükken bayrağa saygı duyan, büyüdüğünde onu savunmasını da bilecektir."

Nelli'nin Koruyucusu

23, Çarşamba

Dün zavallı Nelli kamburcağızı da askerleri izlemekteydi, ama adeta "Ben asla asker olamayacağım!" der gibiydi hali. İyi biridir kendisi, çalışkandır da; ama öyle cılız ve solgundur ki... Zar zor nefes alır üstelik. Parlak siyah kumaştan uzun bir önlük giyer hep. Annesi siyahlar giyen, ufak tefek, sarışın bir kadındır, oğlu diğer çocuklarla beraber o kargaşa içinde çıkmasın diye her zaman çıkışta onu almaya gelir ve okşar bir de. İlk günler, kambur olmak talihsizliğine uğramış olduğundan birçok çocuk onunla dalga geçiyor, sırtına çantalarıyla vuruyorlardı, ama o, oğlunun arkadaşlarının maskarası olduğunu öğrenip de üzülmesin diye annesine hiçbir şey söylemiyordu; onunla alay ediyorlardı, o ise alnını sıraya dayayıp ağlıyor, tek kelime etmiyordu.

Ama bir sabah Garrone ayağa fırladı ve dedi ki: "Nelli'ye ilk ilişene öyle bir şamar atacağım ki olduğu yerde üç kez dönecek!" Franti ona kulak asmadı, şamarı yedi, olduğu yerde de üç kez döndü arkadaş ve o andan sonra bir daha Nelli'ye ilişen olmadı. Öğretmen Garrone'yi yanına, ayrı sıraya oturttu. Arkadaş oldular. Nelli, Garrone'ye sevgiyle iyice bir bağlandı. Okula girer girmez hemen Garrone geldi mi diye gözleri onu arar oldu. "Hoşça kal, Garrone," demeden de çıkmazdı. Garrone de ona aynı şekilde davranıyor. Nelli kalemini veya kitabını sıranın altına düşürürse Garrone eğilip kitabı veya kalemi ona geri uzatıyor, sonra da eşyasını çantasını koymasına ve paltosunu giymesine yardım ediyor. Bu yüzden de Nelli onu çok seviyor, gözünün içine bakıyor ve öğretmen onu övdüğü zaman kendisi övülüyormuşçasına mutlu oluyor. Herhalde Nelli sonunda annesine her şeyi, ilk günlerdeki alayları, ona çektirdikleri şeyleri, sonra da onu savunan ve ona sevgi gösteren arkadaşını anlatmış olmalı ki bu sabahki olay yaşandı.

Son dersin bitmesinden yarım saat önce öğretmen ders programını müdüre götürmem için beni gönderdi; ben ofisteyken siyahlar giymiş sarışın bir kadın, Nelli'nin annesi içeri girdi ve şöyle dedi:

"Müdür bey, oğlumun sınıfında Garrone adında bir çocuk var mı?"

"Var," dedi müdür. "Onu bir dakikalığına buraya getirtebilir miydiniz acaba, kendisine bir şey diyeceğim."

Müdür hademeyi çağırıp sınıfa gönderdi, bir dakika sonra da sıfıra vurulmuş kocaman kafası, pek şaşkın haliyle Garrone kapıdaydı. Kadın onu görünce koştu, ellerini çocuğun omuzlarına koydu ve başına ardı ardına öpücükler kondururken bir yandan da "Oğlumun arkadaşı, zavallı yavrumun koruyucusu sen misin, o iyi yürekli, mert çocuk sen misin?" diye sordu.

Sonra heyecanla ceplerini, çantasını karıştırdı, hiçbir şey bulamayınca boynundan ucunda küçük bir haç takılı zincirini çıkarıp Garrone'nin boynuna, kravatının altına taktı ve ona, "Bunu al, benim hatırıma, sana minnettar olan ve senden hayır dualarını eksik etmeyecek olan Nelli'nin annesinin hatırına tak, sevgili oğlum," dedi.

Sınıf Birincisi

25, Cuma

Garrone herkesin sevgisini, Derossi ise hayranlığını kazanıyor. İlk ödülünü aldı, bu yıl da yine birinci olacak, kimse onunla yarışamaz, herkes her alanda onun üstünlüğünü kabul ediyor. Matematikte birinci, gramerde, kompozisyonda, resimde öyle, her konuyu havada kapıyor adeta, hayranlık verici bir belleğe sahip, hiç çaba sarf etmeden her konuda başarılı oluyor, ders çalışmak onun için sanki oyun oynamak gibi.

Öğretmen dün ona, "Tanrı sana büyük yetenekler vermiş, yeter ki bunları boşa harcama," dedi.

Üstelik de boyu bosu yerinde, yakışıklı, sarı sarı bukleler başında şahane bir taç gibi, bir elini sıranın üstüne koyup öte tarafa atlayacak kadar çevik,

eskrim bile yapıyor şimdiden. On iki yaşında, bir tüccarın oğlu, üzerinde hep altın yaldızlı düğmeleri olan koyu mavi bir ceketi var, her zaman canlı, neşeli, herkese karşı kibar, sınavlar geldiğinde arkadaşlarına elinden geldiğince yardımcı oluyor, şimdiye kadar kimse de ona en küçük bir yanlış yapmamış, tek bir kötü söz bile etmemiştir. Bir tek Nobis ile Franti ona yan bakarlar, Votini'nin de gözlerinden haset fışkırıyor, ama Derossi fark etmiyor bile bunları. Herkes ona gülümser, o nazik tavrıyla kâğıtları toplarken elini, kolunu tutar. Resimli dergiler, resimler, ona evde armağan ettikleri ne varsa o da sınıftakilere armağan eder; Calabrialı için Calabria'nın küçük bir coğrafi haritasını yaptı; her şeyi de gülümseyerek, hava atmadan, kimseye ayrıcalıklı muamele göstermeden, tam bir beyefendi gibi verir. Onu kıskanmamak, her konuda kendini ondan eksik hissetmemek mümkün değildir. Of! Doğrusu ben de Votini gibi kıskanıyorum onu. Hatta bazen evde ödevimi yaparken zorlandığımda ona karşı kötü bir his, hani basbayağı hınç duyuyorum; o şimdiye ödevini hiç zahmet çekmeden, gayet güzel bir şekilde çoktan yapıp bitirmiştir diye düşünüyorum. Ama sonra okula döndüğümde onu yakışıklı, güler yüzlü, muzaffer haliyle görünce, öğretmenin sorularına nasıl da açıklıkla, kendinden emin bir şekilde cevap verdiğini duyup nasıl nazik olduğuna, herkesin onu nasıl sevdiğine tanık olunca yüreğimdeki bütün hınç kaybolup gidiyor, bu duyguları beslemiş olmaktan

utanç duyuyorum. O zaman hep onun yakınında olmayı istiyorum; bütün okulları onunla birlikte okumak istiyorum; onu varlığı, sesi bana cesaret, çalışma isteği, sevinç, zevk veriyor. Öğretmen yarın okuyacağı ayın öyküsü "Lombardialı Küçük Gözcü"yü kâğıda geçirmesi için ona verdi; bu sabah hikâyeyi kâğıda geçirirken bu hikâyedeki kahramanca olay onu duygulandırmış, yüzünü ateş basmış, gözleri yaşarmış, ağzı titremekteydi; ben de ona bakıyordum, ne kadar yakışıklı ve soyluydu! Onun yüzüne karşı açık yüreklilikle, "Derossi, her konuda sen benden üstünsün! Bana kıyasla tam bir erkek adamsın! Saygı ve hayranlık duyuyorum sana!" diyebilmek benim için ne zevk olurdu!

Lombardiyalı Küçük Gözcü

(Ayın Öyküsü)

26, Cumartesi

1859'da Lombardia kurtuluş savaşı sırasında, Fransız ve İtalyanların Avusturyalılara karşı kazandıkları Solferino ve San Martino muharebesinden birkaç gün sonra, güzel bir haziran sabahı Saluzzolu küçük bir hafif süvari mangası etraftaki arazileri dikkatle kollayarak ıssız bir patikadan düşmana doğru ağır adımlarla ilerlemekteydi. Mangaının başında bir subayla bir çavuş vardı; herkes suspus olmuş, ağaçların arasında düşman ileri karakollarından beyaz üniformaların her an belirmesine hazır halde, sabit gözlerle, ta ileriye bakıyordu. Böyle böyle dişbudak ağaçlarıyla çevrili küçük bir köy evine vardılar; evin önünde kendine küçük bir değnek yapmak için bıçakla bir dalı soymakta olan, on iki yaşlarında, tek başına bir oğlan duruyordu; evin

pencerelerinden birinden de üç renkli büyük bir bayrak sarkıyordu; içeride kimse yoktu, köylüler bayrağı dışarı astıktan sonra Avusturyalıların korkusundan kaçıp gitmişlerdi. Çocuk, süvarileri görür görmez değneğini yere attı ve şapkasını çıkardı. Gözü pek ifadesi, iri mavi gözleri, uzun sarı saçlarıyla güzel bir çocuktu; üzerinde sadece gömlek vardı, çıplak göğsü görünüyordu.

"Burada ne yapıyorsun?" diye sordu subay, atını durdurarak. "Neden ailenle kaçmadın?"

"Benim ailem yok," dedi çocuk. "Beni dışarıda bulmuşlar. Herkes için çalışırım ben. Savaşı görmek için kaldım burada."

"Avusturyalıların geçtiğini gördün mü?"

"Hayır, üç gündür görmedim."

Subay bir süre durup düşündü, sonra atından atlayıp askerlerini orada, yüzleri düşmanın olduğu tarafa dönük olarak bıraktı, eve girip çatıya çıktı... Ev alçaktı, çatıdan ancak köyün küçük bir kısmı görünüyordu.

"Ağaçlara çıkmak gerek," dedi subay ve aşağı indi. Tam evin önündeki bahçelik kısımda tepesi göğün maviliğinde salınan upuzun ve ince bir dişbudak ağacı yükseliyordu. Subay bir ağaca bir askerlere bakarak bir süre düşünceli bir halde kaldı, sonra birden çocuğa sordu:

"Gözlerin keskin midir, kerata?"

"Benim mi?" diye karşılık verdi çocuk, "Bir mil ötedeki küçücük serçeyi bile görürüm ben."

"Şu ağacın en tepesine çıkabilir misin?"

"Şu ağacın mı? Ben? Yarım dakikada çıkarım."

"Peki oradan bana ne gördüğünü, şu tarafta Avusturyalı askerler, toz bulutu, ışıldayan tüfekler, atlar falan var mı, söyleyebilir misin?"

"Elbette söylerim."

"Bu hizmeti yapmak için benden ne istersin?"

"Ne mi isterim?" diye sordu çocuk gülümseyerek.

"Hiçbir şey. Güzel bir şey bu! Hem sonra... Almanlar için olsa hayatta kabul etmem, ama bizimkiler için! Lombardialıyım ben."

"İyi. Hadi o zaman."

"Bir dakika, ayakkabılarımı çıkarayım."

Ayakkabılarını çıkardı, pantolonunun kemerini sıktı, şapkasını otların içine attı ve dişbudağın gövdesine sarıldı.

"Dikkat et ha..." diye bağırdı subay, aniden korkuya kapılmış gibi çocuğu tutmaya davranarak. Çocuk dönüp o güzel mavi gözleriyle soru sorarcasına subaya baktı.

"Yok bir şey," dedi subay. "Sen devam et."

Çocuk kedi gibi tırmanıverdi ağaca.

"Önünüze bakın!" diye bağırdı subay askerlere. Çok geçmeden çocuk ağacın tepesinde, gövdeye sarılmış vaziyetteydi, bacakları yaprakların arasında, göğsü açıkta, altın gibi görünen sarı saçlarına güneş vurmaktaydı.

Ağacın tepesinde o kadar minicikti ki subay onu zar zor görebiliyordu.

"Tam karşıya, ilerilere bak," diye bağırdı subay. Çocuk daha iyi görebilmek için sağ elini ağaçtan çekip alnına götürdü.

"Ne görüyorsun?" diye sordu subay. Çocuk yüzünü ona doğru eğdi ve elini ağzının yanına dayayarak cevap verdi: "İki atlı adam, beyaz yoldalar."

"Buradan ne kadar uzaktalar?"

"Yarım mil."

"Hareket halindeler mi?"

"Duruyorlar."

"Başka ne görüyorsun?" diye sordu subay, bir an sustuktan sonra. "Sağ tarafa bir bak." Çocuk sağ tarafa baktı.

Sonra, "Mezarlığa yakın, ağaçların arasında parlayan bir şey var," dedi, "süngüye benziyor."

"İnsan görüyor musun?"

"Hayır. Buğdayların arasına gizlenmiş olmalılar."

Tam o anda bir mermi başlarının üzerinden çok keskin bir sesle vın diye geçip evin arkasında kaybolarak sessizliğe karıştı.

"İn aşağı oğlum!" diye bağırdı subay. "Seni gördüler. Başka bir şey istemiyorum. Gel aşağı."

"Ben korkmuyorum," dedi oğlan.

"İn..." diye tekrarladı subay, "sol tarafta başka ne görüyorsun?"

"Solda mı?"

"Evet, solda."

Çocuk başını sola uzatmıştı ki o anda ilkinden daha keskin, daha da alçaktan geçen bir mermi havayı deldi. Çocuk baştan ayağa titredi.

"Hay lanet!" diye bağırdı. "Dertleri de benimleymiş ha!" Mermi hemen yanından geçmişti.

"İn," diye bağırdı subay, emredercesine ve endişeyle.

"Hemen iniyorum," dedi çocuk. "Ama ağaç beni koruyor, merak etmeyin. Solda ne var, öğrenmek mi istiyorsunuz?"

"Solda, evet," dedi subay, "ama in sen."

"Solda," diye bağırdı çocuk, o yana doğru uzanarak, "şapelin orada sanki..."

Üçüncü, öfkeli bir vınlama üzerlerinden geçti ve hemen aynı anda çocuğun ağacın gövdesiyle dallarına çarpa çarpa, kolları iki yana açık, baş aşağı uçtuğu görüldü.

"Lanet olsun!" diye bağırarak koşturdu subay. Çocuk sırtını yere çarptı ve kolları iki yanına düşmüş halde sırtüstü yere serildi. Göğsünün sol yanından kan sızıyordu. Çavuş ve iki asker atlarından aşağı atladılar, subay eğilip çocuğun gömleğini açtı, mermi sol akciğerine girmişti.

"Öldü!" diye haykırdı subay.

"Hayır. Yaşıyor!" dedi çavuş.

"Ah, zavallı çocuk! Yiğit çocuk!" diye bağırdı subay, "Cesaret! Cesaret!"

Ama o cesaret der, yarasına mendilini bastırırken çocuğun gözleri yana kaydı, başı düştü. Ölmüştü. Subayın yüzü bembeyaz kesildi, bir an çocuğa baktı; sonra çocuğu yatırıp başını otlara yasladı, ayağa kalktı, bir süre çocuğa baktı; çavuş ile iki asker de kıpırdamaksızın çocuğa bakıyorlardı, öbür askerlerse düşmana doğru dönmüşlerdi.

"Zavallı çocuk!" diye yineledi subay üzüntü içinde. "Zavallı ve yiğit çocuk!"

Sonra eve yaklaştı, üç renkli bayrağı pencereden alıp küçük bedenin üstüne yüzünü açık bırakacak şekilde cenaze örtüsü olarak örttü. Çavuş ayakkabı-

ları, şapkayı, küçük değneği ve bıçağı ölünün yanına yerleştirdi.

Bir süre sessiz kaldılar, sonra subay çavuşa dönüp, "Onu almaları için ambulans gönderelim; asker gibi öldü, askerler toprağa verecek onu," dedi. Böyle söyleyip eliyle bir öpücük gönderdi ölüye ve "Haydi atlara!" diye bağırdı.

Herkes eyere atladı, manga toplandı ve yeniden yola koyuldu. Birkaç saat sonra küçük ölü, şanlı şehit unvanına kavuştu. Gün batarken tüm İtalyan öncü birlikleri bir hizada düşmana doğru ilerliyor, daha birkaç gün önce San Martino Tepesi'ni yiğitçe kana bulamış büyük bir piyade taburu iki sıra halinde, sabah süvari mangasının geçtiği yoldan yürüyüşünü sürdürüyordu. Çocuğun ölüm haberi daha kamplarını terk etmeden bu askerler arasında yayılmıştı bile. Yanı başından bir derenin aktığı patika evin birkaç adım ötesinden geçiyordu. Taburun ilk subayları dişbudak ağacının dibinde, üstü üç renkli bayrakla örtülü halde yatan küçük naaşı görünce kılıçlarıyla ona selam durdular; içlerinden biri her yanında çiçekler açmış dere kenarına eğilip iki çiçek kopardı ve naaşın üstüne attı. Bunun üzerine, geçen her bir piyade de çiçek koparıp ölüye attı.

Birkaç dakika içinde çocuğun üstü çiçeklerle kaplandı; tüm subay ve askerler önünden geçerken selam duruyordu ona:

"Bravo sana, küçük Lombardialı!"

"Elveda, evlat!"

"Bu çiçek sana, küçük sarışın!"

"Var olasın!"

"Şanınla yaşayasın!"

"Elveda!" Bir subay şeref madalyasını attı ona, bir diğeri gidip alnından öptü. Çıplak ayaklarına, kan içindeki göğsüne, sarışın başına çiçekler yağmaya devam ediyordu. O ise orada, otların içinde bayrağına sarılı halde, o bembeyaz ve zavallıcık, bu selamları işitiyormuş da Lombardia'sı için canını vermiş olmaktan memnuniyet duyuyormuşçasına adeta gülümseyen yüzüyle uyuyordu.

Yoksullar

29, Salı

Lombardialı çocuk gibi vatanı için canını vermek büyük bir erdemdir, ama sakın ola ki küçük erdemleri de hor görme, yavrum. Bu sabah okuldan döndüğümüz sırada önümden yürürken kucağında bitkin ve solgun bir çocuk tutan ve senden sadaka isteyen yoksul bir kadının önünden geçtin. Ona baktın ve hiçbir şey vermedin, halbuki cebinde paran da vardı. Dinle, yavrum. Sana el açan sefaletin, hele de evladı için birkaç kuruş isteyen bir annenin önünden umursamazca geçmeyi sakın alışkanlık haline getirmeyesin. Düşün, belki de o çocuk açtır; o zavallı kadının çektiği çileyi bir düşün.

Annen bir gün gelip çaresizlik içinde hıçkırıklara boğularak sana, "Enrico, bugün sana bir kuru ekmek olsun veremiyorum!" demek zorunda kalsa, düşünsene böyle bir şeyi?

Bir dilenciye birkaç kuruş verdiğimde o da bana, "Tanrı size ve yavrularınıza selamet versin!" dediği zaman bu sözlerin yüreğime saldığı tatlılığı, o garibana karşı hissettiğim duyguyu anlayamazsın. O iyi dilek gerçekten de bizi uzun zaman selamet içinde tutacakmış gibi gelir bana, eve mutluluk içinde döner ve düşünürüm: "Ah! O zavallı bana, benim ona verdiğimden daha fazlasını verdi!" O zaman sen de öyle yap ki bu iyi dilekleri bu kez senin vesilenle, senin sayende duyabileyim; sen de küçük çantandan ara sıra birkaç kuruş çıkarıp kimi kimsesi olmayan bir ihtiyarın, ekmeği olmayan bir annenin, annesi olmayan bir miniğin eline bırakıver. Yoksullar çocukların sadakasını severler, çünkü bu onları küçük düşürmez, çünkü her şeye ihtiyaç duyan çocuklar onlara benzerler. Okulların çevresinde hep yoksullar olur, görüyorsundur. Bir adamın sadakası hayır işidir, ama bir çocuğun sadakası hem hayır hem de sevecenlik içerir, anlıyor musun?

Çocuğun elinden parayla birlikte bir de çiçek düşmüş gibi olur. Düşün, senin hiçbir eksiğin yok, onlarınsa her şeyi eksik; sen mutlu olmayı isterken onlara ölmemek bile yeterli geliyor. Düşün, bunca binaların ortasında, arabaların, kadifelere bürünmüş çocukların geçtiği yollarda yiyecek ekmeği olmayan kadınların, çocukların bulunması ne dehşet bir şeydir! Yiyecek ekmekleri bile yok, aman Tanrım! Senin gibi çocuklar, senin kadar güzel, senin kadar akıllı çocuklar, koca bir şehrin ortasında yiyecek bir tek lokmaları olsun yok, çölde kaybolmuş hayvanlar misali! Ah, sakın ha, Enrico, dilenen bir annenin önünden avucuna biraz para bırakmadan geçmeyesin bir daha!

Annen

ARALIK

Tüccar

1, Perşembe

Babam yavaş yavaş herkesle arkadaş olmam için tatilin her günü ya arkadaşlarımdan birini eve getirmemi ya da benim gidip onlardan birini ziyaret etmemi istiyor. Pazar günü Votini'yle, hani şu iyi giyinen, ha bire üstünü başını düzelten, Derossi'yi de çok kıskanan arkadaşla gezmeye gideceğim.

Bugünse Garoffi bize geldi; uzun boylu, sıska, baykuş gagası gibi burnu olan, miniminnacık kurnaz gözleriyle dört bir yanı tarayıp duruyora benzeyen arkadaş. Bir bakkalın oğludur o. Garip biri. Sürekli cebindeki paraları sayıyor, hızlı hızlı parmak hesabı yapıyor, çarpım tablosuna bakmadan her türden çarpmayı yapıyor. Para da biriktiriyor, banka hesap cüzdanı bile var şimdiden. Tek kuruş harcamıyor-

dur kesin, sıraların altına bir tek kuruşu düşse bir hafta boyunca arar o kuruşu. "Tam saksağanlar gibi ha," diyor Derossi. Eline ne geçse, işi bitmiş kalemdir, kullanılmış puldur, iğnedir, mum dibidir, ne varsa toplar. Pul biriktirmeye başlayalı iki yıldan fazla oldu, şimdiden her ülkeye ait yüzlerce pulu var, tamamen dolduğunda bir kitapçıya satacağı büyük bir albüm içinde bunlar. Kitapçı da defterleri ona bedava veriyor, çünkü Garoffi dükkânına bir sürü çocuk getiriyor. Okulda sürekli ticaret halinde, her gün bir şeyler alıp satıyor, çekilişler yapıyor, takas yapıp duruyor; sonra takastan pişman olup verdiğini geri istiyor, ikiye alıp dörde satıyor, nişancılık oynayıp hiç kaybetmiyor, eski gazeteleri tütüncüye satıyor ve bütün bu işlerini kaydettiği, toplama-çıkarma işlemleriyle dolu küçük de bir defteri var. Okulda sadece matematiğe çalışıyor ve ödül istiyorsa bu sırf kukla tiyatrosuna bedava girebilmek için. Seviyorum onu, beni eğlendiriyor. Ağırlık ve terazilerle pazarcılık oynadık beraber, o her şeyin tam fiyatını biliyor, ağırlıkları tanıyor, dükkâncılar gibi de hızla ve güzelce paketleme yapıyor. Okulu bitirir bitirmez bir dükkân açıp kendi buluşu olan bir işe girişeceğini söylüyor. Ona yabancı ülke pulları verdiğimde çok mutlu oldu ve bunlardan her birinin koleksiyonlar için tam olarak ne kadara satıldığını söyledi. Babam gazete okuyormuş gibi yaparak onu dinliyor ve pek eğleniyordu. Garoffi'nin cepleri hep uzun siyah bir paltoyla örttüğü ürünlerle şişmiş haldedir, tıpkı bir

ticaret insanı gibi her zaman da düşünceli ve meşgul bir görüntüsü vardır onun. Ama onun gönlünde asıl yeri pul koleksiyonu işgal eder. Bu onun hazinesidir, sanki onun sayesinde servet elde edecekmişçesine sürekli bundan söz eder. Arkadaşlar ona cimri, tefeci diyor. Bilemem. Ben seviyorum onu, bana çok şey öğretiyor, koca bir adam gibi geliyor bana. Coretti, hani odun satıcısının oğlu, "Annesinin canından bile geçer, yine de pullarından vazgeçmez," diyor onun için. Babamsa buna inanmıyor.

"Öyle hemen yargılama," dedi bana, "tutkulu olmaya tutkuludur, ama yüreği de var."

Kibir

5, Pazartesi

Dün Votini ve babasıyla Rivoli Caddesi'ne gezmeye gittim. Dora Grossa Sokağı'ndan geçerken kendisine sataşanlara tekme atan Stardi'yi gördük; bir kitapçı vitrininin önünde kazık gibi durmuş, bir coğrafi haritaya dikmişti gözlerini; kim bilir ne kadar zamandır oradaydı, öyle ya, sokakta bile ders çalışır o. Yontulmamışın tekidir, selamımıza anca öylesine karşılık verdi. Votini iyi, hatta biraz fazla iyi giyimliydi. Kırmızı işlemeli maroken çizmeler, nakışlı ve ipek kopçalı bir giysi, beyaz kunduz kürkünden bir şapka vardı üzerinde ve saat takmıştı. Pek de bir kurumlanıyordu. Ama kibri kötü sonuç verecekti bu sefer. Cadde boyunca epey bir koşup ağır ağır yürümekte olan babasını hayli geride

bıraktıktan sonra taş bir sırada, yorgun görünümlü, başı eğik halde düşünmekte olan, kılık kıyafeti orta halli bir çocuğun yanında biraz duralım dedik. Herhalde babası olan bir adam gazete okuyarak ağaçların altında bir gidiyor bir geliyordu. Oturduk. Votini benimle çocuğun arasına yerleşti. Hemen de iyi giyimli olduğunu hatırlayarak yanındakini kendisine hayran edip kıskandırmak istedi. Bir ayağını kaldırıp bana "Subay çizmelerimi gördün mü?" dedi.

Öbürü görsün diye söylemişti bunu. Ama yanındaki çocuk bakmadı. O zaman ayağını indirdi ve ipek kopçalarını gösterdi bana, göz ucuyla çocuğa bakarken bu kopçaların hoşuna gitmediğini, bunları gümüş düğmelerle değiştirmek istediğini söyledi. Ama çocuk kopçalara da bakmadı. Bunun üzerine Votini o güzelim beyaz kunduz kürkü şapkasını işaret parmağının ucunda döndürmeye başladı. Ama çocuk gıcıklığına yaparmış gibi hiç mi hiç oralı olmadı. Artık tepesi atmaya başlayan Votini saatini çıkardı, açtı, saatin dişlilerini gösterdi bana. Fakat beriki başını bile çevirmedi.

"Altın yaldızlı gümüş mü bu?" diye sordum.

"Hayır," dedi, "altın."

"Tamamen altın değildir ama," dedim, "gümüş de vardır içinde."

"Hayır, yok!" diye karşı çıktı, çocuğu bakmaya zorlamak için saati onun gözünün önüne tuttu ve: "Baksana ya, sen söyle, tamamen altın değil mi?"

Çocuk kuru bir sesle:

"Bilmiyorum," dedi.

"Aman, aman!" diye haykırdı Votini, alı al moru mor: "Amma da havalıymış bu!"

Bunu söylediği sırada, konuşulanları duymuş olan babası bize yetişti, bir an gözlerini o çocuğa dikti, sonra oğluna sert bir sesle "Sus artık," dedi ve kulağına eğilip ekledi: "Kör o!"

Votini irkilerek ayağa fırladı ve çocuğun yüzüne baktı. Gözbebekleri cam gibiydi, ne bir ifade ne de bakış vardı onlarda.

Votini mahcup, gözleri yerde, tek kelime edemeden öylece kalakaldı. Sonra kekeleyerek: "Çok üzgünüm... Bilmiyordum," dedi.

Ama her şeyi anlamış olan kör çocuk iyi yürekli ve hüzünlü bir gülümseyişle: "Önemli değil ya!" dedi.

İşte, Votini kibirli olmaya kibirlidir, ama hiç öyle kötü yürekli biri değildir. Gezintimizin geri kalan kısmında yüzü bir daha gülmedi.

İlk Karın Yağışı

10, Cumartesi

Elveda, Rivoli'deki gezintiler. İşte çocukların güzel dostu! İşte ilk kar! Dün akşamdan beri yasemin çiçekleri gibi lapa lapa yağıyorlar. Bu sabah okulda karın camlara doğru yağıp pencere korkuluklarında biriktiğini görmek çok zevkli olmuştu, öğretmen de kar yağışını seyredip ellerini ovuşturuyordu; herkes kartopu yapacağını, sonradan tutacak buzu, evde ocağın yakılacağını düşünerek mutlu oluyordu. Kara aldırmayan tek kişi, yumruklarını şakaklarına dayamış, kendini tamamen dersine vermiş Stardi'ydi. Ne güzellikti, ne şenlikti o okul çıkışındaki! Hepimiz sokakta koşuşturuyor, bağırış çağırış elimizi kolumuzu sallıyor, avuç avuç kar topluyor, sudaki küçük köpekler gibi karın içinde tepişip duruyorduk.

Dışarıda bekleyen anne babaların şemsiyeleri bembeyazdı, bekçilerin başlıkları bembeyazdı, çantalarımız kısacık bir zamanda bembeyaz olmuştu.

Herkes sevinçten kendinden geçmişti; demircinin oğlu, şu yüzü hiç gülmeyen, solgun Precossi bile; hatta şu arabanın altından çocuğu kurtarmış olan Robetti bile, zavallıcık, koltuk değnekleriyle sıçrayıp duruyordu. Şimdiye dek kara hiç dokunmamış olan Calabrialı çocuk kartopu yapıp şeftali gibi yemeye koyuldu; sebzecinin oğlu Crossi çantasını karla doldurdu; küçük duvarcıysa bizleri katıla katıla güldürdü. Babam onu ertesi gün bize davet ettiğinde ağzı karla doluydu çocuğun, ne tükürmeye ne de yutmaya kalkabiliyordu karı, ağzı tıka basa karla dolu ve cevap veremez halde, orada öylece durmuş bize bakıyordu. Öğretmenler de güle eğlene, koşarak çıkıyorlardı okuldan; birinci sınıf öğretmenim de, zavallı kadıncağız, yüzünü yeşil şalıyla örtüp korunmaya çalışarak yağan karın altında koşuyor, bir yandan da öksürüyordu. Bu arada yandaki okuldan yüzlerce kız bembeyaz karın üstünde bağıra çağıra koşturarak geçiyor; öğretmenler, hademeler ve bekçiler ağızlarına kar taneleri dolup sakalları bıyıkları beyaza bürünürken bağırıyordu:

"Evinize! Evinize!" Ancak kışı kutlayan öğrencilerin bu curcunasına onlar da gülüyordu.

Sizler kışı kutluyorsunuz... Ama giysisi, ayakkabısı, ısınacak ateşi olmayan çocuklar var. Upuzun yollardan gele-

rek köye inen, soğuktan donup kanayan ellerinde okulu ısıtmak için bir parça odun taşıyan binlerce çocuk var. İçinde çocukların dumandan boğulduğu ya da soğuktan dişlerinin takırdadığı, sonu gelmez şekilde yağan, çığ tehdidi altındaki uzak kulübeleri üstüne dur durak bilmeksizin yığılan bembeyaz kar tanelerine korku içinde baktığı, karların altına adeta gömülmüş, mağaralar gibi çıplak ve karanlık yüzlerce okul var. Sizler kışı kutluyorsunuz, çocuklar. Kışın sefalet ve ölüm getirdiği binlerce canı düşünün.

Baban

Küçük Duvarcı

11, Pazar

Bugün küçük duvarcı bize geldi, avcı ceketi vardı üzerinde, babasının kireç ve alçı lekeleriyle beyaza kesmiş eskilerini giyinmişti. Onun bize gelmesini babam benden çok istiyordu. Nasıl da sevindik! İçeri girer girmez kardan sırılsıklam olmuş hasır şapkasını çıkardı ve cebine tıkıştırdı; sonra mermi misali burnuyla o elma gibi tombalak minik suratını oraya buraya çevirip yorgun işçilere has o sallapati yürüyüşüyle ilerledi; yemek odasına girdiğinde etraftaki mobilyalara şöyle bir göz attı, sonra gözlerini kambur bir soytarı olan Rigoletto'nun resmedildiği tabloya dikip "tavşan suratı" taklidi yaptı. Onun tavşan suratı taklidi yaptığını görüp de gülmemek mümkün değil. Tahta parçalarıyla oynama-

ya başladık. Kule ve köprü yapmakta olağanüstü bir yeteneği var, mucize eseri ayakta duruyor gibi bunlar; son derece ciddiyetle, büyük adam sabrıyla çalışıyor bunların üzerinde. Bir kuleyle diğeri arasında ailesinden söz etti bana. Bir tavan arasında kalıyorlarmış, babası okuma yazma öğrenmek üzere akşam okuluna gidiyormuş, annesi Biellalıymış. Onu seviyor olmalılar, belli yani; çünkü böyle yoksul işi giyinmişse de giysileri onu soğuktan iyice koruyacak biçimde güzelce yamalanmış, kravatı da annesinin eliyle pek güzel bir şekilde bağlanmış.

Dediğine göre babası kapılardan sığmayan, iriyarı, dev gibi bir adammış, ama iyi yürekliymiş, oğluna hep "tavşan surat" dermiş. Oğluysa ufak tefek biri. Dörtte divana oturup beraber ekmek ve şam üzümüyle ikindi kahvaltısı ettik; kalktığımızda, neden bilmem, babam küçük duvarcının ceketiyle beyaz leke bıraktığı divanın arkalığını temizlememi istemedi. Elimi tutup bana engel oldu, sonradan gizlice kendi temizledi lekeyi. Oynarken küçük duvarcı avcı ceketinin bir düğmesini düşürdü, annem de düğmeyi dikti, o ise kızardı ve annem düğmeyi dikerken ona şaşkınlık ve kafa karışıklığı içinde, nefesini tutmuş halde öylece bakakaldı. Sonra ona bakması için karikatür albümünü verdim, oradaki yüzleri hiç de farkında olmadan öyle güzel taklit etti ki babam bile gülüyordu.

Giderken öyle mutluydu ki hasır şapkasını takmayı unuttu, sahanlığa vardığında şükranlarını sun-

mak üzere bir kez daha tavşan suratı taklidi yaptı bana. Adı Antonio Rabucco onun, sekiz yaşını sekiz ay geçmiş...

Divanın arkalığını temizlemeni neden istemedim, biliyor musun oğlum? Çünkü orayı arkadaşının gözü önünde temizlemek, kirletmiş olduğu için onu azarlamak gibi olurdu. Bu da hiç iyi olmazdı, çünkü, bir, bunu bilerek yapmamıştı, iki, bu lekeyi babasının giysileriyle bırakmıştı, ki bu leke de babasının giysilerine çalışırken bulaşmıştı ve insan çalışırken üstüne bulaşan şey kir değildir; tozdur, kireçtir, ne istersen odur ama kir değildir. Çalışmak kirletmez. İşten dönen bir işçiye asla "pis" deme. "Giysilerinde emeğinin izleri, belirtileri var," de. Hatırla bunu. Ve küçük duvarcıyı, bir, arkadaşın olduğu için, iki, işçi çocuğu olduğu için sev.

Baban

Bir Kartopu

6, Cuma

Ve kar yağıyor da yağıyor. Bu sabah okul çıkışında karla ilgili kötü bir olay yaşandı. Bir grup çocuk ana caddeye çıkar çıkmaz sulu karla birbirine kartopu atmaya başladı, bu sulu karla yapılan kartopları da taş gibi sert ve ağır oluyordu. Kaldırımdan birçok kişi geçmekteydi.

Bir bey, "Yapmayın, haylazlar!" diye bağırdı.

Tam o anda yolun karşı tarafından tiz bir çığlık duyuldu ve şapkası başından uçmuş, sendeleyen bir ihtiyar görüldü, adam yüzünü elleriyle kapatıyor, yanında bir çocuk da bağırıyordu:

"İmdat! İmdat!" Bir anda her taraftan insanlar sökün etti.

İhtiyarın gözüne bir kartopu gelmişti. Çocukların

hepsi ok gibi dört bir yana kaçıp dağıldı. Bense babamın girdiği kitapçı dükkânının önündeydim, hızla koşup yanımdaki kalabalığın arasına karışan birçok arkadaşımın vitrinlere bakar gibi yaptığını gördüm. Aralarında her zaman olduğu gibi cebinde ekmeğiyle Garrone, Coretti, küçük duvarcı ve bizim pul toplayıcı Garoffi vardı. Bu arada ihtiyarın çevresine bir kalabalık üşüşmüştü, bir bekçiyle birkaç kişi sağa sola koşuşturup tehditler savurarak "Kimdi o? Kim yaptı? Sen mi yaptın? Söyleyin, kim yaptı!" diye soruyor, kardan ıslanmış mı diye çocukların ellerine bakıyordu.

Garoffi benim yanımdaydı, baştan ayağa titrediğini, yüzünün bir ölü gibi bembeyaz kesildiğini fark ettim.

"Kimdi o? Kim yaptı?" diye bağırmaya devam ediyordu insanlar.

Tam o anda Garrone'nin Garoffi'ye alçak sesle, "Hadi, çık ortaya, suçu başkasına atmak alçaklık olur bak, ona göre," dediğini duydum.

"Ama ben bilerek yapmadım ki!" diye karşılık verdi Garoffi, yaprak gibi titreyerek.

"O önemli değil, sen üzerine düşeni yap," diye yineledi Garrone.

"Ama buna cesaretim yok."

"Topla cesaretini, ben yanındayım."

Bekçiyle diğerleri seslerini daha da yükseltmişlerdi: "Kimdi o? Kim yaptı? Gözlüğü adamın gözüne girdi! Adamı kör ettiler! Haydutlar!"

Garoffi yere serilecek sandım. "Gel," dedi Garrone kararlı şekilde ona, "ben seni savunurum." Ve kolundan tutup bir hastaya destek olur gibi öne çıkardı onu. İnsanlar bunu görüp durumu hemen anladılar, bazıları yumruğunu havaya kaldırıp o yana doğru koştu.

Ama Garrone araya girip bağırdı: "Bir çocuğa karşı on kişi mi birleşiyorsunuz?" Bunun üzerine durdular ve bir bekçi Garoffi'yi elinden tuttuğu gibi kalabalığı yarıp yaralıyı kaldırdıkları pastaneye götürdü. Adamı görünce hemen tanıdım, bizim binanın dördüncü katında yeğeniyle oturan şu yaşlı memurdu. Bir sandalyeye oturtulmuş, gözlerine mendil örtülmüştü.

"Bilerek yapmadım!" diyordu Garoffi hıçkırarak, korkudan öldü ölecek halde, "Bilerek yapmadım!"

İki-üç kişi onu sertçe dükkânın içine itti, "Başını öne eğ! Özür dile!" diye bağırarak yere düşürdüler. Fakat anında iki güçlü kol onu yerden kaldırdı ve kararlı bir sesle, "Hayır, beyler!" dedi. Bizim müdürdü bu, her şeyi görmüştü. "Ortaya çıkma cesaretini gösterdiğine göre," diye ekledi, "kimsenin onu küçük düşürmeye hakkı yok!"

Herkes suspus oldu.

"Özür dile," dedi müdür, Garoffi'ye. Garoffi iki gözü iki çeşme ihtiyarın dizlerine kapandı, ihtiyar da eliyle yoklayıp çocuğun başını buldu ve saçlarını okşadı.

O zaman herkes, "Hadi bakalım, evlat, hadi, doğru evine!" dedi. Babam da beni kalabalığın arasın-

dan çıkardı, yolumuza devam ederken bana, "Enrico, böyle bir durumda sen olsan, üzerine düşeni yaparak gidip suçunu itiraf etmeye cesaret eder miydin?" dedi. "Ederdim," dedim. O da, "Böyle yapacağına yürekli ve onurlu bir çocuk olarak söz ver bana," dedi.

"Sana söz veriyorum, babacığım!"

Öğretmen Kadınlar

17, Cumartesi

Garoffi bugün öğretmenden büyük fırça yiyeceği beklentisiyle çok korkuyordu, ama öğretmen derse gelmedi; yardımcı öğretmen de olmadığından, sınıfa, iki büyük çocuğu olan ve şimdilerde çocuklarını Baretti İlkokulu'na getiren birçok anneye de zamanında okuma yazma öğretmişliği bulunan, öğretmenlerin en yaşlısı Bayan Cromi geldi. Bugün üzgündü, çünkü bir oğlu hastaymış. Sınıftakiler onu görür görmez şamataya başladılar.

Fakat o, ağır ve sakin bir sesle "Ak düşmüş saçlarıma saygı gösterin," dedi, "Ben sadece bir öğretmen değil, anneyim de." Bunun üzerine kimse çıt çıkarmaya cesaret edemedi, şu yüzsüz Franti bile gizli gizli dalgasını geçmekle yetindi. Cromi'nin sını-

fına kardeşimin öğretmeni Delcati, Delcati'nin yerine de hep koyu renk giysiler giyip siyah bir önlük taktığı için "küçük rahibe" dedikleri o küçük ve beyaz suratlı, saçları her zaman düz, ışıl ışıl gözlü, sesi de dua mırıldanıyormuşçasına incecik olan öğretmen girmiş. "Ne dediği de anlaşılmıyor ki," diyor annem. O hiç değişmeyen, zar zor duyulan incecik sesiyle öyle de yumuşak ve çekingen ki... Üstelik hiç bağırmıyor, hiç kızmıyor ve yine de çocukları hep sessiz tutabiliyor, gıkı çıkmıyor hiçbirinin, en yaramazlar bile parmağıyla yaptığı bir tek uyarının ardından başlarını eğiveriyorlar; bir kiliseyi andırıyor onun sınıfı, ona "küçük rahibe" demelerinin bir sebebi de bu.

Ama benim çok sevdiğim bir öğretmen hanım daha var: ilkokul hazırlıkların 3 numaralı sınıfının öğretmeni; o pembe yüzlü, yanaklarında iki güzel gamzesi olan, şapkasına kocaman kırmızı bir tüy, boynuna da sarı camdan küçük bir haç takan genç kadın.

Her zaman neşelidir, sınıfı da neşeli tutar; her zaman gülümser, gümüşi sesiyle bağırması bile şarkı söylüyormuş hissi yaratır insanda; sessizliği sağlamak için elindeki çubukla masaya vurup ellerini çırpar, sonra öğrenciler çıkarken küçük bir kız gibi peşlerinden koşup sıraya sokar onları; üşümesinler diye kiminin yakasını kaldırır, kiminin paltosunu ilikler; kavgaya tutuşmasınlar diye onları caddeye kadar izler; evde onlara ceza vermesinler diye anne babalarına yalvarır; öksürenlere pastil getirir, üşüyenlere

kendi manşonunu verir; en küçükler de onu okşayıp öpücük isteyerek, fularını, şalını çekiştirerek rahat vermezler bir türlü; ama o hepsine de izin verir, hepsini gülerek öper; her gün evine güzel gamzeleri ve kırmızı tüyüyle saçı başı dağılmış, sesi mesi gitmiş halde döner. O aynı zamanda kızların resim öğretmenidir, çalışarak annesi ve erkek kardeşine bakar.

Yaralının Evinde

18, Pazar

Garoffi'nin attığı kartopu gözüne isabet eden yaşlı memurun yeğeni kırmızı tüy takan öğretmenin sınıfında. Bugün onu, ona evladı gibi bakan amcasının evinde gördük. Öğretmenin kâğıda geçirmem için verdiği önümüzdeki hafta okunacak ayın öyküsü "Floransalı Küçük Yazman"ı temize çekme işini bitirmiştim ki babam bana, "Dördüncü kata çıkalım da bakalım, o beyin gözü nasıl olmuş," dedi.

Neredeyse karanlık bir odaya girdik, ihtiyar burada arkasına bir sürü yastık konmuş halde yatağında oturuyordu, karısı da başucuna oturmuştu ve bir köşede yeğeni oyun oynuyordu. İhtiyarın gözü sargılıydı. Babamı görünce pek sevindi, bizi buyur et-

ti ve daha iyice olduğunu, gözünü kaybetmediği gibi birkaç güne kadar da iyileşeceğini söyledi.

"Bir kazadır oldu," diye ekledi, "o zavallı çocuk nasıl da korkmuştur, buna üzülüyorum ben." Sonra bize doktordan söz etti, birazdan gelip gözünü kontrol edecekmiş. Tam da o anda zil çaldı.

"Doktor geldi," dedi hanımı. Kapı açıldı... Ve kimi görüyorum? Uzun paltosuyla Garoffi, eşikte dimdik durmuş, başı öne eğik, girmeye cesaret edemez durumda.

"Kim geldi?" diye sordu hasta. "Kartopunu atan çocuk," dedi babam. O zaman ihtiyar, "Ah zavallı çocuk!" dedi, "Gel içeri, yaralının durumunu sormaya geldin, değil mi? Daha iyi, merak etme, daha iyi, iyileştim sayılır. Gel şöyle." Bizi göremeyecek denli kafası karışık haldeki Garoffi ağlamamaya çalışarak yatağa yaklaştı, yaşlı adam onun başını okşarken o tek kelime olsun edemedi.

"Teşekkür ederim," dedi ihtiyar, "şimdi gidip annenle babana her şeyin yolunda olduğunu, endişelenmemelerini söyle, hadi."

Ancak Garoffi kımıldayamıyordu, bir şey söyleyecekti de cesaret edemiyordu sanki. "Bana bir şey mi söyleyecektin? Nedir istediğin?"

"Ben... Hiç."

"Pekâlâ, hoşça kal o zaman, görüşürüz evladım. Git hadi, için rahat olsun."

Garoffi kapıya kadar gitti ama orada durdu; onu izleyen, merakla bakan yeğene doğru yöneldi. Bir-

den paltosunun altından bir şey çıkarıp çocuğun eline bıraktı, aceleyle, "Bu sana," deyip şimşek gibi çıkıp gitti.

Çocuk elindeki şeyi amcasına götürdü; üzerinde "Bunu sana hediye ediyorum," yazdığını gördüler. İçine bakıp hafif bir şaşkınlık çığlığı attılar. Bu o ünlü albümdü; zavallı Garoffi pul koleksiyonunu, o hep sözünü ettiği, nice umut bağladığı, ona ne zahmetlere mal olan pul koleksiyonunu getirmişti; zavallı çocuk, bu onun hazinesiydi, kanı canıydı, bağışlanması karşılığında bunu hediye ediyordu işte.

Floransalı Küçük Yazman

(Ayın Öyküsü)

İlkokul dördüncü sınıftaydı. On iki yaşında, siyah saçlı ve beyaz yüzlü, sevimli bir Floransalıydı; ailesi kalabalık, maaşı düşük olduğundan kıt kanaat geçinen, demiryollarında memur bir babanın en büyük oğluydu. Babası onu pek severdi, ona karşı hep iyi, hoşgörülü davranırdı. Bir tek okul konusunda o kadar hoşgörülü değildi, bu konuda gayet talepkârlık ve katılık gösteriyordu, çünkü oğlu başarılı olup ailenin geçimine katkı sağlayacak şekilde bir an önce iyi bir işe girmeliydi, hızla iyi bir yerlere gelmesi için de az zamanda çok çaba sarf etmeliydi. Oğlan zaten derslerine çalışıyorsa da, babası çalışması için ha bire daha da çok teşvik ediyordu.

Babanın yaşı epeyce ilerlemişti artık, fazla çalış-

mak onu erken yaşlandırmıştı ayrıca. Üstüne bir de, ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için kendi işinin gerektirdiği onca çalışmasına ilaveten orada burada farklı yazıcılık işleri buluyor, gecenin önemli bir kısmını masa başında geçiriyordu. En son, gazete ve tefrika kitap yayınlayan bir yayınevinden paketlerin üstüne abonelerin isim ve adreslerini yazma işini almıştı, büyük ve düzgün harflerle yazdığı her beş yüz kâğıt etiket için üç lira kazanıyordu. Ancak bu iş onu yoruyor, akşam yemeklerinde ailesine sık sık dert yanıyordu.

"Gözlerim gidiyor," diyordu, "bu gece işi beni bitiriyor."

Oğlu bir gün ona, "Baba, bırak senin yerine ben çalışayım, ben de en az senin kadar yazabiliyorum, biliyorsun," dedi.

Ama babası şöyle karşılık verdi ona: "Hayır, oğlum, sen derslerine çalışmalısın, senin okulun paketlerden çok daha önemli; senin bir saatini çalmak vicdanımı sızlatır benim; teşekkür ederim ama istemem, bir daha da böyle bir şeyden bahsetme bana."

Oğlu babasına bu konularda ısrar etmenin kâr etmeyeceğini biliyordu ve ısrar etmedi. Ama şöyle yaptı: Babasının tam gece yarısı yazmayı bıraktığını ve çalışma odasından çıkıp yatak odasına gittiğini biliyordu. Birkaç kez duymuştu: Saat on ikiyi vurur vurmaz sandalyenin geri çekilme sesini ve babasının ağır adımlarını işitmişti. Bir gece babasının uyumasını bekledi, usul usul giyindi, el yordamıy-

la küçük odaya gitti, gaz lambasını tekrar yaktı, bir yığın beyaz etiket ve adres listesinin bulunduğu yazı masasına oturdu ve babasının yazısını birebir taklit ederek yazmaya koyuldu. Canıgönülden, memnuniyetle, biraz da korkuyla yazıyordu; etiketler birikiyor, ara ara kalemi bırakıp ellerini birbirine sürtüyor, sonra içeriye kulak kabartarak daha bir hevesle yeniden işe girişiyordu. Yüz altmış tane yazmıştı: bir lira! O zaman durdu, kalemi aldığı yere koydu, ışığı söndürdü ve parmak uçlarına basarak yatağına geri döndü. O gün öğlen babası keyifle masanın başına oturdu. Hiçbir şeyi fark etmemişti. Saat hesabı tutarak, başka bir şey düşünmeden işini mekanik bir şekilde yapıyor, yazılan etiketleri de ancak ertesi gün sayıyordu.

Sofraya keyifle oturdu, bir eliyle oğlunun omzuna vurup "Eh, Giulio," dedi, "baban senin sandığından da iyi çalışıyor! Dün akşam iki saatte her zamankinden üçte bir daha fazla iş yaptım. Elim hâlâ çevik, gözlerim hâlâ vazifesini iyi yapıyor."

Ve Giulio mutlu, tek kelime etmeden, içinden, "Zavallı babacığım, ona kazanç dışında bu memnuniyeti, yeniden gençleşme hissiyatını vermiş oluyorum. Cesareti de tabii," diyordu. Bu başarısından yüreklenerek ertesi gece saat on ikiyi vurduğunda, bir kez daha, doğru iş başına. Ve birkaç gece boyunca böyle yaptı. Babası da hiçbir şey fark etmedi.

Yalnız, bir akşam yemeğinde şöyle bir laf etti: "Tuhaf, bu evde gazyağı ne de çabuk bitiveriyor!" Giu-

lio şöyle bir irkildi, ama konu oracıkta kapandı. Gece çalışması da devam etti.

Gelgelelim her gece uykusu böyle bölündüğü için Giulio yeterince dinlenemiyor, sabahları bitkin kalkıyor, akşamları da ev ödevini yaparken gözlerini açık tutmakta zorlanıyordu. Bir akşam, hayatında ilk kez defterinin başında uyuyakaldı.

"Haydi, haydi!" diye bağırdı babası ellerini çırparak, "Ders başına!"

Çocuk toparlanıp yeniden çalışmaya koyuldu. Ama ertesi akşam ve sonrasındaki günler aynı şey oldu, hatta daha bile kötüleşti durum. Kitaplarının başında uyuyakalıyor, her zamankinden geç kalkıyor, dersine gevşek bir şekilde çalışıyor, çalışmaya isteksiz görünüyordu. Babası onu izlemeye, sonra tasalanmaya, nihayet de onu azarlamaya başladı. Daha önce bunu yapmasına hiç gerek kalmamıştı ki!

"Giulio," dedi ona bir sabah, "sözünü tutmuyorsun sen, eskisi gibi değilsin artık. Bu hiç hoşuma gitmiyor. Bak, ailenin bütün umutları sende. Hiç memnun değilim, anladın mı?"

Bu azar, işittiği bu ilk gerçek azar yüzünden çocuk epeyce bir afalladı. Ve "Evet," dedi içinden, "haklı, bu böyle devam edemez, bu aldatmacaya bir son vermeli." Ama aynı günün akşamı yemekte babası gayet neşeli bir şekilde, "Bu ay etiket yazma işinde geçen aydan otuz iki lira daha fazla kazandım, biliyor musunuz?" demez mi! Bunu söylerken de masanın altından bu olağandışı kazancı çocuklarıyla kut-

lamak için aldığı bir külah dolusu tatlıyı çıkarıverdi ve hepsi de bunu el çırparak karşıladı. O zaman da Giulio yeniden canlandı ve içinden, "Hayır, zavallı babacığım, seni kandırmaktan vazgeçmeyeceğim, gün boyu ders çalışmak için daha fazla çaba sarf edecek, ama geceleri de senin için, öbürleri için iş yapmayı sürdüreceğim," dedi.

Ve babası ekledi: "Otuz iki lira daha fazla! Mutluyum... Ama işte şu var ya şu," deyip Giulio'yu gösterdi, "şu işte beni üzen!" Giulio gözlerine dolan iki damla yaşı içine akıtarak bu azarı sessizce sineye çekti ya, gönlü de pek bir hoş olmuştu.

Şevkle çalışmaya devam etti. Ancak üst üste binen onca yorgunluğa dayanmak gitgide zorlaşıyordu. Bu durum iki aydır sürüyordu. Babası oğluna söylenmeye devam ediyor, ona giderek daha kızgın gözlerle bakıyordu. Bir gün çocuğun durumunu sormaya öğretmene gitti, öğretmen de ona, "Evet, iyi gidiyor, iyi, çünkü zeki bir çocuk. Ama eskisi gibi istekli değil artık. Uyukluyor, esniyor, dikkati dağılıyor. Alelacele çırpıştırıp kötü yazıyla kısacık kompozisyonlar yazıyor. Ah! Çok ama çok daha iyisini yapabilir."

O akşam babası oğlunu bir kenara çekti ve o zamana kadar hiç yapmadığı kadar ağır konuştu.

"Giulio, görüyorsun ben çalışıyorum, ailem için kendimi tüketiyorum. Sense benim sözümü hiç dinlemiyorsun. Beni de, kardeşlerini de, anneni de hiç sevmiyorsun!"

"Ah hayır! Öyle söyleme baba!" diye bağırdı oğlu gözyaşlarına boğularak ve her şeyi itiraf etmek üzere ağzını açtı.

Ama babası sözünü kesti ve "Ailemizin durumunu biliyorsun, hepimizin azimli, fedakârca davranması gerektiğini biliyorsun. Ben kendim de, işte görüyorsun, iki kat fazla çalışmak durumunda kalıyorum. Bu ay demiryollarından yüz lira ikramiye alacağımı hesaplıyordum ve bu sabah hiçbir şey alamayacağımı öğrendim," dedi.

Bu haber üzerine Giulio ağzından çıkmak üzere olan itirafı hemen geri içine atıp kararlı bir şekilde kendi kendine, "Hayır baba, sana hiçbir şey söylemeyeceğim; senin için çalışmak üzere sırrımı kendime saklayacağım; sana verdiğim üzüntüyü başka türlü telafi ediyorum; okulda ancak sınıfımı geçebilecek kadar çalışacağım; önemli olan geçimimizi sağlamakta sana yardımcı olmak ve seni bitirip tüketen bu yükü hafifletmek," dedi. Ve durum böylece devam etti, geceleri çalışıp gündüzleri güçbela çabalamakla, oğulun kendini paralaması ve babanın acı azarlarıyla iki ay daha geçti. En kötüsü de babanın gitgide oğlundan soğumasıydı; artık hiçbir şey beklenmeyecek hayırsız bir evlatmış gibi onunla doğru düzgün konuşmuyor, göz göze gelmemek için adeta ondan kaçıyordu. Giulio bunu fark ediyor ve büyük üzüntü duyuyordu; babası sırtını döndüğünde yüzünü merhamet ve hüzün dolu bir sevecenlikle ona doğru uzatıp kaçamak bir

öpücük gönderiyordu; onca dert ve zahmet içinde gitgide eriyor, benzi soluyordu, derslerini de iyiden iyiye boşlamak durumunda kalmıştı. Bir gün bu duruma bir son vermesi gerektiğini anlıyor, her akşam kendi kendine, "Bu gece kalkmayacağım," diyordu ama saat on ikiyi vurduğu, verdiği sözü kesinlikle tutması gerektiği anda içi sızlayıveriyor, yatakta kalmakla bir vazifeyi savsaklamış, babası ve ailesinden bir lira çalmış oluyormuş gibi geliyordu ona. Ve babasının bir gece uyanıp onu işbaşında yakalayacağını ya da olur ya, etiketleri iki kez sayacağı tutup bu aldatmacayı fark edeceğini düşünerek kalkıyordu; o durumda da kendisinin bir son verme cesareti bulamadığı her şey haliyle, kendisinin iradesi dışında sona ererdi. Böylece devam edip gidiyordu işte.

Fakat bir akşam yemekte babası onun hakkında lafını esirgemeden konuştu. Annesi ona baktı, her zamankinden halsiz ve solgun görüp ona, "Giulio, hastasın sen," dedi. Sonra babasına dönerek, kaygıyla, "Giulio hasta. Baksana, nasıl da solmuş rengi! Giuliocuğum, kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordu. Babası ona kaçamak bir bakış atıp, "Vicdanı rahatsız oldu mu sağlığı da bozulur işte insanın. Çalışkan bir öğrenci, düzgün bir evlatken böyle değildi," dedi.

"Ama durumu hiç iyi değil!" diye haykırdı annesi.

"Beni alakadar etmez!" diye karşılık verdi babası da.

Bu söz zavallı çocuğun yüreğine bıçak gibi saplandı. Ah! Demek alakadar etmiyordu onu! Bir zamanlar, öksürecek olsa üzerine titreyen babasını hem de! Demek artık onu sevmiyordu, buna şüphe yoktu artık, babasının yüreğinde ölmüştü o... "Ah, hayır babacığım," dedi çocuk içinden, yüreği acıyla sıkışarak, "artık gerçekten de bitti, senin sevgin olmadan yaşayamam ben, tüm sevgini yeniden istiyorum, her şeyi anlatacağım sana, seni kandırmayacağım artık, eskisi gibi çalışacağım derslerime, ne olursa olsun, yeter ki beni yeniden sev, zavallı babacığım! Ah! Bu sefer kararım karar!" Fakat o gece, daha çok alışkanlıktan yine uyandı ve kalktığında gecenin sessizliği içinde gidip son bir kez, yüreği mutluluk ve şefkatle dolu olarak gizli gizli o kadar çalışmış olduğu küçük odaya veda etmek, birkaç dakikalığına da olsa yeniden görmek istedi. Lambayı yakarak kendini yeniden masanın başında bulup da artık ezbere bildiği o şehir ve kişi isimlerini bir daha yazmayacağı beyaz etiketleri görünce içini büyük bir hüzün kapladı, ani bir hareketle kalemi kaptığı gibi alıştığı işe girişeceği tuttu yeniden. Ama elini uzattığı anda bir kitaba çarptı, kitap yere düştü. Bütün kanı kalbine hücum etti adeta. Ya babası uyanırsa! Tabii ki onu kötü bir iş yaparken yakalamış olmazdı sonuçta, zaten ona her şeyi anlatmaya kararlıydı... Karanlıkta o adımların yaklaştığını işitmek; o saatte, o sessizlikte yakalanıvermek; uyanmış, korkuya kapılmış annesi; babasının her şeyi anlayıp belki de onun karşısında

kendini küçük düşmüş hissedeceğini düşünmek... Bütün bunlar onu adeta dehşete düşürüyordu. Nefesini tutup kulak kabarttı... Bir ses duymadı. Arkasındaki kapı kilidine kulak verdi: Çıt yok. Bütün ev uyuyordu. Babası duymamıştı. Sakinleşti. Yeniden yazmaya koyuldu. Etiketler üst üste yığılıyordu. Aşağıda boş sokaktan bekçilerin ölçülü ayak seslerini, sonra bir araba sesi işitti, derken ses bir anda kesildi, bir müddet sonra ağır ağır geçen bir dizi arabanın sesi, sonra bir köpeğin uzaklardan gelen havlama sesiyle ara ara bölünen derin bir sessizlik. Çocuk yazıyor da yazıyordu. Ve bir baktı ki babası arkasında dikilmekteydi. Kitabın düştüğünü duyup uyanmış ve en doğru zamanı kollamış, arabaların gürültüsü de onun ayak sesleriyle kapı kanatlarının hafif gıcırtısını bastırmıştı ve işte oradaydı, beyaz başı Giulio'nun küçük siyah başının üzerinde, kalemin etiketlerin üstünden kayışını görmüştü ve bir anda her şeyi anlamış, her şeyi hatırlamış, her şeyi birbirine bağlamıştı ve böylece çaresiz bir pişmanlık, derin bir şefkat sarmıştı yüreğini; onu oracığa, oğlunun hemen arkasında boğulmuş halde çivilemişti. Birden, kasılmış haldeki iki kol başını sıkı sıkı kavrayınca Giulio tiz bir çığlık attı.

"Ah baba, baba, affet beni! Affet beni!" diye bağırdı, babasının ağladığını fark edince.

"Sen affet beni!" diye cevap verdi babası, hıçkırıklar içinde oğlunun alnını öpücüklere boğarak, "Her şeyi anladım, her şeyi biliyorum artık, asıl ben, ben

özür diliyorum senden, benim aziz yavrum! Gel, gel benimle!" Ve onu hafifçe iterek, daha doğrusu çekerek yatağında uyanık haldeki annesine götürdü, annesinin kucağına doğru attı.

"Üç aydır uyumayıp benim için çalışan şu melek oğlumuzu öp; bense onca kalbini kırdım, o bizim ekmeğimizi kazanırken ne kadar da üzdüm onu!"

Anne oğluna sarıldı, tek kelime edemeden sıkıca bağrına bastı onu, sonra, "Hadi hemen uyu yavrum, git yat, dinlen!" dedi. "Onu yatağına götür!" Babası ona sarılıp odasına götürdü, güçlükle nefes alıp okşayarak yatağına yatırdı, yastıklarını düzeltip yorganını örttü.

"Teşekkür ederim, baba," diyordu çocuk sürekli, "teşekkür ederim, sen de gidip yat artık, çok iyiyim, git sen de yat, baba."

Ama babası onun uyuduğunu görmek istiyordu, başucuna oturdu, elini tuttu ve "Uyu hadi, uyu oğlum!" dedi.

Yorgunluktan tükenmiş haldeki Giulio nihayet uykuya daldı, aylardan sonra ilk kez sevinçli rüyalarla dolu, güzel mi güzel bir uykunun tadını çıkararak saatlerce uyudu; gözlerini açıp da güneşin çoktan doğmuş, ışıl ışıl parladını fark ettiğinde ilkin hissedip sonra gördüğü, göğsünün hemen yanı başında, küçük yatağın kenarına dayanmış haldeki, bütün geceyi bu şekilde geçirmiş ve halen alnı oğlunun sinesine dayalı uyuyor olan babasının beyaz başıydı.

İrade

28, Çarşamba

Bizim sınıfta, o küçük Floransalının yaptığı şeyi yapabilecek gücü olan bir tek Stardi var. Bu sabah okulda iki olay oldu: Garoffi, üç aydır aradığı üç adet Guatemala Cumhuriyeti pulu eklenmiş olarak albümü kendisine geri verildiği için sevinçten deliye döndü, Stardi de ikincilik ödülü aldı. Stardi, Derossi'nin ardından sınıfın bir numarası oldu! Herkes acayip şaşırdı buna. Ekimde babası onu o koca yeşil paltosuna bürünmüş olarak okula getirip herkesin önünde öğretmene "Çok sabırlı olunuz, anlayışı biraz kıttır da," dediği zaman kim tahmin ederdi ki bunu! Baştan beri herkes odun kafalının teki diye görüyordu onu.

Ama o, "Ya başarırım ya da çatlarım," demişti.

Ve gece gündüz demeden başladı ölümüne ders çalışmaya; evde, okulda, gezmede, sıktı dişini, sıktı yumruğunu, öküz sabrı, katır inadıyla; ve böyle böyle, alay edenlere aldırmayıp rahatsız edenlere tekmeyi basarak, eze eze herkesi geçti o kalın kafalı. Matematiğin m'sinden anlamazdı, kompozisyon namına abuk sabuk şeyler karalıyordu, fiil çekimlerini aklında tutamıyordu; şimdiyse problemleri çözüyor, düzgün yazıyor, derslerde bülbül gibi şakıyor. O tıknaz bedeninden, boyunsuz, dört köşe kafasından, kısacık ve koca koca ellerinden, boğuk sesinden bile belli oluyor o demir gibi iradesi. Gazete parçasıdır, tiyatro ilanıdır, eline ne geçse çalışıyor, on lirayı bir araya getirdi mi gidip kendine bir kitap alıyor. Şimdiden küçük bir kitaplık oluşturdu kendine ve keyfinin yerinde olduğu bir sırada beni evine götürüp kitaplığını göstereceğini kaçırdı ağzından. Kimseyle konuşmuyor, kimseyle oynamıyor; her zaman sırasında oturmuş, sıkılı yumrukları şakaklarına dayalı, kaya gibi sımsıkı bir halde öğretmeni dinliyor. Zavallı Stardi, ne çabalar sarf etmiş olmalı! Bu sabah öğretmen, sabırsız ve keyifsiz olmasına rağmen, ona ödülünü verirken şöyle dedi: "Aferin Stardi, azmeden kazanır." Ama o hiç de öyle gururlanmış gibi görünmüyordu, gülmüyordu bile, ödülüyle sırasına döner dönmez tekrar yumruklarını şakaklarına dayayıp eskisinden de daha kımıltısız, daha dikkatli bir hale büründü. Ama en güzeli okul çıkışında oldu; onun gibi iri ve tıknaz, koca

suratlı ve gür sesli, hacamatçılık yapan babası onu bekliyordu. Bu ödülü beklemiyordu, gözlerine inanamadı, öğretmenin onu ikna etmesi gerekti hatta; o zaman da keyifle gülmeye başladı, oğlunun ensesine bir şaplak indirip yüksek sesle, "Aferin be, helal olsun sana, aslan kabak kafalım benim!" dedi, bir yandan da şaşkın şaşkın, gülümseyerek bakıyordu ona. Stardi hariç etraftaki bütün çocuklar gülümsüyordu. O ise o koca kafasında yarın sabahki dersi düşünüyordu.

Minnet

31, Cumartesi

Arkadaşın Stardi öğretmeninden hiç yakınmıyordur, bundan eminim. Sense sesinde hınçla, "Öğretmen keyifsizdi, sabırsızdı," deyip duruyorsun. Bir düşün bakalım, sen kaç kere, kimlere karşı sabırsızca davranıyorsun? Babana ve annene karşı, sabırsızlık göstermenin basbayağı suç olduğu kimselere hem de. Öğretmeninin de zaman zaman sabırsız olmaya hakkı var! Düşün ki kaç senedir çocuklarla uğraşıyor ve birçok sevgi dolu, terbiyeli öğrencisi olduğu gibi iyiliklerini suiistimal eden, çektiği zahmetleri hiçe sayan birçok nankör öğrenciyle de karşılaşmıştır; maalesef bunca öğrenci içinde sizler de ona memnuniyetten çok sıkıntılar yaşatıyorsunuz. Düşün ki onun yerinde evliyanın başta geleni olsa kaç kere öfkesine yenik düşerdi. Hem sonra, sırf dersten muaf olmasına yetecek kadar ağır bir hastalığı olmadı-

ğından kaç kez derse hasta hasta girdiğini bilsen... İşte, acı çektiği için de sabırsız olur ve sizlerin bunu fark etmediğinizi, bu durumu suiistimal ettiğinizi görmek ona büyük acı verir! Öğretmenini say ve sev, oğlum. Onu sev, çünkü baban sevip sayıyor onu, çünkü o hayatını kendisini unutup gidecek onca çocuğun iyiliğine adıyor; onu sev, çünkü o senin zihnini açıp aydınlatıyor ve ruhunu eğitiyor, çünkü gün gelip sen koca adam olduğunda, artık ne ben ne de o bu dünyada bulunduğumuzda, onun yüzü de benimkinin yanında sık sık aklına gelecek ve işte o zaman, hani şu gördüğün onun mert yüzünde fark etmediğin dert ve minnet ifadelerini hatırlayacak, aradan otuz yıl da geçmiş olsa bundan acı duyacak, kendinden utanacak, onu sevmemiş, ona kötü davranmış olduğun için üzüntü duyacaksın. Öğretmenini sev, çünkü o bütün İtalya'ya dağılmış olan, seninle birlikte büyüyen milyonlarca çocuğun entelektüel babaları gibi olmakla birlikte, ülkemizin halkını çağımızın en önde gelen halkı haline getirmek üzere çabalayan, değeri bilinmemiş, yeterli karşılığı alamayan emekçiler olan elli bin ilkokul öğretmeninin oluşturduğu o büyük ailenin bir parçasıdır. Eğer sana iyilik eden herkese, ki anne babandan sonra da ilk olarak öğretmenin gelir, sevgi duymazsan bana duyduğun sevgi de beni mutlu etmez. Onu benim bir kardeşimmiş gibi sev; haklı olduğunda da, haksız olduğunu düşündüğünde de sev; neşeli ve nazik olduğunda da sev, üzgün gördüğünde de, bu sefer daha çok sev. Onu hep sev. Ve bu kelimeyi, bir insanın bir başkasına söyleyebileceği, baba kelimesinden sonra en soylu, en tatlı kelime olan "öğretmen" kelimesini her zaman saygıyla söyle.

Baban

OCAK

Yardımcı Öğretmen

4, Çarşamba

Babam haklıymış: Öğretmenim iyi olmadığı için keyifsizmiş, hakikaten de üç gündür onun yerine o ufak tefek ve sakalsız, delikanlıyı andıran yardımcı öğretmen geliyor. Bu sabah kötü bir şey oldu. Birinci ve ikinci gün sınıfta çok gürültü patırtı vardı, çünkü yardımcı öğretmen çok sabırlı biri, "Susun, rica ediyorum susun," demekten başka bir şey yaptığı yok. Ama bu sabah kantarın topunu kaçırdık. Sınıfta öyle bir uğultu vardı ki öğretmenin sesi artık duyulmuyor, o da uyarıyor, rica edip duruyordu: Boşuna nefes tüketiyordu ama. Müdür iki kez kapıya kadar gelip içeriye baktı. Ama gider gitmez uğultu pazar yerindeymişiz gibi artıyordu. Garrone ile Derossi ha bire arkalarına dönüp arkadaşları-

na kaş göz işaretiyle sessiz olmalarını, böyle ayıp olduğunu söylüyorlardı. Kimse kulak asmıyordu onlara. Bir tek, dirseklerini sıraya, yumruklarını şakağına dayamış olarak muhtemelen şu meşhur kitaplığını düşünen Stardi, bir de cep hokkası çekilişi için iki kuruş verenlerin listesini yapmakla meşgul şu kanca burunlu, pul meraklısı Garoffi rahat duruyordu. Diğerleri vır vır konuşup gülüşüyor, kalem uçlarını sıralara batıra çıkara ses yapıyor, çorap lastikleriyle birbirlerine kâğıttan küçük toplar fırlatıyorlardı. Yardımcı öğretmen bir onun bir bunun kolunu yakalayıp sarsıyordu, bir tanesini de duvara dikti, ama boşuna. Artık hangi evliyaya başvuracağını, kime yakaracağını bilemiyordu: "Neden böyle yapıyorsunuz? İlle azar yemek mi istiyorsunuz?" Sonra yumruğunu masaya vuruyor, öfkeli, ağlamaklı bir sesle bağırıyordu: "Susun artık! Susun! Susun!" Ama onu duymak ne mümkün! Gürültü arttıkça artıyordu. Franti ona kâğıttan bir ok fırlattı. Kimisi kedi sesi çıkarıyor, kimisi öbürünün ensesine tokadı yapıştırıyordu; sınıftaki bu hengâme anlatılır gibi değildi ki birden hademe içeri girip, "Öğretmen bey, müdür bey sizi çağırıyor," dedi. Öğretmen kalkıp yüzünde çaresiz bir ifadeyle hızla çıktı. O zaman şamata iyice arttı. Fakat birden Garrone altüst olmuş yüzü, sıkılı yumruklarıyla ayağa fırladı ve öfkeden boğuklaşan sesiyle bağırdı: "Kesin artık be! Hayvan mısınız, nesiniz! O iyi biri diye hemen suiistimal edin, değil mi! Kemiklerinizi kırsa köpek gibi kuyruğunuzu

kıstırırdınız ama. Adiler sürüsü sizi. Onunla bir daha dalga geçeni çıkışta bekliyorum, yeminle, babasının gözü önünde bile olsa dişlerini dökmezsem!" Herkes sustu. Vay be, Garrone'yi böyle gözlerinden alevler saçarken görmek ne güzeldi! Öfke dolu genç bir aslan gibiydi. En yaramazlara tek tek baktı, hepsi başlarını eğdi. Yardımcı öğretmen kızarmış gözlerle sınıfa döndüğünde nefes bile duyulmuyordu içeride. Şaştı kaldı. Ama sonra Garrone'yi o alı al moru mor, hiddetinden alev alev haliyle görünce durumu anladı ve kardeşiyle konuşuyormuş gibi derin bir sevgi ifade eden bir sesle ona, "Teşekkür ederim Garrone," dedi.

Stardi'nin Kitaplığı

Okulun hemen karşısında oturan Stardi'nin evine gittim ve kitaplığını görünce gerçekten kıskandım. Zengin değildir o, çok fazla kitap alamıyor, ama okul kitaplarını, anne babasının armağan ettiği kitaplarını büyük özenle koruyor; ona verilen tüm parayı bir kenara koyup kitapçıda harcıyor. Böyle böyle kendine küçük bir kütüphane oluşturdu; onun bu merakını gören babası da ona ceviz ağacından, yeşil perdeli, güzel bir raflı dolap satın alıp hemen her kitabını da sevdiği renklerde ciltletmiş. Şimdi de işte, küçük bir ipi çekti mi yeşil perde çekiliyor ve gayet muntazaman üç sıra halinde dizilmiş, adları sırtlarında yaldızlı harflerle yazılı, rengârenk ve pırıl pırıl kitapları ortaya çıkıyor. Hikâye, gezi, şiir kitapları

var, kimileri de resimli. Renkleri de güzel ayarlamayı bilmiş; beyaz ciltleri kırmızıların, sarıları siyahların, mavileri de beyazların yanına, uzaktan bakınca göze hoş görünecek şekilde koymuş; ara ara renk sırasını değiştirip hoşça vakit geçirdiği de oluyormuş. Kendine katalog da hazırlamış. Kütüphaneci gibi aynı. Hep kitaplarının başında duruyor, tozlarını alıyor, sayfalarını karıştırıyor, ciltlerini inceliyor; o kısa, koca koca elleriyle sayfaların arasına üfleyerek onları nasıl özenle açtığını görmek gerek. Kitapların hepsi de yeni gibi duruyor zaten. Bense bütün kitaplarımı nasıl da hor kullandım! Onun için, satın aldığı her kitabı güzelce temizlemek, yerine yerleştirmek, alıp her şeyini incelemek, hazineymiş gibi üzerine titremek büyük bir sevinç. Bir saat boyunca sadece kitaplarını gösterdi bana. Çok okumaktan gözleri kötüleşmişti. Bir ara tıpkı onun gibi iriyarı ve tıknaz, tıpkı onunkine benzeyen koca bir kafası olan babası odaya geldi, ensesine iki-üç kez şaplak indirip o gür sesiyle bana "Ee, ne diyorsun bizim bu taş kafaya?" dedi, "Bu kocakafadan iş çıkar bak, benden sana söylemesi!" Stardi'yse bu kaba saba okşayışlar karşısında koca av köpeği gibi gözlerini yumuyordu. Bilmem ya, onunla şakalaşmaya cesaret edemiyordum, benden sadece bir yaş büyükmüş gibi gelmiyordu bana; hep asık gibi gelen o suratıyla kapıda bana "Görüşürüz," dediğinde büyük bir adama söylermiş gibi az daha şöyle cevap veriyordum ona: "Saygılarımı sunarım, efendim." Eve döndüğümde bunları babama anlattım:

"Anlamıyorum: Stardi öyle zeki biri değil, hali tavrı güzel de değil, hani acayip de bir tip, ama karşısında çekiniyorum yine de."

Babamsa şöyle karşılık verdi: "Karakter sahibi birisi de ondan."

Bunun üzerine ekledim: "Onunla geçirdiğim bir saat içinde elli kelime etmedi, bana bir tek oyuncak göstermedi, bir kere bile gülmedi, yine de orada olmak hoşuma gidiyordu."

Babam cevap verdi: "Ona saygı duyuyorsun da ondan."

Evet, ama Precossi'ye de saygı duyuyorum ben, hatta ona, o ufak tefek, solgun, iyi yürekli ve hüzünlü bakışlara sahip, hep ürkek bir havası olan, herkese hep "afedersin," diyecek kadar çekingen, her zaman hasta, ama yine de derslerine çok çalışan demircinin oğlu Precossi için "saygı duyuyorum" lafı bile az kalır. Babası içip içip eve sarhoş döner hep, hiç nedensiz döver onu, elinin tersiyle vurduğu gibi kitaplarını defterlerini havaya savurur; çocuk okula yüzü gözü morluklar içinde, kimi zaman da yüzü şişmiş, gözleri ağlamaktan kan çanağına dönmüş halde gelir. Ama asla ve asla kimse ona babasının onu dövmüş olduğunu söyletemez.

"Baban dövdü seni, değil mi?" der arkadaşları ona.

O ise babasına halel gelmemesi için, "Bu doğru değil! Doğru değil!" diye bağırır hemen.

"Bu kâğıdı sen yakmamışsındır," der öğretmen ona, yarısı yanmış ödevini göstererek.

"Yok, ben yaktım," diye cevap verir o da, titreyen sesiyle, "yanlışlıkla ateşe düşürdüm de."

Oysa biz, o ödevini yaparken sarhoş babasının bir tekmeyle masayı ve lambayı devirdiğini gayet iyi biliriz. Precossi bizim binada, öbür merdiven tarafındaki çatı katında yaşıyor; kapıcı kadın her şeyi anneme anlatıyor; kız kardeşim Silvia bir gün terastan, dilbilgisi kitabı almak üzere para istediği için babası onu merdivenden aşağı tepetaklak fırlatınca çığlık çığlığa bağırdığını işitmiş. Babası içer, çalışmaz, ailesi açlık çekiyor. Zavallı Precossi, kaç kere okula aç acına geliyor da, Garrone'nin ona verdiği bir parça ekmeği ya da birinci sınıftaki öğretmeni olan şapkası kırmızı tüylü öğretmen hanımın ona getirdiği elmayı gizli gizli kemiriyor!

Ama asla, "Açım, babam bana yiyecek bir şey vermiyor," da demez.

Babası kimi zaman, yolu okulun oradan geçecek olursa, o beti benzi atmış, bacaklarının üstünde zar zor duran, sağa sola bakan, saçları gözlerinin önüne düşmüş, şapkasını ters takmış oğlunu okuldan alıyor; babasını yolda gördüğü anda baştan ayağa bir titremedir alıyor zavallı çocuğu, ama yine de gülümseyerek koşuyor ona doğru, babasıysa o anda onu görmeyip başka bir şey düşünür gibi görünüyor. Za-

vallı Precossi! Yırtık defterlerini yeniden dikiyor, ders çalışmak için kitap ödünç alıyor, gömleğindeki yırtıkları iğnelerle tutturuyor; su geçiren koca botları, yerleri süpüren pantolonu, kollarını dirseklerine kadar kıvırdığı, üzerine çok bol gelen kocaman ceketiyle beden eğitimi dersindeki halini görmek içler acısı. Ama çalışıyor, çok çaba sarf ediyor; evde rahat, huzurlu bir ortamda çalışabilse sınıf birincisi olurdu. Bu sabah bir yanağında tırnak iziyle geldi okula, herkes de "Baban yaptı, değil mi, bu sefer inkâr edemezsin, baban seni bu hale soktu. Müdüre söyle, polise haber versin," dedi. Ama o, kıpkırmızı olmuş yüzüyle ayağa fırlayıp öfkeden titreyen sesiyle, "Bu doğru değil!" diye bağırdı, "Doğru değil! Babam beni asla dövmez!" Fakat sonra, ders esnasında gözlerinden yaşlar dökülür oldu sırasına, birisi ona baktı mı da belli olmasın diye gülümsemeye zorluyordu kendini. Zavallı Precossi! Yarın Derossi, Coretti ve Nelli bize gelecekler, ona da gel demek istiyorum. Birlikte bir şeyler yemek, ona kitaplar hediye etmek, onu eğlendirmek için evin altını üstüne getirmek, ceplerine meyveler doldurmak, onu bir kez olsun mutlu görmek istiyorum; zavallı Precossi, öyle iyi yürekli, öyle cesur ki!

Güzel Bir Ziyaret

12, Perşembe

İşte bu benim için yılın en güzel perşembelerinden biri. Saat tam ikide Derossi ve Coretti yanlarında minik kambur Nelli'yle bize geldiler. Precossi'nin gelmesine babası izin vermedi. Derossi'yle Coretti hâlâ gülüyorlardı; yolda sebzecinin oğlu, hani şu kolu felçli, kızıl saçlı Crossi'ye rastlamışlar, satmak üzere kocaman bir lahana taşıyormuş, lahananın parasıyla da gidip kalem alacakmış, babası Amerika'dan yazıp çok yakında döneceğini söylediğinden keyfi pek bir yerindeymiş. Vay be, beraber iki saat ne güzel vakit geçirdik! Derossi ve Coretti sınıfın en neşeli iki kişisi, babam bayıldı resmen onlara.

Coretti'nin üzerinde çikolata renkli kazağıyla kedi tüyü şapkası vardı. Hep bir şeyler yapmak, orta-

lığı karıştırmak isteyen, içi içine sığmayan, tez canlı biridir. Sabah erkenden yarım araba dolusu odun taşımıştı sırtında, yine de evin içinde dört döndü, her şeyi inceleyip ha bire konuştu, sincap gibi çevik ve atikti, mutfağa geçtiğinde aşçıya on kilo odunu kaça aldığımızı sordu, babası kırk beş kuruşa veriyormuş. Hep babasından, babasının 49. alayda asker olup Prens Umberto'nun birliğinde yer alarak Custoza Savaşı'nda çarpıştığından bahsediyor; öyle de güzel bir anlatışı var ki! Odunlar arasında doğup büyümüş olmasının hiçbir önemi yok. Babamın da dediği gibi, zarafet onun kanında, yüreğinde var. Derossi de çok eğlendirdi bizi. Coğrafyayı bir öğretmen kadar iyi biliyor, gözlerini kapayıp anlatıyordu:

"İşte, şu an bütün İtalya gözlerimin önünde, İyon Denizi'ne kadar uzanan Apeninler, dört bir yanda akan nehirler, beyaz kentler, körfezler, mavi koylar, yeşil adalar"; işte böyle, haritadan okuyorcasına hızlı hızlı, sırayla tam adını söylüyordu her yerin; böyle başı dik, sarı sarı lüleleri, kapalı gözleriyle, altın yaldızlı düğmeleri olan mavi giysilerine bürünmüş, heykel gibi dimdik ve güzel görünümüyle hayran kalmıştık hepimiz ona. Kral Vittorio'nun ölüm yıldönümü dolayısıyla sonraki gün okuması gereken neredeyse üç sayfayı bir saatte ezberlemişti. Nelli de onu hayranlık ve sevgiyle izliyor, siyah kumaştan önlüğünün kenarını ovuşturarak hüzünle parlayan gözleriyle gülümsüyordu. Bu ziyaret beni çok mutlu etti, zihnimde ve yüreğimde bir şeyler, adeta ışıltı-

lar bıraktı. Giderlerken, zavallı Nelli'yi, koluna girip onu hiç görmediğim kadar güldürerek evine kadar götüren iri ve güçlü kuvvetli öbür ikisinin arasında görmek de ayrıca hoşuma gitti. Yemek odasına döndüğümde kambur soytarı Rigoletto tablosunun yerinde olmadığını fark ettim. Nelli görmesin diye babam ortadan kaldırmıştı.

Vittorio Emanuele'nin Cenaze Töreni

17, Salı

Bugün saat ikide sınıfa girer girmez öğretmen Derossi'yi çağırdı, o da masanın yanına geçip yüzünü bize döndü ve o duru sesini gitgide yükseltip yanakları al al olarak, ateşli bir tonda okumaya başladı: "Dört yıl önce bugün, tam bu saatte, İtalya'nın ilk kralı II. Vittorio Emanuele'nin naaşı Roma'daki Pantheon'un önüne varıyordu; o kral ki yedi devlete bölünmüş, yabancılar ve zorbaların baskısı altında kalmış büyük İtalyan yurdunun bağımsız ve özgür tek bir devlet olarak yeniden doğduğu yirmi dokuz yıllık saltanatının ardından, cesaretle, sadakatle, tehlikeler karşısında gözü peklikle, zaferler karşısında bilgelikle, talihsizlikler karşısında sebatla seçkin ve müreffeh kıldığı yirmi dokuz yıllık sal-

tanatının ardından vefat etmişti. Çelenklerle yüklü cenaze arabası Roma'yı çiçek yağmuru altında, başta generaller alayı, çok sayıda bakan ve prens, ardından sıra sıra gaziler, bayraklar ormanı, üç yüz şehrin delegeleri, bir halkın gücü ve şanını temsil eden ne varsa hepsinin oluşturduğu İtalya'nın dört bir yanından koşturan uçsuz bucaksız, kederli bir kalabalığın sessizliği içinde katettikten sonra cenazenin defnedileceği yüce mabedin önüne varıyordu. Tam şu anda on iki zırhlı asker tabutu arabadan alıyordu. Tam şu anda İtalya ölen kralına, onu onca sevmiş olan eski kralına son kez elveda diyordu; askerine, babasına, tarihinin en bahtlı, en mübarek yirmi dokuz yılına elveda diyordu. Büyük ve görkemli bir andı bu. Herkesin bakışı, ruhu, tabut ile yola dizilmiş seksen subayın taşıdığı İtalya ordusunun seksen alayının yarıya indirilmiş bayrakları arasında titreşmekteydi; İtalya orada, binlerce ölüyü, kan göllerini, en kutsal şanlarımızı, en mukaddes fedakârlıklarımızı, en korkunç acılarımızı hatırlatan o seksen simgedeydi çünkü. Zırhlı askerlerce taşınan tabut geçti ve o anda herkes birden, yeni alayların bayraklarına, Goito'nun, Pastrengo'nun, Santa Lucia'nın, Novara'nın, Kırım'ın, Palestro'nun, San Martino'nun, Castelfidardo'nun eski yıpranmış bayraklarına eğilerek selam verdi; seksen siyah örtü indi, yüz madalya tabuta vurdu ve herkesin kanını donduran öyle büyük ve anlaşılmaz bir ses çıkardı ki hep bir ağızdan binlerce insan sesi, "Elveda, iyi

yürekli kral, yiğit kral, sözünün eri kral! Güneş İtalya'nın üzerinde parladıkça halkının yüreğinde yaşayacaksın," dermiş gibi oldu. Bayraklar gururla göğe yükseldikten sonra Kral Vittorio ölümsüz şanına kavuştu.

Okuldan Kovulan Franti

21, Cumartesi

Derossi kralın cenaze törenini okurken gülebilecek bir tek kişi vardı, o da Franti'ydi ve nitekim güldü. Nefret ediyorum ondan. Acayip kötü biri. Bir baba okula gelip oğlunu azarladığında bayağı zevk alıyor bundan; biri ağladı mı o gülüyor. Garrone'nin karşısında titriyor, ama ufak diye küçük duvarcıyı dövüyor; kolu felçli diye Crossi'ye eziyet ediyor, herkesin saygı gösterdiği Precossi'yle alay ediyor; bir çocuğun hayatını kurtarmış olduğu için koltuk değnekleriyle yürüyen ikinci sınıftaki Robetti'yle bile dalga geçiyor. Kendinden zayıf olan herkese sataşıyor, artık iş yumruklaşmaya vardı mı vahşileşip can yakmak oluyor bütün derdi. Muşambadan küçük kasketinin siperi altına adeta gizlemiş olduğu

o alçak alnında, o kem gözlerinde insanı tiksindiren bir şeyler var. Hiçbir şeyden korkmuyor, öğretmenin yüzüne karşı gülüyor, fırsatını buldu mu çalıp çırpıyor, yüzsüzce de inkâr ediyor, sürekli birileriyle kavgalı, yanında yöresindekilere batırmak üzere okula hep iğne getiriyor yanında, kendinin de başkalarının da ceketinin düğmelerini koparıyor, onlarla oynuyor; çantası, defterleri, kitapları hep yırtık pırtık, kirlidir; cetveli tırtıklarla dolu, kalemi yenmiş, tırnakları kemirilmiş, giysileriyse yağ lekeleri ve kavgalardan kalma yırtıklar içindedir. Verdiği dertlerden annesinin hasta düştüğünü, babasının da onu üç kez evden kovduğunu söylüyorlar; annesi arada bir durumunu sormak için okula geliyor, her seferinde de ağlayarak gidiyor. O ise okuldan, arkadaşlarından, öğretmenden nefret ediyor. Öğretmen zaman zaman onun yaramazlıklarını görmezden geliyor, o daha beterini yapıyor bu sefer. Güzellikle yola getirecek oldu, o ise bunu da makaraya aldı. Ağır sözler etti, o ise ağlıyormuş gibi ellerini yüzüne kapattı, gülüyordu oysa. Okuldan üç gün uzaklaştırma aldı, döndüğünde öncekinden de beter, iyice pişkindi. Derossi bir gün ona "Ama yeter artık ya, baksana öğretmeni ne kadar üzüyorsun," dedi, o da onu karnına çivi çakmakla tehdit etti. Ama nihayet bu sabah köpek gibi kovuldu. Öğretmen Garrone'ye temize çekmesi için ocak ayının öyküsü "Sardinyalı Trampetçi"nin müsveddesini verdiğinde Franti yere bir patlangaç attı, o da öyle bir patladı ki tüfek-

le ateş edilmiş gibi bir gümbürtü koptu okulda. Bütün sınıf bu sarsıntıyla irkiliverdi. Öğretmen ayağa fırlayıp bağırdı:

"Franti! Çık dışarı!"

Franti cevap verdi: "Ben yapmadım!" Ama gülüyordu.

Öğretmen yineledi: "Çık dışarı dedim!"

"Şuradan şuraya gitmem," diye karşılık verdi Franti. O zaman öğretmen çileden çıktı, Franti'nin üzerine atılıp kollarından tuttuğu gibi sırasından çekip çıkardı. Franti debeleniyor, dişlerini gıcırdatıyordu; dışarıya kaba kuvvet yoluyla, ite kaka çıkarıldı. Öğretmen onu adeta yük çekiştirir gibi müdüre götürdü, sonra tek başına sınıfa dönüp yüreği daralmış halde başını ellerinin arasına alarak kürsüye oturdu, öylesine yorgun ve kederli bir ifadesi vardı ki onu o halde görmek kötü ediyordu insanı.

"Otuz yıllık öğretmenliğimden sonra hem de!" diye bağırdı üzgün üzgün, başını sallayarak. Kimse nefes bile almıyordu. Elleri öfkeden titriyordu, alnının ortasındaki çizgi öyle derinleşmişti ki yara gibi duruyordu. Zavallı öğretmen! Hepimizin içi sızlıyordu.

Derossi ayağa kalktı ve "Öğretmenim, kendinizi üzmeyin," dedi. "Biz sizi seviyoruz."

O zaman öğretmen biraz olsun yatıştı ve "Dersimize devam edelim, çocuklar," dedi.

Sardinyalı Trampetçi

(Ayın Öyküsü)

Custoza Savaşı'nın ilk günü, 24 Temmuz 1848'de bir tepede bulunan boş bir evi ele geçirmek üzere gönderilen ordumuzun bir piyade alayından altmış kadar asker ansızın iki Avusturya birliği tarafından saldırıya uğradı; dört bir yandan ateş açan Avusturyalılar onlara artlarında birkaç ölü ve yaralı bıraktıktan sonra eve sığınıp kapıları çabucak kapatacak kadar zamanı ancak verdiler. Kapıları sıkı sıkı kapattıktan sonra bizimkiler giriş katıyla üst kat pencerelerine bir hücum fırlayıp saldırganlara durmaksızın ateş etmeye başladılar, berikilerse yarım daire şeklinde dizilmiş halde gitgide yaklaşarak bu ateşe şiddetle karşılık vermekteydiler. Altmış İtalyan askerine iki astsubay ve uzun boylu, zayıf ve katı mizaçlı, saçı sakalı ağarmış yaşlı bir yüzbaşı ko-

muta etmekteydi; yanlarında da on dördünü henüz doldurmuş, ama on ikisinde bile göstermeyen, ufak tefek, zeytin rengine çalan esmer yüzü, ışıl ışıl parlayan siyah ve derin, mini mini gözleri olan Sardinyalı bir trampetçi çocuk vardı. Yüzbaşı savunmaya üst kattaki odaların birinden komuta ediyor, tabanca atışlarına benzer emirler yağdırırken demir gibi yüzünde en ufak bir duygu belirtisi görülmüyordu. Biraz solgun olsa da bacaklarının üstünde sağlam durmakta olan trampetçi bir masanın üstüne sıçramış, duvara tutunup boynunu uzatarak pencereden dışarı bakıyor, tarlaları tutan dumanların arasından ağır ağır ilerlemekte olan Avusturyalıların beyaz üniformalarını görüyordu. Ev sarp bir yamacın doruğunda bulunuyordu ve yamaçtan tarafa bakan tek bir pencere vardı, o da bir çatı katı odasına has olarak, küçük ve yüksekteydi; işte bu yüzden de Avusturyalılar evin o kısmına tehdit oluşturamıyorlardı ve yamaç boştu; açılan ateşle mermiler ancak evin ön cephesiyle iki yanına gelmekteydi.

Fakat açılan ateş cehenneme çevirmişti ortalığı, mermiler dolu gibi yağarak dışarıdaki duvarları çatlatıyor, kiremitleri ufalıyordu; içerideyse tavanları, eşyaları, kapı ve pencere kanatlarını parçalayıp havaya ahşap parçacıkları, bulut bulut sıva parçaları, tabak çanak ve cam kırıkları savuruyor; tıslayarak, sekerek, önüne çıkan her şeye insanın beynini çatlatacak bir gürültüyle çarpıp darmadağın ediyordu. Ara ara pencereden ateş eden askerlerden biri gerisinge-

ri düşüp yere yığılıyor, oradan alınıp bir kenara çekiliyordu. Kimisi de ellerini yarasının üstüne bastırıp sendeleyerek odadan odaya gidiyordu. Mutfakta alnı yarılmış bir ölü vardı şimdiden. Düşman yarım dairesi gittikçe daralmaktaydı.

O âna dek soğukkanlı duran yüzbaşının bir endişe belirtisi gösterip peşinde bir çavuşla odadan koca adımlarla çıktığı görüldü. Üç dakika sonra çavuş koşarak geri döndü, trampetçiye peşinden gelmesini işaret etti. Çocuk çavuşun peşinden koşa koşa ahşap merdivenleri çıktı ve onunla birlikte eşyasız bir çatı katı odasına girdi, içeride küçük pencereye dayanmış, elinde kurşunkalemle bir kâğıda yazmakta olan yüzbaşıyı gördü; yüzbaşının ayakları dibinde, yerde de bir kuyu ipi vardı.

Yüzbaşı kâğıdı katlayıp karşısında bütün askerlerin tir tir titrediği gri ve soğuk gözlerini çocuğa dikerek sert bir sesle, "Trampetçi!" dedi. Trampetçi elini kasketinin siperine götürüp selam durdu.

Yüzbaşı, "Sen yürekli birisin," dedi.

Çocuğun gözleri ışıldadı.

"Evet, yüzbaşım," diye karşılık verdi.

"Aşağı bak," dedi yüzbaşı, onu pencereye doğru itip, "düzlükte, Villafranca evlerinin orada süngüler parlıyor, bak. Bizimkiler orada, kımıldamıyorlar. Şu notu al, ipe sıkıca tutun, pencereden in, yamacı çabucak inip araziye sap, bizimkilere ulaş, bu notu da gördüğün ilk subaya ver. Kemerinle sırt çantanı bırak şimdi."

Trampetçi kemeriyle sırt çantasını çıkardı ve notu göğüs cebine soktu; çavuş ipi dışarı saldı, iki eliyle bir ucunu sıkı sıkı tuttu; yüzbaşı da çocuğun sırtı tarlalara bakacak şekilde pencereden geçmesine yardım etti.

"Dikkatli ol," dedi çocuğa, "müfrezenin kurtuluşu senin cesaretine ve bacaklarına bağlı."

"Bana güvenin, yüzbaşım," diye karşılık verdi trampetçi, dışarı sarkarken.

"Yamaçtan inerken öne eğil," dedi yüzbaşı bir kez daha, çavuşla birlikte ipi o da tutarak.

"Merak etmeyin."

"Tanrı yardımcın olsun."

Trampetçi çok kısa zamanda yere indi, çavuş ipi çekip gözden kayboldu, yüzbaşı da heyecanla pencereye yanaşıp çocuğun yamaçtan aşağı uçarcasına inmekte olduğunu gördü.

Trampetçinin görülmeden kaçmayı başardığını umuyordu ki çocuğun önü ve arkasında yükselen beş-altı küçük toz bulutunu görünce Avusturyalıların onu gördüğünü, bir tepenin doruğundan ona ateş ettiğini anladı; bu küçük bulutlar yere çarpan mermilerin havaya kaldırdığı tozlardı. Ama trampetçi gözü pekçe koşmayı sürdürüyordu. Birden yere yığılıverdi. "Öldürdüler!" diye kükredi yüzbaşı, yumruğunu dişleyerek. Ama bunu henüz söylemişti ki trampetçinin ayağa kalktığını gördü. "Ah, düşmüş sadece!" dedi kendi kendine ve derin bir nefes aldı. Gerçekten de trampetçi bütün gücüyle yeniden

koşmaya başladı, ama topallıyordu. "Ayağı burkuldu herhalde," diye düşündü yüzbaşı. Çocuğun çevresinde, bir o yanda bir bu yanda birkaç küçük toz bulutu daha kalktı, ama gitgide daha uzağında kalıyordu bunlar. Kurtulmuştu. Yüzbaşı bir zafer nidası attı. Fakat çocuğu endişeli gözlerle izlemeyi sürdürüyordu, çünkü anlık bir meseleydi bu; çocuk acil yardım isteyen notu aşağıya bir an önce ulaştıramazsa ya bütün askerler öldürülecek ya da hep birlikte teslim olup esir düşmek durumunda kalacaklardı. Çocuk bir süre hızla koşuyor, sonra topallayıp yavaşlıyor, sonra tekrar koşmaya başlıyordu; ama gitgide takati kesilip ara ara tökezliyor, duraklıyordu. "Belki de bir mermi sıyırdı," diye düşündü yüzbaşı; çocuğun bütün hareketlerini içi içini yiyerek, pürdikkat izliyordu; oğlan kendisini duyabilirmiş gibi onu teşvik ediyor, onunla konuşuyordu; alev alev yanan gözleriyle durmadan, kaçan çocukla aşağıda, güneşin altın rengine bürüdüğü buğday tarlaları arasındaki düzlükte gördüğü silahların ışıltısı arasında kalan mesafeyi ölçüyordu. Bir yandan da aşağıdaki odalardan vızır vızır gelen mermi seslerini, subaylarla çavuşların emreden, öfkeli bağırışlarını, yaralıların keskin feryatlarını, eşyalarla sıvaların parçalanıp savruluşunu duyuyordu. "Ha gayret, cesaret!" diye bağırıyordu uzaktaki trampetçiyi bakışlarıyla izleyerek, "İleri! Koş hadi! Durdu, hay lanet be! Of, işte koşuyor yine." Subaylardan biri nefes nefese gelip düşmanların ateşi kesmeksizin beyaz bay-

rak sallayarak teslim olmaları çağrısı yaptığını söyledi. "Çağrıya yanıt vermeyin!" diye bağırdı yüzbaşı, düzlüğe varmış olan ama artık koşamayan, güçlükle ayak sürüyor gibi görünen çocuktan gözlerini ayırmadan. "Hadi be oğlum! Koş hadi be!" diyordu yüzbaşı dişleriyle yumruklarını sıkarak, "Ölür müsün, öldürülür müsün, yeter ki ilerle ulan hergele!" Sonra korkunç bir küfür savurdu. "Of, aşağılık lapacı, oturdu kaldı ha!" Gerçekten de o âna dek buğday tarlası üzerinde başını görmüş olduğu çocuk düşmüş gibi gözden kaybolmuştu. Bir an sonra başı yeniden göründü! Nihayet çalıların arkasında kayboldu, yüzbaşı da onu bir daha göremedi. O zaman paldır küldür aşağı indi, mermiler vızır vızır uçuşuyordu, odalar yaralılarla doluydu; bunlardan bazıları sarhoş gibi kendi etrafında dönüyor, eşyalara tutunuyordu; duvarlar ile yerler kan lekeleri içindeydi; kapılardan cesetler uzanmaktaydı; teğmenin sağ kolunu bir mermi parçalamıştı; her şeyi duman ve toz almıştı. "Cesaret!" diye bağırdı yüzbaşı. "Mevzinizi iyi tutun! Yardım geliyor! Haydi, biraz daha cesaret!" Avusturyalılar daha da yaklaşmıştı; aşağıda dumanların arasında altüst olmuş yüzleri görülüyor, yaylım ateşinin gümbürtüsü arasında küfreden, teslim çağrısı yapan, katliam tehdidinde bulunan vahşi haykırışları duyuluyordu. Korkuya kapılan kimi askerler pencereden geri çekiliyor, çavuşlar onları tekrar ileri itiyordu. Ancak savunma ateşi zayıflıyor, bütün yüzlerde yılgınlık görülüyor, di-

renişi daha fazla sürdürmek mümkün görünmüyordu. Bir anda Avusturyalıların ateşi yavaşladı, gür bir ses önce Almanca, sonra İtalyanca haykırdı: "Teslim olun!" "Hayır!" diye bağırdı yüzbaşı bir pencereden. Ve her iki taraftan ateş daha yoğun, daha öfkeli bir şekilde yeniden başladı. Daha da çok asker yere yığıldı. Artık birden fazla pencerede savunma yapacak asker kalmamıştı. Ölümcül an eli kulağında, geliyordu. Yüzbaşı dişlerinin arasından darmadağın bir sesle, "Gelmiyorlar! Gelmiyorlar!" diye bağırıyor, öfkeyle dört dönüyor, ölmeye kararlı olarak titreyen eliyle kılıcını burup sıkıyordu. İşte o anda bir çavuş çatı katından inerek avazı çıktığı kadar bağırdı: "Geliyorlar!" Yüzbaşı "Geliyorlar!" diye yineledi sevinç dolu bir haykırışla. Bu haykırış üzerine sağlam, yaralı, çavuş, subay, hepsi pencerelere atıldı ve direniş bir kez daha canlandı. Hemen sonra da düşman güçlerinde bir kararsızlık, bir düzensizlik durumu baş gösterdi. Yüzbaşı derhal, dışarıya hücum yapmak üzere giriş kattaki odada bir birlik toplayıp süngü taktırdı. Sonra üst kata koştu. Tam varmıştı ki müthiş bir zafer nidası eşliğinde hızlıca ilerleyen ayak tıpırtıları işittiler ve pencerelerden dumanların arasında İtalyan jandarmalarının iki uçlu şapkalarını gördüler; bir alay asker yüzüstü yere serilmiş, havada savrulan kılıçların keskin ağızları şimşek gibi parıldayarak başların, omuzların, gövdelerin üstüne inmekteydi; o zaman birlik, süngüleri yere eğik halde dışarı fırladı, düşman bocalayıp dağıl-

dı, dönüp kaçmaya başladı; arazi boşaldı, ev özgürlüğüne kavuştu, kısa süre sonra da iki İtalyan piyade birliği ve iki top tepeye hâkim oldu. Yüzbaşı, kalan askerleriyle alayına katıldı, çarpışmayı sürdürdü ve son süngü hücumunda seken bir mermiyle sol elinden hafif yaralandı. Gün bizimkilerin zaferiyle bitti. Ama ertesi gün çarpışmalar yeniden başladığında İtalyanlar yiğitçe direnmelerine karşın Avusturyalıların sayıca üstünlüğü karşısında yenik düşerek yirmi altısı sabahı üzüntüyle Mincio'ya doğru geri çekilmek zorunda kaldılar. Yüzbaşı yaralı olmasına rağmen yorgun ve sessiz askerlerle yayan gitti yolu ve günün sonunda Mincio üzerindeki Goito'ya vardığında ilk iş, ambulans birliğimizce getirilmiş olduğundan oraya kendisinden önce varmış olması gereken kolu parçalanmış teğmenini aradı. Ona alelacele bir nevi sahra hastanesine çevrilmiş bir kiliseyi gösterdiler. O da oraya gitti. Kilise iki sıra yatak ve yere serilmiş şiltelere yatırılmış yaralılarla doluydu, iki doktor ve çok sayıda yardımcı kan ter içinde gidip geliyordu, boğuk haykırışlarla inlemeler duyulmaktaydı. Yüzbaşı içeri girer girmez durdu, bakışlarını subayını arayarak etrafta gezdirdi. Tam o anda çok yakınından gelen zayıf bir sesin kendisine seslendiğini duydu: "Yüzbaşım!" Döndü: Trampetçiydi bu. Destek ayaklı bir yatakta yatıyordu; kırmızı beyaz kareli kaba bir pencere perdesi göğsüne kadar çekili, kolları dışarıdaydı; solgun ve zayıflamış ise de gözleri iki siyah inci gibi halen ışıl ışıl parla-

maktaydı. "Buradasın, ha?" diye sordu yüzbaşı, şaşkın ama sertçe.

"Aferin, görevini yerine getirdin."

"Elimden geleni yaptım," diye karşılık verdi trampetçi.

"Yaralanmışsın," dedi yüzbaşı, gözleriyle yakındaki yataklarda subayını arayarak. "Ne yaparsınız!" dedi, bu yüzbaşının karşısında başka türlü gık demeye cesaret edemeyecek olup ilk kez yaralı olmanın haklı gururuyla konuşma cesareti bulan çocuk, "İki büklüm halde güzelce koşuyordum ki beni hemen fark ettiler. Fark etmeseler yirmi dakika önce varırdım. Neyse ki hemen bir kurmay yüzbaşı bulup notu teslim ettim. Ama o okşayıştan sonra yamacı inmek zor oldu! Susuzluktan ölüyordum, hiç varamayacağımdan korkuyordum, geciktiğim her dakika yukarıda birinin öbür dünyayı boyladığı düşüncesiyle sinirimden ağlıyordum. Neyse, ben elimden geleni yaptım. Mutluyum. Ama izninizle söyleyeyim yani, yüzbaşım, kan kaybediyorsunuz." Gerçekten de yüzbaşının kötü sargılanmış avcundan parmaklarına doğru birkaç damla kan sızıyordu.

"Sargınızı sıkılaştırayım ister misiniz, yüzbaşım? Uzatın şöyle." Yüzbaşı sol elini uzattı, oğlanın düğümü çözüp yeniden yapmasına yardım etmek üzere sağ elini de uzattı, ama çocuk yastığından doğrulduğu gibi benzi soluverdi ve başını tekrar yastığa gömmek zorunda kaldı.

"Tamam, tamam," dedi yüzbaşı, çocuğa bakıp tutmak istediği sargılı elini geri çekerek, "başkalarını düşüneceğine kendi işine bak sen, hafif şeyleri önemsemedin mi ağırlaşabilir onlar da."

Trampetçi başını salladı.

"Ama sen," dedi yüzbaşı, oğlana dikkatle bakarak, "bu kadar zayıf düştüğüne göre çok kan kaybettin herhalde."

"Çok kan kaybetmek mi?" diye yanıt verdi çocuk, gülümseyerek. "Kan kaybından da fazlası. Bakın." Bir anda örtüyü kaldırdı. Yüzbaşı dehşetle bir adım geri attı. Çocuğun artık tek bacağı kalmıştı. Sol bacağı diz üstünden kesilmişti. Bacağın kalan kısmı kanlı bezlerle sarılmıştı.

O sırada yanlarından kısa boylu ve şişman, üstünde önlüğüyle bir askerî doktor geçiyordu. "Aa, yüzbaşım!" dedi aceleyle, çocuğu göstererek, "İşte talihsiz bir vaka, öyle delicesine zorlamasaydı kolayca kurtarılabilecek olan bir bacak; lanet olası bir iltihaplanma, hemen kesmek gerekiyordu. Ah, ama... Yürekli bir çocuk, sizi temin ederim. Ne bir damla gözyaşı döktü ne de çığlık attı! Onu ameliyat ederken yürekli bir İtalyan çocuğu olmasıyla gurur duydum, şerefim üzerine söylüyorum. Asil bir çocuk bu, Allah için!" Ve koşarak gitti. Yüzbaşı gür ve beyaz kaşlarını çattı, gözlerini çocuğa dikip örtüyü üstüne geri örttü; sonra ağır ağır, hani neredeyse farkında olmadan, gözlerini de çocuktan ayırmayarak elini başına götürdü ve kepini çıkardı.

"Yüzbaşım!" diye haykırdı çocuk, hayretler içinde kalarak. "Ne yapıyorsunuz, yüzbaşım? Benim için mi bu?"

İşte o zaman, astlarına asla en ufak bir yumuşak söz söylememiş olan bu sert asker anlatılmaz ölçüde şefkatli ve tatlı bir sesle, "Ben sadece bir yüzbaşıyım, sense bir kahramansın," diye yanıt verdi. Sonra kollarını açıp trampetçiye sarıldı ve onu yüreğinden üç kez öptü.

Vatan Sevgisi

24, Salı

Trampetçi öyküsü yüreğini sarstığına göre bu sabah İtalya'yı neden seviyorsunuz konulu kompozisyon sınavını kolayca vermişsindir. İtalya'yı neden seviyorum? Aklına hemen yüz tane cevap gelmedi mi? İtalya'yı seviyorum, çünkü annem İtalyan, çünkü damarlarımda akan kan İtalyan, çünkü annemin ardından ağlayıp babamın hürmet ettiği ölülerimizin gömüldüğü topraklar İtalyan; çünkü doğduğum şehir, konuştuğum dil, beni eğiten kitaplar, erkek kardeşim, kız kardeşim, arkadaşlarım, içlerinde yaşadığım büyük halk, etrafımı saran güzel tabiat, gördüğüm, sevdiğim, üzerine çalıştığım, hayranlık duyduğum her şey İtalyan. Ah, sen bu sevgiyi henüz tam anlamıyla duyamazsın! Yetişkin bir adam olduğunda, uzun bir yolculuktan dönerken, uzun bir yokluğun ardından bir sabah

geminin korkuluğuna gelip ufukta ülkenin yüce mavi dağlarını gördüğünde, işte o zaman gözlerini yaşlarla dolduracak, yüreğinden bir çığlık kopartacak coşku dolu bir sevgi seli duyacaksın içinde. Uzaklarda büyük bir kentte, seni tanımadığın kalabalıkların içinde yanından geçerken senin dilinden bir kelime sarf ettiğini duyduğun, tanımadığın bir işçiye doğru itecek olan ta derinindeki içgüdüde duyacaksın bunu. Bir yabancının ağzından ülkene hakaret eden sözler duyduğunda kanını beynine sıçratacak o acı ve gurur dolu öfkede duyacaksın. Düşman bir halkın tehditleri ülkenin üzerinde ateşten fırtınalar koparıp dört bir yanda silahların gümbür gümbür patladığını, gençlerin birliklerine koşarken babaların oğullarını "Cesaret!" diyerek öptüğünü, anaların gencecik evlatlarını "Haydi zafere!" diye haykırarak uğurladığını gördüğün gün daha şiddetle, daha bir gururla duyacaksın. Sayıca azalmış, bitkin, perişan halde, gözlerindeki zafer ışıltısıyla, mermilerin parça parça ettiği bayraklarla korku salan birliklerden oluşan ucu bucağı görünmeyen kortejin, peşlerinde sargılı başlarıyla çolak kollarını dimdik havaya kaldıran yiğitlerle beraber onları çiçekler, hayır duaları ve öpücüklere boğan çılgın kalabalığın ortasında şehrine yeniden girdiklerini görme şansına eriştiğinde Tanrısal bir sevinç gibi duyacaksın. İşte o zaman vatan sevgisini anlayacaksın, işte o zaman vatan nedir, hissedeceksin, Enrico. Öyle yüce ve kutsal bir şeydir ki o, bir gün gelip de seni onun uğruna çarpıştığın bir savaştan sağ salim, canım kanım olan seni sağ salim dönmüş görürsem ve ölümden kaçtığın için sağ kaldığını öğrenirsem, ben, okuldan döndüğünde bile seni se-

vinçle haykırarak karşılayan baban, seni üzüntüyle hıçkırarak karşılar, bir daha asla sevemez, yüreğime saplanmış bu hançerle de ölürdüm.

Baban

Haset

25, Çarşamba

Vatan hakkında kompozisyonu herkesten iyi yazan yine Derossi oldu. Oysa Votini birincilik ödülünü alacağından öyle emindi ki! Biraz kendini beğenmiş olup üstüne başına fazla titizlense de Votini'yi severdim ben ya, şimdi onun sıra arkadaşı olduğumdan, Derossi'ye nasıl haset dolu gözlerle baktığını görünce gıcık oluyorum ona. Onunla yarışmak istiyor, çalışıyor ediyor ama hiçbir şekilde onu geçemiyor; Derossi her konuda ondan on kat üstün, Votini de anca avucunu yalıyor. Carlo Nobis de Derossi'ye haset ediyor, ama içinde öyle bir kibir var ki tam da bu kibrinden bunu belli etmiyor. Votini ise kendini ele veriyor, evindeki koşullardan yakınıyor, öğretmenin sürekli ona haksızlık ettiğini söylüyor;

Derossi sözlülerde her zaman olduğu gibi anında ve doğru cevaplar verdiğinde Votini'nin suratı mahkeme duvarına dönüyor, başını öne eğip duymazdan geliyor veya zoraki gülüyor ama o da yalandan. Herkes de bunu bildiğinden, öğretmen Derossi'yi övdüğünde bütün sınıf dönüp hasetten çatlayan Votini'ye bakıyor, küçük duvarcı da tavşan suratı yapıyor ona. Mesela bu sabah tam bir işkence oldu. Öğretmen sınıfa girdi ve sınav sonuçlarını açıkladı:

"Derossi, on üzerinden on, birincilik ödülü senin." Votini gürültüyle hapşırdı. Öğretmen ona baktı, bunu anlaması zor değildi.

"Votini," dedi, "haset yılanının içine girmesine izin verme. Beyni kemiren, yüreği bozan bir yılandır o."

Derossi hariç herkes ona baktı; Votini cevap vermek istedi, veremedi; yüzü bembeyaz olup taş kesti. Sonra öğretmen ders işlerken küçük bir kâğıdın üstüne büyük harflerle, "Ben birincilik ödülünü iltimas ve haksızlıklarla kazananlara haset etmem," diye yazmaya koyuldu. Derossi'ye göndermek istiyordu bu notu. Bense bu arada Derossi'nin yakınındakilerin kulaktan kulağa fısıldaşarak aralarında bir işler çevirmekte olduklarını, bir tanesinin kalemtıraşla kesip büyük bir madalya biçimine soktuğu kâğıdın üstüne kara bir yılan çizdiklerini görüyordum. Votini de bunu fark etti. Öğretmen birkaç dakikalığına dışarı çıktı. Derossi'nin yakınındakiler hemen ayağa kalkıp sıralarından çıkarak kâğıttan madalyayı

törenle Votini'ye sunmaya geldiler. Tüm sınıf çıngar çıkmasını bekliyordu. Votini zangır zangır titremeye başlamıştı bile. Derossi bağırdı:

"Verin şunu bana!"

"Tabii, böylesi daha iyi," dediler, "bunu ona vermesi gereken sensin."

Derossi madalyayı aldı, parça parça etti. Tam o sırada öğretmen geri geldi ve derse devam etti. Benim gözlerim Votini'deydi, kor gibi kıpkırmızı kesilmişti; küçük kâğıdı dalgınlıkla yapıyormuş gibi usulca aldı, gizliden top haline getirdi, ağzına attı, kısa süre çiğnedikten sonra sıranın altına tükürdü... Sınıftan çıkarken biraz kafası karışmış durumdaki Votini, Derossi'nin önünden geçtiği sırada kurumuş olan kâğıdı numaradan yere düşürdü. Nazik Derossi de onu yerden alıp Votini'nin çantasına koydu, çantanın kayışını bağlamasına da yardım etti. Votini yüzünü kaldırmaya cesaret edemedi.

Franti'nin Annesi

28, Cumartesi

Ama Votini iflah olacak gibi değil. Dün din dersinde öğretmen, müdürün de huzurunda Derossi'ye şu iki dizeyi ezbere bilip bilmediğini sordu: "Nereye dönse bakışım, seni görürüm yüce Tanrı'm." Derossi bilmediğini söyledi, Votini'yse hemen "Ben biliyorum!" diye atıldı, Derossi'yi bozmak istercesine, yüzünde bir gülümsemeyle.

Ama asıl bozulan kendisi oldu, şiiri okuyamadı, çünkü aniden Franti'nin annesi nefes nefese, kır saçları dağılmış, kardan sırılsıklam halde, okuldan sekiz gün uzaklaştırma almış olan oğlunu ittire kaktıra sınıfa girdi. Ne hazin bir sahneye tanıklık edeceğimiz varmış! Zavallı kadın neredeyse müdürün dizlerine kapandı, ellerini kavuşturup yalvar yakar oldu:

"Ah, müdür bey, lütuf buyurun, çocuğu yeniden okula alın! Üç gündür evde, onu sakladım ama Allah muhafaza, babası öğrenirse gebertir onu! Merhamet edin, artık ben de ne yapacağımı bilemiyorum! Bütün ruhumla yalvarıyorum!"

Müdür onu dışarı çıkarmaya çalıştı, ama kadın direndi; sürekli yalvarıyor, iki gözü iki çeşme ağlıyordu:

"Ah, şu çocuk bana neler çektirdi, bilseniz acırdınız bana! Bu lütfu bana gösterin! Değişeceğini ümit ediyorum. Şurada üç günlük ömrüm kalmış, müdür bey, ölüm artık yanı başımda, ama ölmeden onun değiştiğini görmek istiyorum, çünkü..." Birden gözyaşları sel oldu. "O benim oğlum, onu seviyorum, çaresizlik içinde ölüp gideceğim; onu bir kez daha kabul edin ki evde bir felaket yaşamayalım, müdür bey, zavallı bir kadının hatırına yapın bunu!"

Ve hıçkırarak yüzünü elleriyle örttü. Franti vurdumduymaz bir şekilde, başı öne eğik duruyordu. Müdür ona baktı, bir süre düşündü, sonra "Franti, yerine geç," dedi. O zaman kadın tam anlamıyla teselli bulup ellerini yüzünden çekti ve müdürü konuşturmadan teşekkürler etmeye başladı, sonra gözlerinin yaşını silip kapıya doğru yönelerek içli içli, "Oğlum, yalvarıyorum bak," dedi, "herkes de ona sabır göstersin. Teşekkürler, müdür bey, büyük hayır işlediniz. Uslu dur bak, yavrum. Hoşça kalın çocuklar. Teşekkür ederim, görüşmek üzere, öğretmenim. Zavallı bir annenin kusuruna bakmayın,

n'olur." Kapıda oğluna yalvaran bir bakış daha attıktan sonra şalını çekiştirerek solgun, iki büklüm, başı titrer halde çıktı, merdivenlerden inerken hâlâ öksürdüğünü işittik. Müdür sınıfın sessizliği içinde gözlerini Franti'ye dikti, insanı tir tir titreten bir ses tonuyla "Franti, anneni öldürüyorsun sen!" dedi.

Herkes dönüp Franti'ye baktı. O adiyse gülüyordu.

Umut

29, Pazar

Din dersinden dönünce kendini annenin kucağına atman güzeldi, Enrico. Evet, öğretmen sana önemli, teselli verici sözler söyledi. Tanrı bizi birbirimizin kollarına attı, sonsuza kadar da ayırmayacak; ben öldüğümde, baban öldüğünde o korkunç ve çaresiz sözleri, "Anne, baba, Enrico, seni bir daha asla göremeyeceğim!" şeklindeki sözleri söylemeyeceğiz. Biz başka bir hayatta yeniden görüşeceğiz; bu hayatta çok acı çekmiş olanlar orada ödüllendirilecek; yeryüzündeyken çok sevmiş olanlar sevdiklerini orada yeniden karşısında bulacak; suçun, gözyaşının, ölümün olmadığı bir dünyada. Fakat bizler, hepimiz, o başka hayata layık olmalıyız. Dinle oğlum: Her iyi davranışın, seni sevenlere karşı yaptığın sevgi dolu her hareketin, arkadaşlarına karşı her türlü mertçe tutumun, her ince düşüncen o dünyaya doğru yöneltmiş olduğun büyük bir atılımdır. Her dert,

her keder de seni o dünyaya doğru yükseltir çünkü her keder bir suçun kefaretidir, her gözyaşı bir lekeyi siler. Her gün bir önceki günden daha iyi, daha sevgi dolu olmaya gayret göster. Her sabah de ki: Bugün vicdanımın beni öveceği, babamın benden memnun kalacağı bir şey yapmak istiyorum, şu ya da bu arkadaşımın, öğretmenimin, kardeşimin ya da başkalarının beni sevmesine sebep olacak bir şey. Ve bu niyetini eyleme geçirecek gücü vermesini Tanrı'dan iste. Efendimiz, ben iyi, soylu, cesur, nazik, içten olmak istiyorum, bana yardım et. Her akşam annem bana iyi geceler öpücüğü verdiğinde şunu diyebilmemi sağla: Bu akşam dün öptüğünden daha dürüst, daha liyakatli bir çocuğu öpüyorsun. Bu hayatın ardından olabileceğin o öteki, insanüstü ve mutlu Enrico her zaman aklında olsun. Ve dua et. Bir annenin oğlunu ellerini kavuşturmuş dua ederken gördüğünde kendini ne denli iyi hissettiğini, ne tatlı hislerle dolduğunu hayal bile edemezsin.

Senin dua ettiğini gördüğümde seni gören ve seni duyan biri olmaması olanaksız geliyor bana. İşte o zaman ben, yüce bir iyiliğin, sonsuz bir merhametin var olduğuna daha bir kesinlikle inanıyorum; seni daha çok seviyorum; daha bir şevkle çalışıyor, acılarımı daha metanetle yaşıyor, tüm ruhumla bağışlıyor, ölümü daha sükûnetle düşünüyorum. Ah, yüce ve iyi Tanrı'm! Öldükten sonra annemin sesini yeniden duymak, yavrularıma kavuşmak, Enrico'mu, benim uğurlu ve ölümsüz Enrico'mu yeniden görmek, onu sonsuza dek bir daha asla, asla, asla çözülmeyecek bir kucaklayışla sımsıkı sarmak! Ah, dua et, dua edelim, sevelim birbirimizi, iyi yürekli olalım, bu göksel umudu ruhumuzda taşıyalım, canım oğlum benim.

Annen

ŞUBAT

Hak Edene Verilmiş Bir Ödül

4, Cumartesi

Bu sabah ödülleri dağıtmak üzere ak sakallı, siyahlar giymiş bir bey olan müfettiş geldi. Zil çalmadan biraz önce müdürle içeri girdi ve öğretmenin yanına oturdu. Birçok kişiyi sözlüye kaldırdı, sonra birincilik ödülünü Derossi'ye verdi, ikincilik ödülünü vermeden önce de bir süre alçak sesle kendisiyle konuşan öğretmenin ve müdürün söylediklerini dinledi. Herkes soruyordu: "İkincilik ödülünü kime verecek acaba?"

Müfettiş yüksek sesle konuştu: "Bu hafta ikincilik ödülünü öğrencimiz Pietro Precossi kazandı; ev ödevleri, dersleri, güzel yazısı, davranışlarıyla, her bakımdan bunu hak etti."

Herkes dönüp Precossi'ye baktı, herkesin de bu

durumdan memnun olduğu görülüyordu. Precossi elini ayağını nereye koyacağını bilemez ölçüde şaşkın, ayağa kalktı.

"Buraya gel," dedi müfettiş. Precossi sırasından çıkıp öğretmenin kürsüsüne gitti. Müfettiş bu balmumu rengi küçük çehreye, orası burası kıvrılmış ve kendisine uymayan giysilerin içine tıkışmış çelimsiz gövdeye, kendininkilerden kaçıp duran ama acılarla dolu bir öyküsü olduğu belli olan bu iyilik ve hüzün dolu gözlere dikkatle baktı, sonra ödülünü yakasına iliştirirken sevgi dolu bir sesle ona "Precossi, işte sana ödülünü veriyorum," dedi. "Onu taşımayı senden daha çok hak eden hiç kimse yok. Bunu sadece zekân ve iyi niyetin için vermiyorum, yüreğin, cesaretin, dürüst ve iyi evlat karakterin için de veriyorum." Sonra sınıfa dönerek, "Bu sebeple de bu ödülü hak ediyor o, öyle değil mi?" diye ekledi.

"Evet, evet," diye karşılık verdi herkes hep bir ağızdan. Precossi bir şeyi yutuyormuş gibi boynuyla bir harekette bulundu ve sonsuz bir minnet ifade eden tatlı mı tatlı bakışını sıraların üzerinde gezdirdi.

"Haydi o zaman," dedi müfettiş ona, "sevgili yavrum! Tanrı seni korusun!"

Çıkış saati geldi. Bizim sınıf öbürlerinden önce dağıldı. Tam kapıdan çıkıp gidiyorduk ki... Büyük salonun kapısında, tam girişte kimi görelim? Precossi'nin babası, hani demirci, her zaman olduğu gi-

bi solgun, yan bakan suratı, gözlerine düşen saçları, ters taktığı şapkasıyla, zar zor ayakta durur halde orada. Öğretmen hemen gördü onu ve müfettişin kulağına bir şeyler fısıldadı; müfettiş de hızla Precossi'yi aradı, elinden tutup babasına götürdü. Çocuk tir tir titriyordu. Öğretmenle müdür de yanlarına geldi, birçok çocuk çevrelerine doluştu.

"Siz bu çocuğun babasısınız, değil mi?" diye sordu müfettiş demirciye, arkadaşça ve neşeli bir tavırla. Cevabı beklemeden de, "Sizi kutlarım," dedi, "bakın, o elli dört arkadaşı arasında ikincilik ödülünü kazandı; kompozisyonda, matematikte, her konuda bu ödülü hak etti. Akıllı ve iyi niyetli bir çocuk o, daha çok yol alacak; iyi yürekli, herkesin sevgi ve saygısını kazanmış bir çocuk; onunla gurur duyabilirsiniz, sizi temin ederim."

Bunları ağzı açık dinlemiş olan demirci müfettişe ve müdüre baktı, baktı, sonra gözlerini başı öne eğilmiş, titreyerek karşısında duran oğluna dikti ve sanki o zavallı miniğe çektirdiği onca acıyı, onun da bütün o çektiklerine ne denli mertlikle, ne denli kahramanca metanetle dayandığını o an ilk kez hatırlamış ve anlamışçasına birdenbire yüzünde hayretler içinde afallayıp kalma, sonra kederle kaşlarını çatma, nihayet yoğun ve hüzünlü bir şefkat ifadesi belirdi ve hızlı bir hareketle çocuğunun başını kavrayıp bağrına bastı.

Hepimiz önlerinden geçtik, onu perşembe günü Garrone ve Crossi'yle bizim eve davet ettim, öbürle-

ri de ona veda ettiler; kimi sırtını okşadı, kimi madalyasına dokundu, kimi de bir şeyler söyledi. Şaşkın şaşkın bakan babası da hıçkırmakta olan oğlunun başını bağrına basmaya devam ediyordu.

İyi Kararlar

5, Pazar

Precossi'ye verilen o ödül bende vicdan azabı yarattı. Ben daha tek bir ödül bile kazanamadım! Bir süredir de doğru dürüst ders çalışmıyorum ve kendimden memnun değilim; öğretmen, babam, annem de memnun değiller. Eskiden hevesle çalıştığım, sonra masadan fırlayıp bir aydır hiç oyun oynamamışım gibi neşe dolu oyunlarıma koşturduğum o eğlenme zevkim de kalmadı bu aralar. Sofrada bile bizimkilerle o eski keyfim yok artık. Ruhuma bir gölge düştü sanki, içimde bir ses sürekli bana, "Olmuyor, olmuyor," der gibi.

Akşamları grup grup işçinin arasında işten dönen, yorgun ama neşeli, bir an önce eve varıp karınlarını doyurmak için adımlarını sabırsızlıkla sıklaştıran,

bağıra çağıra konuşup kömürden kararmış veya kireçten beyazlaşmış elleriyle birbirlerinin omuzlarına vuran çok sayıda çocuğun meydandan geçişini izliyorum ve onların şafak söktüğünden bu saate kadar, gün boyu çatıların tepesinde, fırınların önünde, makinelerin ortasında, suyun içinde, yerin altında olan kendileri gibi küçük yaştaki pek çok çocukla birlikte ancak bir parça ekmekle karın doyurarak çalıştıklarını düşünüyor, bütün bu zaman boyunca hepi topu uyduruk dört sayfa, o da isteksizce karalamış olan kendi halimden de hani neredeyse utanıyorum.

Of, memnun değilim, hiç memnun değilim!

Babamın keyifsiz olduğunu ve bunu da bana söylemek istediğini, ama içine attığını ve yine de beklediğini gayet iyi görüyorum, onca çalışıp çabalayan canım babacığımın! Hepsi senin, evde etrafımda gördüğüm her şey, dokunduğum her şey, üzerime giydiğim, karnımı doyuran her şey, beni eğiten ve eğlendiren her şey, hepsi senin emeğinin ürünü, bense çalışmıyorum. Bunların hepsi sana onca düşünüp taşınmaya, mahrumiyete, derde tasaya, zahmete mal oldu, bense hiçbir zahmete girmiyorum! Ah, hayır, bu çok haksızca bir şey, içimi çok acıtıyor bu durum. Bugünden itibaren başlamak istiyorum, Stardi gibi yumruklarımı kenetleyip dişlerimi sıkarak çalışmaya koyulmak, irademin ve yüreğimin bütün gücüyle işe girişmek istiyorum; akşamleyin uykumu yenmek, sabah erkenden yataktan kalkmak, beynimi aman vermeksizin yormak, şu isteksizliği-

mi acımadan kamçılayıp üzerimden atmak, yorulmak, hatta acı çekmek, hastalanmaksa da hastalanmak istiyorum, ama ne olursa olsun beni bezdiren, başkalarını da üzen şu miskin ve uyuşuk halimin beni peşinden sürüklemesine bütünüyle bir son vermek istiyorum artık. Haydi bakalım, canlan, iş başına! Tüm ruhun, tüm sinirlerinle iş başına! Bana dinlenmeyi tatlı, oyunları zevkli, yemekleri neşeli kılacak işin başına; öğretmenimin güzel tebessümünü, babamın mukaddes öpücüğünü geri verecek işin başına, haydi.

10, Cuma

Precossi dün Garrone'yle bize geldi. Prens çocukları olsalar daha şenlikle karşılanmazlardı sanıyorum. Garrone'nin bize ilk gelişiydi bu, biraz yabanidir kendisi çünkü, yaşça böyle büyük olduğu halde daha üçüncü sınıfa gidiyor olmasından dolayı ortalıkta görünmekten utanıyor hem.

Zili çaldıklarında hep beraber kapıyı açmaya gittik. Crossi gelmedi, çünkü babası nihayet altı yıl sonra Amerika'dan gelmişti. Annem hemen Precossi'yi öptü, babam da ona Garrone'yi tanıtırken "İşte bak," dedi, "bu yalnızca iyi bir çocuk değil, bir beyefendi, bir centilmendir aynı zamanda." Garrone de bunun üzerine başını eğip bana gizlice gülümsedi. Precossi'nin madalyası üstündeydi, babası yeniden

çalışmaya başladığı için mutluydu; adam beş gündür içmiyor, onu hep işyerinde, yanında görmek istiyor, bambaşka biri oldu artık. Oynamaya koyulduk, bütün oyuncaklarımı çıkardım; Precossi kurulunca kendi kendine giden trenin karşısında büyülendi; şimdiye dek böyle bir şey görmemişti, sarı-kırmızı küçük vagonları gözleriyle yiyordu adeta. Oynasın diye treni kuran anahtarı ona verdim, dizüstü oturup oynamaya başladı, başını da hiç kaldırmadı. Onu hiç bu kadar mutlu görmemiştim. En ufak bir hareketimizde "Pardon, pardon," diyordu sürekli, treni durdurmayalım diye ellerini bize doğru uzatarak; vagonları camdan yapılmışçasına binbir itinayla eline alıp tekrar yere koyuyor, nefesiyle buğulamaktan bile korkuyor, altına, üstüne bakıp ha bire parlatıyor, kendi kendine gülümsüyordu. Hepimiz ayakta, ona bakıyorduk; o incecik boynuna, bir gün kanadığını gördüğüm o zavallı küçük kulaklarına, yüzünü darbelerden korumak için kaç defa kalkmış olan hasta görünümlü iki cılız kolun çıktığı, kolları yukarı kıvrılmış o kocaman ceketine bakıyorduk... Ah! O anda bütün oyuncaklarımı, bütün kitaplarımı onun ayaklarına serebilirdim, yiyeceğim son lokmayı ona verebilir, o giysin diye kendi üzerimdekileri çıkarabilir, ellerini öpmek için diz çökebilirdim. "En azından treni ona vermek isterim," diye düşündüm; ama babamdan izin almam gerekiyordu. Tam o anda elime bir kâğıt parçası iliştirildiğini hissettim, babam kurşunkalemle şunları yazmıştı üstüne: "Precossi

trenini sevdi. Onun oyuncağı yok. Yüreğin sana bir şey fısıldamıyor mu?" Trenle vagonlarını iki elimle kavradığım gibi hepsini onun kollarına bıraktım ve "Al, bunlar senin," dedim.

Bana baktı, bir şey anlamamıştı.

"Senin," dedim, "bunları sana armağan ediyorum."

O zaman daha da şaşırarak annemle babama baktı, sonra bana sordu:

"Ama neden?"

Babam ona, "Enrico onu sana armağan etmek istiyor, çünkü sen onun arkadaşısın, çünkü o seni seviyor... Ödülünü kutlamak için ayrıca."

Precossi ürkekçe sordu: "Yani onu alıp... Eve götüreyim mi?"

"Tabii ki!" diye cevapladık hepimiz birden. Kapıdaydı bile, ama gitmeye de cesaret edemiyordu. Mutluydu! Titreyen ağzıyla özür diliyor, gülüyordu. Garrone treni mendille sarmasına yardım etti, eğilirken ceplerindeki galetalar kıtırdadı.

"Bir gün," dedi Precossi bana, "babamın işyerine, atölyeye gelip çalışmasını izle. Ben de sana çivi vereceğim."

Annem Garrone'nin ceketinin iliğine, onun adına annesine götürsün diye küçük bir demet çiçek iliştirdi. Garrone çenesini göğsünden kaldırmadan o kalın sesiyle ona, "Teşekkür ederim," dedi. Ama soylu ve iyilik dolu ruhu gözlerinde ışıl ışıl parıldıyordu.

Kendini Beğenmişlik

11, Cumartesi

Şu Carlo Nobis'in, Precossi yanından geçerken koluna değecek olsa göstere göstere üstünü çırpıp durması da yok mu! Kendini beğenmişliğin ete kemiğe bürünmüş hali o, babası bayağı bir zengin de ondan. Ama Derossi'nin babası da zengin! Carlo sırada tek başına oturmak istiyor, çünkü herkes onun üstünü başını kirletir diye korkuyor, herkese tepeden bakıyor, dudaklarında hep küçümseyen bir gülümseme var. İkişerli sıra halinde sınıftan çıkılırken biri ayağına değecek olsa vay haline! Hiç yüzünden insanın yüzüne karşı kırıcı laf eder ya da babasını okula getirmekle tehdit eder. Hem de kömürcünün oğluna kılıksız mılıksız diye laf ettiğinde babası ağzının payını vermiş olmasına rağmen! Böyle af-

ra tafralısını da hiç görmemiştim! Kimse onunla konuşmaz, çıkarken hoşça kal demez, derste bilemediğinde fısıldayıp kopya verecek bir köpek olsun yok. Kimseye tahammülü de yok, herkesten çok da sınıf birincisi olduğundan Derossi'yi, herkes sevdiği için de Garrone'yi küçümser gibi hallere giriyor. Ama Derossi ona hiç mi hiç aldırmıyor, Garrone de Nobis'in kendisi hakkında atıp tuttuğunu söylediklerinde "Öyle salak bir kendini beğenmişliği var ki tokatlamaya bile değmez o," diye cevap vermişti.

Coretti de bir gün kedi tüylü şapkasına küçümseyici bakışlar atarak gülümseyen Nobis'e "Git de Derossi'den efendilik öğren biraz!" demişti.

Dün şu bizim Calabrialı ayağıyla bacağına değdi diye öğretmene şikâyet etti onu. Öğretmen Calabrialıya sordu: "Bilerek mi yaptın?"

"Hayır, efendim," dedi çocuk açıksözlülükle.

Öğretmen de, "Fazla alıngansınız, Nobis," dedi ona.

Nobis ise o bildik havasıyla, "Babama söyleyeceğim bunu," dedi.

O zaman öğretmen celallendi: "Babanız geçen sefer olduğu gibi yine sizi haksız bulacak. Ayrıca okulda hükmü de, cezayı da öğretmen verir." Sonra tatlılıkla ekledi: "Hadi bakalım Nobis, şu tavırlarınızı değiştirin artık, arkadaşlarınıza iyi ve kibar davranın. Bakın burada işçi çocukları da var bey çocukları da, zengini de var yoksulu da, herkes birbirini seviyor, kardeşçe davranıyor, ki öyleler zaten. Ne-

den siz de onlar gibi yapmıyorsunuz? Herkes tarafından sevilmeniz için yapmanız gereken o kadar az şey var ki, hem bu sizi de çok mutlu edecektir!.. Ee, bu dediklerime karşılık söyleyecek bir şey şeyiniz yok mu?"

Her zamanki küçümseyen gülümseyişiyle dinlemiş olan Nobis soğuk bir tavırla cevap verdi: "Hayır, efendim."

"Oturun," dedi öğretmen. "Acıyorum size. Kalpsiz bir çocuksunuz."

Her şey böylece bitmiş gibi görünüyordu ki ilk sırada oturan küçük duvarcı tombalak suratını son sırada oturan Nobis'e döndü ve ona öyle güzel, öyle komik bir tavşan suratı yaptı ki bütün sınıf kahkahadan çınladı. Öğretmen onu azarladı, ama kendi de güldüğünü gizlemek için bir elini ağzına götürmek zorunda kaldı. Nobis bile güldü ya, gülmekten başka her şeye benziyordu onunki.

İş Kazasına Uğrayanlar

13, Pazartesi

Nobis'le Franti birbirinin aynı olsa gerek, bu sabah gözlerimizin önünde meydana gelen korkunç görüntü karşısında onun da öbürünün de kılları kıpırdamadı. Okuldan çıkmış, babamla ikinci sınıftan yaramazları seyrediyorduk; diz üstü yere çökmüş, daha iyi kayabilmek için küçücük paltoları ve şapkalarıyla yerdeki buzu ovup duruyorlardı ki caddenin ucundan bir insan kalabalığının acele adımlarla geldiğini gördük, hepsi de ciddi ve korkmuş gibi görünüyor, alçak sesle konuşuyorlardı. Ortalarında üç polis, polislerin arkasında da sedye taşıyan iki adam vardı. Dört bir yandan çocuklar koşuştu.

Kalabalık bize doğru ilerliyordu. Sedyenin üstünde ceset gibi bembeyaz, başı omzuna düşmüş, saçları darmadağın ve kan içinde bir adam yatmaktay-

dı; ağzından ve kulaklarından kan geliyordu adamın; sedyenin yanında, kucağında küçük çocuğu, delirmiş gibi görünen ve durup durup "Öldü! Öldü! Öldü!" diye çığlığı basan bir kadın yürüyordu.

Kadının peşinden kolunun altında okul çantası olan bir çocuk hıçkıra hıçkıra geliyordu.

"Ne oldu?" diye sordu babam.

Yanındaki biri adamın duvarcı olduğunu, çalışırken dördüncü kattan düştüğünü söyledi. Sedyeyi taşıyanlar bir an durdular. Birçok kişi dehşete düşüp başını çevirdi. Şapkası kırmızı tüylü genç öğretmen hanımın bayılmak üzere olan birinci sınıf öğretmenini tuttuğunu gördüm. Aynı anda dirseğime dokunulduğunu hissettim: Küçük duvarcıydı bu, beti benzi solmuş, baştan ayağa tir tir titremekteydi. Babasını düşünüyordu kesin. Ben de bunu düşünüyordum. Benim içim gayet rahat, en azından okuldayken babamın evde, masası başında oturmuş, her türlü tehlikeden uzak olduğunu biliyorum; ama bu arkadaşlarım babalarının çok yüksek bir köprünün üstünde ya da bir makinenin çarkları başında olup tek bir hareketin, tek bir yanlış adımın onların hayatlarına mal olabileceğini düşünüyor! Babaları savaşta olan asker çocukları gibiler.

Küçük bakıyor, bakıyor, daha da titriyordu; babam bunu fark etti ve ona şöyle dedi:

"Haydi evine git, yavrum, hemen evine git, babanın sapasağlam, rahatının yerinde olduğunu göreceksin bak!"

Küçük duvarcı her adımda arkasına dönüp durarak gitti. Bu arada kalabalık yeniden harekete geçmişti, kadınsa yürekleri parçalayan çığlıklar koparıyordu:

"Öldü! Öldü! Öldü!"

"Hayır, hayır, ölmedi," diyorlardı ona dört bir yandan. Ama o buna aldırmıyor, saçını başını yoluyordu. O anda kızgın bir sesin, "Gülüyorsun, ha!" dediğini işittim, aynı anda da sakallı bir adamın halen sırıtmakta olan Franti'nin karşısına geçmiş, ona baktığını gördüm.

Derken adam bir tokatla Franti'nin şapkasını yere çaldı, bir yandan da "İş kazasına uğramış birini gördün mü başını aç ulan, uğursuz!" diyordu.

Kalabalık uzaklaşıp gitmişti, yolun ortasındaysa uzun bir çizgi halinde kan izleri görülüyordu.

Mahkûm

17, Cuma

Ah! Bu kesinlikle senenin en tuhaf olayı! Babam dün sabah beni Moncalieri yakınlarına, bu sene Chieri'ye gitmeyeceğimiz için önümüzdeki yaz için kiralayacağımız villaya bakmaya götürdü, öğrendiğimize göre anahtarlar villanın sahibine işlerinde yardımcılık eden bir öğretmendeydi. Evi o bize gösterdi, sonra bizi kendi odasına götürüp içecek bir şeyler ikram etti. Masada, bardakların arasında, koni şeklinde, çok değişik bir biçimde yapılmış ahşap bir mürekkep hokkası vardı. Babamın ona baktığını görünce öğretmen, "Bu hokka benim için çok değerlidir. Onun hikâyesini bir bilseniz, beyefendi!" dedi ve anlatmaya başladı. Yıllar önce Torino'da öğretmenlik yapıyormuş, bütün bir kış boyunca da cezaevindeki mahkûmlara ders vermeye gitmiş.

Dersleri her yanı yüksek ve çıplak duvarlarla çevrili yuvarlak bir bina olup her biri içerideki küçücük bir hücreye ait olan, çapraz konmuş iki demir parmaklıkla kapatılmış kare şeklinde çok sayıda küçük pencerenin bulunduğu cezaevinin kilisesinde yapıyormuş. Soğuk ve karanlık kilisede gezinerek veriyormuş dersi, öğrencileri de defterlerini demir parmaklıklara dayayarak bu deliklerde görünüyormuş; oralardan tek görülen, karanlıktaki yüzler, korkmuş, kaşlarını çatmış yüzler, birbirine karışmış ve kırlaşmış sakallar, katillerle hırsızların sabit bakan gözleriymiş. Aralarında 78 numaralı biri varmış ki dersleri hepsinden daha dikkatli dinliyor, çok çalışıyor, saygı ve minnet dolu gözlerle öğretmeni izliyormuş. Siyah sakallı, kötüden ziyade talihsiz, ahşap oymacısı bir gençmiş bu; bir öfke anında bir süredir kendisine eziyet edip duran patronuna marangoz rendesi fırlatıp adamı başından ölümcül biçimde yaralamış, bu yüzden de birkaç yıl hapis cezası almış. Üç ayda okuma yazmayı öğrenmiş; sürekli okuyor, öğrendikçe de daha iyi bir insan olup suçundan daha bir pişmanlık duyuyor gibiymiş. Bir gün ders bitiminde öğretmene pencereye yaklaşması için işaret etmiş ve ona üzüntüyle, ertesi sabah Torino'dan ayrılıp cezasının kalan kısmını çekmek üzere Venedik cezaevine nakledileceğini bildirmiş; ona veda ettikten sonra da alçakgönüllü ve duygulu bir sesle eline dokunup dokunamayacağını sormuş.

Öğretmen ona elini uzatmış, o da eli öpmüş; son-

ra, "Teşekkür ederim! Teşekkür ederim!" deyip gözden kaybolmuş.

Öğretmen elini çekmiş, gözyaşlarıyla ıslanmış bir haldeymiş eli. O andan sonra onu bir daha görmemiş. Altı yıl geçmiş.

"O talihsiz genç aklıma bile gelmiyordu," dedi öğretmen, "ta ki geçen sabah evimin kapısında uzun siyah sakalına yer yer ak düşmüş, üstü başı perişan durumda, tanımadığım biri belirip bana, 'Beyefendi, acaba siz falanca öğretmen misiniz?' diyene kadar. 'Siz kimsiniz?' diye sordum. 'Ben yetmiş sekiz numaralı mahkûmum,' dedi, 'bana okuma yazma öğretmiştiniz, altı yıl önce; hatırlarsanız son derste bana elinizi vermiştiniz, şimdi artık cezamı çektim ve buradayım... Cezaevindeyken yapmış olduğum ufak bir şeyi anı olarak kabul etme lütfunda bulunmanızı rica etmek için. Benim hatırıma kabul buyurmak ister misiniz, öğretmenim?' Tek söz edemeden, öylece kaldım. Hediyesini kabul etmek istemeyeceğimi sandı ve bana adeta, 'Altı yıllık ıstırap ellerimi temizlemeye yetmedi demek!' dercesine baktı; ama öyle canlı bir keder ifadesiyle baktı ki hemen elimi uzatıp o nesneyi aldım. İşte burada."

Mürekkep hokkasına dikkatle baktık; çivi ucuyla, epey bir sabır gösterilerek yapılmışa benziyordu; bir defterin üstüne konmuş kalem oyulmuştu üzerine ve bunların çevresine şöyle yazılmıştı: "Öğretmenime. 78 numaradan hatıra. Altı yıl!" Altına da küçük harflerle şunlar yazılmıştı: "Çalışma ve umut."

Öğretmen başka bir şey söylemedi, biz de çıktık. Ama Moncalieri'den Torino'ya dek yol boyunca küçük pencerede görünen o mahkûmu, öğretmene veda edişini, hapiste yapılan ve nice şeyler ifade eden zavallı hokkayı aklımdan çıkaramadım, üstelik geceleyin rüyama girdiği gibi bu sabah da hâlâ onu düşünüyordum... Okulda beni bekleyen sürprizi tahmin etmekten de öyle uzaktım ki!

Derossi'nin yanına, yeni sırama geçip aylık sınavdaki matematik problemini yazar yazmaz arkadaşıma mahkûmun, hokkanın ve nasıl yapıldığının, defter üstündeki kalemin ve çevresindeki "Altı yıl!" yazısının hikâyesini olduğu gibi anlattım. Derossi bu anlattıklarım karşısında sarsıldı ve bir bana, bir Crossi'ye, önümüzdeki sırada sırtı bize dönük oturmuş, tümüyle verilen problemi çözmeye dalmış olan sebzeci kadının oğluna bakmaya başladı.

"Sus!" dedi sonra alçak sesle, kolumdan kavrayarak. "Bilmiyor musun? Geçen gün Crossi bana, Amerika'dan dönen babasının ellerinde ahşap bir mürekkep hokkası gördüğünü söyledi. Koni biçiminde, el işiymiş, üzerinde de defter üstüne konmuş kalem işlemesi varmış; işte bu o – altı yıl! Babasının Amerika'da olduğunu söylüyordu, oysa hapisteymiş. Suç işlendiği zaman Crossi küçüktü, hatırlamıyor, annesi onu kandırmış; bu konuda ağzımızdan tek kelime kaçmasın!"

Gözlerim Crossi'ye sabitlenmiş, gık çıkaramadan öylece kalakaldım. O arada Derossi problemi çözüp

sıranın altından Crossi'ye gönderdi; ona bir kâğıt verdi, öğretmenin temize çekmesi için verdiği ayın öyküsü "Tata'nın Hastabakıcısı"nı onun yerine temize çekmek üzere elinden aldı; ona kalemler hediye etti, omzunu okşadı, bana da kimseye bir şey söylememem için şerefim üzerine yemin ettirdi ve okuldan çıktığımız sırada çabuk çabuk "Dün babası onu almaya geldi," dedi, "bu sabah da gelmiştir; sen de benim yaptığım gibi yap." Sokağa çıktık, Crossi'nin babası orada, biraz ilerideydi: Siyah sakalına yer yer ak düşmüş, üstü başı perişan bir adamdı; yüzünün rengi solgundu, düşünceli görünüyordu.

Derossi etrafa göstere göstere elini Crossi'ye uzattı ve yüksek sesle, "Görüşmek üzere, Crossi," deyip çenesini okşadı, ben de aynısını yaptım. Fakat bunu yaparken Derossi de ben de kıpkırmızı kesildik; Crossi'nin babası bize dikkatle, sevgi solu bir bakışla baktı, ama bakışında bir tedirginlik ve şüphe ifadesi belirdi ki yüreğimiz buz kesti.

Tata'nın Hastabakıcısı

(Ayın Öyküsü)

Yağmurlu bir mart sabahı köylü giysileri içinde, tepeden tırnağa su ve çamura batmış bir çocuk kolunun altında çamaşır bohçasıyla Napoli'deki bir hastanenin kapıcısının karşısında belirdi ve bir mektup uzatarak babasını sordu. Soluk, esmer, oval, güzel bir yüzü, düşünceli gözleri, bembeyaz dişlerini belli eden, yarı açık dolgun dudakları vardı. Napoli yakınlarındaki bir köyden geliyordu. Önceki sene Fransa'da iş aramak üzere evden ayrılmış olan babası İtalya'ya geri dönmüş, birkaç gün önce Napoli'ye varmıştı ki aniden hastalanmış, geldiğini ve hastaneye yattığını ailesine bildirmek üzere güçlükle birkaç satır yazabilmişti. Bu haberle perişan olan karısı hasta bir kızı, bir de minik bebeği oldu-

ğundan evden ayrılamayıp büyük oğlunu biraz para vererek Napoli'ye babasına, oralarda dendiği şekliyle "Tata"sına yardımcı olmaya göndermiş, çocuk da on mil yolu yürüyerek gitmişti. Kapıcı mektuba şöyle bir göz atıp bir hastabakıcı çağırdı ve çocuğu babasının yanına götürmesini söyledi.

"Ne babası?" diye sordu hastabakıcı. Kötü bir haber alacağı korkusuyla titreyen çocuk babasının adını söyledi. Hastabakıcı böyle bir isim hatırlamıyordu.

"Dışarıdan gelen yaşlı bir işçi mi?" diye sordu.

"İşçi, evet," diye cevap verdi daha da endişelenen çocuk, "çok da yaşlı değil ama. Dışarıdan geldi, evet."

"Ne zaman hastaneye yattı?" diye sordu hastabakıcı. Çocuk mektuba bir göz attı.

"Beş gün önce galiba." Hastabakıcı bir süre durup düşündü, sonra birden hatırlamış gibi:

"Ha!" dedi, "dördüncü koğuş, dipteki yatak."

"Çok mu hasta? Durumu nasıl?" diye sordu çocuk endişeyle. Hastabakıcı cevap vermeksizin ona baktı. Sonra "Benimle gel," dedi.

İki kat merdiven çıkıp uzun bir koridorun sonuna vararak kendilerini iki sıra yatağın uzandığı bir koğuşun açık kapısı önünde buldular.

"Gel," diye yineledi hastabakıcı içeri girerek. Çocuk cesaretini toplayıp sağa sola, kimi gözlerini kapamış, ölü gibi duran, kimi dehşete düşmüşçesine kocaman açılmış gözlerini sabit bir şekilde havaya dikmiş olan, hastalıktan solmuş ve çökmüş yüzlere

korku dolu gözlerle bakarak onun peşinden gitti. Pek çoğu çocuklar gibi inliyordu. Koğuş karanlıktı, havada keskin bir ilaç kokusu vardı. İki hayırsever rahibe ellerinde küçük şişelerle oradan oraya koşturuyordu.

Koğuşun ucuna vardıkları zaman hastabakıcı bir yatağın başucunda durdu, perdeleri açıp, "İşte baban," dedi.

Çocuk gözyaşlarına boğulup elindeki bohçayı düşürdü, başını hastanın omzuna dayayıp bir eliyle örtünün üstünde hareketsiz uzanan kolunu kavradı. Hasta tepki vermedi. Çocuk ayağa kalkıp babasına baktı, bir kez daha ağlamaya başladı. O zaman hasta bakışlarını ona çevirip uzun uzun baktı, tanımış gibiydi. Ama dudakları kımıldamıyordu. Zavallı Tata, ne kadar da değişmişti! Oğlu bile tanıyamayacaktı neredeyse. Saçları bembeyaz olmuş, sakalı uzamış, yüzü şişip kıpkırmızı olmuş, cildi gerginleşip parıldar hale gelmiş, gözleri küçülmüş, dudakları şişmiş, görünümü büsbütün değişmişti; bir tek alnı ve kaşlarının yayı eskisi gibiydi.

Güçlükle nefes alıyordu. "Tata, Tatacığım!" dedi çocuk. "Benim, tanımadınız mı beni? Ben Ciccillo, sizin Ciccillo'nuzum, köyden geldim, annem gönderdi beni. İyi bakın bana, tanımadınız mı? Bir şey söyleyin."

Ancak hasta ona dikkatle baktıktan sonra gözlerini kapattı.

"Tata! Tata! Neyiniz var? Ben sizin oğlunuzum, Ciccillo'nuz."

Hasta bir daha kıpırdamadı, güçlükle nefes almayı sürdürdü. O zaman çocuk ağlaya ağlaya bir sandalye çekti, oturup gözlerini babasından ayırmadan beklemeye başladı.

"Elbet bir doktor gelip bakar ona," diye düşündü. "Bana da bir şeyler söyler." Ve sevgili babasıyla ilgili onca şeyi, yola çıktığı gün ona gemiden veda edişini, onun bu yolculuğuna ailenin bağladığı umutları, mektup geldiğinde annesinin yıkılışını hatırlayarak üzüntü dolu düşüncelerine gömüldü; ölümü düşündü, babasının öldüğünü, annesinin karalar bağladığını, ailesinin sefalete düştüğünü gözünün önüne getirdi. Uzun zaman bu şekilde kalakaldı. Bir el hafifçe omzuna dokununca irkildi, rahibeydi bu.

"Babamın neyi var?" diye sordu ona hemen.

"O senin baban mı?" dedi rahibe, tatlılıkla.

"Evet, babam, onun için geldim. Neyi var?"

"Cesaret, oğlum," dedi rahibe, "doktor şimdi gelir."

Başka bir şey söylemeden uzaklaştı. Çocuk yarım saat sonra zil sesi duyup doktorun yanında yardımcısıyla koğuşa öbür uçtan girdiğini gördü, peşinde bir rahibeyle hastabakıcı vardı. Her yatakta durup muayeneye başladılar. Bu bekleyiş çocuğa sonsuzmuş gibi geliyordu, doktorun her adımında endişesi artıyordu. Doktor nihayet yandaki yatağa geldi. Yaşlı ve omuzları çökük, ciddi ifadeli bir adamdı. Doktor yandaki yataktan ayrılmadan çocuk ayağa dikilmiş-

ti, kendisine doğru yaklaşınca da ağlamaya koyuldu. Doktor ona baktı.

"Hastanın oğlu," dedi rahibe, "bu sabah köyünden geldi."

Doktor elini çocuğun omzuna koydu, sonra hastaya doğru eğildi, nabzını yokladı, alnına dokundu ve rahibeye bir şeyler sordu, rahibe, "Yeni bir şey yok," dedi. Doktor bir süre durup düşündükten sonra:

"Aynı şekilde devam edin," dedi.

O zaman çocuk cesaretini toplayıp ağlamaklı bir sesle sordu:

"Babamın neyi var?"

"Metin ol, evladım," diye cevap verdi doktor, elini tekrar çocuğun omzuna koyarak. "Baban yılancık olmuş. Durumu ağır ama halen umut var. Onun yanında ol. Varlığın ona iyi gelebilir."

"Ama beni tanımıyor bile!" diye haykırdı çocuk, çaresiz bir tonda.

"Tanıyacak... Yarın belki. İyi şeyler umalım, cesur ol sen de."

Çocuk bir şeyler daha sormak istedi, ama cesaret edemedi. Doktor uzaklaştı. Ve işte o an çocuğun hastabakıcılık hayatı da başlamış oldu. Elinden başka bir şey gelmediğinden hastanın yatak örtülerini düzeltiyor, arada bir elini tutuyor, sinekleri kovuyor, her inleyişinde hastanın üzerine eğiliyor, rahibe içecek bir şeyler getirdiğinde bardağı ya da kaşığı elinden alıp hastaya kendi içiriyordu. Hasta ara sıra çocuğa bakıyor, ama tanıma belirtisi göstermi-

yordu. Gelgelelim özellikle de çocuk gözlerini mendiline gömdüğünde hastanın bakışları gitgide daha uzun süre onun üzerinde dikili kalıyordu. İlk gün işte böyle geçti. Çocuk geceleyin koğuşun bir köşesinde, iki sandalyenin üstünde uyudu, sabah da tekrar bu şefkat vazifesine koyuldu. O gün hastanın gözleri bir bilinç uyanışı gösterir gibi oldu. Çocuğun sevgi dolu sesine karşı gözbebeklerinde bir an belli belirsiz bir minnet ifadesi ışıldar, bir seferinde de bir şey söylemek istercesine dudaklarını biraz kımıldatır gibiydi. Her kısa uyuklayışının ardından gözlerini tekrar açtığında küçük hastabakıcısını arıyordu sanki. İki kez gelip hastaya bakan doktor biraz iyileşme olduğunu fark etti.

Akşama doğru bardağı dudaklarına yaklaştırdığında çocuk babasının şiş dudaklarında çok hafif bir tebessümün titreşmekte olduğunu görür gibi oldu. İşte o zaman içi rahatlamaya başladı. Belli belirsiz de olsa söylediklerinin anlaşılacağını umarak onunla uzun uzun annesinden, küçük kız kardeşlerinden, eve dönüşünden konuşuyor, sıcak ve sevgi dolu sözlerle onu kendine gelmesi için yüreklendiriyordu. Çoğu defa anlaşılmadığından şüphelense dahi, kendisine, hasta anlamasa da onun sesini, sesinin sevgi ve hüzün dolu o alışılmadık tonunu belirgin bir zevkle dinliyormuş gibi geldiğinden, yine de konuşuyordu. İkinci, üçüncü, dördüncü gün de bu şekilde, kâh hafif iyileşmeler, kâh beklenmedik kötüleşmeler yaşanarak geçti; çocuk da kendini baba-

sının bakımına öyle bir kaptırdı ki günde iki kez rahibenin getirdiği bir parça peynir ekmeği isteksiz isteksiz yiyor, çevresinde olup bitenleri, ölmek üzere olan hastaları, geceleyin rahibelerin aniden koşuşturmalarını, umutsuz bir şekilde çıkıp giden ziyaretçilerin ağlamalarını ve çaresiz hallerini, hastane hayatının başka zaman olsa onu serseme çevirip dehşete düşürecek olan bütün o keder ve kasvet dolu sahnelerini hani neredeyse görmüyordu. Saatler, günler geçiyordu ve o hep orada, her iç çekişi ve her bakışına dikkat kesilip özen göstererek yüreği yerinden oynarken, ruhunu ferahlatan bir umut ve kalbini donduran bir yılgınlık arasında ha bire gidip gelerek Tata'sının yanı başındaydı.

Beşinci gün hastanın durumu aniden kötüleşti.

Sorduğu sorular karşısında doktor artık yapılacak bir şeyin kalmadığını söyler gibi başını iki yana sallayınca çocuk bir sandalyeye çöküp hıçkırıklara boğuldu. Yine de bir şey onu teselli ediyordu. Hasta kötüleşmesine kötüleşmişti, ama bilincini bir parça geri kazanmış gibiydi. Adam oğluna bakarken gözleri daha bir sabitleniyor, gittikçe artan bir tatlılıkla doluyordu; içeceğini ya da ilacını bir tek onun elinden almak istiyor, dudaklarının o bir şey söylemek ister gibi görünen zorlama hareketini gitgide daha sık yapıyordu; bunu da bazen o kadar belirgin biçimde yapıyordu ki aniden umuda kapılan oğlu kolunu şiddetle sıkıyor, sevinçli bile denebilecek bir tonla "Cesaret, cesaret, Tata," diyordu, "iyileşeceksin, bu-

radan gideceğiz, eve, annemin yanına döneceğiz, hadi biraz daha cesaret!"

Akşamüstü saat dört olmuştu, tam da çocuk o şefkat ve umut dalgalarından birine kapılmıştı ki koğuşun daha yakında olan kapısının tarafından ayak sesleri, sonra da güçlü bir sesten gelen üç kelimeyi duydu: "Görüşmek üzere, hemşire!" Bu sözler boğazında düğümlenen bir çığlıkla çocuğu ayağa fırlattı. Aynı anda koğuşa peşinde bir rahibeyle, elinde bohçası olan bir adam girdi. Çocuk keskin bir çığlık atıp olduğu yere mıhlandı. Adam bir anda döndü ve bir çığlık da o attı.

"Ciccillo!" diyerek çocuğa doğru atıldı. Çocuk boğulurcasına babasının kollarına kapandı. Hemşireler, hastabakıcılar, yardımcı doktor koşuştular ve şaşkınlık içinde orada öylece kalakaldılar. Çocuk ses bile çıkaramayacak haldeydi.

"Ah, Ciccillocuğum!" diye haykırdı babası, hastaya bir süre dikkatle baktıktan sonra oğlunu öpücüklere boğarak. "Ciccillo, oğlum benim, bu nasıl oldu? Seni bir başkasının yatağına götürmüşler. Annen seni gönderdiğini yazdıktan sonra seni göremeyince çaresizliğe kapıldım. Zavallı Ciccillo! Kaç gündür buradasın? Bu karışıklık nasıl oldu böyle? Hastalığımı kolayca atlattım ben. Sapasağlam ayaktayım, baksana! Ya Concettella? Peki ya ufaklık, nasıl onlar? Hastaneden çıkıyorum. Haydi gidelim. Aman yarabbi! Kimin aklına gelirdi böyle bir şey!"

Çocuk ailesinden haber vermek üzere iki lafı bir

araya zar zor getirebildi. "Ah, nasıl da mutluyum!" diye geveleyebildi. "Nasıl da mutluyum! Ne kötü günler geçirdim!" Babasını öpmeye doyamıyordu. Ama yerinden kımıldayamıyordu da.

"Gel hadi," dedi babası. "Eve ancak akşama varırız. Gidelim." Ve oğlunu kendine çekti. Çocuk dönüp hastasına baktı.

"Yahu... Geliyor musun, gelmiyor musun?" diye sordu babası şaşkın şaşkın. Çocuk o anda gözlerini açıp kendisine diken hastaya bir kez daha baktı. O zaman sözler sel halinde döküldü ruhundan: "Hayır, Tata, bekle... İşte... Yapamam. Şu yaşlı adam var. Beş gündür buradayım. Hep ona bakıyordum. Onu sen sanıyordum. Onu seviyordum. O bana bakıyor, ben ona içeceğini veriyorum, beni hep yanında istiyor, şimdi durumu çok kötü, n'olursun, cesaretim yok, bilmiyorum, içimi fena sızlatıyor, yarın dönerim eve, izin ver biraz daha burada kalayım, onu bırakmam hiç iyi olmaz, bana nasıl baktığını görüyorsun, kimdir bilmiyorum ama beni istiyor, yoksa tek başına ölecek, izin ver burada kalayım, sevgili Tata!"

"Aferin, ufaklık!" diye bağırdı yardımcı doktor.

Babası afallayıp kaldı, bir oğluna, bir hastaya bakıyordu.

"Kim o?" diye sordu.

"Sizin gibi bir köylü," diye yanıtladı yardımcı doktor, "dışarıdan geldi, sizinle aynı gün hastaneye yattı. Buraya getirdiklerinde bilinci kapalıydı, tek kelime edemedi. Belki uzaklarda bir ailesi, çocuk-

ları vardır. Sizinkini kendi çocuklarından biri sanıyordur."

Hasta hâlâ çocuğa bakıyordu. Babası Ciccillo'ya "Kal," dedi.

"Fazla kalmasına gerek olmayacak," diye mırıldandı yardımcı doktor.

"Kal," diye yineledi babası. "Yüreği tertemiz bir çocuksun sen. Ben hemen eve gideyim de anneni meraktan kurtarayım. Al şu parayı, lazım olur. Hoşça kal, benim iyi yürekli oğlum. Görüşürüz."

Oğlunu kucakladı, uzun uzun baktı ona, bir kez daha alnından öpüp gitti. Çocuk yatağın yanına döndü ve hasta rahatlamış gibi göründü. Ve Ciccillo artık ağlamadan, öncekiyle aynı özen, aynı sabırla yeniden hastabakıcılık yapmaya başladı; ona yeniden su vermeye, yatak örtülerini düzeltmeye, elini okşamaya, onunla tatlı tatlı konuşmaya, ona cesaret vermeye başladı. Bütün gün başucunda kaldı, bütün gece başucunda kaldı, ertesi gün de yanında kaldı. Fakat hastanın durumu gitgide ağırlaşıyordu, yüzü morumsu bir renk aldı, soluğu ağırlaşıyordu; ıstırabı artıyor, ağzından birbiriyle bağlantısız sözler çıkıyor, yüzündeki şişlik belirgin hale geliyordu. Akşam vizitesinde doktor o geceyi çıkaramayacağını söyledi. Bunun üzerine Ciccillo iki kat daha özenle çalışıp hastayı bir an bile yalnız bırakmadı. Hasta ona bakıyor, bakıyor, ara ara bir şey söylemek istercesine büyük çaba sarf ederek dudaklarını oynatıyordu yine ve gitgide küçülen, üzerlerine per-

de inen gözlerinden bir şefkat ifadesi geçiyordu ara sıra. Çocuk günün ilk ışıklarının pencerelerde belirip rahibenin geldiğini görene kadar uyumadan hastanın başında bekledi. Hemşire yatağa yaklaştı, hastaya baktı ve hızlı adımlarla uzaklaştı. Hemen sonra yardımcı doktor ve elinde fener olan bir hastabakıcıyla geri geldi.

"Son anlarını yaşıyor," dedi doktor. Çocuk, hastanın elini sıkı sıkı tuttu. Hasta gözlerini açıp bir süre ona baktı, sonra tekrar kapattı. O anda çocuk elinin sıkıldığını hisseder gibi oldu.

"Elimi sıktı!" diye haykırdı. Doktor bir an hastanın üzerine eğilmiş halde kaldı, doğruldu. Rahibe duvardan bir haç aldı.

"Öldü!" diye bağırdı çocuk.

"Hadi oğlum, git sen" dedi doktor. "Kutsal görevini tamamlamış oldun. Git, bahtın açık olsun, hak ediyorsun bunu. Tanrı seni esirgeyecektir. Hoşça kal."

Bir an uzaklaşmış olan rahibe, pencere kenarındaki bir bardaktan aldığı küçük bir demet menekşeyle döndü, demeti çocuğa uzatıp "Sana verebilecek başka bir şeyim yok. Bunu hastaneden bir anı olarak kabul et," dedi.

"Teşekkür ederim," dedi çocuk, bir eliyle demeti alıp diğeriyle gözlerindeki yaşları silerken, "ama yürüyecek çok yolum var... Heba olur çiçekler." Ve demeti çözüp menekşeleri yatağın üstüne serpti.

"Bunları zavallı ölüye hatıra olarak bırakıyorum," dedi, "teşekkür ederim, hemşire. Teşekkür ederim,

doktor bey." Sonra ölüye dönüp "Elveda," dedi. Ona verecek bir isim ararken beş gündür vermiş olduğu o tatlı isim gelmiş gönlünden dudaklarına: "Elveda, zavallı Tata!"

Bunu söyledikten sonra küçük çamaşır bohçasını kolunun altına sıkıştırdığı gibi yorgunluktan bitmiş halde ağır adımlarla çıkıp gitti. Şafak sökmekteydi.

Atölye

8, Cumartesi

Precossi dün akşam, yolun aşağısında bulunan atölyesini görmeye gideceğimi hatırlatmaya geldi ve bu sabah babamla çıktığımda ona söyledim, beni hemen oraya götürdü. Tam dükkâna yaklaştığımız sırada elinde bir paketle Garoffi taşıdığı mallarını örttüğü o koca paltosunu savura savura koşarak oradan çıkıyordu. Aha! Şu iş bitirici Garoffi'nin eski gazetelerle takas ettiği demir tozlarını nerede törpülediği şimdi anlaşılıyor! Kapıdan bakınca küçük bir tuğla yığınının üstüne oturmuş, dizinde kitap, ders çalışan Precossi'yi gördük. Hemen kalkıp bizi içeri buyur etti. Kömür tozu dolu, duvarları çekiç, kerpeten, sürgü, her nevi demir aletle tıkış tıkış kocaman bir odaydı burası; bir köşede çocuğun birinin körüklediği küçük bir fırında ateş yanıyordu. Baba Precossi örsün başın-

daydı, çırağı da bir demir çubuğu ateşe tutuyordu.

"Aa, geldin demek!" dedi demirci bizi görür görmez şapkasını çıkarıp, "oyuncak treni hediye eden iyi yürekli çocuk işte burada! Buradaki işleri görmeye geldiniz, değil mi? İşte huzurlarınızdayız, buyurun."

Bunu söylerken gülümsüyordu, artık o eski yan bakışları, kem gözlü hali yoktu. Çırak ona bir ucu kızdırılmış uzun demir çubuğu uzattı, demirci de bunu örse dayadı. Sarmal süslemeli kafes biçiminde balkon parmaklığı yapıyordu. Kocaman bir çekici kaldırdı ve kızgın ucu örsün bir ucuyla ortası arasında bir oraya bir buraya sürüp çeşitli şekillerde döndürerek dövmeye başladı; hızlı ve kararlı çekiç darbeleri altında demirin nasıl eğilip büküldüğünü, demircinin elleriyle şekil verdiği bir çubuk makarna gibi yavaş yavaş bir çiçeğin kıvrımlı yaprağının zarif formunu aldığını görmek harikaydı.

Bu sırada oğlu, "Bakın, babam nasıl çalışıyor ama!" dercesine, hani biraz gururlu bir havayla bize bakıyordu.

"Nasıl yapıldığını gördünüz mü, küçük bey?" diye bana sordu demirci, işi bittiğinde beni piskopos asasına benzeyen demir çubuğun karşısına alarak. Sonra onu bir kenara koyup ateşe başka bir tanesini yerleştirdi.

"Çok güzel oldu gerçekten," dedi babam ona. Ve ekledi: "Anlaşılan... İşbaşı yaptınız, ha? Çalışma isteğiniz geri geldi demek."

"Geri geldi, evet," diye cevap verdi işçi, terini si-

lip bir parça kızararak. "Ve onu kim getirdi, biliyor musunuz?"

Babam anlamazdan geldi.

"İşte şu iyi yürekli çocuk," dedi demirci, parmağıyla oğlunu işaret ederek, "işte şu gördüğünüz iyi yürekli çocuk; o çalışıp babasını şereflendirirken babası... Âlemcilik yapıyor, ona hayvan gibi davranıyordu bir de. O madalyayı gördüğümde... Ah! Benim küçüğüm, miniğim benim, gel şöyle de güzel yüzüne doya doya bakayım biraz!"

Çocuk hemen koştu, demirci onu koltuk altlarından tutup örsün üstüne oturttu, sonra "Şu baban olacak canavarın sıfatını siliver birazcık," dedi

O zaman Precossi babasının kara yüzünü kendi de kapkara olana kadar öpücüklere boğdu.

"Güzel oldu ha," dedi demirci ve oğlanı yere indirdi.

"Gerçekten de güzel oldu, Precossi!" diye haykırdı babam, memnun olmuş halde. Demirciyle oğluna tekrar görüşmek üzere deyip beni dışarı çıkardı. Çıktığım sırada küçük Precossi bana, "Özür dilerim," dedi ve cebime ufak bir paket çivi sıkıştırdı. Ben de onu gelip karnavalı bizim evden seyretmesi için davet ettim.

"Sen ona trenini hediye ettin," dedi babam yolda bana, "ama o tren altından yapılmış ve incilerle dolu bile olsa, babasının yüreğine yeniden şevk katan bu mübarek evlat için olsa olsa küçücük bir hediye olabilirdi ancak."

20, Pazartesi

Bütün şehir bitmek üzere olan karnavaldan dolayı kıpır kıpır. Her meydanda sirk çadırları, lunaparklar kuruldu; bizim pencerenin altında da küçük bir Venedikli kumpanyanın beş atla gösteri yaptığı bir çadır sirki var. Sirk meydanın ortasında; bir köşede de cambazların yattığı ve üstlerini değiştirdiği üç tane büyük karavan var; tekerlekleri, küçük pencereleri, her birinde sürekli tüten birer baca olan üç küçük ev bunlar, pencereden pencereye de bebek bezleri asılı. Bebeğini emziren, yemek yapan ve ip üstünde dans eden bir kadın var. Zavallı insanlar! Cambaz kelimesi bazen hakaret olarak kullanılıyor, oysa onlar ekmeğini namusuyla, herkesi eğlendirerek, hem de ne zahmetlerle kazanıyorlar! Bütün gün

bu soğukta, üstlerinde o incecik sirk kıyafetleri, sirkle karavanlar arasında mekik dokuyorlar; bir gösteriyle diğeri arasında ayaküstü iki lokma atıştırıyorlar ancak; bazen de sirk izleyici dolup taştığında bir rüzgâr çıkıp çadırları uçuruyor, mumları söndürüyor, o zaman da elveda gösteri! Paraları geri vermek, bütün gece de çalışıp çadırları tekrar kurmak zorunda kalıyorlar. İki de çocuk var burada çalışan, babam meydandan geçerken küçük olanı tanımış; patronun oğlu o, geçen sene Vittorio Emanuele Meydanı'ndaki sirkte atla yaptığı gösterilerini izlediğimiz çocuğun ta kendisi. Büyümüş, sekiz yaşında olmalı, güzel bir çocuk; yuvarlak ve esmer, yaramaz görünümlü, küçük, güzel bir yüzü, koni biçimli şapkasından dışarı fırlayan lüle lüle siyah saçları var. Beyaz üstüne siyah işlemeli kolları olan ve koca bir çuvala benzeyen palyaço kıyafeti içine tıkışmış, ayakkabıları da kumaştan. Tam bir afacan. Herkes bayılıyor ona. Her işi yapıyor. Sabah erkenden bir şala sarınmış, küçük ahşap evine süt götürdüğünü görüyoruz; sonra Bertola Sokağı'ndaki ahırdan atları almaya gidiyor, küçük bebeği kucağında taşıyor; çemberleri, sehpaları, demir çubukları, ipleri oradan oraya taşıyor, karavanları temizliyor, ateşi yakıyor, dinlenme zamanları da annesinin eteğinden ayrılmıyor.

Babam pencereden hep onu izliyor, ha bire ondan ve iyi insanlara, çocuklarını seviyora benzeyen ailesinden söz ediyor. Bir akşam biz de sirke gittik, hava soğuktu, hemen hemen hiç kimse yoktu, ama kü-

çük palyaço o azıcık insanı neşelendirmek için büyük çabalar sarf ediyordu: havada taklalar atıyor, atların kuyruğuna yapışıyor, amuda kalkarak yürüyor, şarkılar söylüyor, o güzel, esmer, küçücük yüzü hep gülüyordu; kırmızı ceket ve beyaz pantolon giymiş babası upuzun çizmeleri ve elinde kırbacıyla onu izliyordu, ama hüzünlüydü. Babam ona acıdı, ertesi gün bizi ziyarete gelen ressam Delis'e bundan bahsetti. O zavallı insanların çalışmaktan canı çıkıyor, işleriyse öyle kötü gidiyor ki! Onlar için ne yapılabilirdi? Ressamın bir fikri vardı.

"Gazzetta'da güzel bir yazı yaz," dedi babama, "senin kalemin güçlüdür. Küçük palyaçonun mucizelerini anlatırsın, ben de onun bir resmini çizerim; Gazzetta'yı herkes okur, en azından bir kereliğine insanlar koşarak gelecektir."

Öyle de yaptılar. Babam pencereden gördüğümüz her şeyi aktaran, küçük sanatçıyı tanıyıp başını okşama isteği uyandıran, güzel, esprilerle dolu bir yazı yazdı; ressam da çocuğun birebir, pek hoş bir resmini çizdi, bu minik portre de yazıyla birlikte gazetenin cumartesi günkü akşam baskısında yayınlandı. Ve işte, pazar günkü gösteri için sirke çok sayıda insan akın etti. Duyurusu da şöyle yapıldı: Küçük palyaço yararına gösteri, yani Gazzetta'da yazıldığı şekliyle, küçük palyaço ifadesi kullanılarak. Babam beni ilk sıralardan birine oturttu. Girişin hemen yanına Gazzetta'yı asmışlardı.

Sirk tıklım tıklımdı, birçok izleyicinin elinde Gaz-

zetta vardı ve onu küçük palyaçoya gösteriyorlar, o da büyük mutluluk içinde gülüyor, birinden öbürüne koşuyordu. Patron da memnundu. Düşünsenize! Hiçbir gazete onu böyle onurlandırmamıştı, para kutusu da dolu doluydu. Babam yanıma oturdu. İzleyiciler arasında tanıdık kimseler gördük. Atların giriş yaptığı yerin yanında Garibaldi'yle birlikte savaşmış olan beden eğitimi öğretmeni ayakta duruyordu; hemen karşımızda, ikinci sırada da o dev gibi babasının yanında oturmuş, toparlak suratlı küçük duvarcı vardı, beni görür görmez tavşan suratı taklidi yaptı. Biraz ileride yse Garoffi'yi gördüm, izleyicileri sayıyor, Kumpanya'nın kaç para kazanmış olabileceğini parmaklarıyla hesaplıyordu. İlk sıradaki koltuklardan birinde, az ötemizde, o ufaklığı arabanın altından kurtarmış olan Robetti de vardı, koltuk değneklerini dizlerinin arasına koymuş, bir eli omzunda olan topçu yüzbaşısı babasına iyice sokulmuştu. Gösteri başladı. Küçük palyaço at, trapez ve ip üstünde harikalar yarattı, aşağı her atlayışında herkes alkış tutuyor, birçokları da çocuğun lülelerini çekiştiriyordu. Sonra üstlerinde çaput ve gümüş parıltılı giysiler bulunan ip cambazları, hokkabazlar ve binicilik ustaları çeşit çeşit gösteriler yaptı. Ama çocuk yokken seyirci sıkılmış gibiydi.

Bir ara, atların giriş yaptığı yerde duran beden eğitimi öğretmeninin sirk patronunun kulağına bir şeyler söylediğini gördüm, o da bakışlarını hemen birini arıyormuş gibi izleyicilere çevirdi. Bakışları bizim üzerimizde durdu. Babam da bunu fark etti, öğret-

menin o gazete yazısının yazarının kendisi olduğunu patrona söylemiş olduğunu anladı, teşekkür istemediğinden bana, "Sen kal, Enrico, ben seni dışarıda bekliyorum," diyerek kaçıverdi. Küçük palyaço, babasıyla birkaç laf ettikten sonra bir gösteri daha yaptı: dörtnala giden atın üstünde dimdik durup dört kez kılık değiştirerek bir seyyah, bir denizci, bir asker, bir akrobat oldu, yakınımdan her geçişinde de bana bakıyordu. Sonra attan indiğinde palyaço şapkasını eline alıp izleyicilerin arasında dolaşmaya başladı, herkes şapkaya para ve şeker attı. Ben de iki lira hazırlamıştım, ama benim önüme geldiğinde şapkayı uzatmak yerine geri çekti, bana baktı ve uzaklaştı. Fena bozuldum. Bana neden böyle kabalık etmişti ki? Gösteri sona erdi, patron izleyicilere teşekkür etti, herkes kalkıp çıkışa doğru akın etti.

Ben de kalabalığa karıştım, çıkmak üzereydim ki birinin elime dokunduğunu hissettim. Arkamı döndüm; güzel esmer minik yüzü, simsiyah lüleleriyle bana gülümseyen küçük palyaçoydu. Elleri şeker doluydu. O zaman anladım.

"Kuçik palyazonun şegerlerinden isder mısın?" dedi. Başımla evet deyip üç-dört tane aldım.

"Şimdı," diye ekledi, "zu öpüzüğü de gabul et."

"İki öpücük ver," dedim ben de ve yüzümü ona uzattım. Una bulanmış yüzünü gömleğinin koluyla sildi ve kolunu boynuma dolayıp yanaklarıma iki öpücük kondurarak, "Al işte, bir tanesını da babana götür," dedi.

Karnavalın Son Günü

21, Salı

Bugün maskeler geçidinde ne üzücü bir sahneye tanık olduk! Sonu iyi bitti ama büyük bir felaket de olabilirdi. Sarı, kırmızı ve beyaz süslemelerle donatılmış San Carlo Meydanı'nda büyük bir kalabalık toplanmıştı; her renkten maskeler dolaşıyordu etrafta; soytarılarla savaşçılar, aşçılar, denizciler ve çoban kızlarıyla dolu büyük çadır, küçük tiyatro ve kayık biçimindeki yaldızlı bayraklarla donatılmış arabalar geçmekteydi; öyle büyük bir hengâme vardı ki insan nereye bakacağını bilemiyordu; trompet, korno ve zillerin gürültüsü kulakları sağır ediyordu; arabalardaki maskeliler içkilerini içip şarkılar söylüyor, sokaktaki ve pencerelerdeki insanlara laf atıyorlar, onlar da kendilerine avazları çıktığı kadar kar-

şılık veriyor ve birbirlerine şiddetle portakal ve şeker fırlatıyorlardı; arabaların ve kalabalığın üzerinde göz alabildiğine küçük küçük bayraklar dalgalanıyor, miğferler parıldıyor, sorguçlar titreşiyor, kâğıttan koca koca kafalar, devasa başlıklar, kocaman silindir şapkalar, acayip silahlar, darbukalar, ziller, kırmızı külahlar ve şişeler görünüyordu; herkes çıldırmış gibiydi. Bizim araba meydana girdiğinde önümüzde dört atın çektiği, eyer örtüleri altın bezemeli, her tarafı yapma güllerle süslü muhteşem bir araba ilerliyordu; arabanın içinde Fransa sarayı asillerinin kılığına bürünmüş on dört-on beş bey vardı; hepsi de ışıl ışıl ipekler içinde, beyaz peruklu, kollarının altında tüylü şapka ve tören kılıcı, göğüslerinde öbek öbek şerit ve dantelleriyle pek bir göz alıcıydılar. Hep beraber Fransızca bir şarkı söylüyor, insanlara şeker atıyorlar, insanlar da alkış tutup bağırıyorlardı. O anda sol tarafımızda bir adamın beş-altı yaşlarındaki bir kız çocuğunu kalabalığın üzerine kaldırdığını gördük; zavallı çocuk havaleye tutulmuş gibi çaresizlik içinde kollarını sallaya sallaya ağlıyordu. Adam beylerin arabasına doğru yöneldi, beylerden biri eğildi, adam da yüksek sesle "Şu kızı alın," dedi, "kalabalıkta annesini kaybetmiş; kucağınızda tutun, annesi uzakta olamaz, onu görür böylece; başka çaresi yok."

Bu bey kızı kucağına aldı, diğerleri de şarkı söylemeyi kesti; çocuk avaz avaz bağırıp debeleniyordu, beyefendi maskesini çıkardı, araba ağır ağır iler-

lemeye devam etti. O anda, bize sonradan söylendiğine göre meydanın karşı ucunda zavallı bir kadın aklını yitirmişçesine kalabalığı dirsekleriyle ite kaka yarıyor, bir yandan da haykırıyordu:

"Maria! Maria! Maria! Kızımı kaybettim! Çaldılar kızımı! Boğdular yavrumu!"

On beş dakikadır fenalıklar geçiriyor, böyle çaresizce çırpınıyordu kadın; yolunu açmakta büyük güçlük çektiği kalabalığın içinde güçbela bir oraya bir buraya koşturuyordu. O esnada arabadaki bey çocuğu göğsündeki şerit ve dantellere bastırıyor, bakışlarını meydanda gezdiriyor, nerede olduğunu bilemeyerek ellerini yüzüne kapatan ve yürek parçalayıcı hıçkırıklarla ağlayan zavallıcığı sakinleştirmeye çalışıyordu. Beyefendi duygulanmıştı, bu çığlıkların içine işlediği belliydi; öbürleri çocuğa portakal ve şeker veriyor, ama çocuk daha da korkup çırpınarak her şeyi geri itiyordu.

"Annesini arayın!" diye bağırıyordu o bey kalabalığa, "annesini arayın!"

Herkes sağına soluna bakınıyor, ama anne bulunamıyordu. Nihayet Roma Sokağı'nın hemen girişinde bir kadının arabaya doğru atıldığı görüldü... Ah! O kadını asla unutmayacağım! İnsanlıktan çıkmış durumdaydı; saçları darmadağın, suratı allak bullak, üstü başı parça parça haldeydi; sevinçten mi endişeden mi öfkeden mi bilinmez, bir hırıltı çıkararak öne atıldı, kızını yakalamak için iki elini pençe gibi uzattı. Araba durdu.

"İşte burada," dedi bey, kızı öptükten sonra uzatıp annesinin kucağına bırakarak, o da hemen yavrusunu bağrına bastı... Fakat kızın minicik ellerinden biri bir saniyeliğine beyefendinin elleri arasında kaldı, beyefendi sağ elindeki, üstünde büyük bir elmas bulunan altın yüzüğü hızlı bir hareketle çıkarıp miniğin parmağına geçiriverdi:

"Al," dedi, "çeyizin olsun bu!"

Anne büyülenmiş gibi kalakaldı, kalabalıktan bir alkış koptu, beyefendi maskesini geri taktı, arkadaşları yeniden şarkıya başladı, araba alkışlar ve "Yaşasın!" haykırışları arasında tekrar yoluna koyuldu.

24, Perşembe

Öğretmen çok hasta, onun yerine Körler Okulu'nda öğretmenlik yapmış olan dördüncü sınıf öğretmenini gönderdiler; hepsinin en yaşlısı o, saçları öyle beyaz ki başında pamuktan bir peruk var gibi görünüyor; konuşması da sanki hüzünlü bir şarkı söyler gibi, ama güzel, çok bilgili ayrıca. Sınıfa girer girmez bir çocuğun gözünün bandajlı olduğunu görerek yanına gitti ve neyi olduğunu sordu.

"Gözlerine dikkat et, yavrum," dedi.

O zaman Derossi ona "Körler Okulu'nda öğretmenlik yaptığınız doğru mu, öğretmenim?" diye sordu.

"Evet, birkaç yıl boyunca," diye cevap verdi öğretmen. Derossi de alçak sesle "Bize biraz anlatır mısınız?" dedi.

Öğretmen geçip kürsüsüne oturdu.

Coretti yüksek sesle "Körler Okulu, Nizza Sokağı'nda," dedi.

"Sizler böyle kör, körler deyip duruyorsunuz," dedi öğretmen, "sanki hasta, perişan, bilmem ne der gibi konuşuyorsunuz. Peki o kelimenin anlamını tam olarak anlayabiliyor musunuz? Bir düşünün. Körler! Asla hiçbir şey göremiyor olmak! Günü geceden ayıramamak; göğü, güneşi, ana babanı, çevrende bulunan, dokunduğun hiçbir şeyi görememek; daimi bir karanlığın içine dalmış olmak; toprağın derinliklerine gömülmüş gibi! Gözlerini bir süre yumup sonsuza kadar böyle kalmak zorunda olduğunuzu bir düşünün bakalım; içinizi anında bir sıkıntı, korku sarıverir, direnmeniz olanaksız gibi gelir, bağıracak, delirecek, ölecek gibi olursunuz. Oysa... Zavallı çocuklar, Körler Okulu'na ilk kez girdiğinizde, teneffüs esnasında, her yandan keman ve flüt sesleri geldiğini, merdivenleri ağır adımlarla çıkıp inerlerken, koridorlarda ve yatakhanelerde rahat rahat dolaşırlarken yüksek sesle konuşup gülüştüklerini duyduğunuzda onların o talihsiz kimseler olduklarını hayatta söyleyesiniz gelmez. Onları iyi gözlemlemek gerekir. Körlüklerini belli bir rahatlık, neredeyse gururla taşıyan, gürbüz ve neşeli, on altı-on sekiz yaşlarında gençler vardır, ama bunların yüzlerindeki kırgın ve gururlu ifadeden bu talihsizliğe boyun eğmeden önce korkunç acılar çekmiş olduklarını anlarsınız. Bir de diğerleri vardır,

solgun ve tatlı yüzlerinde tam anlamıyla bir boyun eğme görülür, hüzünlüdür bunlar, bazen gizli gizli ağladıkları da anlaşılır. Ah, yavrularım benim! Bunlardan bazılarının görme yetilerini birkaç gün içinde, bazılarının yıllarca cefa çekip korkunç bir sürü ameliyat geçirdikten sonra kaybettiğini, birçoğunun bu halde, kendileri için şafağı hiç olmamış bir gecede doğduğunu, dünyaya uçsuz bucaksız bir mezara girer gibi girdiğini ve insan yüzü nasıl bir şeydir hiç bilmediklerini bir düşünün! Kendileri ve gözleri gören kimseler arasında bulunan o korkunç farkı böyle düşündükleri ve kendi kendilerine, 'Bizim bir suçumuz yoksa bu fark neden var?' diye sorup da işin içinden bir türlü çıkamadıkları zaman ne kadar acı çekmiş, ne kadar da çekiyor olmalılar, kafanızda bir canlandırın! Yıllarca onların içinde yaşamış olan ben, o okulu, sonsuza kadar mühürlenmiş bütün o gözleri, görmeyen, yaşamayan bütün o gözbebeklerini hatırlayıp sonra da sizlere baktığımda... Hepinizin de mutlu olmamanız olacak şey değil gibi geliyor bana. Düşünün: İtalya'da yirmi altı bin civarında kör var. Işığı görmeyen yirmi altı bin kişi, anlıyor musunuz; pencerelerimizin önünden geçmesi bile dört saat sürecek olan bir ordu!"

Öğretmen sustu, çıt çıkmıyordu sınıfta. Derossi, "Körlerin dokunma duyusunun bizimkinden daha gelişmiş olduğu doğru mu?" diye sordu. Öğretmen, "Doğru," dedi, "bütün diğer duyular daha keskindir onlarda, tam da, görme duyusunun yerini tutmak

zorunda olduklarından, aralarında, görenlerinkinden daha fazla ve daha iyi alıştırma yaptıkları için işte. Sabahları yatakhanede bir diğerine sorar: 'Güneş var mı?' En hızlı giyinenleri de hemen avluya çıkıp güneşin sıcaklığını anlamak için ellerini havada hareket ettirir, sonra koşup müjdeyi verir: 'Güneş var!' Bir kimsenin sesinden boyuna dair bir fikir edinirler; bizler bir insanın ruhuna dair hükmümüzü gözlerinden veririz, onlarsa sesinden; ses tonlarını ve aksanları yıllarca hatırlarlar. Bir odada birden fazla kişi olduğunu, aralarından bir teki konuşuyor, diğerleri kımıldamadan duruyorsa bile onlar anlarlar. Dokunarak bir kaşığın az mı çok mu kirli olduğunu anlarlar. Kız çocukları boyanmış yünü doğal rengindeki yünden ayırt edebilirler. Yoldan ikili olarak geçerken hemen her dükkânı kokusundan anlarlar, bize koku falan gelmeyenleri bile. Topaç çevirir, dönerkenki vızıltısından yerini şaşırmaksızın gidip yakalayıverirler. Çember çevirir, bovling oynar, ip atlar, taşlardan ev yapar, görüyormuş gibi menekşe toplar, renk renk sazlardan çabucak ve güzelce altlık ve sepet örerler, dokunma duyularını bu kadar geliştirmişlerdir işte! Dokunma duyuları görme duyularıdır onların; dokunmak, sıkmak, elleyerek şeylerin biçimini anlamak en büyük zevklerinden biridir. Onları sanayi müzesine götürüp de orada istedikleri şeye dokunmalarına izin verildiğinde geometrik cisimlere, ev maketlerine, küçük aletlere ne şevkle atılıp her şeyi ellerine alarak nasıl yapıldığını görmek üze-

re yoklamalarını, ovuşturmalarını, evirip çevirmelerini izlemek insanı pek duygulandırır. Görmek derler onlar da buna!"

Garoffi bu çocukların hesap yapmayı başkalarından daha iyi öğrendiklerinin doğru olup olmadığını sormak üzere öğretmenin sözünü kesti.

Öğretmen cevap verdi: "Doğru. Hesap yapmayı ve okumayı öğreniyorlar. Kabartma harfli kendi özel kitapları var, parmaklarını üstünde gezdirerek harfleri tanıyor, kelimeleri söküyor, düzgün okuyorlar. Zavallıcıklar, bir hata yaptıklarında nasıl da kızarıp bozardıklarını görmek gerek. Yazıyorlar bile, mürekkep kullanmadan. Kalın ve sert bir kâğıdın üstüne, özel bir alfabeye göre kabartılıp sıralanmış çok sayıda noktacıklar yapan metal bir kalemle yazıyorlar, bu noktacıklar da kâğıdın diğer yüzüne kabartı halinde o şekilde çıkıyor ki sayfayı çevirip parmaklarını bu kabartıların üstünde gezdirdiklerinde kendi yazdıklarını da, başkasının yazdıklarını da okuyabiliyorlar; kompozisyonlarını işte böyle yazıyor, aralarında işte böyle mektuplaşıyorlar. Rakamları da aynı şekilde yazıp hesapları da aynı şekilde yapıyorlar. Bizim gibi şunu bunu görüp dikkatleri dağılmadığından inanılmaz bir rahatlıkla kafadan hesap yapıyorlar. Okunan şeyi dinlemeye ne hevesli olduklarını, nasıl dikkatli olduklarını, her şeyi nasıl da hatırladıklarını, yaşça küçük olanların bile dört-beş kişi bir sıraya oturup birbirine dönmeden birinci üçüncüyle, ikinci dördüncüyle, yüksek sesle ve hep bir

ağızdan konuşarak, tek bir kelimeyi bile kaçırmadan aralarında tarih ve dil konularında nasıl tartıştıklarını, kulaklarının ne denli keskin ve dinlemeye hazır olduğunu bir görseniz! Sizi temin ederim, onlar sınavları sizden daha fazla önemsiyor, öğretmenlerine daha sıkı bağlanıyorlar. Öğretmenlerini adımlarından ve kokusundan tanıyor, tek bir sözünün tınısından keyfi yerinde mi değil mi, durumu iyi mi kötü mü anlıyorlar; öğretmenleri onları yüreklendirip övdüğünde kendilerine dokunsun isterler, onlar da minnetlerini ifade etmek için öğretmenlerinin ellerine kollarına dokunurlar. Birbirlerini de sever, iyi arkadaş olurlar. Teneffüslerde aynı gruplar neredeyse hep bir aradadır. Mesela kızlar okulunda öğrenciler çaldıkları enstrümana göre, kemancılar, piyanistler, flütçüler şeklinde birçok grup oluşturur, hiç de ayrılmazlar. Birini sevdiler mi ondan kopmaları zordur. Dostlukta büyük huzur bulurlar. Birbirleri hakkında doğru değerlendirmelerde bulunurlar. İyi ve kötüye dair açık ve derinlikli bir kavrayışa sahiptirler. Mertçe bir davranış veya değerli bir hareketten bahsedildi mi kimse onlar kadar coşku duymaz." Votini iyi enstrüman çalıp çalmadıklarını sordu.

"Müziği tutkuyla severler," diye yanıtladı öğretmen. "Onların sevinci, hayatıdır müzik. Küçük kör çocuklar okula girer girmez üç saat boyunca kımıldamadan ayakta durup çalan müziği dinleyebilirler. Enstrümanlarını kolayca öğrenir, tutkuyla çalarlar. Öğretmen birine müziğe yetenekli olmadığını söyle-

di mi o kişi buna çok üzülür ama deliler gibi çalışmaya koyulur. Ah, oradaki müziği bir duysanız; onları o başları dik, dudaklarında gülümseme, yüzleri alev alev, heyecandan titreyerek enstrümanlarını çalıp da kendilerini çevreleyen sonsuz karanlığın içinde onlara cevaben yayılan o armoniye kulak verirken adeta kendilerinden geçmiş halleriyle bir görseniz, müziğin Tanrısal bir avuntu olduğunu nasıl da hissederdiniz! Öğretmen onlara, 'Sen bir sanatçı olacaksın,' dediğinde şenlenir, mutlulukla ışıl ışıl olurlar. Onlar için müzikte bir numara olan, piyano ya da kemanda herkesten başarılı olan, kral gibidir; onu sever, sayarlar. İki kişi arasında kavga çıksa ona giderler; iki arkadaşın arası bozulsa barıştıracak olan odur. Enstrüman çalmayı öğrettiği en küçükler onu baba gibi görür. Yatmadan önce herkes ona iyi geceler diler. Ve sürekli müzikten söz ederler. Gece geç vakit, hemen hepsi okuyup çalışmaktan yorgun düşmüş, yataklarına girip uykuya teslim olmak üzereyken bile alçak sesle hâlâ operalardan, öğretmenlerden, enstrümanlardan, orkestralardan konuşurlar. Onlar için okumaktan ya da müzik derslerinden mahrum kalmak öyle büyük bir cezadır ki bundan büyük acı duyarlar, onları bu şekilde cezalandırmaya hemen hiçbir zaman cesaret edemez insan. Bizim gözlerimiz için ışık neyse, onların kalpleri için müzik de odur."

Derossi onları ziyaret edip edemeyeceğimizi sordu.

"Edebiliriz," diye cevap verdi öğretmen, "ama siz, çocuklar, şimdilik gitmemelisiniz. Daha sonra, bu

talihsizliğin boyutlarını olduğu gibi anlayacak, onun hak ettiği merhameti içinizde hissedecek duruma geldiğiniz zaman gidersiniz. Üzücü bir görüntüdür bu, yavrularım. Orada kimi zamanlar o gençlerin açık bir pencerenin önünde oturmuş, kımıltısız bir yüzle o sizin gördüğünüz kocaman yeşil ovaya, mavi güzel dağlara bakıyormuşçasına temiz havanın tadını çıkardıklarını görürsünüz... Ve hiçbir şey görmediklerini, o muazzam güzelliği asla ve asla göremeyeceklerini düşününce sanki onlar o an kör olmuşlar gibi ruhunuza bir daralma gelir. Bir de doğuştan kör olanlar vardır, dünyayı hiç görmemiş olduklarından hiçbir şeyin özlemini çekmezler, herhangi bir şeyin görüntüsüne sahip değillerdir çünkü, daha az merhamet uyandırır bunlar. Fakat birkaç aydır kör olanlar vardır ki her şeyi halen hatırlamakta, yitirmiş oldukları şeyi bütünüyle kavramaktadırlar, en sevdikleri görüntülerin zihinlerinde her gün biraz daha kararDığını, en sevdikleri insanların belleklerinde adeta ölüp gittiğini hissetmenin kederini daha derinden yaşarlar. Bu çocuklardan biri bana bir gün tarifi imkânsız bir hüzünle, "Hiç olmazsa bir an olsun annemin yüzünü tekrar görebilsem, hiç hatırlamıyorum onun yüzünü!" demişti. Anneleri onları ziyarete geldiğinde nasıl olduğunu anlamak için ellerini annelerinin yüzüne koyuyor, alnından çenesine, kulaklarına kadar dokunuyor, onu göremiyor oluşlarını kabullenmezcesine bıraksın, izin versin de onu bir kerecik görebilsinler diye adeta yalvarırcasına defalar-

ca adlarını sesleniyorlar. Niceleri, katı yürekli erkekler bile oradan ağlaya ağlaya çıkar! Oradan çıktığımız zaman kendi durumumuz, insanları, evleri, gökyüzünü görüyor oluşumuz bir istisna, adeta hak etmediğimiz bir ayrıcalık gibi geliverir bize. Ah, şundan eminim ki oradan çıktığında güneşin ışığının, annenin de yüzünün olmadığı tüm bu zavallı çocuklara azıcık olsun ışık vermek için kendi görme yetisinden birazını feda etmek istemeyecek bir tek kişi yoktur aranızda!

Hasta Öğretmen

25, Cumartesi

Dün akşam okuldan çıkınca hasta olan öğretmenimi ziyarete gittim. Fazla çalışmaktan hasta olmuş. Günde beş saat ders, sonra beden eğitimi, sonra iki saat akşam okulu; bu da az uyumak, yemeği ayaküstü geçiştirmek, sabahtan akşama kadar koşturup nefes tüketmek demek, böyle böyle sağlığı bozuluyor işte insanın da. Annem öyle diyor. Annem beni apartman kapısında bekledi, yukarı yalnız çıktım, merdivenlerde hani şu herkesi korkutup kimseye ceza vermeyen kabasakal öğretmenle –Coatti– karşılaştım; kocaman gözleriyle bana bakıp şakasına, ama gülmeden aslan sesiyle kükredi. Dördüncü katta zili çalarken hâlâ gülüyordum, ama hizmetli kadın beni öğretmenimin yattığı yarı karan-

lık, yoksul odaya aldığında bir anda keyfim kaçıverdi. Demirden, küçük bir yatakta yatıyordu, sakalı uzamıştı. Daha iyi görmek için bir elini alnına koydu, sevgi dolu sesiyle, "Ah, Enrico!" diye bağırdı. Yatağa yaklaştım, elini omzuma koyup, "Aferin, evladım," dedi, "ne iyi ettin de zavallı öğretmenini ziyarete geldin. Gördüğün gibi, durumum fena, sevgili Enricocuğum. Okul nasıl gidiyor? Arkadaşların nasıl? Her şey yolunda mı, ha? Ben olmasam da? İhtiyar öğretmeninizle de gayet iyi gidiyorsunuz, öyle değil mi?" Hayır demek istiyordum ama sözümü kesti: "Hadi hadi, beni de sevmiyor değilsiniz, biliyorum." İçini çekti. Duvara asılı bazı fotoğraflara bakıyordum. "Görüyor musun?" dedi. "Hepsi de yirmi yıldan bu yana bana resimlerini vermiş olan öğrencilerim. İyi çocuklardır. Bunlar da benim hatıralarım. Ölürken bütün hayatımı aralarında geçirmiş olduğum bütün bu yaramazlara son bir kez bakacağım. Sen de ilkokulu bitirdiğinde bana bir resmini vereceksin, değil mi?" Sonra başucu sehpasından bir portakal alıp elime iliştirdi. "Sana verecek başka bir şeyim yok," dedi, "hasta hediyesi işte." Ona bakıyordum ve neden bilmem, yüreğime bir hüzün çöktü. "Bak, ıı..." diye yeniden söze başladı, "düzeleceğimi umuyorum, ama olur da iyileşemezsem... Zayıf matematiğini düzeltmeye bak; gayret et! Mesele sadece gayret gösterme meselesi, çünkü çoğu zaman bu öyle yetenek eksikliğiyle falan değil, önyargı ya da hani derler ya, saplantıyla ilgili bir şey." Bu

sırada güçlükle nefes alıyordu, acı çektiği belliydi. "Çok kötü ateşim çıktı," diye içini çekti, "gittim gidiyorum ha. Bak, sana tembihliyorum: Matematiğe, problemlere ağırlık ver. İlk başta olmuyor mu? Biraz dinlen, tekrar dene. Böyle böyle devam et, ama sakince, kendini tüketmeden, zihnini gereğinden fazla yormadan. Haydi git şimdi. Annene selam söyle. Bu merdivenleri bir daha tırmanma, okulda görüşürüz. Görüşemezsek de seni sevmiş olan üçüncü sınıf öğretmenini ara sıra hatırla." Bu sözler üzerine ağlayacak gibi oldum.

"Başını eğ," dedi öğretmen. Başımı yastığa doğru eğdim, beni saçlarımdan öptü. Sonra "Haydi git," dedi ve yüzünü duvara döndü. Merdivenleri uçarcasına indim, çünkü anneme sarılma ihtiyacı hissediyordum.

Sokak

25, Cumartesi

Bu akşam öğretmenin evinden dönerken seni camdan izliyordum. Bir kadına çarptın. Yolda yürürken daha dikkatli ol. Orada da görevleri vardır insanın. Evde adımlarını ve hareketlerini ölçüp biçiyorsun da aynısını herkesin evi olan sokakta neden yapmıyorsun? Bunu aklında tut, Enrico. Ne zaman yolda düşkün bir ihtiyara, bir garibana, kucağında çocuk olan bir kadına, koltuk değnekli bir engelliye, yük altında iki büklüm olmuş bir adama, yas giysileri içinde bir aileye rastlarsan saygı gereği onlara yol ver. Yaşlılık, sefalet, anne sevgisi, hastalık, yorgunluk, ölüm karşısında saygılı davranmalıyız. Üzerine araba gelen birini ne zaman görsen, çocuksa kenara çek, büyükse uyar; ağlayan bir çocuğa neyin var diye sor her zaman, bastonunu düşüren bir ihtiyara bastonunu yerden alıp ver. İki çocuk kavga ediyorsa

onları ayır; bunlar iki adamsa oradan uzaklaş, yüreği inciten ve katılaştıran öyle bir kaba kuvvet gösterisine seyircilik etme. Ve iki polisin arasında bir adam elleri bağlı halde geçtiğinde kalabalığın zalim merakına kendi merakını katma: Masum da olabilir o adam. Yarın öbür gün senin evinden de çıkabilecek, belki ölüm döşeğindeki bir hastayı taşıyan bir hastane sedyesi ya da cenaze alayı karşına çıktığında arkadaşınla konuşmayı ve gülmeyi kes. Okullarından ikişerli halde çıkan bütün o çocuklara saygıyla bak: körler, dilsizler, raşitikler, yetimler, terk edilmiş çocuklar; düşün ki bu geçen, insanlığın talihsizlik ve merhamet yanıdır. Tiksindirici veya gülünç bir rahatsızlığı olan birinin o yanını görmezden gel. Yolda giderken yanan bir kibrit görürsen mutlaka söndür, birinin canına mal olabilir. Sana yol soran olursa her zaman nazikçe yanıt ver. Kimseye gülerek bakma, gerekmedikçe koşma, bağırma. Sokağa saygı göster. Bir halkın terbiyesi her şeyden önce sokaktaki hal ve hareketlerinden belli olur. Sokağında kabalık olan yerin evinde de kabalık vardır. Sokakları iyi incele, yaşadığın şehri iyi incele; yarın uzaklara savrulacak olursan, onu, kendi şehrini, onca yıl senin dünyan olmuş olan, annenin yanı başında ilk adımlarını atmış, ilk heyecanlarını yaşamış, zihnini ilk düşüncelere açmış, ilk arkadaşlarını edinmiş olduğun küçük vatanını belleğinde canlı tutmuş olduğun, düşüncelerinde bütünüyle canlandırabildiğin için memnuniyet duyacaksın. O senin için bir anne oldu: Seni eğitti, sevdi, korudu. Onu sokaklarında, insanlarında iyi incele ve sev; ona hakaret edildiğini duyarsan da, savun onu.

Baban

MART

Akşam Okulları

2, Perşembe

Dün babam beni bizim Baretti İlkokulu'nun akşam okullarını görmeye götürdü, bütün ışıklar yanıyordu ve işçiler girmeye başlamıştı. Vardığımızda müdür ve öğretmenlerin bayağı bir öfkeli olduklarını gördük, az önce pencerelerden birinin camı taş atılıp kırılmıştı çünkü. Hademe dışarı fırlayıp oradan geçen bir çocuğu yakalamıştı ama o sırada evi okulun karşısında bulunan Stardi ortaya çıkıp, "O yapmadı. Kendi gözlerimle gördüm, taşı Franti attı, bana da 'Söylersen yaktım çıranı!' dedi. Ama ben korkmuyorum," dedi. Müdür de Franti'nin okuldan temelli kovulacağını söyledi. Bir yandan da okula ikişer üçer giren işçilere bakıyordu, şimdiden iki yüzden fazla kişi girmişti içeri. Akşam

okulunun ne denli güzel olduğunu hiç görmemiştim! On iki ve üstü yaşta çocuklar, elinde defter kitap işten dönen sakallı adamlar vardı; marangozlar, yüzleri kararmış ateşçiler, elleri harçtan beyazlaşmış duvarcılar, saçları una bulanmış fırıncı çırakları vardı ve içerisi vernik, deri, zift, yağ, her türden mesleğin kokularıyla doluydu. Top ve ağır silah imal eden bir grup işçi de, başlarında bir onbaşıyla, asker üniforması içinde geldi.

Hepsi hızlıca sıralarına geçti, bizim ayaklarımızı koyduğumuz tahtayı kaldırıp hemen başlarını eğerek işe koyuluyorlardı. Kimileri ellerinde açık defterleriyle gidip öğretmene bir şeyler soruyordu. O genç ve güzel giyimli öğretmenin, "küçük avukat"ın kürsüsünün etrafını üç-dört işçinin sardığını, onun da kalemiyle düzeltmeler yaptığını gördüm; bir de o topal öğretmen vardı, olduğu gibi kırmızı ve mavi boyaya bulanmış defteri elinde olan badanacıyla gülüşüyordu. Öğretmenim de oradaydı, iyileşmiş, yarın sınıfa dönecekti. Sınıf kapıları açıktı. Dersler başladığında herkesin nasıl da gözlerini öğretmene dikerek dikkatle dinlediğini görünce bayağı şaşırdım. Üstelik müdürün dediğine göre çoğu geç kalmamak için eve gidip bir parça yemek bile yememişti ve karınları açtı. Ne var ki yarım saat dersten sonra küçükler uykuya teslim oluyordu; bir tanesi başını sıraya dayayıp uykuya dalıyor, öğretmen de kalemle kulağını gıdıklayıp onu uyandırıyordu.

Ama büyükler öyle değildi, uyanıktı onlar, ağızları açık, gözlerini bile kırpmadan dersi dinliyorlardı; bizim sıralarda bu koca koca sakallı adamları görmek bana pek tuhaf geliyordu. Üst kata da çıktık ve kendi sınıfımın kapısına koştum; benim yerimde pos bıyıklı, eli sargılı bir adam gördüm, belki de bir makinenin başındayken yaralanmıştı eli; yine de yavaş yavaş yazmayı öğreniyordu. Ama en hoşuma giden, küçük duvarcının yerinde, tam da onun sırasında, onun köşesinde babasının, o dev gibi duvarcının oturduğunu görmek oldu; adam oracığa sıkışıp dertop olmuş halde, yumrukları çenesinde, gözleri kitabında, nefes bile almadan dikkatle okuyordu. Tesadüf de değildi bu, okula geldiği ilk akşam müdüre "Müdür bey, bana tavşan suratlımın yerine oturma zevkini bahşeder misiniz lütfen?" diyen kendisi olmuştu; oğlu için hep öyle diyor da...

Babam sonuna kadar orada tuttu beni, sonra yolda kucaklarında çocuklarıyla kocalarını bekleyen birçok kadın gördük, çıkışta da değiş tokuş yapıyorlardı: işçiler çocukları kucaklarına alıyor, kitaplarla defterler de kadınlara verilip eve bu şekilde gidiliyordu. Yol birkaç dakikalığına insanlar ve seslerle doldu. Sonra her şey sessizliğe büründü, tek gördüğümüz uzaklaşıp giden müdürün uzun ve yorgun karaltısı oldu.

Kavga

5, Pazar

Böyle olacağı belliydi. Müdür tarafından kovulan Franti intikam almak istedi ve okul çıkışı bir köşede Stardi'nin, her gün Dora Grossa Sokağı'ndaki okulundan almaya gittiği kız kardeşiyle geçmesini bekledi. Silvia Abla'm okulundan çıktığında her şeyi görmüş, eve korku içinde döndü. Şöyle olmuş: Kulağına yatırdığı naylon şapkasıyla Franti ayakuçlarına basa basa Stardi'nin arkasından koşmuş, ona sataşmak için de kız kardeşinin saç örgüsünü çekmiş, öyle de kuvvetlice çekmiş ki kız neredeyse tepetaklak yere yuvarlanacakmış. Kızcağız çığlığı basmış, abisi de arkasını dönmüş. Stardi'den daha uzun ve daha güçlü olan Franti düşünüyormuş: "Tek kelime etsin de bakalım, ağzını burnunu

kırıyor muyum kırmıyor muyum." Ama Stardi bir an olsun düşünmeden o ufak tefek ve tıknaz haliyle bu azmanın üstüne atıldığı gibi var gücüyle yumrukları indirmeye başlamış. Ama gücü yetmiyor, attığından daha fazlasını da yiyormuş. Sokakta sadece kızlar varmış, kimse onları ayıramıyormuş. Franti onu yere çalmış, ama o hemen ayağa kalkıp tekrar girişmiş, bunun üzerine Franti de kapıyı yumruklar gibi vurmuş da vurmuş; bir anda Stardi'nin kulağının yarısını koparmış, bir gözünü morartmış, burnunu kanatmış. Stardi'yse oralı olmamış, "Beni gebertsen de sana bunu ödeteceğim," diye kükremiş. Franti tekme tokat dalmış, altta kalan Stardi de kafa atıp tekmeler savuruyormuş. Camdan bakan bir kadın, "Aferin ufaklık!" diye bağırmış, başkaları da, "Çocuğa bakın, kız kardeşini nasıl da koruyor!", "Ha gayret!", "Çak hadi şöyle, esaslısından!" diye. Franti'ye de şöyle bağırıyorlarmış: "Zorba, kalleş!" Franti ise iyice azıp çelmeyi taktığı gibi Stardi'yi yere düşürmüş, tepesine binmiş: "Pes mi!" – "Hayır!" – "Pes mi!" – "Hayır!" Ve Stardi fırlayıp yeniden ayağa kalkmış, Franti'yi belinden tutup öfkenin de verdiği bir kuvvetle kaldırıma sererek bir dizi göğsüne gelecek şekilde üstüne çöküvermiş. "Hey, şu hainin elinde bıçak var!" diye bağıran bir adam bıçağı Franti'nin elinden almak üzere koşmuş. Ama artık iyice kendinden geçmiş durumda olan Stardi iki eliyle Franti'nin kolunu kavradığı gibi yumruk halindeki elini öyle bir ısırmış ki bıçak elinden düşmüş,

eli de kanamaya başlamış. O sırada etraftan yetişenler onları ayırmış, ayağa kaldırmışlar; pestili çıkmış olan Franti tabana kuvvet kaçmış, yüzü çizikler içinde, bir gözü morarmış –ama galip gelmiş– olan Stardi'yse orada, ağlayan kız kardeşinin yanında kalmış, birkaç kız da yere saçılmış kitaplarla defterleri topluyormuş. "Aferin ufaklığa," diyormuş etraftakiler, "Kız kardeşini iyi savundu ha!" Ama Stardi zaferinden çok çantasının derdindeymiş, eksik veya hasar görmüş olan var mı diye tek tek kitaplarıyla defterlerini yoklamaya koyulmuş hemen; kirlenenleri giysisinin koluyla temizlemiş, kalemini iyice bir gözden geçirmiş, her şeyi yerli yerine koymuş, sonra her zamanki sakin ve ciddi haliyle kız kardeşine, "Hadi gidelim hemen, dört işlemli bir problemim var bugün," demiş.

Çocukların Anne ve Babaları

6, Pazartesi

Bu sabah Stardi'nin iriyarı babası, Franti'yle bir kez daha karşılaşır korkusuyla oğlunu bekliyordu, ancak dediklerine göre Franti bir daha gelemeyecek, çünkü onu ıslahevine atacaklarmış. Bu sabah birçok anne ve baba vardı. Aralarında oğlunun tıpatıp aynısı olan, hareketli, neşeli, sivri bıyıklı, ceketinin iliğinde iki renkli küçük bir şerit bulunan Coretti'nin odun satıcısı babası da yer alıyordu. Çocukların anne ve babalarının hemen hemen hepsini tanıyorum, hep orada görüyorum çünkü. Yağmur, kar, fırtına demeden günde dört kez birinci sınıftaki torununu bırakıp almaya gelen beyaz başlıklı, iki büklüm olmuş bir de nine var, torununun paltosunu çıkarıyor, giydiriyor, kravatını düzel-

tiyor, üzerini çırpıyor, düzeltiyor, defterlerine bakıyor. Dünyada torunundan başka bir derdi olmadığı, ondan daha güzel bir varlık görmediği her halinden belli. Bir çocuğu araba altından kurtarmış olan koltuk değnekli Robetti'nin topçu yüzbaşısı babası da sık sık geliyor; bütün arkadaşları önünden geçerken oğlunu okşayıp sevdiği için o da tek tek hepsini okşuyor ya da selamlıyor, bir kişiyi bile unuttuğu olmuyor, hepsine doğru eğiliyor, karşısındaki ne kadar yoksul ve kötü giyimliyse onun selamına o kadar memnun olup teşekkür ediyor. Ancak kimi zaman üzücü durumlar da görülüyor: Bir oğlu ölmüş olduğu için bir aydır gelmeyen ve diğer oğlunu almaya hizmetli kadını gönderen bir beyefendi dün ilk kez okula gelip sınıfı, ölen küçük evladının arkadaşlarını tekrar görünce bir köşeye çekilip iki elini yüzüne kapatarak hıçkırıklara boğuldu, müdür de onu kolundan tutup kendi odasına götürdü. Çocuklarının bütün arkadaşlarını adlarıyla tanıyan anne ve babalar var. Yandaki okuldan kızlar, liseden öğrenciler var, gelip kardeşlerini bekliyorlar. Yaşlı bir bey var, eskiden albaymış, ne zaman bir çocuk yolda defterini ya da kalemini düşürse, yerden alıp ona veriyor. Başında şal, kolunda sepet olan başka kadınlarla okulla ilgili şeylerden konuşan iyi giyimli kadınlar da görülüyor, "Ah, bu seferki problem fenaydı!", "Bu sabahki dilbilgisi dersi de bitmek bilmedi!" diyorlar. Bir sınıfta hasta oldu mu hepsi biliyor, hasta iyileşti mi de hepsi seviniyor. Nitekim bu

sabah da sekiz-on hanımefendi ve işçi kadın, Crossi'nin sebze satıcısı annesinin çevresini sarmış, evi onunla aynı avluya bakan, kardeşimin sınıfındaki, hayati tehlikesi bulunan yoksul bir çocuğun durumunu soruyorlardı. Okul herkesi eşit, herkesi dost kılıyor belli ki.

78 Numara

8, Çarşamba

Dün akşam dokunaklı bir sahneye şahit oldum. Sebze satıcısı kadın birkaç gündür Derossi'nin yanından her geçişinde ona büyük bir sevgi ifadesiyle bakıyor da bakıyordu; çünkü Derossi mürekkep hokkası ve 78 numaralı mahkûmla ilgili o keşfi yaptıktan sonra oğlunu, hani şu kızıl saçlı ve bir kolu felçli Crossi'yi pek sever olmuştu ve ödevlerinde yardımcı oluyor, cevapları kulağına fısıldıyor, ona kâğıt, dolmakalem, kurşunkalem veriyor, kısacası, babasının başına gelen ve kendisinin haberdar olmadığı talihsizliği adeta telafi etmek üzere ona bir abi gibi davranıyor. Birkaç gündür sebze satıcısı kadın Derossi'ye bakıyor, gözlerini hep onun üzerinde tutmak istiyor gibi görünüyordu, çünkü o sırf oğ-

lu için yaşayan iyi yürekli bir kadın ve oğluna yardım eden, onun iyi bir konuma gelmesini sağlayan Derossi, bir beyefendi ve okul birincisi olan Derossi ona bir kral, bir aziz gibi geliyor. Kadın Derossi'ye baktıkça bakıyor, ona bir şey söylemek ister gibi görünüyor ama çekiniyordu. Fakat dün sabah nihayet cesaret buldu, onu büyük kapının önünde durdurup, "Çok özür dilerim sizden, oğlumu bunca seven iyi yürekli küçük bey, yoksul bir anneden şu küçük hatırayı kabul etmek lütfunda bulununuz bana," dedi ve sebze sepetinden beyaz ve yaldızlı küçük bir karton kutu çıkardı. Derossi kıpkırmızı oldu, kararlı bir şekilde, "Onu oğlunuza verin, ben hiçbir şey kabul edemem," diyerek geri çevirdi. Kadın pek mahcup oldu ve kekeleyerek özür diledi: "Sizi incitmek istememiştim... Bunlar sadece karamela." Ama Derossi başını iki yana sallayarak bir kez daha hayır dedi.

O zaman kadın çekingenlikle sepetinden küçük bir demet kırmızı turp çıkardı ve, "Hiç olmazsa bunları kabul edin, tazedirler, annenize götürürsünüz," dedi. Derossi gülümseyip cevap verdi: "Hayır, teşekkür ederim, hiçbir şey istemiyorum, Crossi için her zaman elimden geleni yapacağım ama hiçbir şey kabul edemem, yine de teşekkür ederim." Kadın, "Alınmadınız ama, değil mi?" diye sordu endişeyle.

Derossi gülümseyerek "Hayır, hayır," dedi ve uzaklaştı, kadın da bu arada büyük bir hoşnutlukla,

"Vay be, ne iyi kalpli çocuk! Hiç bu kadar güzel ve mert bir çocuk görmemiştim!" diyordu. Bu olay da böylece kapanmış gibi görünüyordu.

Ama işte, akşamüstü saat dörtte Crossi'nin annesi yerine o solgun ve hüzünlü yüzüyle babası yaklaştı. Derossi'yi durdurdu ve ona bakışından Derossi'nin onun sırrını bildiğinden kuşkulandığını anladım hemen; adam gözlerini Derossi'ye dikti, hüzün ve sevgi dolu sesiyle, "Siz oğlumu seviyorsunuz... Neden bu kadar seviyorsunuz peki?" dedi. Derossi'nin yüzü ateş rengine büründü.

Şöyle cevap vermek isterdi: "Onu seviyorum, çünkü bir talihsizlik yaşadı o; çünkü onun babası olan siz de suçlu olmaktan çok talihsiz birisiniz, cezanızı soylu bir şekilde çektiniz ve gönlü yüce bir insansınız."

Ancak cesaret bulup da bunları söyleyemedi, çünkü nihayet, bir başkasının kanını dökmüş ve altı yıl cezaevinde yatmış bir adamın karşısında hâlâ korku ve hani neredeyse tiksinme duyuyordu. Ama adam hepsini tahmin etti, sesini alçaltıp Derossi'nin kulağına neredeyse titreyerek, "Oğlumu seviyorsun, ama babasını sevmiyor... Hor görüyor değilsin, öyle değil mi?" dedi.

"Ah hayır, hayır! Tam tersine!" diye haykırdı Derossi, ruhunun derinliklerinden gelen bir atılımla. O zaman adam kolunu Derossi'nin boynuna atmak ister gibi coşkulu bir harekette bulunacak oldu ama çekindi, bunun yerine oğlanın sarı buklelerinden bi-

rini iki parmağıyla tutup hafifçe açtı ve bıraktı, sonra elini ağzına götürüp yaşlı gözlerle Derossi'ye bakarak kendi avucunu öptü, bu öpücüğün onun için olduğunu söyler gibi. Sonra oğlunu elinden tuttu ve hızlı adımlarla uzaklaşıp gitti.

Küçük Bir Ölü

13, Pazartesi

Evi sebze satıcısının eviyle aynı avluya bakan, hani şu birinci sınıfa giden, kardeşimin arkadaşı olan çocuk öldü. Delcati Öğretmen cumartesi akşamı keder içinde gelip öğretmene haber verdi, Garrone ile Coretti de hemen tabutu taşımayı teklif ettiler. İyi bir çocukcağızdı, geçen hafta ödül kazanmıştı, kardeşimi severdi, ona kırık bir kumbara armağan etmişti, annem onunla ne zaman karşılaşsa hep sevip okşardı.

Kırmızı kumaştan iki şeridi olan bir bere takardı. Babası demiryollarında hamal. Dün akşam, pazar günü saat dört buçukta onlara gidip kiliseye kadar eşlik ettik. Evleri zemin katta. Avluda ellerinde mum, anneleriyle birlikte birinci sınıftan çok sayı-

da çocuk, beş-altı öğretmen hanım, birkaç tane de komşu toplanmıştı bile.

Şapkası kırmızı tüylü öğretmenle Delcati Öğretmen içeri girmişlerdi, açık pencereden ağladıklarını görüyorduk; çocuğun annesinin de hıçkıra hıçkıra ağladığı duyuluyordu. Ölen çocuğun iki okul arkadaşının anneleri olan iki kadın iki tane çelenk getirmişlerdi. Saat tam beşte yola koyulduk. Önde haç taşıyan bir çocuk yürüyordu, ardından bir rahip, sonra da tabut, zavallı çocukcağız, siyah kumaşla örtülü küçücük tabut geliyordu, tabutun çevresine o iki kadının getirdiği çelenkler konmuştu. Siyah kumaşın bir yanına çocukcağızın yıl boyunca kazanmış olduğu madalya ile üç onur belgesi iliştirilmişti. Tabutu Garrone, Coretti ve avludaki iki komşu çocuğu taşıyordu. Tabutun ardından ilk, ölen küçük çocuk kendininmişçesine ağlayan Delcati Öğretmen, peşinden diğer öğretmen hanımlar, onların arkasından da aralarında bir elinde menekşe demetleri olan, diğeriyle de onlar için mum taşıyan annelerinin elinden tutmuş, şaşkın şaşkın tabuta bakan miniklerin bulunduğu çocuklar geliyordu.

Bir tanesinin şöyle dediğini duydum: "Okula gelmeyecek mi o artık?"

Tabut avludan çıktığında pencereden umutsuz bir çığlık duyuldu: çocuğun annesiydi bu, hemen içeri geri çektiler onu. Sokağa çıktığımızda ikişerli halde geçen liseli gençleri gördük, ödül iliştirilmiş tabutla öğretmen hanımları görünce hepsi şapkalarını çı-

kardı. Zavallı minik, ödülüyle sonsuza kadar uykuya daldı. Küçük kırmızı beresini bir daha hiç göremeyeceğiz.

İyiydi durumu, dört gün içinde ölüp gitti.

Son gün isimler dizini ödevceğizini yapmak üzere yatağından kalkmaya çalışmış, alırlar korkusuyla ödülünü yatağında tutmak istemiş. Kimse elinden almayacak onu artık, zavallı çocukcağız!

Elveda, elveda. Baretti İlkokulu'nda seni her zaman hatırlayacağız. Huzur içinde yat, çocuk.

14 Mart Arifesi

Bugün dünden daha neşeli bir gün oldu. On üç Mart! Vittorio Emanuele Tiyatrosu'ndaki ödül dağıtımının, her yılın en büyük ve en güzel şenliğinin arifesi. Ama bu yıl ödül dağıtımı yapan beylere belgeleri vermek üzere sahneye çıkacak çocuklar rastgele seçilmiyor. Müdür bu sabah ders bitiminde geldi ve "Çocuklar, güzel bir haberim var," dedi. Sonra, "Coraci!" diye seslendi bizim Calabrialıya. Calabrialı ayağa kalktı. "Yarın tiyatroda yetkililere ödül belgesi verenlerden biri olmak ister misin?" Calabrialı "Evet," dedi. "Güzel," dedi müdür, "böylece Calabria'dan da bir temsilci olmuş olacak. Bu da güzel bir şey olur tabii. Belediye bu yıl ödülleri taşıyan on-on iki çocuğun İtalya'nın her bölge-

sinden, çeşitli devlet okullarından seçilmiş çocuklar olmasını istedi. Beş şubeli yirmi okulumuz var: yedi bin öğrenci. Sayı bu kadar büyük olunca İtalya'nın her bir bölgesi için bir çocuk bulmak zor olmadı. Adaları temsil edecek iki öğrenci Torquato Tasso Okulu'ndan bulundu: bir Sardinyalı, bir de Sicilyalı. Boncompagni Okulu bir ahşap oymacısının oğlu olan küçük bir Floransalı veriyor, Tommaseo Okulu'nda da Roma'nın yerlisi bir çocuk var; Venedikli, Lombardialı, Romagnalı da çok sayıda bulundu; Monviso Okulu Napolili bir subay çocuğu veriyor; biz de bir Cenovalı, bir de Calabrialı olan seni veriyoruz, Coraci. Piemonteliyle sayı on iki olacak. Güzel, değil mi? İtalya'nın her bölgesinden kardeşleriniz size ödüllerinizi verecek. Bakın: Bunların on ikisi birden sahneye çıkacak. Onları şöyle kuvvetlice alkışlayın. Onlar çocuk ama ülkeyi koca adamlar gibi temsil ediyorlar. Üç renkli küçük bir bayrak da büyük bir bayrak kadar İtalya'nın sembolüdür, öyle değil mi? O yüzden de canıgönülden alkışlayın onları. Vatanın kutsal imgesi karşısında sizin küçük yüreklerinizin de alev alev yandığını, sizin on yaşındaki ruhunuzun da coşkuyla dolduğunu gösterin." Bunları söyledikten sonra çıkıp gitti ve öğretmenimiz gülümseyerek, "Şu halde Coraci, Calabria'nın elçisi sensin," dedi. Bunun üzerine herkes gülerek el çırptı, sokağa çıktığımızda da Coraci'nin etrafını sardılar, bacaklarından tutup havaya kaldırdılar ve muzafferane haykırışlarla omuzlarda taşıdılar: "Ya-

şasın Calabria elçisi!" şeklinde tezahüratlarla tabii, ama alay etmek için falan değil, tam tersine, onu canıgönülden kutlamak için, herkesin sevdiği bir çocuktur çünkü; ve o da gülümsüyordu. Böyle böyle onu köşeye kadar taşıdılar ki tam orada siyah sakallı bir beye tosladılar, adam da gülmeye başladı. Calabrialı, "Bu benim babam," dedi. O zaman çocuklar oğlunu babasının kucağına bırakıp dört bir yana kaçıştılar.

Ödül Dağıtımı

14, Salı

Saat ikiye doğru o koskoca tiyatro hıncahınç dolmuştu; salon, balkon, localar, sahne tıklım tıklımdı: binlerce yüz, gençler, kadınlar, öğretmenler, işçiler, halktan kadınlar, çocuklar; başlar ve eller kımıldanıyor; şapka tüyleri, kurdeleler ve bukleler titreşiyor; yoğun ve neşeli bir uğultu ortamı şenlendiriyordu. Tiyatro olduğu gibi kırmızı, beyaz ve yeşil kumaştan çiçeklerle bezenmişti. Salona iki küçük merdiven eklenmişti: sağdakinden ödül alanlar sahneye çıkacak, soldaki diğerinden de ödüllerini aldıktan sonra ineceklerdi. Sahnenin önünde bir sıra kırmızı koltuk vardı, ortadakinin sırtından küçük bir defne tacı sarkıyordu; sahnenin dibindeyse bayraklar diziliydi; bir yanda, üstünde üç renkli şeritlerle

bağlanmış ödül belgeleri bulunan yeşil bir masa vardı. Orkestra salonda, sahnenin hemen altındaydı; erkek ve kadın öğretmenler birinci balkonun kendilerine ayrılmış olan bütün bir yarısını doldurmuşlardı; salondaki sıralar ve koridorlar şarkı söyleyecek olan ve ellerinde nota kâğıdı tutan yüzlerce gençle tıklım tıklımdı. Dipte ve her yanda ödül alacak olanları sıraya sokan erkek ve kadın öğretmenlerin oradan oraya gidip geldikleri görülüyor, her yanı dolduran anne babalar ödül alacak çocuklarının saçlarına son bir çekidüzen verip kravatlarını düzeltiyordu.

Bizimkilerle locaya girer girmez karşıdaki locada şapkası kırmızı tüylü öğretmeni gördüm, yanağındaki güzelim gamzeleriyle gülüyordu; yanında kardeşimin öğretmeni, siyahlara bürünmüş "küçük rahibe" ve benim iyi yürekli birinci sınıf öğretmenim vardı ya, zavallıcık pek solgundu, öyle de kötü öksürüyordu ki tiyatronun bir ucundan diğerine duyuluyordu sesi. Salonda anında Garrone'nin o sevimli, koca yüzünü ve hemen yanında onunla omuz omuza oturan Nelli'nin sarışın küçük başını gördüm. Biraz ileride de baykuş gagasına benzer burnuyla Garoffi'yi gördüm, ödül alacakların basılı listelerini toparlamak için büyük uğraş veriyordu, şimdiden koca bir tomar olmuştu elindekiler, değiş tokuş işinde mi kullanacaktı nedir... Neyse, yarın anlarız artık. Kapının yanında odun satıcısıyla karısı bayramlıklarını giymiş, ikinci sınıfların üçüncülük ödülünü kazanmış olan oğullarıyla birlikte duruyordu; onu ke-

di tüyü şapkası, çikolata rengi kazağıyla görmeyince şaşakaldım: Bu sefer küçük bir bey gibi giyinmişti. Balkonların birinde bir an için, dantelli, kocaman bir yaka takmış olan Votini'yi gördüm, ama sonra gözden kayboluverdi. Sahne önündeki tıklım tıklım localardan birinde de bir çocuğu arabanın altından kurtaran koltuk değnekli Robetti'nin topçu yüzbaşısı babası vardı.

Saat ikiyi vurur vurmaz bando çalmaya başladı, aynı anda da sağdaki küçük merdivenden belediye başkanı, vali, belediye danışmanı, bakanlık bölge müdürü ve birçok başka bey çıktı, hepsi de siyahlar giyinmişti, gidip sahne önündeki kırmızı koltuklara oturdular. Bando müziği kesti. Müzik okulunun müdürü elinde çubuğuyla öne çıktı. Onun bir hareketiyle salondaki bütün çocuklar ayağa kalktı, ikinci bir hareketiyle de şarkı söylemeye başladılar. Yedi yüz çocuk bir ağızdan çok güzel bir şarkı söylüyorlardı, hep beraber şarkı söyleyen yedi yüz çocuğun sesi, ne güzel! Herkes kıpırdamadan dinliyordu; kilise ilahisine benzer, tatlı, duru, ağır bir şarkıydı. Sustuklarında herkes alkışladı, sonra sessizliğe büründü. Ödül dağıtımı başlamak üzereydi. Ödül kazananların isimlerini okuyacak olan kızıl kafalı, uyanık gözlü ikinci sınıftaki öğretmenim sahnenin önüne çıkmıştı bile. Belgeleri verecek on iki öğrencinin gelmesi bekleniyordu. Gazeteler bunların İtalya'nın tüm bölgelerinden olacağını önceden yazmıştı. Herkes bunu biliyor, belediye başkanı ve öbür beyler da-

hil, sahneye girecekleri bölüme gözlerini merakla dikmiş, onları bekliyordu, çıt çıkmıyordu tiyatroda. Bir anda on ikisi birden sahne önünden koşup gülümseyerek oracıkta sıralandılar. Bütün tiyatro, üç bin kişi aynı anda ayağa fırlayıp gök gürlemesini andıran müthiş bir alkış kopardı. Çocuklar bir an için şaşkınlıkla kalakaldılar. "İşte İtalya!" dedi sahnedeki bir ses. Coraci'yi, her zamanki gibi siyahlar giymiş bizim Calabrialıyı hemen tanıdım. Bizimle birlikte olan belediyeden bir bey hepsini tanıyor, anneme tek tek gösteriyordu: "Şu sarışın ufaklık Venedik temsilcisi. Romalı olan şu uzun boylu ve kıvırcık saçlısı." İki üç tanesi beyefendiler gibi giyinmişlerdi, öbürleri işçi çocuklarıydı ama hepsi de temiz ve güzel giyimliydi. En küçükleri olan Floransalının beline mavi bir kuşak sarılmıştı. Hepsi belediye başkanının önünden geçtiler, o da onları tek tek alınlarından öperken yanındaki bir bey gülümseyerek şehirlerin isimlerini ağır ağır sıralıyordu: "Floransa, Napoli, Bologna, Palermo..." Geçen her bir çocuğa bütün tiyatro alkış tutuyordu. Sonra hepsi belgeleri almaya yeşil masaya koştu, öğretmen de okulları, sınıfları ve isimleri söyleyerek listeyi okumaya başladı, ödül kazananlar sahneye çıkıp orada dizildi. İlk çocuklar sahneye çıkmıştı ki sahne arkasından kemanların hafif, pek hafif müziği duyuldu, çocuklar sahneye dizildiği sürece de kesilmedi; çok sayıda alçak sesten, hep bir ağızdan öğütler veren, ricalar eden, sevgi dolu sitemlerde bulunan bütün

o annelerin, erkek ve kadın öğretmenlerin seslerinden oluşan bir mırıltıyı andırır, tatlı ve tekdüze bir havaydı bu. Bu sırada ödül alanlar kendilerine belgeleri uzatıp her birine bir şey söyleyen ya da başlarını okşayan beylerin önünden birbiri ardı sıra geçiyordu. Salon ve balkonlardaki çocuklar, ne zaman çok küçük olduğu ya da giyiminden yoksul olduğu anlaşılan biri, bir de gür kıvırcık saçlı ya da kırmızı beyaz giysili birileri geçse alkış tutuyordu. Birin-

ci sınıftan öğrenciler de vardı, sahneye vardıklarında kafaları karışıp ne yana döneceklerini bilemiyorlar, bütün tiyatro da gülüyordu. Boyu üç karış, sırtında pembe şeritten bir düğüm bulunan bir tanesi zar zor yürürken halıya takılıp düştü, vali onu ayağa kaldırdı, herkes gülüp alkışladı. Bir başkası küçük merdivenden aşağı yuvarlanıp gerisingeri salona düştü, çığlıklar duyuldu ama çocukta bir zarar yoktu. Yüzlerine baktığınızda yaramazından korkmuşuna, kiraz gibi al al olmuşundan komik, herkesin de yüzüne gülen mini minisine, her nevi çocuk geçiyordu; salona iner inmez anne babaları tarafından alınıp götürülüyorlardı. Sıra bizim okula geldiğinde, işte o zaman pek bir eğlendim! Tanıdığım çok sayıda öğrenci geçti. Baştan ayağa yeni giysiler içindeki Coretti yüzünde herkese bembeyaz dişlerini gösteren gayet neşeli bir gülümsemeyle geçti, oysa sabah kaç kilo odun taşımıştı kim bilir! Belediye başkanı ona belgesini verirken alnındaki kırmızı izin ne olduğunu sordu, bir eli de Coretti'nin omzundaydı. Salonda annesiyle babasını aradım, bir ellerini ağızlarına kapatmış, gülüyor olduklarını gördüm. Sonra Derossi geçti, parlak düğmeli açık mavi giysiler içinde, o altın bukleleriyle çevik, rahat, başı dimdik, öyle de güzel ve sempatikti ki ona bir öpücük gönderesim geldi, bütün o beyler de onunla konuşup elini sıkmak istediler. Sonra öğretmen yüksek sesle, "Giulio Robetti!" diye seslendi ve topçu yüzbaşısının oğlunun koltuk değnekleriyle ileri çık-

tığı görüldü. Yüzlerce çocuk o olayı biliyordu, haberi bir anda etrafa yayıldı, öyle bir alkış tufanı, öyle bir tezahürat koptu ki tiyatro sarsıldı, erkekler ayağa kalktı, kadınlar mendillerini sallamaya başladı ve garibim, sersemlemiş, tir tir titrer halde sahnenin ortasında durup öylece kalakaldı... Belediye başkanı onu kendine çekti, ödülünü verip öptü ve koltuğun sırtında asılı duran küçük defne tacı alıp koltuk değneklerinden birinin üst kısmına taktı. Sonra ona, yüzbaşı babasının bulunduğu sahne önündeki locaya kadar eşlik etti, babası da onu bravo, yaşa tezahüratları arasında kucaklayıp locaya aldı. Bu sırada kemanların hafif ve tatlı müziği devam ediyor, çocuklar sahneden geçmeyi sürdürüyordu. Consolata Okulu'ndakilerin hemen hepsi esnaf çocuklarıydı; Vanchiglia Okulu'ndakiler işçi çocukları, Boncompagni Okulu'ndakilerin birçoğu köylü çocuklarıydı, Rayneri Okulu'ndakilerse en son geçenler oldu. Tören sona erdiğinde salondaki yedi yüz çocuk çok güzel bir şarkı daha söylediler; sonra belediye başkanı, ardından da danışmanı birer konuşma yaptı, danışman konuşmasını çocuklara hitaben şu sözlerle sona erdirdi: "Ama sizler için onca çaba sarf eden, akıllarının ve yüreklerinin bütün gücünü sizlere adamış, sizler için yaşayıp ölenlere de bir selam göndermeden buradan çıkmayın." Ve öğretmenlerin bulunduğu balkonu işaret etti. O zaman balkonlardan, localardan, salondan bütün çocuklar ayağa kalkıp tezahüratlarla kollarını erkek ve kadın öğret-

menlere uzattı, onlar da duygulanıp hep birden ayağa kalktı ve ellerini, şapkalarını, mendillerini sallayarak karşılık verdiler. Ardından bando bir kez daha çalmaya başladı ve seyirci, İtalya'nın tüm bölgelerini temsil eden, sahnenin önüne sıralanmış halde demet demet çiçek yağmuru altında el ele duran on iki çocuğa coşkuyla son bir selam gönderdi.

Tartışma

20, Pazartesi

Yok ama, bu sabah Coretti'yle o ödül aldı, ben almadım diye kıskandığımdan tartışmadım. Kıskandığımdan değildi yani. Haksızdım ama. Öğretmen onu benim yanıma oturttu, bense güzel yazı defterime yazıyordum; dirseğiyle bana çarptı ve mürekkebi dökmeme, üstüne üstlük de hasta olan küçük duvarcının yerine temize çekmem gereken ayın öyküsü "Romagna Kanı"nı lekelememe sebep oldu. Öfkelendim ve ona kötü bir söz söyledim. O ise bana gülümseyerek, "Bilerek yapmadım," diye karşılık verdi. Ona inanmam gerekirdi, çünkü onu tanıyorum, ama gülmesine sinir oldum ve içimden, "Hah, iyi ki bir ödül aldı, artık bunun çalımından geçilmez ha!" diye düşündüm ve hemen sonra, intikam olsun

diye ona öyle bir çarptım ki önündeki sayfayı berbat ettirdim ona. O zaman öfkeden kıpkırmızı kesilip "Bilerek yaptın, değil mi!" dedi bana ve elini kaldırdı, öğretmen onu görünce de indirdi. Ama, "Çıkışta görüşürüz seninle!" diye ekledi. Canım sıkıldı, öfkem geçmiş, pişman olmuştum. Yok, Coretti bunu bilerek yapmış olamazdı. İyi biridir o diye düşündüm. Onu evinde gördüğüm zaman geldi aklıma, nasıl da çalışıyordu, hasta annesine nasıl da yardım ediyordu, sonra bizim evde ne güzel eğlenmiştik, babam nasıl da sevmişti onu. Ona o kötü lafı etmemiş, bu adiliği yapmamış olmayı ne çok isterdim! Babamın bana vereceği öğüdü de düşünüyordum. "Haksız mısın?" – "Evet." – "O zaman özür dile ondan." Ama bunu yapmaya yüreğim elvermiyordu, kendimi küçük düşürmekten utanıyordum. Ona göz ucuyla bakıyor, belki çok fazla odun taşıdığından omzu sökülen kazağını görüyor ve onu sevdiğimi hissediyordum, kendi kendime de, "Cesaret," diyordum, ama "Özür dilerim," sözcükleri boğazıma takılıp kalıyordu. O ara ara bana ters ters bakıyor, kızgından çok üzgün gibi duruyordu. Ama o zaman ben yine de ona, korkmadığımı göstermek için sert sert bakıyordum. "Dışarıda görüşeceğiz!" diye yineledi. Ben de: "Dışarıda görüşeceğiz!" diye karşılık verdim. Ama babamın bir keresinde bana söylemiş olduğu şeyi düşünüyordum: "Haksızsan kendini savun, ama vurma!" İçimden de şöyle diyordum: "Kendimi savunacağım, ama vurmayacağım." Ne

var ki canım sıkkındı, üzgündüm, öğretmeni dinlemiyordum. Sonunda çıkış vakti geldi. Sokakta yalnız kaldığımda peşimden geldiğini gördüm. Durdum ve elimde cetvelle onu bekledim. Yaklaştı, cetveli kaldırdım. "Hayır, Enrico," dedi o güzel gülümseyişiyle, cetveli eliyle iterek, "yine eskisi gibi arkadaş olalım." Bir an şaşırıp öylece kalakaldım, sonra bir el arkamdan sertçe itivermiş gibi hissettim ve kendimi onun kollarında buldum. Beni öptü ve "Bir daha asla dalaşmayacağız, değil mi?" dedi. "Asla! Asla!" dedim ben de. Ve mutlu biçimde ayrıldık. Ama eve gelip de babama her şeyi anlatınca sevineceğini sanmıştım ki babamın canı sıkıldı, "Elini ilk uzatan sen olmalıydın, çünkü haksız olan sendin," dedi. Sonra ekledi: "Senden daha iyi olan bir arkadaşına, bir asker çocuğuna cetvel kaldırmamalıydın!" Ve elimden cetveli çekip aldığı gibi kırıp ikiye böldü ve duvara fırlattı.

Ablam

24, Cuma

Babamız Coretti'ye karşı kötü davrandığın için sana sitem ettikten sonra neden aynı terbiyesizliği bir de bana yaptın, Enrico? Beni ne kadar üzdüğünü tahmin bile edemezsin. Sen daha bebekken arkadaşlarımla oynamak yerine saatlerce beşiğinin başında kaldığımı, hasta olduğunda her gece yataktan kalkıp alnına dokunarak ateşin var mı diye baktığımı bilmiyor musun? Ablanı üzen sen, başımıza korkunç bir iş gelse sana annelik edecek, seni oğlu gibi sevecek olanın ben olduğumu bilmiyor musun? Anne babamız artık yanımızda olmadığında senin en iyi dostun, ölenlerimizden, senin çocukluğundan konuşabileceğin tek dostun olacağımı, gerekirse senin için, Enrico, ekmeğini kazanmak ve seni okutmak üzere çalışacağımı ve beraber büyüdüğümüz, aynı kanı taşıdığımız için, büyüdüğün zaman da se-

ni seveceğimi, uzaklara gittiğinde düşüncelerimle daima seni izleyeceğimi bilmiyor musun? Ah Enrico, şundan emin ol ki koca bir adam olup başına bir talihsizlik geldiğinde yalnız olursan emin ol beni arayacak, bana gelip şöyle diyeceksin: "Silvia, ablacığım, izin ver yanında kalayım, mutlu olduğumuz zamanlardan konuşalım, hatırlıyor musun hani? Annemizden, evimizden, çok uzaklarda kalmış o günlerden konuşalım." Ah Enrico, ablanı daima kolları açık bulacaksın. Evet, sevgili Enrico, şimdi bir de ben sana sitem ettiğim için beni bağışla. Yaptığın herhangi bir haksızlığı hatırlamayacağım, bana başka üzüntüler yaşatacak olsan da ne önemi var ki! Sen her zaman benim aynı kardeşim olacaksın, ben de yine seni bebekken kucağımda taşıdığım, anne ve babamı seninle sevdiğim, senin büyüdüğünü gördüğüm, yıllarca en güvenilir arkadaşın olduğumdan başka hiçbir şey hatırlamayacağım. Sen yine bu deftere güzel bir söz yaz da bana, akşam olmadan gelip okuyayım onu. Bu arada, sana kızgın olmadığımı göstermek için, yorgun olduğunu da görerek, hasta olan küçük duvarcının yerine temize çekmen gereken ayın öyküsü Romagna Kanı'nı senin için temize çektim. Masanın sol çekmecesine bak.

Bu gece sen uyurken yazdım. Bana güzel bir söz yaz. Yalvarırım sana, Enrico.

Ablan Silvia

Ellerini öpmeye bile layık değilim.

Enrico

Romagna Kanı

(Ayın Öyküsü)

O akşam Ferruccio'nun evi her zamankinden daha sessizdi. Küçük bir tuhafiye dükkânı sahibi olan babası mal almaya Forlì'ye gitmiş, karısı da bir gözü rahatsız olan küçük kızları Luigina'yı ameliyat ettirmek üzere doktora götürmüştü; ertesi sabaha kadar dönmeyeceklerdi. Gece yarısına az kalmıştı. Gündüzleri ev işlerini yapmaya gelen kadın ortalık kararmaya başladığında gitmişti. Evde sadece bacakları felçli olan nine ve on üç yaşında bir çocuk olan Ferruccio kalmıştı. Bir tek zemin katı olan, geniş bir cadde üzerinde, köyden bir tüfek atımlık uzaklıkta, Romagna bölgesinin Forlì kenti yakınlarında küçük bir evdi burası; yakınında sadece, iki ay önce bir yangında harap olan, üzerinde hâlâ meyhane tabe-

ları görülen, kimsenin oturmadığı bir ev vardı. Küçük evin arkasında çitle çevrili ufak bir bostan bulunuyordu, derme çatma küçük bir kapı açılıyordu buraya, evin kapısı işlevi de gören dükkân kapısı geniş caddeye açılıyordu. Her yanda ıssız kırlar, dut ağaçları bulunan sürülmüş büyük tarlalar uzanıyordu.

Gece yarısına az kalmıştı, yağmur yağıyor, rüzgâr esiyordu. Henüz uyanık olan Ferruccio ve ninesi yemek odasındaydılar, burayla bostan arasında eski eşyalarla dolu olan küçük bir oda vardı. Ferruccio eve anca on birde, tüyüp saatlerce ortalıkta görünmeyişinin ardından dönmüştü; ninesiyse gözleri açık, kaygıyla dolu, nefes darlığı çektiği için yatıp uzanamadığından bütün gününü, sıklıkla da bütün gecesini geçirmek alışkanlığında olduğu kolçaklı geniş koltuğa çivilenmiş halde onu beklemişti. Yağmur yağıyor, rüzgâr yağmuru cama vuruyordu. Gece çok karanlıktı. Ferruccio eve yorgun argın, çamura bulanmış, ceketi yırtık pırtık, alnında yediği bir taşın morluğuyla geldi; arkadaşlarıyla birbirine taş atmışlar, her zaman olduğu gibi kavgaya tutuşmuşlardı; üstüne bir de kumar oynamış, bütün parasını kaybetmiş, şapkasını da bir çukura düşürmüştü. Mutfak sadece koltuğun yanındaki bir masanın köşesine konmuş küçük bir yağ lambası tarafından aydınlatılıyorsa da, zavallı nine torununun ne perişan halde olduğunu hemen görmüş ve haylazlıklarını kısmen tahmin etmiş, kısmen de ona itiraf ettirmişti. Yaşlı kadın bu çocuğu bütün ruhuyla seviyordu. Her şeyi öğrendiğinde ağ-

lamaya başladı. "Ah, hayır," dedi sonra, uzun bir sessizliğin ardından, "zavallı ninene kalbinde hiç yer yok senin. Annenle babanın yokluğundan bu şekilde yararlanıp da beni böyle üzdüğüne göre hiç yer yok kalbinde bana. Bütün gün beni yalnız bıraktın! Şu kadarcık olsun acımadın. Bak, Ferruccio! Senin yolun yol değil, sonu kötüye varacak bunun. Senin gibi nicelerini gördüm, akıbetleri hep kötü oldu. Evden kaçmakla başlar bu işler, sonra diğer çocuklarla kavga dövüş, sonra paralarını kaybedersin, ondan sonra taşlama olur bıçaklama, oyun olur kötü alışkanlık, o da olur... Hırsızlık." Ferruccio üç adım uzakta, ayakta, tel dolaba yaslanmış duruyor, çenesi göğsünde, kaşları çatık, kavganın öfkesiyle hâlâ alev alev bir halde dinliyordu. Kestane rengi güzel saçlarından alnına bir tutam dökülmüş, mavi gözleri hareketsizdi. "Oyun olur hırsızlık," diye tekrarladı nine, ağlamayı sürdürerek. "Düşün bunu, Ferruccio. Köyün o uğursuzunu, şu Vito Mozzoni'yi düşün bir, şimdi şehirde serserilik ediyor. Yirmi dört yaşında ama şimdiden iki kere hapse girdi, benim de tanıdığım annesi olacak kadıncağızın yüreğine indirdi de ölüp gitti kadın, babası çaresizlikten İsviçre'lere kaçtı. Babanın selamını almaya utandığı, hep kendinden de beter tiplerle dolaşan, gün gelip sonu hapiste bitecek o mendebur herifi düşün. Ben onun çocukluğunu bilirim, aynı senin gibi başlamıştı işte. Babanla annenin de onunkilerle aynı akıbete uğrayacağını düşün bir." Ferruccio susuyordu. Kötü yürekli değildi o, tam ter-

sine, yaramazlıkları kötü ruhluluktan değil, fazlasıyla hayat dolu ve gözü pek olmasından kaynaklanıyordu; babası da onu tam bu sebeple kötü alıştırmış, yeri geldiğinde düzgün ve cömert bir eylem için yetkin sayıp dizginini salmış, kendi yargısını kendi versin diye beklemişti. Öyle kötü falan değil, iyi çocuktu; ama inatçıydı, yüreği pişmanlıktan daraldığında bile ağzından affedilmesini sağlayacak o güzel sözlerin, "Evet, haksızım, bir daha yapmayacağım, beni bağışla," sözlerinin çıkması çok zordu. Kimi zaman ruhu şefkat dolu oluyor ama gururu bunun dışarı çıkmasına izin vermiyordu. "Ah, Ferruccio!" diye devam etti ninesi, onu böyle sessiz görünce. "Bir tanecik pişmanlık sözü etmiyorsun bana! Ne hale düştüğümü görüyorsun, bir ayağım çukurda. Bana böyle acı çektirdiğin, son gününe bunca yaklaşmış, bu kadar yaşlı olan annenin annesini ağlattığın için basbayağı kalpsiz biri olmalısın sen; seni her zaman onca sevmiş, sen daha birkaç aylıkken geceler, geceler boyu beşiğini sallamış, seni eğlendireceğim diye yemek bile yemeyen zavallı nineni hem de, bunları ne bileceksin ki sen! Hep şöyle diyordum: 'Bu çocuk benim tesellim olacak!' Şimdiyse sen beni öldürüyorsun! Senin akıllandığını, o eski günlerde olduğu gibi söz dinler olduğunu görmek için ömrümün bu kalan azıcık kısmını seve seve feda ederdim... Hani seni şu mabede götürdüğüm günlerdeki gibi, hatırlıyor musun Ferruccio, hani ceplerimi çakıl taşları ve otlarla doldurur, sonra da uyuyakalırdın da senin eve

kucağımda götürürdüm? O zamanlar zavallı nineni severdin sen. Şimdi felçliyim artık, yaşamak için havaya ihtiyacım olduğu gibi senin sevgine muhtacım, çünkü dünyada başka kimsem yok, yarı ölü zavallı bir kadınım ben, Tanrı'm!"

Ferruccio duygu seline kapılmış halde ninesine doğru atılmak üzereydi ki bostana açılan yandaki küçük odadan hafif bir ses, bir gıcırtı duyar gibi oldu. Ama sesin rüzgârın salladığı pencere kanatlarından mı başka bir şeyden mi geldiğini anlayamadı. Kulak verdi. Yağmur şakır şakır yağmaktaydı.

Ses tekrar geldi. Bu kez nine de duydu. "Bu ne?" diye sordu bir an sonra nine huzursuzlanarak. "Yağmur," diye mırıldandı çocuk.

"O halde, Ferruccio," dedi yaşlı kadın, gözlerini silerek, "uslu olacağına, zavallı nineni bir daha ağlatmayacağına söz ver bana." Bir hafif ses daha kadının sözünü kesti. "Yahu bu hiç de yağmur gibi gelmiyor bana!" diye bağırdı, beti benzi atarak. "Gidip bir baksana!"

Ama hemen ardından, "Hayır, burada kal!" diye ekledi ve Ferruccio'nun elini yakalayıverdi. İkisi de soluk almadan kalakaldılar. Suyun sesinden başka bir şey işitilmiyordu. Sonra ikisi de ürperdiler. İkisi de küçük odada yere sürtünen ayak sesleri duyar gibi oldu. "Kim var orada?" diye sordu çocuk, soluğunu güçlükle toparlayarak. Kimse cevap vermedi.

"Kim var orada?" diye sordu Ferruccio, buz keserek.

Ama bu sözleri tam söylemişti ki ikisi birden dehşetle çığlığı bastılar. İki adam odaya daldı; biri oğlanı yakalayıp elini ağzına kapattı, diğeri de yaşlı kadının boğazını sıktı. İlki, "Ölmek istemiyorsan sesini çıkarma!" dedi. İkincisi, "Sus!" deyip bıçak çekti. İkisinin de yüzünde, göz delikleri olan koyu renk maskeler vardı. Bir an için dördünün nefes alış verişiyle yağmurun şakır şakır yağışından başka ses işitilmedi; yaşlı kadın hırıltılı bir şekilde sık sık nefes alıyordu, gözleri yuvalarından fırlamıştı. Oğlanı tutan adam onun kulağına, "Baban paraları nerede tutuyor?" dedi. Oğlan, dişleri takırdayarak incecik bir sesle, "Şurada... Dolapta," diye cevap verdi. "Gel benimle," dedi adam. Oğlanı boğazından sımsıkı tutarak küçük odaya sürükledi. Yerde kör bir lamba vardı.

"Dolap nerede?" diye sordu adam. Boğulmak üzere olan çocuk dolabı gösterdi. O zaman adam oğlanı sağlama almak üzere onu itip dolabın önünde diz üstü çöktürdü, bağıracak olursa boğabileceği şekilde boynunu kendi bacakları arasında sıkıştırdı, bıçağı dişleri arasına, feneri eline alarak öbür eliyle cebinden sivri bir demir çıkardı, demiri kilide soktu, evirip çevirdi, kilidi kırdı, dolabın kapaklarını açtı, her şeyi pürtelaş karıştırdı, ceplerini doldurdu, kapakları geri kapattı, tekrar açtı, biraz daha arandı. Sonra oğlanı boğazından tekrar kavradı, öbür adamın halen yaşlı kadını başı geriye düşmüş, ağzı açık, kıvranıyor halde tuttuğu yere geri iteledi.

Öbür adam sordu: "Buldun mu?"

Arkadaşı cevap verdi: "Buldum."

Ve ekledi: "Kapıya göz kulak ol."

Yaşlı kadını tutan adam kimse var mı diye bakmak üzere bostanın kapısına doğru koştu ve küçük odadan ıslığa benzer bir sesle, "Gel," dedi.

İçeride olan ve hâlâ Ferruccio'yu tutan adam, bıçağı oğlana ve gözlerini tekrar açmakta olan yaşlı kadına çevirerek, "Gıkınız çıkmasın, yoksa geri gelir boğazlarım sizi!" dedi. Ve bir an ikisinin birden üzerine dikti gözlerini. O an uzaktan, geniş caddeden bir sürü sesin şarkı söylediği duyuldu. Hırsız başını hızla kapıya çevirdi, bu ani hareketle yüzündeki kumaş maske yere düşüverdi.

Yaşlı kadın bir çığlık attı: "Mozzoni!"

"Hay lanet kadın!" diye kükredi tanındığını anlayan hırsız.

"Ölmen şart oldu senin!"

Ve bıçağını kaldırıp üzerine atılınca yaşlı kadın bayılıverdi.

Katil darbeyi indirdi. Ancak Ferruccio çok hızlı bir hareketle umutsuz bir çığlık atarak ninesinin üzerine kapaklanıp ona kendi bedeniyle siper oldu. Katil kaçarken masaya çarptı, lamba devrildi, ışık söndü. Çocuk ninesinin üstünden yavaşça yana kayıp diz üstü çöktü, kolları kadının belinde, başı göğsünde, öylece kaldı. Birkaç dakika geçti, ortalık zifiri karanlıktı, köylülerin şarkısı kırlarda uzaklaşıyordu. Yaşlı kadın kendine geldi.

"Ferruccio!" diye bağırdı dişleri birbirine çarparken zar zor anlaşılan bir sesle.

"Nine," dedi çocuk.

Yaşlı kadın konuşmak için bir çaba gösterdi, ama korkudan dili tutulmuş haldeydi. Bir süre sessiz kaldı, şiddetle titriyordu. Sonra sormayı başardı:

"Artık burada değiller, değil mi?"

"Değiller."

"Beni öldürmediler," diye mırıldandı yaşlı kadın, boğuk sesle.

"Hayır... Kurtuldunuz," dedi Ferruccio zayıf bir sesle.

"Kurtuldunuz, sevgili nineciğim. Paraları götürdüler. Ama babam... Hemen hemen hepsini yanına almıştı." Ninesi derin bir nefes aldı.

"Nine," dedi Ferruccio, hâlâ dizleri üstünde, onun beline sarılmış halde, "Sevgili nine... Beni seviyorsunuz, değil mi?"

"Ah, Ferruccio! Benim zavallı oğlum!" diye karşılık verdi kadın, ellerini oğlanın başına koyup. "Nasıl da korkmuşsundur! Ah, merhametli Tanrı'm! Biraz ışığı yaksana... Yok, karanlıkta kalalım gene, ben hâlâ korkuyorum."

"Nine," diye yeniden konuşmaya başladı oğlan, "ben sizi hep üzdüm..."

"Hayır, Ferruccio, böyle şeyler söyleme, ben artık bunları düşünmüyorum, hepsini unuttum bile, seni çok seviyorum!"

"Sizi hep üzdüm," diye devam etti Ferruccio güç-

lükle, sesi titreyerek, "ama... Sizi hep sevdim. Beni affeder misiniz? Affedin beni, nineciğim."

"Evet oğlum, seni affediyorum, seni bütün kalbimle affediyorum. Hem nasıl affetmem. Haydi, kalk ayağa, yavrum. Bir daha hiç azarlamayacağım seni. İyi bir çocuksun sen, çok iyisin hem de! Haydi ışığı yakalım. Biraz cesaret toplayalım. Kalk ayağa, Ferruccio."

"Teşekkür ederim, nine," dedi çocuk, gitgide zayıflayan bir sesle. "Şimdi... Rahatladım işte. Beni hatırlayacaksınız, nine, öyle değil mi? Beni... Ferruccio'nuzu her zaman hatırlayacaksınız..."

"Ferruccio'm benim!" diye bağırdı ninesi, şaşkın ve tedirgin, ellerini oğlanın omuzlarına koyup yüzüne bakmak istercesine başını eğerek.

"Beni hatırlayın," dedi çocuk bir kez daha, soluk alır gibi gelen sesiyle. "Anneme bir öpücük verin... Babama... Luigina'ya... Elveda, nine..."

"Tanrı aşkına, ne oluyor sana!" diye bağırdı yaşlı kadın, kendini dizlerine bırakan çocuğun başını kaygıyla yoklayarak; sonra avazı çıktığınca, umutsuzlukla haykırdı: "Ferruccio! Ferruccio! Ferruccio! Yavrum benim! Bir tanem! Cennetteki melekler, yardım edin bana!" Ama Ferruccio'dan yanıt gelmedi. Küçük kahraman, kendi annesinin annesinin kurtarıcısı, sırtından almış olduğu bir bıçak darbesiyle o güzel ve ateşli ruhunu Tanrı'ya teslim etmişti.

Küçük Duvarcı Hasta Yatağında

28, Salı

Zavallı küçük duvarcı ağır hasta. Öğretmen onu ziyarete gitmemizi söyledi. Garrone, Derossi ve ben toplanıp ona gitmeye karar verdik; Stardi de gelecekti ama öğretmen bize Cavour Anıtı'nı tasvir ödevi verdiğinden, o daha net bir tasvir yapabilmek için gidip anıtı yerinde görmesi gerektiğini söyledi. Öylesine, sırf denemek için şu pis kendini beğenmiş Nobis'i de çağırdık, o da tabii "Hayır," dedi, başka da bir şey demedi. Sonra Votini, belki de elbisesine kireç bulaşır korkusuyla, affını diledi. Çıkışta, saat dörtte gittik. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Yolda Garrone durup ağzı ekmek dolu, "Ne alalım?" dedi, cebindeki iki kuruşu şıngırdatarak. Herkes iki kuruş verdi, üç tane

iri portakal aldık. Çatı katına çıktık. Kapıda Derossi madalyasını çıkarıp cebine koydu. Nedenini sordum. "Bilmiyorum," dedi, "hava atar gibi olmasın öyle... Madalyasız girmek daha uygun olur gibime geldi." Kapıyı çaldık, babası açtı, o dev gibi adam. Yüzü altüst olmuştu, korkmuş gibi görünüyordu. "Siz kimsiniz?" diye sordu. Garrone yanıtladı: "Biz Antonio'nun sınıf arkadaşlarıyız, ona üç tane portakal getirdik!" – "Ah, zavallı Tonino," diye haykırdı duvarcı, başını sallayarak, "korkarım ki artık portakallarınızı yiyemeyecek!" Ve gözlerini elinin tersiyle sildi. Bizi içeri aldı. Tavanı eğimli bir odaya girdik, küçük duvarcıyı gördük orada, küçük bir demir yatakta uyuyordu. Annesi yüzünü ellerine gömmüş, kendini yatağa bırakmıştı; şöyle bir dönüp baktı bize. Bir kenarda boya fırçaları, kazma ve harç eleği asılıydı; hastanın ayaklarına da duvarcının alçıdan beyazlaşmış ceketi örtülmüştü. Zavallı çocuk zayıflamış, o sivri burunlu yüzü bembeyaz olmuştu, kesik kesik soluk alıyordu. Ah, sevgili Tonino, öylesine iyi yürekli ve neşeli, küçük arkadaşım benim, nasıl içimi acıttı böyle, yine o tavşan suratı taklidini yaptığını görmek için neler vermezdim, zavallı küçük duvarcı! Garrone yastığa, yüzünün yakınına bir portakal koydu. Koku onu uyandırdı, portakalı hemen aldı, ama sonra elinden bırakıverdi ve gözlerini Garrone'ye dikti. "Benim," dedi beriki, "Garrone, tanıdın mı beni?" O ise belli belirsiz gülümsedi, ufacık elini yataktan güçlükle kaldırıp Garrone'ye

uzattı, Garrone de bu eli elleri arasına alıp yanağına dayayarak, "Cesaret, cesaret, küçük duvarcı, hemen iyileşecek, okula döneceksin, öğretmen de seni benim yanıma oturtacak, ne güzel değil mi?" Fakat küçük duvarcı cevap vermedi. Annesi hıçkırıklara boğuldu. "Ah benim zavallı Tonino'm! Benim zavallı Tonino'm! Öyle akıllı, öyle iyi yürekli ki Tanrı onu yanına almak istiyor!" – "Sus be!" diye bağırdı duvarcı ona, çaresizlikle, "Allah aşkına sus, yoksa aklımı kaçıracağım!"

Sonra bitkin bir halde bize dönüp "Gidin, gidin çocuklar, teşekkürler, gidin, burada ne yapacaksınız ki? Teşekkür ederim, hadi evinize gidin," dedi.

Çocuk gözlerini yumdu, ölü gibi görünüyordu.

"Herhangi bir şeye ihtiyacınız var mı?" diye sordu Garrone.

"Hayır, iyi yürekli yavrum, teşekkür ederim," dedi duvarcı, "Evinize gidin siz."

Bunu söylerken bizi sahanlığa doğru yöneltti ve kapıyı arkamızdan kapattı. Ama merdivenlerin daha yarısını inmemiştik ki adamın, "Garrone! Garrone!" diye seslendiğini işittik. Üçümüz birden hızla yukarı geri çıktık. "Garrone!" diye bağırdı duvarcı, yüzündeki ifade değişmiş halde, "senin adını söyledi, iki gündür konuşmuyordu, senin adını söyledi, seni istiyor, hemen gel. Ah, yüce Tanrı'm, hayra alamet olsa bu!" – "Hadi görüşürüz," dedi Garrone bize, "ben kalıyorum." Ve babayla hemen eve atıldı. Derossi'nin gözleri yaşlarla dolmuştu. "Küçük duvarcı için mi ağlıyorsun?" dedim ona. "Konuşmuş, iyileşecek demek ki." – "Bence de öyle," dedi Derossi, "ben onu düşünüyordum... Garrone'nin ne kadar iyi, ne güzel ruhlu olduğunu düşünüyordum."

Cavour Kontu

29, Çarşamba

Cavour Kontu anısına dikilmiş anıtın betimlemesini yapman gerekiyor. Bunu yapabilirsin. Ama Cavour Kontu kimdi, bunu şimdilik anlayamazsın. Şunu bil, yeter: O uzun yıllar Piemonte başbakanlığı yaptı. Piemonte ordusunu Kırım'a gönderip Novara yenilgisiyle yerlere düşen askerî şanımızı Çernaya zaferiyle yeniden ayağa kaldıran odur; yüz elli bin Fransız'ı Alplerden indirip Avusturyalıları Lombardia'dan kovan odur; devrimimizin en parlak sürecinde İtalya'yı yöneten, o yıllarda vatanın birliğinin kutsal kuruluşuna parlak zekâsı, yenilmez azmi, insanüstü çalışkanlığıyla en büyük katkıyı sağlayan odur. Birçok general savaş meydanında korku dolu saatler geçirdi, ama o kabinesinde, o büyük eserinin depremdeki bir sarsıntıyla dayanıksız bina misali her an yerle bir olabileceği daha korkunç-

larını geçirdi. Mücadelelerle, tasalarla dolu, aklı yerle bir, yüreğine ölüm salınmış halde çıktığı saatler, geceler geçirdi. Bu devasa, fırtınalı çalışma da ömrünü yirmi yıl kısaltan şey oldu. Onu toprağın altına atacak yüksek ateşlerle yanıp kavrulurken o hâlâ ülkesi için bir şeyler yapabilmek uğruna hastalığıyla umutsuzca boğuşuyordu.

"Tuhaf," diyordu ölüm döşeğinde kederle, "artık okuyamıyorum, okuyamıyorum." Vücudundan kan alınıp ateşi yükselirken o vatanını düşünüyor, buyurganca, "İyileştirin beni, zihnim kararıyor, önemli işleri yerine getirebilmem için bütün yetilerime ihtiyacım var benim," diyordu. Artık ömrünün son anlarında, bütün şehir üzüntü içindeyken, kral da başucundayken o güçlükle "Size söyleyecek çok şeyim var, efendim, size gösterecek çok şeyim var, ama hastayım, yapamıyorum, yapamıyorum," diyordu, umutsuzluk içindeydi. Ateşli düşünceleri de dönüp dolaşıp hep devlete, bize katılan yeni İtalyan kentlerine, daha yapılması gereken onca şeye geliyordu. Sayıklamaya başladığında, "Çocukları eğitin," diye haykırdı soluk soluğa, "çocuklarla gençleri eğitin... Ülkeyi özgürlükle yönetin." Sayıklaması artıyordu, ölüm kol geziyordu üzerinde, o ise birtakım anlaşmazlıklar yaşadığı General Garibaldi'ye, henüz özgür olmayan Venedik ve Roma'ya sesleniyordu ateşli sözlerle; İtalya ve Avrupa'nın geleceğine dair geniş kapsamlı görüşlere sahipti; rüyalarında bir yabancı istilasını görüyor, ordu kuvvetleriyle generallerin nerede olduklarını soruyor, hâlâ bizler için, halkı için kaygılanıyordu. Anlıyorsun değil mi, onun asıl üzüntüsü hayatını kaybedeceğini hissetmesi değil, ona halen ihtiyaç duyan, uğruna mucizevi bünyesinin ölçüsüz güç-

lerini birkaç sene içinde tüketmiş olduğu vatanını bırakıyor olduğunu görmekti. Boğazında savaş çığlığıyla öldü, ölümü de yaşamı kadar muazzam oldu. Şimdi düşün biraz, Enrico, bize o kadar ağır gelen işimiz, acılarımız, hatta ölümümüz bile, yüreğinde koca bir dünyanın ağırlığını çeken o insanların zahmetleri, akıl almaz çileleri, korkunç ıstıraplarıkarşısında nedir ki? O mermer anıtın önünden geçerken bunu düşün, yavrum ve tüm yüreğinle "Zafer!" de ona.

Baban

NİSAN

İlkbahar

1, Cumartesi

Bir Nisan! Sadece üç ay daha. Bu sabah yılın en güzel sabahlarından biri oldu. Okulda mutluydum, çünkü Coretti yarın değil, öbür gün kralın gelişini onu tanıyan babasıyla birlikte izlemeye gidişine beni de davet etmişti, annem de aynı gün beni Valdocco Caddesi'ndeki çocuk yuvasını ziyarete götüreceğine söz vermişti. Mutlu oluşumun bir sebebi de küçük duvarcının daha iyi olmasıydı, dün akşam öğretmen geçerken uğrayıp babama, "Gayet iyi, gayet iyi," demişti. Sonra, güzel bir ilkbahar sabahıydı bu. Sınıfın camlarından masmavi gökyüzü, bahçedeki tomurcuklarla kaplı ağaçlar, pencereleri olduğu gibi açık evler, önlerinde yemyeşil saksı ve vazolar görülüyordu. Öğretmen gülmüyordu, aslında o hiç

gülmez, ama keyfi yerindeydi gene, o kadar ki alnının ortasındaki o düz çizgi neredeyse görünmez olmuş, şakalar yapıp tahtada bir problem anlatıyordu. Açık pencerelerden gelen o güzelim taze toprak ve yaprak kokusuyla dolu, insana çıkıp kırlarda dolaşma isteği getiren bahçe havasını teneffüs etmek hoşuna gitmiş gibi görünüyordu. Öğretmen ders anlatırken yan sokaktan bir demircinin örsün üstünde demir dövdüğü, karşı evden bebeğini uyutan bir kadının ninni söylediği duyuluyordu. Uzakta, Cernaia Kışlası'nda borular çalınıyordu. Herkes, Stardi bile mutlu görünüyordu. Bir anda demirci daha güçlü vurur, kadın daha yüksek sesle ninni söyler oldu. Öğretmen ara verip kulak kabarttı. Sonra camdan dışarı bakarak ağır ağır, "Gülümseyen gökyüzü, ninni söyleyen bir anne, çalışan namuslu bir adam, ders çalışan çocuklar... İşte bunlar güzel şeyler," dedi. Sınıftan çıktığımızda herkesin neşeli olduğunu gördük, herkes dört günlük tatil öncesindeymiş gibi birbiri ardına ayaklarını kuvvetle yere vuruyor, şarkılar mırıldanarak yürüyordu; öğretmenler şakalaşıyor, şapkası kırmızı tüylü öğretmen çocukların ardı sıra genç bir kız öğrenci gibi hoplayıp zıplıyor, çocukların anne babaları aralarında gülüşerek sohbet ediyordu, Crossi'nin sebze satıcısı annesinin sepetlerinde demet demet o kadar çok menekşe vardı ki bütün salonu mis gibi kokularla dolduruyordu. Annemin sokakta beni beklediğini görmekten hiç bu sabahki kadar mutlu olmamıştım. Ona doğru koş-

tuğumda bunu kendisine de söyledim: "Mutluyum. Bu sabah beni bu kadar mutlu eden ne ki acaba?" Annem gülümseyerek güzel mevsim ve temiz vicdandan öyle olduğunu söyledi.

3, Pazartesi

Saat tam onda babam odun satıcısı Coretti'yle oğlunun beni meydanda beklediklerini gördü ve bana, "İşte oradalar, Enrico, git de gör kralını, hadi," dedi. Fişek hızıyla indim aşağıya. Baba-oğul her zamankinden daha kıpır kıpırdılar, birbirlerine bu kadar benzediklerini de bu sabahki kadar hiç fark etmemiştim. Babanın ceketinde iki nişan arasına şeref madalyası takılıydı, bıyıkları da kıvrılmış, iki iğne ucu gibi sipsivriydi. Hemen kralın on buçukta varacağı tren istasyonuna doğru yola koyulduk. Baba Coretti piposunu tüttürüyor, ellerini ovuşturuyordu. "Biliyor musunuz," diyordu, "altmış altıdaki savaştan beri onu hiç görmedim. On beş yıl, altı aycık bir süre. Önce üç yıl Fransa'da, sonra Mondo-

vi'de; onu görebileceğim burada da lanet olası şansım hiç tutmadı ki şehre geldiğinde ben de burada olayım. Derler ya, nasip kısmet işte!" Kraldan arkadaşıymış gibi "Umberto" diye söz ediyordu. "Umberto 16. Tümen'e komuta ediyordu, Umberto yirmi iki yaşındaydı, Umberto şöyle şöyle bir ata biniyordu." – "On beş yıl!" diyordu yüksek sesle, adımlarını hızlandırarak. "Onu yeniden görmeyi çok arzu ediyorum. Prensken bıraktım, şimdiyse kral olarak görüyorum. Ben de değiştim elbette. Askerlikten odun satıcılığına geçtim." Ve gülüyordu. Oğlu sordu: "Sizi görse tanır mı?" Adam gülmeye başladı. "Deli misin?" dedi. "Yok artık. O, Umberto tekti, bizlerse sinekler kadar çoktuk. Gerçi durup her birimize teker teker bakardı ya, orası da ayrı." Vittorio Emanuele Caddesi'ne çıktık, epeyce bir kalabalık istasyona doğru ilerliyordu. Bir Alpliler Birliği borular çalarak geçiyordu. İki jandarma at üstünde dörtnala geçti. Hava açıktı, güneş ışıl ışıl parlıyordu. "Evet ya!" diye haykırdı baba Coretti, heyecana gelip, "Onu, tümen komutanımı görecek olmak bana büyük sevinç veriyor. Ah, ne kadar da erken yaşlandım. Sırtımda çantam, elimde tüfeğim, o hengâmenin ortasında çarpışmanın başlamak üzere olduğu 24 Haziran sabahı daha dünmüş gibi geliyor be. Uzakta toplar gümbürderken Umberto subaylarıyla bir oraya bir buraya gidip geliyordu; herkes ona bakıyor, 'Aman, top güllesi ona isabet etmesin de!' diyordu. Az sonra Avusturyalı mızrakçıların mızrakla-

rı önünde kendimi onun o kadar yakınında bulacağımı düşünmekten fersah fersah uzaktım; gerçekten de birbirimize dört adım mesafedeydik, çocuklar. Güzel bir gündü, gökyüzü ayna gibiydi, ama bir de sıcaktı ki! Bakalım girebiliyor muyuz." İstasyona varmıştık, büyük bir kalabalık, arabalar, polisler, jandarmalar, bayraklı topluluklar vardı. Alay bandosu çalıyordu. Baba Coretti kemerin altından girmeye çalıştı, ama engel olundu. Bunun üzerine, girişte sıraya dizilen kalabalığın ilk sırasına kaynamayı akıl etti ve dirsekleriyle yol açarak bizi de öne almayı başardı. Ama dalgalanan kalabalık bizi bir oraya bir buraya savuruyordu. Odun satıcısı, polislerin kimsenin durmasına izin vermediği kemerlerin ilk sütununa dikkatle bakmaktaydı. "Benimle gelin," dedi bir anda ve elimizden tutup iki sıçrayışta boş alanı geçti, gidip sırtını duvara yaslayarak oraya öylece yerleşiverdi.

Hemen bir polis koştu ve ona "Burada duramazsınız," dedi.

"Ben 49'daki dördüncü taburdanım," diye karşılık verdi Coretti, madalyasına dokunarak.

Çavuş ona baktı ve "Kalın," dedi.

"Demedim mi!" diye haykırdı Coretti zafer kazanmış gibi, "kırk dokuzdaki dördüncü sihirli sözcüklerdir! Dördüncü taburda yer almış olan benim, generalimi şöyle biraz rahatça görmeye hakkım yok mu canım? O zaman onu yakından gördüysem şimdi de yakından görmek hakkımdır herhalde. General diyo-

rum yahu! O şöyle temizinden yarım saat kadar benim tabur komutanım oldu, çünkü o anlarda tabura o komuta ediyordu, işin tam ortasında, şu binbaşı Ubrich değil ha, aman Allah vermesin!" Bu sırada giriş salonunda ve dışarıda beyler ve subaylar arasında epeyce bir hareketlilik yaşanıyordu, kapının önünde de arabalar, kırmızı giysili hizmetliler sıralanmıştı.

Coretti, babasına Prens Umberto'nun taburdayken elinde kılıcı olup olmadığını sordu. "Tabii ki elinde kılıcı olacaktı," diye cevap verdi babası, "başkasına olduğu kadar kendisine atılacak bir mızrağı savuşturmak için. Ah! O zincirinden boşanmış iblisler! Tanrının gazabı gibi üzerimize çullandılar, hem de ne çullandılar. Gruplar, taburlar, toplar arasına dalıyor, kasırga gibi her şeyi yerle bir ederek fırıl fırıl dönüyorlardı. Alessandria'dan hafif süvariler, Foggia'dan mızraklı süvariler, piyadeler, Avusturyalı mızrakçılar, keskin nişancılar, hiçbir şeye akıl sır erdirilemeyen tam bir cehennem. Ben, 'Altes! Altes!' diye bağırmaya niyetlendim ki mızrakların indirildiğini gördüm, tüfekleri ateşledik, bir toz bulutu yükseldi ki her şeyi gözlerden gizledi... Sonra toz duman seyreldi... Toprak yaralı ve ölü atlarla, Avusturyalı askerlerle kaplanmıştı. Arkamı döndüm ve Prens Umberto'nun atının sırtında, aramızda olduğunu gördüm, 'Benim çocuklardan çiziği sıyrığı olan var mı?' diye sorarcasına sakin sakin etrafı kolaçan ediyordu. Biz de onun yüzüne karşı deliler gibi, 'Yaşa!' diye bağrıştık. Yüce Tanrı'm, ne andı o be! İşte,

tren geliyor." Bando çalmaya başladı, subaylar koşuştular, kalabalık ayakuçlarında yükseldi.

"Hemen çıkacak hali de yok ya," dedi bir polis, "şimdi ona bir konuşma yapıyorlar." Baba Coretti'nin içi içine sığmıyordu. "Ah be, aklıma geldikçe," dedi, "onu hep orada görüyorum. Koleralılar oldu mu yanlarında, deprem oldu mu yine o orada, hem şu da var: Çok yiğitçe davranırdı oralarda, ama ben onu hep o zaman görmüş olduğum gibi, o sakin yüzüyle aramızda bulunduğu haliyle hatırlıyorum. Eminim ki şu an kral olsa da 49'daki dördüncüyü o da hatırlıyordur ve o anlarda çevresinde gördüğü bizleri bir kerecik olsun bir masanın başına toplamak hoşuna giderdi. Şimdi çevresinde generaller, büyük beyler, rütbeliler var; o zamansa zavallı askerler vardı sadece. Şöyle baş başa iki çift laf edebilsem onunla! Yirmi iki yaşındaki generalimiz, bizim süngülerimize emanet olan prensimiz... On beş yıl oluyor onu görmeyeli... Bizim Umberto'muz, vay be. Ah, şu müzik de kanımı kaynatıyor, yeminle."

Bir anda yükseliveren haykırışlar onun sözünü kesti, binlerce şapka havaya kaldırıldı, siyahlar giymiş dört bey ilk arabaya bindi.

"İşte o!" diye bağırdı Coretti ve büyülenmiş gibi kalakaldı.

Sonra usulca, "Yüce Meryem, saçları nasıl da ağarmış!" dedi. Üçümüz de şapkamızı çıkardık. Araba, bağrışan ve şapkalarını sallayan kalabalığın arasından ağır ağır ilerliyordu. Baba Coretti'ye baktım.

Bambaşka biri gibi göründü gözüme: Boyu uzamış, ciddileşmiş, biraz solmuş gibiydi, sütuna yaslanmış dimdik duruyordu. Araba önümüze geldi, sütundan bir adım ötedeydi. "Yaşa!" diye bağırdı birçok ses. "Yaşa!" diye bağırdı Coretti öbürlerinin ardından. Kral onun yüzüne baktı ve bakışları bir an üç madalyasına takıldı. İşte o zaman Coretti kendini kaybetti ve haykırdı: "Kırk dokuzdaki dördüncü tabur!" Başka tarafa dönmüş olan kral yeniden bize doğru döndü ve gözlerini Coretti'ye dikerek elini arabadan dışarı uzattı. Coretti öne atılıp bu eli sıktı. Araba geçti, kalabalık üşüşüp aramıza girdi, baba Coretti'yi gözden kaybettik. Ama bir an sürdü bu. Hemen sonra tekrar bulduk, nefes nefese, gözleri yaşlı, elini yukarı kaldırmış, oğlunun adını sesleniyordu. Oğlu ona doğru atıldı, o da bağırdı: "Gel buraya, ufaklık, elim hâlâ sıcak!" Ve elini oğlunun yüzünde gezdirerek, "Bu, kralın okşayışı," dedi. Orada rüyadaymış gibi, gözleri uzaklaşan arabaya takılmış, piposu ellerinin arasında, gülümseyerek, kendisine bakan bir grup meraklının ortasında öylece kalakaldı. "49'daki dördüncüden biriymiş," diyorlardı. "Kralı tanıyan bir askermiş." – "Kral da onu tanıdı." – "Elini ona uzattı." – "Kraldan bir istekte bulundu," dedi bir tanesi daha yüksek sesle. "Hayır," diye karşılık verdi Coretti, sertçe dönerek, "ondan istekte falan bulunmadım ben. Ben ona başka bir şey verirdim, eğer benden isteseydi..." Herkes ona baktı. O ise gayet basitçe şunu söyledi: "Kanımı."

Çocuk Yuvası

4, Salı

Annem söz verdiği gibi dün kahvaltıdan sonra, Precossi'nin küçük kız kardeşini müdire hanıma tavsiye etmek üzere Valdocco Caddesi'ndeki çocuk yuvasına giderken beni de yanında götürdü. Hiç çocuk yuvası görmemiştim. Beni nasıl da eğlendirdiler! Kızlı erkekli iki yüz çocuk vardı, o kadar küçüklerdi ki bizim ilkokul hazırlık sınıfındakiler bunların yanında koca koca insanlar kalıyordu. Tam sıra halinde yemekhaneye girdikleri esnada gelmiştik; burada çok sayıda yuvarlak oyuğu bulunan, upuzun bir masa, her bir oyukta pirinç pilavıyla fasulye dolu siyah bir kâse, yanında da birer kalaylı kaşık vardı. İçeri girerken bazılarının kafası karışıyor, öğretmenleri koşup oradan alana kadar yere oturup ka-

lıyorlardı. Birçoğu yerlerinin orası olduğunu sanıp bir kâsenin önünde duruyor, çalakaşık yemeğe girişiyordu ki öğretmen hanımlardan biri gelip, "İlerle!" diyor, onlar da üç-dört adım ilerleyip tekrardan başka bir kaşıkla yemeğe girişiyor, böyle böyle yarım tabak çorbayı götürdükten sonra nihayet kendi yerlerine varıyorlardı. Sonunda ittire ittire, "Çabuk olun! Çabuk olun!" diye bağıra bağıra hepsini düzene soktular, dua da başladı. Ama içeride sıralanmış olup dua esnasında arkalarını tabaklarına dönmek zorunda olanların hepsi de kimse kapmasın diye başlarını geriye çevirerek yemeklerine göz kulak oluyor, sonra ellerini kavuşturup gözleri göğe, yürekleri mamaya çevrili halde dua ediyorlardı. Ardından yemeye koyuldular. Ah, ne sevimli bir görüntüydü! Biri iki kaşıkla birden yiyor, öbürü elleriyle tıkınıyor, birçoğu fasulyeleri tek tek toplayıp cebine dolduruyor, bir kısmı da onları küçük önlüklerinin içinde vura vura iyice ezip bulamaç yapıyordu. Sineklerin uçuşunu izleyeceğim diye yemeğini yemeyen de vardı, öksürüp etrafına yağmur gibi pilav saçan da. Kümes gibiydi burası. Ama şirindi. Hepsinin de saçları kırmızı, yeşil, mavi çok sayıda minik minik kurdeleyle tepeden toplanmış iki sıra kız çocuğu güzel bir görüntü oluşturuyordu. Bir öğretmen hanım sekiz kızdan oluşan bir sıraya sordu: "Pirinç nerede yetişir?" Sekizi birden çorba dolu ağızlarını açıp hep beraber şarkı söylercesine cevapladılar: "Su-da ye-ti-şir." Sonra öğretmen hanım buyurdu:

"Eller yukarı!" İşte o zaman, şunun şurasında aylar önce kundakta olan bütün o küçücük kolların yukarıya doğru fırlayışını, bembeyaz ve pembe pembe kelebeklere benzeyen o minicik ellerin kıpırdayışını izlemek öyle güzel oldu ki... Sonra teneffüse çıktılar ama önce hepsi de duvara asılı olup içlerinde kahvaltılıklar bulunan küçük sepetlerini aldılar. Bahçeye çıkıp dağılarak nevalelerini açtılar: ekmek, kuru erik, küçük bir parça peynir, haşlanmış yumurta, bir avuç haşlanmış nohut, bir de tavuk kanadı. Bir anda bütün bahçe, kuş sürüsüne yem atılmış gibi kırıntılarla doluverdi. Olup olabilecek en tuhaf şekillerde, tavşanlar, fareler, kediler gibi kemirerek, yalayarak, emerek yiyorlardı. Galetasını göğsüne dayamış, kılıcını parlatır gibi muşmulasına banan bir çocuk vardı. Kızlardan bazıları eritme peyniri yumruğuyla eziyor, peynir parmaklarının arasından süt gibi akıp giysilerinin kollarından içeri süzülüyor, onlarsa bunu fark etmiyorlardı bile. Dişlerinin arasına elmalarla ekmek parçaları almış, köpekler gibi koşuşturup birbirini kovalıyorlardı. Çocuklardan üçünün hazine bulacakları inancıyla haşlanmış yumurtanın içini ince bir dalla kazdığını, yarısını yere saçıp sonra da dökülen parçaları büyük bir sabırla, her biri birer inci tanesiymiş gibi tek tek topladığını gördüm. Sepetinde farklı bir şey olan çocukların başına sekiz-on tanesi toplanmış, başlarını eğip kuyunun içindeki aya bakar gibi sepetin içine bakıyorlardı. Ufacık boylu bir tanesinin çevresinde herhalde

yirmi çocuk falan vardı, ufaklık elinde bir külah dolusu şeker tutuyor, hepsi de ekmeklerini buna banmalarına izin vermesi için ona şirinlikler yapıyor, o ise kimisine izin veriyor, kimisine de, iyice yalvarttıktan sonra, ancak parmağını uzatıyordu ki emsinler. Bu arada annem de bahçeye gelmişti, çocuklardan bir onu seviyordu bir bunu. Birçoğu çevresini sarıyor, hatta kucağına çıkıyor, meme ister gibi ağızlarını açıp kapayarak, üçüncü kata bakarcasına yüzlerini yukarı uzatıp öpücük istiyorlardı. Bir tanesi

ona ısırılmış bir portakal dilimi, diğeri küçük bir ekmek kabuğu ikram etti; bir kız çocuğu yaprak verdi, başka bir kız da büyük bir ciddiyetle işaret parmağının ucunu gösterdi ona, iyice bakılınca minicik bir şişlik görülüyordu üstünde, bir gün önce mumun alevine değince olmuş. Annemin gözlerinin önüne her biri birer harikaymış gibi, nasıl edip de gördüklerini, topladıklarını anlamadığım minicik böcekler, yarım şişe mantarları, gömlek düğmeleri, saksılardan koparılmış küçük çiçekler koyuyorlardı. Ne pahasına olursa olsun kendisini dinletmek isteyen başı sargılı bir oğlan kekeleye kekeleye başının üstüne nasıl düştüğüyle ilgili ne idüğü belirsiz bir hikâye anlattı ya, tek kelime olsun anlaşılmadı; bir başkası annemden eğilmesini istedi ve kulağına, "Babam fırça yapar benim," dedi. Bu sırada her yanda sürekli olay çıkıyor, öğretmen kadınlar oradan oraya koşturuyordu. Mendilin düğümünü açamadıkları için ağlayan kız çocukları, iki elma çekirdeği için bağıra çağıra, birbirini tırmalayarak çekişenler, devrilmiş küçük bir taburenin üstüne yüzüstü düşüp doğrulamayarak hıçkıran bir oğlan. Gitmeden önce annem üçdört çocuğu kucağına aldı, bunun üzerine dört bir yandan yüzleri yumurta sarısına, portakal suyuna bulanmış çocuklar onları da kucağına alsın diye koşuştu, kimi annemin ellerini yakalıyor, kimi yüzüğüne bakmak için parmağını çekiyor, kimi saatinin zincirini çekiştiriyor, kimi de saç örgülerinden tutmak istiyordu. "Aman," diyordu öğretmenler, "elbiseni-

zi mahvettiler." Ama elbise annemin umurunda bile değildi, çocukları öpüp sevmeye devam etti, onlar da ona sokuldukça sokuluyordu; öndekiler üstüne tırmanmak ister gibi kollarını uzattılar, uzaktakilerse kalabalığın içinden ilerlemeye çalıştılar, bir yandan da hep bir ağızdan, "Güle güle! Güle güle! Güle güle!" diye bağrışıyorlardı. Sonunda bahçeden kaçabildi. Bu sefer de koşup yüzlerini demir parmaklıklara dayayarak onun gidişini izlediler, kollarını dışarı uzatıp ona el salladılar; hâlâ ekmek parçaları, bir ısırımlık muşmula parçaları, peynir kabukları uzatıyor, hep bir ağızdan haykırıyorlardı: "Güle güle! Güle güle! Güle güle! Yarın gene gel, e mi? Bir daha gel!" Annem kaçarken elini, canlı güllerden çelengi andıran, uzatılan o yüz tane elin üstünden bir kez daha geçirdi ve nihayet üstü başı kırıntı ve leke içinde, kırış kırış ve saçı başı darmadağın, bir eli çiçeklerle dolu, gözleri yaşlardan şişmiş halde, bir şenlikten çıkmışçasına mutlu, sağ salim caddeye çıkabildi. İçeriden halen, müthiş bir kuş cıvıltısını andırarak, "Güle güle! Güle! Bir daha gel, madama!" diyen sesler duyuluyordu.

Beden Eğitimi Dersinde

5, Çarşamba

Havalar çok iyi gittiğinden bizi spor salonundan, aletlerin bulunduğu bahçeye çıkardılar. Dün Nelli'nin annesi, siyahlar giyen sarışın kadın oğlunun yeni egzersizlerden muaf tutulmasını istemek üzere geldiğinde Garrone de müdürün odasındaydı. Söylediği her söz ona bir çabaya mal oluyor, konuşurken de bir elini oğlunun başında tutuyordu. "O yapamaz..." dedi müdüre. Ama Nelli spor aletlerinden uzak tutulmaktan, bir de bu aşağılanmaya maruz kalmaktan öyle üzülmüş görünüyordu ki... "Göreceksin anne," diyordu, "ben de ötekiler gibi yapabileceğim." Annesi ona sessizce, merhamet ve sevgi dolu bakışlarla bakıyordu. Sonra tereddütle belirtti: "Arkadaşlarından korkuyorum..." Demek istediği,

"Onunla alay etmelerinden korkuyorum," idi. Ama Nelli şu karşılığı verdi: "Bir şey olmaz... Hem Garrone var. O gülmesin, bana yeter." O zaman onun da gelmesine izin verdiler. Garibaldi'nin kuvvetlerinde savaşmış olan boynu yara izli öğretmen bizi hemen dikey direklerin oraya götürdü, çok yüksekti bunlar, en tepeye tırmanıp oradaki enine tahtanın üstünde dik durmak gerekiyordu. Derossi ve Coretti iki maymun gibi tepeye tırmanıverdiler, ufak tefek Precossi de dizlerine kadar gelen ceketi sorun çıkarsa da çabucak çıktı, çıkarken onu güldürmek için herkes onun şu meşhur sözünü yineleyip duruyor, "Özür dilerim, özür dilerim," diyordu. Stardi oflayıp pufluyor, hindi gibi kızarıp dişlerini azgın bir köpek gibi sıkıyordu, ama patlasa da tepeye varacaktı, vardı da nitekim; Nobis de vardı, en tepeye ulaşınca da imparator havalarında poz verdi; Votini ise beden eğitimi dersi için özel olarak yapılmış mavi çizgili güzel, yeni giysisine rağmen iki kez kaydı. Daha kolay tırmanmak için herkes ellerine reçine, kolofon reçinesi dedikleri şeyi sürüyordu ve malum, bu reçineyi toz halinde herkese temin eden de bizim iş bitirici Garoffi idi tabii, külahını bir kuruşa satıp güzel para kazandı yani. Sonra Garrone'ye geldi sıra, bu da iş mi dercesine ekmeğini çiğneye çiğneye tırmandı yukarı; genç bir boğa gibi geniş omuzlu, güçlü kuvvetli olduğundan birimizi sırtına alıp çıkabilirdi de herhalde. Garrone'den sonra da sıra Nelli'ye geldi. O uzun ve ince elleriyle demire tutunduğu-

nu görür görmez birçok çocuk gülüp dalga geçmeye başladı, ama Garrone o iri kollarını göğsünde kavuşturup çevresine, öğretmen var falan dinlemem, fena yaparım ha demek istediği gayet net olan keskin bakışlar atar atmaz hepsi de gülmeyi anında kesti. Nelli tırmanmaya başladı, zavallıcık, zorlanıyordu; yüzü kıpkırmızı kesilmişti, güçbela soluk alıyor, alnından ter damlıyordu. Öğretmen, "İn aşağı," dedi. Ama o inmiyordu, çabalıyor, ısrar ediyordu. Her an aşağı yuvarlanıp yarı ölü hale geldiğini görmeyi bekliyordum. Zavallı Nelli! Onun gibi olsam, annem de beni izliyor olsa zavallı anneciğim ne kadar üzülürdü diye düşünüyordum, bunu düşünürken de Nelli'yi öyle seviyordum ki yukarı çıkabilsin diye görülmeden onu alttan itebilmek için neyim var neyim yoksa verirdim. Bu arada Garrone, Derossi ve Coretti, "Haydi Nelli, tırman haydi, ha gayret, biraz daha, haydi cesaret!" diyorlardı. Nelli dirseğini koyup bayağı bir gayret daha gösterdi, tepedeki tahtaya iki karış mesafedeydi şimdi. "Bravo!" diye bağırdı diğerleri. "Cesaret! Bir hamle daha!" Ve işte Nelli tahtayı yakalamıştı. Herkes ellerini çırptı. "Bravo!" dedi öğretmen, "Ama bu kadar yeter, in artık." Ancak Nelli ötekiler gibi tepeye kadar çıkmak istiyordu ve biraz zorlandıktan sonra tahtaya dirseklerini, sonra dizlerini, sonra da ayaklarını koymayı başardı. Nihayet dimdik doğrulup nefes nefese gülümseyerek bizlere baktı. Tekrar ellerimizi çırptık, işte o zaman Nelli yola baktı. O tarafa döndüm ve bahçe demirlerini

kaplayan bitkilerin arasından, bakmaya cesaret edemeden kaldırımda gezinen annesini gördüm. Nelli aşağı indi ve herkes onu kutladı; heyecanlıydı, yanakları al al olmuştu, gözleri parlıyordu, artık o eski Nelli değil gibiydi. Sonra çıkışta annesi onu karşılayıp da sarılarak biraz tedirgince, "Söyle, benim zavallı oğlum, nasıl gitti? Nasıl gitti?" diye sorduğunda bütün arkadaşları hep bir ağızdan cevap verdi: "Çok iyi yaptı!" – "Bizim gibi çıktı." – "Çok güçlüymüş ha." – "Çok da çevik!" – "Başkalarıyla aynı ölçüde beceriyor." İşte o anda, o kadının sevincini görmek gerekti! Bize teşekkür etmek istedi, edemedi; üç-dört kişinin elini sıktı, Garrone'nin başını okşadı ve oğlunu alıp uzaklaştı; bir süre boyunca, aralarında konuşup el kol hareketleri yapa yapa, ikisinin de daha önce hiç kimsenin görmediği kadar mutlu bir şekilde hızlı hızlı yürüyüşlerini seyrettik.

Babamın Öğretmeni

11, Salı

Dün babamla ne güzel bir gezi yaptık! Şöyle oldu: Evvelsi gün yemekte gazetesini okurken babam birden şaşkınlıkla bağırdı. Sonra şunları söyledi: "Onu yirmi yıl önce öldü sanıyordum! İlkokul birinci sınıf öğretmenim Vincenzo Crosetti şu an hayatta ve seksen dört yaşındaymış, biliyor musunuz? Altmış yıl öğretmenlik yaptığı için bakanın ona liyakat madalyası verdiği yazıyor burada. Altmış yıl, düşünebiliyor musunuz? Öğretmenliği bırakalı da iki yıl olmuş daha. Zavallı Crosetti! Trenle buraya bir saat uzakta, Condove'de yaşıyormuş, Chieri'deki konağa bakan bizim yaşlı bahçıvan kadının köyünde." Ve ekledi: "Enrico, seninle onu ziyarete gideceğiz." Bütün akşam sadece ondan bahset-

ti. İlkokul öğretmeninin adı ona çocukluğuna ait, ilk arkadaşları, ölen annesiyle ilgili binlerce şey hatırlatıyordu. "Crosetti!" diye bağırıyordu. "Ben onunlayken kırk yaşındaydı. Hâlâ görür gibi oluyorum. Hafif kamburlaşmış, parlak gözlü, yüzü her zaman tıraşlı bir adamcağızdı. Sertti ama tadında bırakırdı, bizi çocukları gibi sever, birden fazla kereler bağışlardı. Köylüyken çalışıp mahrumiyetlere katlanarak buralara yükselmişti. Namuslu bir adamdı. Annem pek severdi onu, babam da dostça davranırdı. Nasıl oldu da gide gide en sonunda Torino'lardan Condove'ye gitti acaba? Kesin tanımaz artık beni. Önemli değil, ben onu tanırım ya. Kırk dört yıl geçmiş aradan! Kırk dört yıl, Enrico; yarın gidip onu göreceğiz." Ve dün sabah dokuzda Susa tren istasyonundaydık. Garrone de gelsin isterdim ama gelemedi, çünkü annesi hastaydı. Güzel bir ilkbahar günüydü. Tren yeşil çayırların, çiçek açmış çalıların arasından hızla ilerliyor, hava mis gibi kokuyordu. Babam mutluydu, ara sıra kolunu omzuma atıyor, kırlara bakarak benimle bir arkadaşıymışım gibi konuşuyordu. "Zavallı Crosetti!" diyordu. "Babamdan sonra beni seven ve bana iyiliği dokunan ilk insan o. Onun kimi öğütlerini de, eve boğazımda bir yumruyla dönmeme neden olan kimi azarlarını da hiç unutmadım. Kocaman ve küt elleri vardı. Sınıfa girişi hâlâ gözümün önünde, bastonunu bir kenara koyar, paltosunu askılığa asardı, hep de aynı hareketlerle. Her gün aynı ruh halinde, ilk kez ders veriyormuşçasına,

daima vicdanlı, iyi niyet ve dikkat doluydu. Bana bakarken, 'Bottini, hey, Bottini! İşaret parmağınla orta parmağın o kalemin üstünde, hadi bakayım!' deyişini şu an duyuyormuş gibi hatırlıyorum. Kırk dört yılın ardından çok değişmiştir herhalde!"

Condove'ye varır varmaz bizim Chieri'deki yaşlı bahçıvan kadını aramaya çıktık, dar bir sokakta ufak bir dükkânı vardı. Oğullarıyla bulduk onu, bizi görünce çok sevindi, bize kocasının üç yıldır çalıştığı Yunanistan'dan yakında döneceğinden, Torino'daki Sağır ve Dilsizler Okulu'nda okuyan büyük kızından bahsetti. Sonra da herkesin tanıdığı öğretmenin evine giden yolunu tarif etti. Köyden çıkıp kenarında çiçek açmış çalıların bulunduğu yokuşlu patikayı izledik.

Babam artık konuşmuyordu, iyiden iyiye anılarına dalmış gibiydi, ara sıra gülümseyip başını sallıyordu. Ansızın durdu ve "İşte o. Bahse girerim bu o," dedi. Ak saçlı, geniş şapkalı ufak tefek bir ihtiyar bastonuna dayanarak patikadan aşağı bize doğru geliyordu. Ayaklarını yere sürtüyor, elleri titriyordu.

"Bu o," diye yineledi babam, adımlarını hızlandırarak. Yanına yaklaştığımızda durduk. İhtiyar da durdu ve babama baktı. Yüzü halen diri, gözleri parlak ve canlıydı.

"Siz," diye sordu babam, şapkasını çıkarıp, "öğretmen Vincenzo Crosetti misiniz?" İhtiyar da şapkasını çıkarıp "Evet, benim," diye cevap verdi, biraz titrek ama dolu dolu bir sesle.

"O halde," dedi babam, onun elini tutarak, "eski bir öğrencinizin elinizi sıkıp hatırınızı sormasına izin verin. Torino'dan sizi görmeye geldim."

Yaşlı adam şaşkın şaşkın ona baktı. Sonra, "Müşerref oldum..." dedi, "Bilemiyorum... Ne zaman öğrencimdiniz? Kusura bakmayın. İsminizi bağışlar mısınız?"

Babam Alberto Bottini diye adını, nerede ve hangi sene onun sınıfında olduğunu söyledi, sonra ekledi: "Siz beni hatırlamazsınız, normaldir. Ama ben sizi o kadar iyi tanıyorum ki!" Öğretmen başını eğip yere bakarak düşündü, iki-üç kez babamın adını mırıldandı, babam da o sırada gözlerini ona dikmiş, gülümseyerek bakıyordu. Yaşlı adam birden başını kaldırıp gözlerini iri iri açtı ve ağır ağır, "Alberto Bottini? Mühendis Bottini'nin oğlu, Consolata Meydanı'nda oturan hani?" dedi.

"Evet, o," diye cevap verdi babam, ellerini uzatarak.

"O zaman..." dedi yaşlı adam, "İzin verin, sevgili bayım, izin verin de," diye öne atılıp babama sarıldı. Ak saçlı başı babamın ancak omzuna geliyordu. Babam yanağını onun alnına dayadı. "Benimle gelme iyiliğinde bulunun," dedi öğretmen. Ve konuşmadan dönüp evine giden yola koyuldu. Birkaç dakika içinde iki kapılı küçük bir evin önünde bulunan avluya vardık, kapılardan birinin çevresinde badanalanmış bir parça duvar vardı. Öğretmen ikinci kapıyı açıp bizi bir odaya buyur etti. Dört beyaz duvar vardı. Bir köşede, üstünde mavi beyaz örtü seri-

li ayaklı bir yatak, diğerinde de küçük bir kitaplıkla masa bulunuyordu; dört sandalye ve duvara çivilenmiş eski bir coğrafi harita vardı; çok güzel elma kokuyordu içerisi. Üçümüz de oturduk. Babam ve öğretmen bir süre sessizce birbirine baktılar. "Bottini!" diye bağırdı sonra öğretmen, güneşin satranç tahtasına çevirdiği tuğla döşeli zemine gözlerini dikerek. "Ah! Nasıl da hatırlıyorum. Anneniz öyle iyi yürekli bir kadındı ki! Siz ilk sene bir süre soldan birinci sıranın pencere tarafında oturmuştunuz. Bakın bir, hatırlıyor muyum. Kıvırcık saçlarınız hâlâ gözümün önünde." Sonra biraz durup düşündü. "Canlı bir çocuktunuz, yani, bayağı canlı hem de. İkinci sene kuşpalazına yakalanmıştınız. Sizi zayıflamış halinizle, şala sarıp okula getirdiklerini hatırlıyorum. Kırk yıl geçti, değil mi? Zavallı öğretmeninizi hatırlamakla ne iyi ettiniz. Geçmiş senelerde başkaları da buraya, ziyaretime geldi ha, eski öğrencilerim: bir albay, birkaç rahip, kimi beyler." Babama ne iş yaptığını sordu. Sonra, "Sevindim, yürekten sevindim. Teşekkür ederim size. Bir süredir kimseyi gördüğüm de yoktu. Hem korkarım ki siz gördüğüm son öğrencim olacaksınız, sevgili beyefendi," dedi.

"O da ne demek?" diye haykırdı babam. "Gayet iyisiniz, halen de dinçsiniz. Öyle demeyin."

"Yok yok," diye karşılık verdi öğretmen, "şu titremeyi görüyor musunuz?" diyerek elini gösterdi. "Bu kötüye alamet. Üç yıl önce daha öğretmenlik ederken başladı. Başta pek aldırmadım, geçer de-

dim. Ama kaldı, gittikçe de arttı. Gün geldi, yazı yazamaz oldum. Ah! O gün, ilk kez bir öğrencimin defterine mürekkep lekesi yapınca yüreğime iniyordu az daha, sevgili beyefendi. Bir süre daha iyi kötü devam ettim, ama sonra artık yapamaz oldum. Altmış yıl öğretmenliğin ardından okula, öğrencilere, mesleğime veda etmek zorunda kaldım. Zor oldu, hani, zor. Son dersimin ardından hepsi bana evime kadar eşlik ettiler, benim için bir de kutlama düzenlediler; bense üzgündüm, hayatımın sona erdiğini düşünüyordum. Zaten önceki yıl karımı ve tek oğlumu da kaybetmiştim. Köylü iki torunum kalmıştı sadece. Şimdi birkaç yüz liralık emekli aylığımla geçiniyorum. Hiçbir şey yapmıyorum, günler bitmek bilmiyor gibi bana. Tek meşgalem, gördüğünüz gibi, eski okul kitaplarımı, sıra sıra okul gazetelerini, bana hediye ettikleri birkaç kitabı karıştırmak. İşte şuradalar," dedi küçük kitaplığı göstererek, "Anılarım, bütün geçmişim işte orada... Dünyada başka bir şeyim kalmadı."

Sonra birden neşeli bir ses tonuyla, "Size bir sürpriz yapmak istiyorum, sevgili Bay Bottini."

Ayağa kalkıp masaya yaklaştı, hepsi de küçük birer iple bağlanmış bir sürü küçük paketin bulunduğu uzun çekmeceyi açtı, paketlerin her birinin üstünde dört rakamlı birer tarih yazılıydı. Biraz arandıktan sonra bir tanesini açtı, bir sürü kâğıdı karıştırdı ve sararmış bir kâğıt çıkarıp babama uzattı. Bu onun kırk yıl önce yapmış olduğu bir ödevdi! Kâğı-

dın başında şunlar yazılıydı: Alberto Bottini, Yazı Ödevi, 3 Nisan 1838. Babam çocukluk çağındaki kocaman harfli yazısını hemen tanıdı ve gülümseyerek okumaya başladı. Ama birden gözleri doluverdi. Yerimden kalkıp neyi olduğunu sordum.

Bir kolunu belime dolayıp beni iyice kendine bastırdı ve, "Şu kâğıda bak," dedi, "görüyor musun? Bunlar zavallı annemin düzeltmeleri. O hep benim "l"lerimle "t"lerimin üzerine bastırırdı. Şu son satırlar hep onun. Benim yazımı taklit etmeyi öğrenmişti, yorulduğumda ve uykum geldiğinde ödevimi o bitirirdi. Mübarek anacığım benim!"

"İşte," dedi öğretmen, öteki paketleri göstererek, "bunlar benim hatıralarım. Her yıl öğrencilerimin her birinden bir ödevi bir kenara ayırdım, işte hepsi de burada sıralı ve numaralanmış olarak duruyor. Ara sıra işte böyle karıştırırım, bir satır oradan bir satır buradan okurum, aklıma bin tane şey gelir, geçmiş zamanlarda yeniden yaşar gibi olurum. Niceleri geldi geçti, sevgili bayım! Gözlerimi kapatıyorum, yüz üstüne yüz, sınıf ardına sınıf, kim bilir kaç tanesi çoktan ölüp gitmiş yüzlerce, yüzlerce çocuk görüyorum. Birçoğunu iyi hatırlıyorum. En iyisinden en kötüsüne, bana nice mutluluklar yaşatanından üzüntü dolu anlar geçirtenine, bunları gayet iyi hatırlıyorum, çünkü bunca büyük sayının içinde ne yılanlar da vardı hani! Ama artık, anlıyorsunuzdur elbet, epeydir öbür dünyada gibiyim hani, hepsini de aynı derecede seviyorum."

Yeniden oturdu ve bir elimi ellerinin arasına aldı.

"Peki söylesenize," dedi babam gülümseyerek, "hiçbir yaramazlığımı hatırlamıyor musunuz?"

"Sizin mi, bayım?" diye karşılık verdi yaşlı adam, o da gülümseyerek. "Şu an, hayır. Ama bu hiç yaramazlık yapmadığınız anlamına gelmiyor. Fakat siz usluydunuz, yaşınıza göre ciddiydiniz. Anneniz hanımefendinin size olan büyük sevgisini hatırlıyorum... Ama ziyaretime gelmekle ne güzel, ne incelikli bir şey yaptınız! Zavallı ihtiyar bir öğretmeni ziyarete gelmek için işinizi gücünüzü nasıl bırakabildiniz?"

"Dinleyin, Bay Crosetti," dedi babam canlı bir şekilde. "Zavallı annemin beni ilk kez okula götürüşünü hatırlıyorum. İlk defa benden iki saatliğine ayrılmak, beni evden dışarıda, babamınkilerden başka ellere, kısacası tanımadığı birinin ellerine bırakmak zorunda kalışıydı bu. O iyi yürekli varlık için benim okula girmem dünyaya girmem gibiydi, zorunlu ve acı dolu uzun bir ayrılıklar dizisinin ilkiydi, toplum ilk kez oğlunu elinden alıyordu, bir daha asla olduğu gibi vermemek üzere. Duygulanmıştı, ben de öyle. Titreyen sesiyle beni size emanet etti, sonra giderken gözleri yaşlarla dolu halde kapı aralığından bir kez daha baktı bana. İşte tam o anda siz bir elinizi göğsünüze koyup diğeriyle, 'Hanımefendi, bana güvenin,' der gibi bir harekette bulundunuz. İşte, annemin bütün duygularını, bütün düşüncelerini anlamış olduğunuzu bana fark ettiren o hareketini-

zi, o bakışınızı, 'Cesaret!' demek isteyen o bakışınızı, içten bir koruma, sevgi, hoşgörü vaadi olan o hareketinizi hiç unutmadım, yüreğimde ebediyen yer etti bunlar, Torino'dan kalkıp gelmeme neden olan işte bu anıdır. Ve işte, kırk dört senenin ardından size şunu söylemek için buradayım: Teşekkür ederim, sevgili öğretmenim."

Öğretmen cevap vermedi. Eliyle saçlarımı okşuyordu, eli de titriyor, titriyor, saçlarımdan alnıma, alnımdan omzuma geçiyordu.

O sırada babam çıplak duvarlara, o perişan yatağa, pencere kenarında duran bir parça ekmekle ufacık yağ şişesine bakıyordu, şöyle demek ister gibi bir hali vardı: "Zavallı öğretmenim, altmış yıl çalışmanın ardından ödülün bu mudur?"

Ama iyi yürekli ihtiyar halinden memnundu, coşkuyla yeniden ailemizden, o yıllardaki diğer öğretmenlerden, babamın sınıf arkadaşlarından konuşmaya başladı; bunlardan bazılarını hatırlıyor, bazılarını hatırlamıyordu, birbirlerine ötekinden berikinden haberler verip duruyorlardı ki babam konuşmayı bölerek öğretmene bizimle birlikte köye inip yemek yemeyi teklif etti.

Yaşlı adam coşkuyla, "Teşekkür ederim, teşekkür ederim," diye karşılık verdi ya, kararsız da görünüyordu.

Babam onun iki elini tutup bir kez daha rica etti. "Ama böyle titreşip duran bu ellerle nasıl eder de yemek yerim ki?" dedi öğretmen. "Başkalarına da çi-

le bu!" – "Biz size yardım ederiz, öğretmenim," dedi babam. O zaman öğretmen başını sallayıp gülümseyerek kabul etti.

"Güzel bir gün bugün," dedi dış kapıyı kapatırken, "güzel bir gün, sevgili Bay Bottini! Sizi temin ederim, ömrüm oldukça hatırlayacağım bu günü."

Babam kolunu öğretmene uzattı, o da benim elimden tuttu, patikadan aşağı indik. Yolda inek güden yalınayak iki küçük kızla, sırtında koca bir saman balyasıyla koşa koşa giden bir oğlana rastladık. Öğretmen bize bunların ikinci sınıf öğrencileri olduklarını, sabah çıplak ayakla hayvanları otlatıp tarlada çalıştıklarını, akşam da ayakkabılarını giyip okula gittiklerini söyledi. Öğlen olmak üzereydi. Başka kimseye rastlamadık. Birkaç dakika sonra lokantaya vardık, büyük bir masaya oturup öğretmeni ortamıza aldık, sonra hemen yemeye koyulduk. Lokanta manastır gibi sessizdi. Öğretmen çok neşeliydi, duygulanmış olduğundan elleri daha da titremekteydi, yemek yiyemiyordu neredeyse. Ama babam onun tabağındaki eti kesiyor, ekmeğini bölüyor, yemeğine tuz döküyordu. Yaşlı adamın içmesi için bardağını iki eliyle tutması gerekiyordu ya, yine de bardağı dişlerine çarpıyordu. Ama sürekli ve hararetle gençliğindeki okuma kitaplarından, o zamanki ders saatlerinden, üstlerinin ona yaptığı övgülerden, bu son yıllardaki yönetmeliklerden söz ederken hep o sakin, öncekine göre birazcık kızarmış yüzü ve neşeli sesiyle adeta bir delikanlı gibiydi. Babam da onu ki-

mi zamanlar evde bana bakarken, yüzünü bir yana eğip düşünür, kendi kendine gülümserken yakaladığım o aynı ifadeyle ona bakıyor, bakıyordu. Öğretmen göğsüne biraz şarap döktü, babam kalkıp peçeteyle sildi. Öğretmen, "Olmaz, bayım, buna müsaade edemem ama," dedi, yine de gülüyordu. Latince sözler söylüyordu. Sonunda elinde titreşip duran bardağını kaldırdı ve ciddi ciddi, "O halde sağlığınıza, sevgili mühendis bey, çocuklarınıza, iyi yürekli annenizin anısına!" – "Sizin de, değerli öğretmenim!" diye karşılık verdi babam, onun elini sıkarak. Salonun ucunda lokantacı ve başkaları vardı, bize bakıyor ve köylerindeki öğretmen için yapılan bu kutlamadan hoşnut olmuşçasına gülümsüyorlardı.

Saat ikiyi geçerken lokantadan çıktık, öğretmen bizi istasyona kadar geçirmek istedi. Babam ona yeniden kolunu uzattı, öğretmen de yeniden benim elimden tuttu. Ben de onun bastonunu taşıdım. İnsanlar durup bize bakıyordu, hepsi de onu tanıyordu çünkü, bazıları ona selam veriyordu. Yolun belli bir noktasında bir pencereden gelen çok sayıda çocuk sesi duyduk, hep birlikte heceleye heceleye okuma yapıyorlardı. İhtiyar durdu, hüzünlenmiş gibiydi.

"İşte, sevgili Bay Bottini," dedi, "bana acı veren şey bu. Okuldaki çocukların sesini duymak ve artık orada olmamak, orada başka birinin olduğunu düşünmek. Altmış yıl bu müziği dinledim, gönlüm bağlandı buna... Şimdi ailem de yok. Çocuklarım yok."

"Hayır, öğretmenim," dedi babam ona, yeniden yürümeye başlayıp, "sizin hâlâ çok sayıda çocuklarınız var, tıpkı benim her zaman hatırladığım gibi sizi hatırlayan, dünyanın dört bir yanına dağılmış çocuklarınız."

"Hayır, hayır," diye karşılık verdi öğretmen hüzünle, "artık okulum yok, çocuklarım yok. Ve çocuklarım olmadan azıcık olsun yaşayamam ben. Benim vaktim de yakındır."

"Öyle demeyin, öğretmenim, düşünmeyin öyle," dedi babam. "Her halükârda çok büyük iş başardınız siz! Yaşamınızı öyle asil bir yolda sürdürdünüz ki!"

Yaşlı öğretmen bir an ak saçlı başını babamın omzuna eğdi, benim de elimi sıktı. İstasyona girdik. Tren kalkmak üzereydi.

"Hoşça kalın, öğretmenim!" dedi babam, onu iki yanağından öperek. "Güle güle, teşekkür ederim, güle güle," diye karşılık verdi öğretmen, babamın elini titreyen elleri arasına alıp kalbine bastırarak.

Sonra ben de onu öptüm ve yüzünün ıslandığını hissettim. Babam beni vagona doğru itti, kendi de çıkacakken hızla öğretmenin elinden kaba saba bastonunu aldı, onun yerine kendi gümüş topuzlu ve adının baş harfleri işlenmiş bastonunu vererek, "Bunu benden bir hatıra olarak saklayın," dedi ona.

Yaşlı adam onu geri verip kendininkini almaya çalıştı, ama babam vagona binmiş, kapıyı da kapatmıştı bile.

"Hoşça kalın, benim iyi yürekli öğretmenim!"

"Güle güle oğlum," diye karşılık verdi öğretmen, tren hareket ederken, "zavallı bir ihtiyara teselli getirdiğin için Tanrı senden razı olsun."

"Görüşmek üzere!" diye bağırdı babam, duygulu bir sesle.

Ama öğretmen başını "Bir daha hiç görüşmeyeceğiz," dercesine salladı.

"Evet, evet," diye yineledi babam, "görüşmek üzere."

Beriki titreyen elini göğe doğru kaldırarak, "Yukarıda!" diye karşılık verdi.

Ve işte o halde, eli havada, görüş alanımızdan kayboldu.

İyileşme Dönemi

20, Perşembe

Kim derdi babamla o güzel geziden böyle neşe içinde döndüğümde on gün boyunca ne kırları ne de göğü görebileceğimi! Çok hasta oldum, hayati tehlike atlattım. Annemin hıçkırıklarını duydum, babamın sararıp solarak gözlerini bana diktiğini, ablam Silvia ile erkek kardeşimin alçak sesle konuştuklarını, her an başımda olan gözlüklü doktorun bana anlamadığım şeyler söylediğini gördüm. Herkese elveda diyecek bir noktaya geldim basbayağı. Ah, zavallı anneciğim! Karmakarışık ve karanlık bir rüyadaymışçasına hemen hiçbir şey hatırlamadığım en az üç-dört gün geçirdim. Yatağımın yanı başında birinci sınıf öğretmenimi görmüşüm gibi geliyor, beni rahatsız etmemek için öksürüklerini mendiliy-

le boğmaya çalışıyordu; beni öpmek üzere eğilen ve sakalı biraz yüzüme batan öğretmenimi de öyle hayal meyal hatırlıyorum! Crossi'nin kızıl başının, Derossi'nin sarı buklelerinin, siyahlar giymiş Calabrialının, bana yapraklı bir mandalina getirip annesi hasta olduğu için hemen kaçıveren Garrone'nin gelip geçtiklerini adeta bir sis bulutu içinden gördüm. Sonra adeta çok uzun sürmüş bir rüyadan uyandım ve babamla annemin gülümsediğini görüp Silvia'nın şarkılar mırıldandığını duyunca iyileştiğimi anladım. Ah, ne üzücü bir rüyaydı bu! Sonra günbegün daha iyileşir oldum. Küçük duvarcı gelip tavşan suratı taklidiyle beni ilk kez güldürdü, şimdilerde hastalıktan yüzü biraz süzülmüş olduğundan öyle de güzel yapıyor ki bunu, zavallıcık! Coretti geldi, Garoffi gelip Bertola Caddesi'ndeki bir eskiciden satın aldığı "beş marifetli çakı" için düzenlediği yeni piyangosundan iki bilet hediye etti bana. Sonra dün ben uyurken Precossi gelmiş ve beni uyandırmadan yanağını elime koymuş; babasının işyerinden geldiği için yüzü kömür tozuna bulanmış olduğundan pijamamın kolunda siyah bir iz de bırakmış ki uyandığımda bu izi görmek büyük zevk verdi bana. O günler boyunca ağaçlar nasıl da yeşermiş! Babam beni pencerenin önüne götürdüğünde kitaplarıyla okula koştuklarını gördüğüm çocuklar nasıl da kıskandırıyor beni! Ama kısa zaman sonra ben de okula döneceğim. Bütün o çocukları, sıramı, bahçeyi, o yolları yeniden görmek, o zaman içinde olup bitenleri

öğrenmek, görmeyeli bir sene olmuş gibi gelen kitaplarıma ve defterlerime kavuşmak için öyle sabırsızlanıyorum ki! Zavallı anneciğim, nasıl da zayıflayıp soldu! Zavallı babacığım, nasıl da yorgun bir hali var! Ve beni ziyarete parmak uçlarında yürüyerek gelen, alnımdan öpen iyi yürekli arkadaşlarım! Bir gün ayrılacağımızı düşünmek şimdiden hüzün veriyor bana. Derossi'yle, başka birkaçıyla daha beraber okumaya devam edeceğiz belki, ama ya bütün o diğerleri? Dördüncü sınıf bitti mi elveda, bir daha birbirimizi görmeyeceğiz, hastalandığım zaman onları yatağımın yanı başında göremeyeceğim artık; Garrone'yi, Precossi'yi, Coretti'yi, o öylesine değerli çocukları, o öylesine iyi ve sevgili arkadaşları, artık hiç...

İşçi Arkadaşlar

20, Perşembe

Neden artık hiç, Enrico? Bu sana bağlı olacak bir şey. Dördüncü sınıfı bitirdiğinde sen ortaokula gideceksin, onlar da işçi olacaklar; ama belki de uzun yıllar yine aynı şehirde kalacaksınız. O halde neden artık görüşemeyesiniz ki? Sen üniversitede veya lisede olduğunda onları dükkânlarında ya da atölyelerinde ziyarete gideceksin ve çocukluk arkadaşlarını –koca adamları– yeniden görmek sana büyük zevk verecek. Coretti'yi ve Precossi'yi nerede olurlarsa olsunlar gidip görme de göreyim hele! Sen onlara gideceksin ve birlikte saatler geçireceksiniz; hayatı ve dünyayı incelerken, onlardan meslekleri, çevreleri ve kendi ülkenle ilgili başka hiç kimsenin öğretemeyeceği neler neler öğrenebileceğini göreceksin. Aman ha, eğer bu dostlukları korumazsan gelecekte bunlara benzer başka, yani ait olduğun top-

lumsal sınıfın dışında dostluklar kurman çok zor olacaktır. O zaman da tek bir sınıfın içinde yaşarsın ki tek bir toplumsal sınıfla ilişki içinde bulunan insan sadece bir kitap okuyan bir araştırmacıya benzer. Öyleyse şu andan itibaren bu arkadaşlarınla onlardan ayrıldıktan sonra bile iletişimini sürdürmeyi amaç edin, tam da işçi çocukları oldukları için onlarla aranı daha da sağlamlaştır. Bak: Üst sınıftan insanlar subay olur, işçiler de emeğin askerleridir; ama askerlikte olduğu gibi toplumda da asalet kazanca değil emeğe, rütbeye değil değere bağlı olduğundan, asker subaydan daha az asil olmadığı gibi, ille bir liyakat üstünlüğü varsa bu, yaptığı işten en düşük kazancı sağlayan askerden, işçiden taraftadır. Bu yüzden de sen arkadaşların arasında hepsinden çok emeğin askerlerinin çocuklarını sevip say, onlarda anne babalarının zahmet ve fedakârlıklarına hürmet et, ancak bayağı kimselerin düşünce ve davranışlarını ona göre ayarladıkları sınıf ve servet farklarını hor gör, vatanımızı kurtarmış olan o mukaddes kanın neredeyse tamamının atölye ve tarlalardaki emekçilerin damarlarından aktığını düşün, Garrone'yi sev, Precossi'yi sev, Coretti'yi sev, senin şu "küçük duvarcı"yı sev, küçük işçi bağırlarında prens yüreği taşımakta onlar, talih ne yöne dönerse dönsün, çocukluğunun bu kutsal arkadaşlıklarını ruhundan koparıp atamayacağına dair kendi kendine yemin et. Kırk yıl sonra bir tren istasyonundan geçerken makinist giysileri içinde kararmış yüzüyle yaşlı dostun Garrone'yi tanıyacak olursan, yemin et... Ah, yemin etmene gerek yok: Kraliyet Senatörü de olsan lokomotife atlayıp kollarını onun boynuna saracağından eminim.

Baban

Garrone'nin Annesi

28, Cuma

Okula döner dönmez üzücü bir haber aldım. Garrone günlerdir okula gelmiyordu, çünkü annesi ağır hastaydı. Cumartesi akşamı da öldü. Dün sabah sınıfa girer girmez öğretmen bize, "Zavallı Garrone'nin başına bir çocuğun başına gelebilecek en büyük felaket geldi," dedi. "Annesi öldü. Yarın okula dönecek. Şimdiden rica ediyorum sizden, çocuklar: Onun ruhunu parçalayan bu korkunç acıya saygı gösterin. Sınıfa girdiğinde şefkat ve ciddiyetle karşılayın onu; kimse şaka yapmasın, kimse gülmesin onun yanında, rica ediyorum sizden." Ve bu sabah, diğerlerinden biraz daha geç, zavallı Garrone sınıfa girdi. Onu görünce yüreğime bir sızı saplanmış gibi oldu. Beti benzi atmıştı, gözleri kıpkır-

mızıydı, ayakta zor duruyordu. Bir ay hasta yatmış gibiydi. Neredeyse tanınmayacak haldeydi. Siyahlar giymişti. Merhamet uyandırıyordu insanın içinde. Kimse nefes almadı, herkes ona baktı. İçeri girip de annesinin hemen her gün onu almaya geldiği bu sınıfı, sınav günleri kaç kereler son bir tembihte bulunmak için üzerine eğildiği, kendisinin de kaç kere okuldan çıkıp ona koşmak için sabırsızlandığı bu sırayı tekrar görür görmez çaresizce gözyaşlarına boğuldu. Öğretmen onu kendine çekip bağrına bastı ve "Ağla, ağla, zavallı yavrum, metin ol ama. Annen artık burada değil ama seni görüyor, seni hâlâ seviyor, hâlâ yanında yaşıyor... Bir gün onu yeniden göreceksin, çünkü sen de onun gibi iyi yürekli ve dürüst bir insansın. Metin ol," diyerek onu sırasına, benim yanıma kadar getirdi. Ona bakmaya cesaret edemiyordum. Günlerdir açmamış olduğu defterleriyle kitaplarını çıkardı, okuma kitabının oğlunu elinden tutmuş bir anneyi gösteren bir resim bulunan bir sayfasını açınca bir kez daha gözyaşlarına boğuldu ve başını koluna gömdü. Öğretmen onu öylece bırakmamızı işaret edip derse başladı. Ona bir şeyler söylemek istiyor, ama ne diyeceğimi bilemiyordum. Elimi koluna koyup kulağına, "Ağlama Garrone," dedim. Cevap vermedi ve başını sıradan kaldırmadan elini elime koydu, bir süre öylece kaldı. Çıkışta kimse ona bir şey demedi, herkes saygıyla, sessizce etrafında döndü durdu. Annemin beni beklediğini görüp sarılmak için ona koştum ama o beni geri itti, Garro-

ne'ye bakıyordu. Nedenini hemen anlamadım, sonraysa Garrone'nin bir kenarda tek başına bana baktığını fark ettim, bana tarifi imkânsız bir hüzünle dolu gözlerle, "Sen annene sarılıyorsun, bense ona artık hiç sarılamayacağım! Senin hâlâ annen var, benimkiyse öldü!" dercesine bakıyordu. O zaman annemin neden beni geri ittiğini anladım ve annemin elini tutmadan çıktım okuldan.

Giuseppe Mazzini

29, Cumartesi

Bu sabah da Garrone okula solgun, gözleri ağlamaktan şişmiş halde geldi; ona teselli olsun diye sırasına koyduğumuz hediyelere şöyle bir göz attı sadece. Ama öğretmen onu canlandırmak için ona okumak üzere bir kitaptan bir sayfa getirmişti. Öncesinde bize yarın saat birde hepimizin belediye binasına gidip bir çocuğu Po Nehri'nden kurtarmış olan bir gence cesaret madalyası verilişini izleyeceğimizi, pazartesi günü de ayın öyküsü yerine bize törenin yazılı betimlemesini yaptıracağını haber verdi. Sonra başı önüne eğik Garrone'ye dönerek, "Garrone, gayret et, yazdırdıklarımı sen de yaz, hadi," dedi. Hepimiz kalemlerimizi aldık. Öğretmen yazdırdı: "Giuseppe Mazzini, 1805'te Cenova'da

doğmuş, 1872'de Pisa'da ölmüş, büyük vatansever ruh, büyük dehaya sahip yazar, İtalyan devriminin bir numaralı ilham kaynağı ve öncüsü, vatan aşkıyla kırk yıl yoksulluk içinde, sürgünde, takip altında, kaçak göçek, ilke ve amaçları yolunda kahramanca direnerek yaşamış; annesine tapan, güçlü mü güçlü, ince ruhunda en yüce, en saf ne varsa ondan alan Giuseppe Mazzini sadık bir dostuna, onu en büyük bahtsızlığında teselli etmek üzere işte böyle yazıyordu. Sözleri aşağı yukarı şöyle: 'Dostum, anneni artık bu dünyada görmeyeceksin. Korkunç gerçek işte bu. Ben de seni görmeye gelmiyorum, çünkü seninki tek başına çekmek ve yenmek gereken o ağır ve mukaddes acılardan biri. Bu yenmek gereken acı sözleriyle ne demek istediğimi anlıyor musun? Acıdaki en az kutsal, en az arındırıcı olan şeyi, ruhu iyileştirmeyip zayıflatan, alçaltan şeyi yenmek. Fakat acının diğer yanı, soylu yanı, ruhu büyüten ve yükselten yanı, işte o seninle kalmalı, seni bir daha asla bırakmamalı. Yeryüzünde hiçbir şey bir annenin yerini tutamaz. Hayatın sana verebileceği kederlerde, avuntularda anneni artık asla unutmayacaksın. Fakat ona layık bir şekilde onu hatırlamalı, sevmeli, ölümüne üzülmelisin. Ey dostum, kulak ver bana. Ölüm yok, o hiçbir şey. Anlaşılamaz bile. Hayat hayattır ve hayatın yasasını, ilerlemeyi izler. Dün dünyada bir annen vardı. Bugünse başka yerde bir meleğin var. İyi olan her şey kudreti artmış olarak dünya hayatından sonra da yaşamayı sürdürür. O yüz-

den, annenin sevgisi de öyle. O seni şimdi her zamankinden çok seviyor. Ve sen de davranışlarından, ona karşı eskisinden daha fazla sorumlusun. Başka bir varoluş içinde onunla karşılaşmak, onu yeniden görmek sana, yapıp ettiklerine bağlı. Öyleyse annene olan sevgi ve saygından dolayı daha iyi olmalı ve ona senden kaynaklı sevinç vermelisin. Bundan böyle her hareketinde kendi kendine şunu demen gerekecek: 'Annem bunu onaylar mıydı?' Onun dönüşümü dünyaya senin için, yaptığın her şeyi ilişkilendirmen gereken koruyucu bir melek getirmiş oldu. Güçlü ve iyi ol, umutsuz ve bayağı acıya diren, büyük acılara karşı büyük ruhlardaki sükûneti duy. Onun istediği işte budur.'"

"Garrone!" diye ekledi öğretmen. "Güçlü ve metin ol, onun istediği işte budur. Anlıyor musun?"

Garrone başını evet anlamında salladı, bir yandan da iri iri gözyaşları ellerine, defterine, sırasına dökülmeye devam ediyordu.

Cesaret Madalyası

(Ayın Öyküsü)

Saat birde öğretmenle birlikte, bir arkadaşını Po'dan kurtaran gence cesaret madalyası verilişini izlemek üzere Belediye Sarayı'nın önündeydik.

Binanın ön cephesindeki balkonda üç renkli büyük bir bayrak dalgalanıyordu. Sarayın avlusuna girdik.

Burası şimdiden insanlarla dolmuştu. Dipte üstünde kâğıtlarla kırmızı örtü serili bir masa, onun arkasında da belediye başkanı ve belediye meclisi için dizilmiş bir sıra yaldızlı sandalye görülüyordu. Gök mavisi yelekli, beyaz çoraplı belediye görevlileri vardı. Avlunun sağında, üstlerinde bir sürü madalyaları olan bir polis mangası, onların yanında gümrük muhafızları, öbür tarafta tören üniformalarını kuşanmış itfaiyeciler ve oraya sırf töreni izlemek üzere gelmiş, sıraya dizilmemiş askerler: süvariler, piyadeler, top-

çular vardı. Sonra etraf beyler, halktan kişiler, kimi subaylar, kadınlar ve gençlerle doluydu. Biz de başka okullardan öğretmenleriyle gelen çok sayıda öğrencinin toplaşmış olduğu bir köşeye sıkıştık; hemen yanımızda ise on ile on sekiz yaş arasında halktan bir grup genç bağıra çağıra konuşup gülüşüyor, hepsinin de Borgo Po'dan olup madalya alacak gencin dostları olduğu anlaşılıyordu. Bütün pencerelerde belediye görevlileri sıralanmıştı; kütüphane balkonunu bile insanlar doldurmuş, parmaklıklardan sarkıyorlardı; büyük giriş kapısının üzerinde bulunan karşı taraftaki balkonda da devlet okullarından çok sayıda kız ile mavi tüller takmış Asker Kızları tıklım tıklım haldeydi. Ortalık tiyatroyu andırıyordu. Herkes neşeyle sohbet ediyor, arada sırada biri var mı diye kırmızı masadan yana bakıyordu. Bando kemerlerin dibinde hafif bir müzik çalıyordu. Yüksek duvarlara güneş vuruyordu. Ortam güzeldi.

Birden avludaki, balkonlardaki, pencerelerdeki herkes alkış tutmaya başladı. Ben de görebilmek için parmak uçlarımda yükseldim.

Kırmızı masanın arkasındaki kalabalık açılmış, bir adamla bir kadın öne çıkmıştı. Adam bir gencin elinden tutuyordu.

Bu, arkadaşını kurtarmış olan o çocuktu.

Adam onun babası, bayramlıklarını giymiş bir duvarcıydı. Annesi ufak tefek ve sarışındı, siyah bir giysi vardı üzerinde. Yine ufak tefek ve sarışın olan çocuğun üzerindeyse gri bir ceket vardı.

Tüm bu insanları görüp alkış seslerini duyunca üçü de öyle kalakaldı, ne bakmaya ne de kımıldamaya cesaret edebildiler.

Bir belediye görevlisi onları sağa, masanın yanına yöneltti.

Herkes bir an sessiz kaldı, sonra her yandan bir kez daha alkış tufanı koptu. Çocuk yukarı, pencerelere, sonra Asker Kızları'nın balkonuna baktı; şapkasını elinde tutuyordu, nerede olduğunu anlayamıyor gibiydi. Yüzünü biraz Coretti'ye benzetiyordum, ama daha kırmızıydı bununki. Babasıyla annesi gözlerini masaya dikmişti.

Bu sırada yanımızda duran Borgo Polu çocukların hepsi öne doğru sarkıyor, kendilerini görsün diye arkadaşlarına el kol hareketleri yapıyor, alçak sesle ona sesleniyorlardı: "Pin! Pin! Pinot!" Seslene seslene nihayet kendilerini ona duyurdular. Çocuk onlara baktı ve gülümsemesini şapkası altında gizledi.

Belli bir noktada bütün muhafızlar dikkat vaziyetine geçti.

Belediye başkanı beyler eşliğinde geldi.

Beyazlar içinde, üç renkli büyük bir atkı takmış belediye başkanı masaya geçip ayakta durdu, diğerleri de onun ardına ve yanlarına dizildi.

Bando müziği kesti, belediye başkanı işaret etti, herkes sustu.

Konuşmaya başladı. İlk sözlerini pek duyamadım, ama çocuğun olayını anlattığı belliydi. Sonra sesi yükseldi, bütün avluya öyle açık ve anlaşılır bir şekil-

de yayıldı ki tek bir kelimeyi bile kaçırmadım. "Ölüm korkusuna kapılmış halde nehirde çırpınan arkadaşını kıyıdan gördüğünde üzerindekileri çıkardığı gibi, bir an bile duraksamadan yardıma koştu. Ona bağırdılar: 'Boğulursun!' Ama o cevap bile vermedi; onu tuttular, sıyrılıp kurtuldu; adını haykırdılar, o ise suya atlamıştı bile. Nehir kabarmıştı, koca bir adam için bile tehlike korkunçtu. Fakat o, küçük bedeni ve büyük yüreğinin var gücüyle ölüme karşı atıldı, suya batmış haldeki o talihsizi tam zamanında yakaladı ve suyun üstüne çıkardı; arkadaşı ona tutunmaya çalışırken o, kendilerini alıp götürmek isteyen dalgalara karşı çılgınlar gibi mücadele veriyordu; kaç kere suların altına gömülüp umutsuz bir çabayla tekrar su yüzüne çıktı; bir başka çocuğu kurtarmak isteyen bir çocuk gibi değil de, koca bir adam, umudu, canı olan oğlunu kurtarmak için mücadele veren bir baba gibi kutsal amacından sapmamakta inatçıydı. Sonuçta, Tanrı böylesi bir cömertliğin, yiğitliğin boşa gitmesine izin vermedi. Yüzücü çocuk, kurbanı azgın nehirden çekip alarak karaya çıkardı ve ona başkalarıyla birlikte bir de ilk yardımda bulundu; ardından da evine sapasağlam, sessiz sakin dönüp başından geçenleri tane tane anlattı. Beyler! Adamın kahramanlığı güzeldir, saygıya değerdir. Fakat hiçbir hırs ya da çıkarın söz konusu olmadığı çocukta, gücü ne kadar azsa gözü pekliği de o kadar çok olması gereken çocukta, hiçbir talepte bulunmadığımız, hiçbir sorumluluğu bulunmayan çocukta, başkalarının yap-

tığı fedakârlığı yapmasını geçtim, sırf anlayıp tanıdığında bile bize bir o kadar soylu ve sevilesi gelen çocukta kahramanlık Tanrısaldır. Başka da bir şey söylemeyeceğim, beyler. Böylesi sade bir büyüklüğü yüzeysel övgülerle allayıp pullamak istemiyorum. İşte mert ve kibar kurtarıcı karşınızda. Askerler, onu kardeşiniz gibi selamlayın; anneler, ona oğlunuz gibi hayır duası edin; çocuklar, onun adını hatırlayın; yüzünü zihninize kazıyın ki aklınızdan ve gönlünüzden silinip gitmesin. Yaklaş oğlum. İtalya Kralı adına, sana cesaret madalyası veriyorum."

Sayısız sesin hep beraber haykırdığı, çok yüksek perdeden bir "yaşa", sarayı olduğu gibi inletti. Belediye başkanı masadan madalyayı alıp çocuğun göğsüne iliştirdi. Sonra onu kucaklayıp öptü. Annesi bir elini gözlerine koydu, babasının çenesi göğsündeydi. Belediye başkanı ikisinin de elini sıktı, kurdeleyle bağlanmış madalya beratını alıp kadına uzattı.

Sonra çocuğa dönüp, "Senin için böylesine şanlı, baban ve annen için böylesine mutlu olan bugünün anısı seni ömrün boyunca erdem ve namus yolunda tutsun. Hoşça kal," dedi.

Belediye başkanı çıktı, bando çalmaya başladı ve her şey bitmiş gibi görünüyordu ki itfaiyeciler mangası açıldı ve sonra hemen kendini gizleyen bir kadın tarafından öne itilen sekiz-dokuz yaşlarında bir çocuk madalya takılan çocuğa doğru hızla koşarak kollarına atıldı. Bir "yaşa" ve alkış tufanı daha avluyu çınlattı, herkes hemen anlamıştı: Bu, Po'dan kur-

tarılmış olan çocuktu, kurtarıcısına teşekkür etmeye geliyordu. Onu öptükten sonra koluna girip dışarıya kadar eşlik etti ona. Önde bu ikisi, arkada babayla anne, geçmeleri için kenara çekilen insanların, rastgele sıralanmış polislerin, çocukların, askerlerin, kadınların arasından güçlükle geçip çıkışa doğru yöneldiler. Herkes öne doğru hamlede bulunuyor, çocuğu görmek için ayakuçlarında yükseliyordu. Yolunun üzerine çıkanlar çocuğun eline dokunuyorlardı. Okul çocuklarının önünden geçerken hepsi şapkalarını havada salladı. Borgo Polu çocuklarsa büyük şamata çıkarıp onu kolundan ve ceketinden çekiştirerek, "Pin! Yaşa Pin! Bravo Pinot!" diye haykırıyorlardı. Çocuğu hemen yanımdan geçerken gördüm. Yüzü alev alevdi, mutluydu, madalyasına beyaz, kırmızı, yeşil bir kurdele takılıydı. Annesi ağlıyor, gülüyordu; babası hummaya tutulmuş gibi tir tir titreyen eliyle bıyığını kıvırıyordu. Ve yukarıda pencere ve balkonlardan dışarı sarkmalar, alkışlamalar devam ediyordu. Birden, kemerlerin altına girmek üzerelerken Asker Kızları'nın balkonundan aşağı tam anlamıyla bir hercaimenekşe, demetlerce menekşe ve papatya yağmuru yağmaya başladı, bunlar çocuğun, babanın, annenin başına düşüp yerleri kapladılar. Birçok kişi bunları hızla toplayıp anneye uzatıyordu. Avlunun dibinde bando da hafif hafif, bir nehrin kıyısından aşağı ağır ağır uzaklaşan çok sayıda sesin söylediği bir şarkıyı andıran, güzeller güzeli bir havayı çalıyordu.

MAYIS

Raşitik Çocuklar

5, Cuma

Bugün tatil yaptım, çünkü iyi değildim, annem kapıcının kızını tavsiye etmek üzere gittiği raşitik çocuklar okuluna beni de beraberinde götürdü, ama okula girmeme izin vermedi...

İçeri girmene neden izin vermedim, anlamadın mı Enrico? Orada, okulun ortasında, o talihsizlerin önüne sapasağlam ve gürbüz bir çocuğu gösteriş yapar gibi ortaya çıkarmamak için. Zaten birçok vesileyle acı verici kıyaslamalarla karşı karşıya kalıyorlar. Ne üzücü şey! İçeri girdiğimde yüreğim parçalanıp ağlayacak gibi oldum. Kızlı erkekli altmış kadar çocuk vardı... Zavallı cefakâr kemikler! Zavallı eller, zavallı eğrilip bükülmüş minik ayaklar! Zavallı sakat minik bedenler! Birçok narin yüz, akıl ve sevgi dolu göz hemen

dikkatimi çekti. İnce burnu, sivri çenesiyle yaşlı bir kadına benzeyen bir kızın ufacık yüzü vardı, ama göksel yumuşaklıkta bir gülümseme bulunuyordu yüzünde. Kimisi önden bakınca güzel, bir kusuru yok gibi, ama arkasını döndü mü... İnsanın ruhu daralıyor. Doktor vardı, onları muayene eden. Çocukları sıraların üstünde dik durduruyor, şişmiş karınları ve irileşmiş eklemlerini yoklamak üzere küçük elbiselerini kaldırıyordu; zavallıcıklar hiç de utanmıyorlardı; belli ki üstlerinin çıkarılmasına, muayene edilmeye, sağa sola döndürülüp durmaya alışmışlardı. Hele bir de daha hastalıklarının en iyi, hemen hiç acı çekmedikleri evresinde bulunduklarını düşününce. Ama bedenlerinin şekli ilk bozulduğu sıralarda, hastalıkları ilerleyip de etraflarındaki sevginin azaldığını gördükleri zaman, zavallı yavrucaklar, bir odanın ya da avlunun köşesinde saatlerce tek başlarına bırakılmış, kötü beslenmiş, zaman zaman alay bile edilmiş ya da aylarca sargılarla, işe yaramaz ortopedik aletlerle eziyet görürken neler çekmişlerdir kim bilir! Ama şimdi bakımlar, iyi beslenme ve jimnastik sayesinde birçoğu daha iyiye gidiyor. Öğretmen hanım onlara spor yaptırıyor. Kimi buyruklar üzerine o sargılı, çubuklar arasına sıkıştırılmış, boğum boğum, şekli bozuk bacaklarını sıraların altında uzattıklarını görmek içler acısıydı, öpücüklere boğulası bacaklarını! Kimileri sıralarından kalkamıyor, başlarını kollarına dayayıp elleriyle koltuk değneklerini okşayarak öylece yerinde kalıyordu; kimileri de kollarıyla ittirince bile nefes nefese kalıyor, beti benzi atıp olduğu yere çöküveriyor, ama bu çileyi belli etmemek için gülümsüyordu. Ah, Enrico, sizlerse sağlığınıza şükretmiyorsunuz, iyi olmak size çok önemsiz

bir şey gibi geliyor! Annelerinin, güzellikleriyle gururlu ve zafer doluymuşçasına yanlarında gezdirdiği o gayet güçlü kuvvetli, serpilen çocukları düşünüyordum da, içimden bütün bu zavallı başları tutup çaresizce bağrıma basmak geldi; yalnız olsaydım şöyle derdim: "Buradan bir daha kıpırdamayacağım; hayatımı size adamak, size hizmet etmek, son günüme kadar hepinize annelik etmek istiyorum..." O esnada onlar da şarkı söylüyorlardı; incecik, tatlı, hüzünlü, insanın ruhuna işleyen sesleriyle şarkı söylüyorlardı ve öğretmen hanım onları övünce de sevinç gösterisinde bulunuyorlardı; sıraların arasından geçerken onun ellerini, kollarını öpüyorlardı, çünkü onlara iyilikte bulunana büyük minnet duyar, sevgiyle dolarlar. Ayrıca zekidir de bu küçük melekler, "Derslerine iyi çalışırlar," dedi öğretmen hanım bana. İyilik dolu yüzünde okşayıp avuttuğu bahtsızlıkların yansıması misali bir hüzün ifadesi bulunan genç ve zarif öğretmen hanım. Canım kızım! Hayatını çalışarak kazanan bütün o insanlar arasında kazancını senden daha kutsal bir şekilde sağlayanı yoktur, kızım benim.

Annen

Fedakârlık

9, Salı

Annem iyi kalplidir, Silvia Abla'm da onun gibidir, aynı onunki gibi yüce ve incelikli bir kalbi vardır onun da. Dün akşam öğretmenin uzun olduğundan herkese temize çekmesi için bir kısmını verdiği ayın öyküsü "Apeninlerden Andlara"nın bir bölümünü temize çekiyordum ki Silvia ayakuçlarında içeri girip usulca ve hızlı hızlı, "Benimle annemin yanına gel," dedi. "Bu sabah aralarında konuştuklarını duydum. Babamın bir işi kötü gitmiş, canı sıkkındı, annem de onu yüreklendiriyordu. Dardayız, anlıyor musun? Paramız kalmadı. Babam durumumuzu düzeltmemiz için birtakım fedakârlıklar yapmamız gerekeceğini söylüyordu. Şimdi bizim de birtakım fedakârlıklar yapmamız gerekiyor, öyle değil

mi? Hazır mısın? Pekâlâ, şimdi annemle konuşuyorum, sen de başınla onaylayıp ne diyorsam onu yapacağına şerefin üzerine söz veriyorsun ona." Bunları söyleyip elimden tuttu ve beni düşüncelere gömülmüş bir halde dikiş diken annemize götürdü; sedirin bir köşesine ben, diğerine de Silvia oturdu ve hemen, "Dinle anne," dedi, "seninle konuşmam lazım. İkimizin de seninle konuşmamız lazım." Annem şaşırarak bize baktı. Silvia söze başladı: "Babam parasız kaldı, değil mi?" – "Ne diyorsun sen?" diye karşılık verdi annem kızararak. "Yok öyle bir şey! Nereden çıkarıyorsun bunu şimdi? Kim söyledi bunu sana?" – "Biliyorum işte," dedi Silvia kararlılıkla. "Hem dinle şimdi, anne: Biz de bazı fedakârlıklarda bulunmak zorundayız. Mayıs sonunda bana bir yelpaze alacağın sözünü vermiştin hani, Enrico da boya kutusu bekliyordu; artık bir şey istemiyoruz, boşa para harcanmasını istemiyoruz; böyle de mutlu oluruz biz, anlıyor musun?" Annem konuşmaya çalıştı ama Silvia, "Hayır, böyle olacak," dedi. "Biz kararımızı verdik. Babamın parası oluncaya kadar da ne meyve ne de başka bir şey istiyoruz, çorba yeter bize, sabah kahvaltıda ekmek yeriz, böylece zaten çok olan mutfak masrafını azaltmış oluruz ve sana söz veriyoruz, bizi bir şekilde hep mutlu göreceksin. Öyle değil mi, Enrico?" Ben de "Evet," dedim. "Bir şekilde hep mutlu," diye yineledi Silvia, bir eliyle annemin ağzını kapatarak "ve giysi ya da başka konuda yapılacak başka fedakârlıklar varsa seve seve ya-

pacağız, hediyelerimizi de satarız hem, ben her şeyimi veririm, sana ben hizmet ederim, böylece ev dışından kimseyi çalıştırmamış oluruz, ben bütün gün seninle çalışırım, istediğin her şeyi yaparım, her şeye varım! Her şeye!" diye haykırdı kollarını annemin boynuna atarak, "yeter ki babamla annemin canı sıkılmasın artık, yeter ki ikinizi de sizi çok seven, sizin için hayatını verebilecek Silvia'nızla Enrico'nuzun yanında eskiden olduğu gibi huzurlu, keyifli göreyim yine!" Ah! Annemi hiç bu sözleri duyduğu sıradaki kadar mutlu görmemiştim; bizi hiç o şekilde, hem ağlayıp hem gülerek, tek kelime edemeden alnımızdan öpmemişti daha önce. Sonra Silvia'yı konuyu yanlış anladığına, neyse ki durumumuzun onun sandığı gibi kötü olmadığına ikna etti ve bize yüz kez teşekkür etti, bütün akşam da babam eve gelene kadar çok neşeliydi, sonra ona her şeyi anlattı. Ağzını bile açmadı zavallı babacığım! Ama bu sabah sofraya oturduğumuzda... Büyük bir zevkle büyük bir üzüntüyü bir arada duydum içimde. Peçetemin altında boya kutumu buldum, Silvia da kendi peçetesinin altında yelpazesini.

Yangın

11, Perşembe

Bu sabah "Apeninlerden Andlara" öyküsünün bana düşen kısmını temize çekmeyi bitirmiş, öğretmenin verdiği serbest kompozisyon ödevine konu arıyordum ki merdivenlerden alışılmadık sesler geldiğini duydum ve hemen sonra içeriye iki itfaiyeci girip çatıdaki baca borularından biri yandığı ve bunun kime ait olduğunu bilemedikleri için babamdan sobalarla şömineleri yoklama izni istediler. Babam, "Hayhay, bakın," dedi, bizim evin hiçbir yerinde yanan bir şey olmasa da, adamlar odaları dolaşıp binanın diğer katlarına çıkan boruların içinden yanma sesi geliyor mu duymak için duvarlara kulaklarını dayadılar. Onlar odaları dolaşırken babam bana, "Enrico, işte sana kompozisyonun için konu: İt-

faiyeciler," dedi. "Şimdi sana anlatacaklarımı yazmaya çalış, hadi bakalım. İki sene önce Balbo Tiyatrosu'ndan çıktığım bir akşam, onları gecenin geç bir saatinde iş başında görmüştüm. Roma Caddesi'ne girdiğimde alışılmadık bir ışık ve koşuşturan bir insan dalgası gördüm; bir evde yangın çıkmıştı, alevden diller ve duman bulutları pencerelerden ve çatıdan dışarı fırlıyordu; erkeklerle kadınlar pencere korkuluklarında beliriyor, umutsuz çığlıklar atarak kayboluyorlardı; dış kapının önünde büyük kargaşa yaşanıyor, kalabalık bağırıyordu: 'Canlı canlı yanıyorlar! İmdat! İtfaiyeciler!' Tam o sırada bir araba geldi, içinden belediye binasından gelen dört itfaiyeci çıktı, derhal evin içine atıldılar. Henüz içeri girmişlerdi ki korkunç bir şey gördük: Bir kadın çığlık çığlığa üçüncü katın bir penceresinde belirdi, parmaklığa tutunup üzerinden aşarak sırtını dışarıya doğru vermiş, odadan kaçarak başını yalayan alevlerle dumanın altında eğilmiş, öylece tutunmuş halde adeta boşlukta asılı kalmıştı. Kalabalık bir dehşet çığlığı attı. Dehşete düşen kiracılar tarafından yanlışlıkla ikinci katta tutulan itfaiyeciler bir duvarı çökertip hızla bir odaya atılmışlardı ki yüzlerce haykırış, 'Üçüncü kata! Üçüncü kata!' diye onları uyardı. Uçarcasına üçüncü kata koştular. Cehennemî bir gümbürtü vardı burada; çöken çatı kirişleri, alevlerle sarılmış koridorlar, insanı boğan bir duman. İçlerinde kiracıların mahsur kaldığı odalara ulaşmak için çatıdan geçmekten başka yol yoktu. Hemen yu-

karı atıldılar ve bir an sonra dumanların arasından kiremitlerin üstünde sıçrayan kara bir hayalete benzer bir şey görüldü. Oraya ilk varan onbaşılarıydı bu. Ancak çatının, yangının çevirdiği odalardan oluşan küçük bölüme denk gelen tarafına ulaşması için çatı penceresiyle oluk arasında yer alan daracık bir alandan geçmesi gerekiyordu; kalan her yer alevler içindeydi ve o küçücük geçit kar ve buzla kaplıydı, tutunacak bir yer de yoktu. 'Geçmen imkansız!' diye bağırıyordu aşağıdaki kalabalık. Onbaşı çatı kenarından ilerledi, herkes bir ürperip nefesini tutarak bakakaldı: Onbaşı geçti, müthiş biçimde 'yaşa' nidaları ta göğü tuttu. Onbaşı tekrar koşmaya başladı, tehlikeli noktaya vardığında aşağı inip içeri girebileceği bir delik açmak üzere balta darbeleriyle kiremitleri, kalasları, kirişleri hızla parçalamaya başladı. Bu arada kadın hâlâ pencerenin dışında asılı halde duruyor, alevler başının üzerinde öfkeyle çatırdıyordu, bir dakika daha böyle kalırsa yola düşecekti. Delik açıldı, onbaşının omuz kayışını çıkarıp aşağı indiğini gördük; yetişen diğer itfaiyeciler de peşinden indi. Aynı anda o sıra getirilen çok yüksek bir itfaiye merdiveni binanın saçaklığına, alevlerle delice haykırışların yükseldiği pencerelerin önüne dayandı. Ama artık geç kalındığı sanılıyordu. 'Artık kimse kurtulamaz', 'İtfaiyeciler yanıyor', 'Sonları geldi', 'Öldüler,' diye bağrışmalar oluyordu. Ansızın parmaklıklı pencerede onbaşının baştan aşağı alevler tarafından aydınlatılan kara silueti göründü, kadın onun boynu-

na sımsıkı sarıldı, o da onu iki eliyle belinden kavradığı gibi yukarı çekti, odanın içine aldı. Kalabalığın kopardığı bin sesli haykırış yangının gürültüsünü bastırdı. Ama ya diğerleri? İnebilecekler miydi aşağıya? Çatıya başka bir pencerenin önüne dayanmış merdiven pencere korkuluğundan epeyce uzaktaydı. Nasıl tutunacaklardı ona? Bunlar konuşulurken itfaiyecilerden biri pencerenin dışına çıktı, sağ ayağını korkuluğa, sol ayağını merdivene koydu ve havada böyle dik durup öbürlerinin içeriden uzattığı kiracıları birer birer kucaklayarak yoldan yukarı tırmanmış olan bir arkadaşına uzattı, arkadaşı da onları merdivene güzelce yerleştirip aşağıdaki diğer itfaiyecilerin yardımıyla teker teker aşağı indirdi. İlkin korkuluktaki kadın, sonra bir kız çocuğu, başka bir kadın, bir de ihtiyar adam indi. Herkes kurtarılmıştı. İhtiyar adamın ardından, içeride kalan itfaiyeciler indi; en son inen de ilk yetişen kişi olan onbaşı oldu. Kalabalık hepsini bir alkış tufanıyla karşıladı, en sonuncusu, kurtarıcıların öncüsü, uçurumun kıyısına diğerlerinden önce çıkmış olanı, ille biri ölecekse bu kendisi olacak olanı, bağırışlarla, hayranlık ve şükran dolu bir sevgi patlamasıyla kollarını uzatarak bir fatih gibi karşıladı kalabalık; birkaç dakika içinde de onun meçhul ismi Giuseppe Robbino – bin ağızda çınladı... Anladın mı? Cesaret budur, yürekten cesaret, hesap kitap yapmayan, tereddüt etmeyen, ölmekte olan birinin çığlığını duydu mu gözünü karartıp yıldırım gibi doğruca ona koşan. Bir

gün itfaiyecilerin tatbikatına götüreceğim seni, onbaşı Robbino'yu göstereceğim, çünkü onu tanıdığına çok mutlu olacaksın, öyle değil mi?" "Evet," dedim ben de.

"İşte burada," dedi babam.

Birden arkamı döndüm. Denetimlerini bitirmiş olan iki itfaiyeci çıkmak üzere odayı geçiyorlardı.

Babam ufak tefek, rütbe şeritleri olanını işaret ederek "Onbaşı Robbino'nun elini sık," dedi bana.

Onbaşı durup gülümseyerek elini uzattı bana. Elini sıktım, selam verdi, sonra da çıktı.

"Bunu iyi hatırla," dedi babam, "çünkü hayatın boyunca sıkacağın binlerce el arasında onunki kadar değerli belki on el bile olmayacak."

Apeninlerden Andlara

(Ayın Öyküsü)

Yıllar önce bir işçinin oğlu olan on üç yaşındaki Cenovalı bir çocuk annesini aramak için tek başına Cenova'dan Amerika'ya gitti. Annesi iki yıl önce, zengin bir evin hizmetine girmek, böylece kimi talihsizlikler yüzünden yoksul düşüp borca giren ailesinin durumunu kısa zaman içinde düzeltmek üzere Arjantin Cumhuriyeti'nin başkenti Buenos Aires'e gitmişti. Bu amaçla böyle uzun bir yolculuğa çıkan ve oralarda hizmet eden insanların aldığı yüksek ücretler sayesinde daha birkaç sene içinde yurduna binlerce lirayla dönen cesur kadınların sayısı az değildi. Zavallı annenin biri on sekiz, diğeri on bir yaşındaki oğullarından ayrılırken içi kan ağlamış ama cesaretle ve ümit dolu olarak yola çık-

mıştı. Yolculuğu da güzel geçmişti. Buenos Aires'e varır varmaz, oraya uzun zaman önce yerleşmiş olan kocasının kuzeni Cenovalı bir esnaf aracılığıyla, ona dolgun bir ücret ödeyip iyi de davranan bir Arjantinli aile buldu. Bir süre ailesiyle düzenli olarak mektuplaştı. Aralarında anlaştıkları üzere, kocası mektupları kuzenine yolluyor, kuzeni kadına teslim ediyor, kadın cevap yazıp tekrar kuzene veriyor, o da kendinden birkaç satır ekleyerek mektubu Cenova'ya yolluyordu. Kadın ayda seksen lira kazanıp kendi için hiç para harcamıyor, üç ayda bir eve toplu para gönderiyordu, namuslu bir adam olan kocası da bunlarla en acil olan borçları yavaş yavaş ödeyip adını yeniden temize çıkarıyordu. Bu arada o da çalışıyordu ve karısının çok uzun olmayan bir zaman sonra döneceği umudunun da etkisiyle halinden hoşnuttu, çünkü ev onsuz boş gibiydi ve annesine bilhassa çok düşkün olan küçük oğlu perişan oluyor, onun öyle uzaklarda olmasını bir türlü kabullenemiyordu.

Fakat ayrılışının üzerinden bir yıl geçmişti ki kadının sağlığının pek iyi olmadığını söylediği kısa bir mektubun ardından ondan bir daha haber alamadılar. Kuzene iki kez yazdılar, kuzen cevap vermedi. Kadının hizmetinde çalıştığı aileye yazdılar, ama belki de adresteki ismi yanlış yazdıkları için mektup yerine varmadığından cevap alamadılar. Bir felaketten korkarak Buenos Aires'teki İtalyan Konsolosluğu'na yazıp araştırma yaptırdılar, üç ay sonra konso-

lostan gazetelere ilan verilmesine rağmen kadından haber verecek bir kimsenin bile ortaya çıkmadığı cevabı aldılar. Başka türlü de olamazdı zaten, diğerleri bir yana, şu sebeple ki: Hizmetçilik yapmakla ailesinin adına leke sürmüş olacağı düşüncesiyle görünüşü kurtarmak adına iyi yürekli kadın Arjantinli aileye gerçek ismini vermemişti. Birkaç ay daha geçti, haber falan yoktu. Baba ve oğulları perişan haldeydiler; küçük oğlan üstesinden gelemediği bir kederin altında boğuluyordu.

Ne yapmalıydı? Kime başvurmalıydı? Babanın ilk düşüncesi gidip karısını Amerika'da aramaktı. Ama iş ne olacaktı o zaman? Kim bakardı çocuklarına? Tam da o sıralar eli ekmek tutmaya başlayan, aile için gerekli olan büyük oğlu da yola çıkamazdı. İşte her gün aynı kederli konuşmaları yineleyerek ya da sessiz sessiz birbirlerine bakarak bu sıkıntı içinde yaşıyorlardı. Ta ki bir akşam küçük oğlan Marco kararlılıkla çıkıp, "Ben Amerika'ya, annemi aramaya gidiyorum," diyene kadar. Babası üzüntüyle başını eğip bir şey demedi. Bu sevgi dolu bir düşünceydi, ama imkânsız bir şeydi. On üç yaşında, tek başına, bir ay sürecek Amerika yolculuğu yapmak! Ama çocuk sabırla ısrar etti. O gün ısrar etti, ertesi gün, her gün, soğukkanlılıkla, yetişkin adam sağduyusuyla mantık yürüterek. "Başkaları gitti," diyordu, "benden küçükler bile. Gemiye bindim mi herkes gibi ben de varırım işte oraya. Vardım mı da tek yapmam gereken kuzeninin dükkânını aramak. Dolu İtalyan

var orada, biri de bana yolu gösterir. Kuzenini buldum mu annemi de buldum demektir, bulamazsam konsolosa giderim, Arjantinli aileyi ararım. Ne olursa olsun, orada herkese iş var; ben de iş bulurum, en azından eve dönecek parayı kazanana kadar."

İşte böylece yavaş yavaş babasını neredeyse ikna etmeyi başardı. Babası onu takdir ediyor, aklı başında ve cesur olduğunu, yokluk ve fedakârlığa alışık olduğunu, bütün bu iyi özelliklerin de adeta taptığı annesini bulmak olan o kutsal amacından dolayı yüreğinde iki kat güç kazanacağını biliyordu. Bir tanıdığının arkadaşı olan bir buharlı gemi kaptanının bu konudan bahsedildiğini duyunca Arjantin'e üçüncü mevkiden bilet ayarlama sözü vermesi de buna eklendi. O zaman baba biraz daha tereddüt ettikten sonra kabul etti, yolculuğa karar verildi. Bir çıkına giysilerini doldurdular, cebine biraz para koydular, kuzenin adresini verdiler ve nisan ayının güzel bir akşamı gemiye bindirdiler. "Oğlum, Marco'm," dedi babası, kalkmak üzere olan buharlı geminin merdiveninde gözlerinde yaşlarla ona son bir öpücük vererek, "cesur ol. Kutsal bir amaçla yola çıkıyorsun, Tanrı sana yardım edecektir." Zavallı Marco! Yüreği güçlü, bu yolculuğun en zor şartlarına bile hazır haldeydi, ancak ufukta güzel Cenova'sının gözden kaybolduğunu görüp kendini açık denizde, göçmen köylülerle dolu, kimseleri tanımadığı bu kocaman buharlı gemide bir başına, bütün servetini oluşturan o çıkınla bulduğunda birden bir yılgınlık çöküverdi üzerine.

İki gün boyunca pruvada, hemen hiçbir şey yemeden, müthiş bir ağlama ihtiyacının baskısı altında köpek gibi kıvrılıp kaldı. Her çeşit üzücü düşünce geçiyordu zihninden; en üzücü, en korkunç olanı da ısrarla dönüp dönüp geliyordu: annesinin ölmüş olduğu düşüncesi. Bölük pörçük ve sıkıntılı uykularında sürekli, bir acıma havasıyla kendisine bakıp sonra kulağına, "Annen öldü," diyen bir yabancının yüzünü görüyordu. İşte o zaman çığlığı boğazında takılı, uyanıveriyordu. Ne var ki Cebelitarık Boğazı'nı geçip de Atlantik Okyanusu ilk kez gözlerinin önüne serilince biraz ferahlayıp umutlandı. Ama kısa bir ferahlama oldu bu. Hiç değişmeyen bu engin deniz, artan sıcaklık, çevresindeki bütün bu yoksul insanların hüznü, kendi yalnızlığının bilinci yine üstüne üstüne gelmeye başladı onun. Art arda boş ve tekdüze gelip geçen günler, hastalarda olduğu gibi, belleğinde birbirine karışıyordu. Bir yıldır denizdeymiş gibi geliyordu ona. Her sabah uyandığında orada tek başına, bu engin suların ortasında, Amerika'ya yolculuk etmekte olduğuna yeniden şaşıyordu. Arada bir gemiye düşüveren güzel uçan balıklar, köz ve kan rengi devasa bulutlarla o muazzam tropik günbatımları ve geceleyin okyanusu bir lav denizi gibi alev alev yanıyor gösteren fosfor ışımaları onda gerçek şeyler değil, rüyada görülen mucizeler etkisi bırakıyordu. Havanın kötü olduğu günler oluyordu, öyle zamanlarda hep her şeyin korkunç bir lanetleme ve küfür korosu ortasında sarsılıp ça-

tırdadığı yatakhaneye kapanıp kalıyor, son saatinin geldiğini sanıyordu. Denizin sakin ve sarımsı renkte, sıcağın dayanılmaz, can sıkıntısının sonsuz olduğu günler oluyordu, öyle zamanlarda da bitkin düşüp ahşap zemin üstünde kımıltısızca yatan yolcuların hepsi ölü gibi görünüyordu. Yolculuk bitmek bilmiyordu; deniz ve gök, gök ve deniz; bugün dün gibi, yarın bugün gibi, hep böyle, ebediyen. Çocuk uzun saatler boyunca parmaklığa dayanıp bu uçsuz bucaksız denize sersemlemiş halde bakıyor, gözleri kapanıp başı öne düşerek uykuya dalana kadar belli belirsiz annesini düşünüyordu; o zaman da bir merhamet havasıyla kendisine bakıp kulağına, "Annen öldü!" diyen o yabancı yüzü görüyordu yeniden ve o ses üzerine sıçrayarak uyanıyor, açık gözlerle düş görüp değişmeyen ufka bakıyordu yine.

Yirmi yedi gün sürdü yolculuk! Son günler en iyileriydi ama. Dışarısı güzel, hava serindi. Çocuk, Amerika'ya Rosario şehri yakınlarındaki arazisinde çiftçilik yapan oğlunu bulmaya giden Lombardialı, iyi yürekli bir ihtiyarla tanıştı, ona ailesiyle ilgili her şeyi anlattı, ihtiyar da ara sıra çocuğun ensesine vurup, "Cesaret, uşağım, anneni sağ salim, pek mutlu halde bulacaksın," deyip duruyordu. Bu ahbaplık onu rahatlatıyor, önsezilerindeki üzüntülü hali sevinçliye çeviriyordu. Yıldızlı, güzel bir gecede, pruvada şarkılar söyleyen grup grup göçmenin arasında piposunu tüttüren ihtiyar köylünün yanı başına oturup Buenos Aires'e varışını yüzlerce kez kafasın-

da canlandırıyordu; o sokakta olduğunu görüyor, o dükkânı buluyor, kuzene doğru atılıp "Annem nasıl? Nerede? Hemen gidelim! Hemen gidelim!" diyordu, birlikte koşuyorlar, bir merdiveni çıktıklarında bir kapı açılıyordu... Çocuğun içinden sessiz konuşması işte burada duruyor, hayal gücü tarifi mümkün olmayan bir sevecenlik duygusu içinde yitip gidiyordu ki ona boynunda taşıdığı küçük madalyonu gizlice dışarı çıkarttırıyor, onu öpüp dualar mırıldatıyordu.

Yola çıktıktan sonraki yirmi yedinci gün yerlerine vardılar. Gemi, kıyısında Arjantin Cumhuriyeti'nin başkenti büyük Buenos Aires şehrinin uzandığı engin Plata Nehri'ne demir attığında güzel, kızıl bir mayıs şafağı vardı. O görkemli hava çocuğa iyiye alamet gibi göründü. Sevinç ve sabırsızlıkla kendinden geçmişti. Annesi ondan sadece birkaç mil uzaktaydı! Birkaç saat içinde onu görecekti! Ve kendisi de Amerika'daydı, yeni dünyada, buraya tek başına gelme yürekliliğini göstermişti! Bütün o upuzun yolculuk bir anda geçip gidivermiş gibi geliyordu şimdi ona. Sanki rüyasında uçuvermiş de işte bu noktada uyanmış gibiydi. Öyle mutluydu ki ceplerini karıştırıp da hepsini kaybetmemek için işi daha sağlama almak üzere küçük hazinesini bölmüş olduğu iki para kesesinden birini bulamadığında ne şaşırdı ne de üzüldü neredeyse. Bir tanesini çalmışlardı, ona kala kala birkaç lira kalmıştı, ama annesine bu denli yakın olduğuna göre ne önemi vardı ki bunun? Elinde çıkınıyla çok sayıda İtalyan'la birlikte onları kıyı-

dan biraz uzağa götüren römorköre bindi, inip Andrea Doria adını taşıyan bir tekneye bindi, rıhtımda Lombardialı yaşlı dostuna veda etti ve geniş adımlarla şehrin yolunu tuttu. İlk yol ağzına vardığında oradan geçen bir adamı durdurup Los Artes Caddesi'ne ne taraftan gidebileceğini sordu. Tam da bir İtalyan işçiye sormuştu. Adam ona merakla bakıp okuma yazma bilip bilmediğini sordu. Çocuk başıyla evet dedi. "O halde," dedi işçi ona, kendi geldiği yolu göstererek, "her köşedeki sokak isimlerini okuya okuya dosdoğru git, yolun sonunda dediğin caddeyi göreceksin." Çocuk ona teşekkür edip önünde uzanan yola girdi.

Dümdüz, sonu gelmeyen bir yoldu bu, dardı da; kenarlarında yazlık evlere benzeyen alçak ve beyaz evler sıralıydı; etraf insanlarla, kulakları sağır edici bir gürültü çıkaran atlı arabalar ve koca koca yük arabalarıyla doluydu; orada burada üzerlerinde bilinmeyen şehirlere gidecek buharlı gemilerin kalkış saatlerinin kocaman harflerle yazılı bildirimleri bulunan, çeşit çeşit renkte dev gibi bayraklar dalgalanıyordu. Yol boyunca sağa sola baktıkça göz alabildiğine dümdüz uzayıp giden iki başka yol daha görüyordu, bunların da kenarlarında alçak ve beyaz evler sıralı, etrafları insan ve araçlarla doluydu ve uçları, denizdeki ufka benzeyen sınırsız Amerikan düzlüğünün sapmaz çizgisiyle kesiliveriyordu. Şehir sonsuz gibi görünüyordu ona, hani günler, haftalar boyunca yürünüp sürekli olarak orada burada

bunlara benzer başka yollar görülebilirmiş, bütün Amerika da bu yollarla kaplı olsa gerekmiş gibi geliyordu. Sokak isimlerine dikkatle bakıyordu: okumakta zorlandığı yabancı isimler. Her yeni sokakta bu onunkiymiş gibi gelerek kalbi güm güm çarpıyordu. Annesiyle karşılaşacağı düşüncesiyle bütün kadınlara bakıyordu. Önünde gördüğü bir tanesi kanını kaynattı, kadına yetişip yüzüne baktı: Kadın siyahtı. Çocuk adımlarını hızlandırarak yürüyor, yürüyordu. Bir kavşağa vardı, okudu ve kaldırıma mıhlanmış gibi kaldı. Los Artes Caddesi'ydi bu. Oraya saptı, 117 numarayı gördü, kuzenin dükkânı 175 numaraydı. Adımlarını yine hızlandırdı, neredeyse koşuyordu; soluklanmak için 171 numarada durması gerekti. İçinden, "Ah, anneciğim! Anneciğim! Biraz sonra gerçekten de göreceğim seni!" dedi. İleri atılıp küçük bir tuhafiye dükkânına vardı. Burasıydı. İçeriye baktı. Kır saçlı ve gözlüklü bir kadın gördü.

"Ne istiyorsunuz, evladım?" diye sordu kadın İspanyolca.

"Burası," dedi çocuk, sesini çıkarmakta zorlanarak, "Francesco Merelli'nin dükkânı değil mi?"

"Francesco Merelli öldü," diye cevap verdi kadın İtalyanca.

Yüreğine iniyordu çocuğun neredeyse.

"Ne zaman öldü?"

"Eh, bir süre oluyor," diye cevap verdi kadın, "birkaç ay kadar. İşleri kötü gitti, o da kaçtı. Bahia Blan-

ca'ya gitmiş diyorlar, buradan bayağı uzaklara. Oraya varır varmaz da ölmüş. Dükkân benim artık."

Çocuğun beti benzi attı. Sonra hızlı hızlı konuştu: "Merelli annemi tanıyordu, annem burada Bay Mequinez'in hizmetinde çalışıyordu. Annemin nerede olduğunu bana ancak o söyleyebilirdi. Amerika'ya annemi bulmaya geldim ben. Mektupları Merelli gönderiyordu ona. Annemi bulmam lazım benim."

"Zavallı yavrucak," diye karşılık verdi kadın, "ben de bilmiyorum ki. Avludaki çocuğa sorabilirim. Merelli'nin getir götür işlerini yapan genci tanıyordu o. Belki o bize bir şeyler söyleyebilir."

Dükkânın dibine gidip çocuğa seslendi, o da hemen geldi.

"Söyle hele," dedi dükkân sahibi kadın, "Merelli'nin o delikanlının 'memleket çocukları' evinde hizmetçilik yapan bir kadına ara sıra mektup götürdüğünü hatırlıyor musun?"

"Bay Mequinez'e," diye cevap verdi çocuk, "evet, hanımefendi, ara sıra. Los Artes Caddesi'nin sonunda."

"Ah, hanımefendi, teşekkür ederim!" diye haykırdı Marco. "Bana numarayı verin... Bilmiyor musunuz yoksa? Biri beni götürsün. Sen hemen götürsene beni, arkadaşım, biraz param var hâlâ."

Bunu böyle heyecanla söyler söylemez teşekkürüne kadının karşılık vermesini bile beklemeden o gelen çocuk, "Hadi gidelim," deyip çevik adımlarla öne düştü.

Neredeyse koşarak, tek kelime etmeden upuzun yolun ucuna vardılar, küçük beyaz bir evin girişindeki aralığı geçip çiçek saksılarıyla dolu küçük bir avlunun görüldüğü güzel bir demir parmaklığın önünde durdular. Marco zili çaldı.

Genç bir kadın çıktı kapıya.

"Mequinez ailesi burada oturuyor, değil mi?" diye sordu çocuk endişeyle.

"Oturuyordu," diye yanıtladı genç kadın, İtalyancayı İspanyol aksanıyla konuşarak. "Şimdi biz oturuyoruz, Zeballoslar."

"Peki Mequinezler nereye gitti?" diye sordu Marco, kalbi güm güm atarak.

"Cordova'ya gittiler."

"Cordova mı!" diye bağırdı Marco. "Cordova da neresi? Peki yanlarındaki hizmetçi ne oldu? O kadın hani, benim annem! Hizmetçi kadın benim annemdi! Annemi de yanlarında mı götürdüler?"

Genç kadın ona baktı ve "Bilmiyorum," dedi. "Belki babam biliyordur, gittikleri zaman onları tanıyordu. Bir dakika bekleyin."

Hemen içeri girip az sonra uzun boylu, ak sakallı bir bey olan babasıyla geri döndü. Adam bu sarı saçlı, burnu kemerli, küçük bir Cenovalı denizciye benzeyen sevimli tipe bir an gözlerini dikip baktı, sonra kötü bir İtalyancayla sordu: "Annen Cenovalı mı senin?"

Marco "Evet," dedi.

"Peki o zaman, o Cenovalı hizmetçi kadın da on-

larla beraber gitti. Kesin biliyorum."

"Nereye gittiler?"

"Cordova'ya, bir şehir orası."

Çocuk içini çekti, sonra durumu kabullenerek, "O zaman... Ben de Cordova'ya gideceğim," dedi.

"Ah, *pobre niño!*" diye haykırdı beyefendi, çocuğa acıyan bir havayla bakarak. "Zavallı çocuk! Buradan yüzlerce mil uzakta Cordova."

Marco ölü gibi soldu, bir elini parmaklığa dayadı.

"Bakalım hele, bakalım," dedi o zaman içi acıyan bey, kapıyı açarak, "gel biraz içeri gir, bakalım hele senin için bir şey yapabilir miyiz." Adam oturdu, çocuğu da oturttu, ona hikâyesini anlattırdı, epey dikkatle dinledi, bir süre durup düşündü, sonra ona kararlı bir şekilde, "Paran yok, değil mi?" dedi.

"Daha var... Az ama," diye cevap verdi çocuk.

Bey beş dakika daha düşündü, sonra masaya oturup bir mektup yazdı, zarfı kapatıp çocuğa uzatarak, "Dinle, Italianito," dedi. "Bu mektupla Boca'ya git. Buraya iki saatlik mesafede, yarısı Cenovalı küçük bir şehirdir orası. Yolu herkes gösterebilir sana. Oraya gidip bu mektubu yazdığım, herkesin tanıdığı beyi bul. Mektubu ona götür. O senin ertesi gün Rosairo şehrine gitmeni sağlar, Mequinez ailesiyle anneni bulacağın Cordova'ya kadar yolculuğunu devam ettirmenin yolunu bulacak birine tavsiye eder seni. Şunu da al bu arada." Çocuğun eline birkaç lira koydu. "Git ve cesur ol, burada her yerde senin hemşerilerin var, seni yalnız koymazlar. Adios."

Çocuk söyleyecek başka bir şey bulamayıp, "Teşekkür ederim," dedi ve çıkınıyla çıktı, küçük kılavuzuna yol verip bu büyük ve gürültülü şehirden hüzün ve şaşkınlık dolu halde geçerek Boca'ya doğru ağır ağır yola koyuldu.

O andan ertesi günün akşamına dek başından geçen her şey sonradan belleğinde tıpkı ateşlenen birinin gördüğü düşler gibi karmakarışık ve belirsiz kaldı, öyle yorgun, altüst halde, canı sıkkındı işte. Ertesi gün hava karardığı sırada, gece Boca'da bir evin küçücük, sıkış tıkış odasında, limandan bir hamalın yanında uyuduktan, neredeyse bütün günü kiriş yığını üstünde, binlerce yük gemisi, büyük tekne ve römorkörün karşısında yarı düşteymiş gibi otururak geçirdikten sonra, sesleri ve konuştukları o güzelim lehçe yüreğini birazcık ferahlatan, güneşten bronzlaşmış üç gürbüz Cenovalının idaresinde Rosario şehrine hareket edecek olan meyve yüklü büyük bir yelkenlinin pupasında buluverdi kendini.

Yola çıktılar, yolculuk üç gün, dört gece sürdü ve küçük yolcunun şaşkınlıktan şaşkınlığa sürüklendiği bir yolculuk oldu. Bizim koca Po'muzun yanında anca yağmur suyu akıntısı gibi kaldığı, İtalya'nın uzunluğu dört kat fazla olsa yine de onun uzunluğuna yetişemeyeceği o muazzam Paranà Nehri'nde üç gün, dört gece. Koca tekne ucu bucağı olmayan su kütlesinde, ters istikamette ağır ağır ilerliyordu. Nicedir yılanların, kaplanların yuvası olan, yüzen ormanlar gibi portakal ağaçları ve söğütlerle kaplı ada-

ların ortasından geçiyordu; kâh içinden çıkılamaz gibi görünen daracık kanallardan sıyrılıyor, kâh kocaman durgun göllere benzer, her yanda göz alabildiğine yayılan sulara varıyordu; sonra tekrar kocaman bitki yığınlarının içinde, bir takımadanın karmakarışık kanalları boyunca, adaların arasına... Derin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Uzun aralıkları bulunan kıyılarla ıssız, engin mi engin sular buraya, dünyada ilk bu garibim yelkenlinin bu maceraya atılmış olduğu, kimselerin bilmediği bir nehir izlenimi veriyordu. İlerledikçe bu müthiş nehir daha bir ürkütücü geliyordu ona. Annesinin nehrin kaynağında olduğunu, bu deniz yolculuğunun da yıllarca süreceğini hayal ediyordu. Üzgün olduğunu gördüklerinden ona bir şey söylemeyen gemicilerle birlikte günde iki kez bir parça ekmek ve salamura et yiyordu. Geceleri güvertede uyuyor, engin sularla uzak kıyıları aydınlatan parlak mı parlak ay ışığında uyanıp şaşkın şaşkın kalıyordu ara sıra, yüreği sıkışıyordu o zaman da. "Cordova!" diye yineliyordu bu ismi, masallarda bahsi geçen o gizemli şehirlerden birinin ismi gibi: "Cordova!" Ama sonra düşünüyordu: "Annem buradan geçti, bu adaları, bu kıyıları gördü." İşte o zaman, annesinin bakışlarının durduğu bu yerler o kadar da yabancı ve ıssız gelmiyordu ona... Geceleyin gemicilerden biri şarkı söylüyordu. Bu ses, çocukluğunda annesinin onu uyuturken söylediği ninnileri hatırlatıyordu. Son gece bu şarkıyı duyduğunda hıçkırıklara boğuldu. Gemi-

ci şarkıyı kesti. Sonra ona haykırdı: "Cesaret, uşak, cesaret! N'oluyo ya! Evden uzak kaldı diye ağlayan bir Cenovalı! Cenovalı dediğin göğsünü gere gere, aslanlar gibi dolaşır dünyayı be!" Bu sözler üzerine çocuk şöyle bir silkinip kendine geldi, içindeki Cenovalı kanını hissetti, alnını tekrar gururla kaldırıp yumruğunu dümene vurdu. "Evet, aynen öyle," dedi içinden, "bütün dünyayı dolaşmam, daha yıllar, yıllar boyu yolculuk etmem, yüzlerce mili yayan yürümem de gerekse, yoluma devam edeceğim, ta ki annemi buluncaya kadar. Yataklara düşsem, ayakları dibinde ölsem de! Yeter ki onu bir kez daha göreyim! Haydi cesaret!" Ve işte bu ruhla pembe ve soğuk bir sabah vakti, her ülkeden yüz geminin direklerindeki bayrakların sulara yansıdığı Paranà'nın kıyısına kurulmuş Rosario şehrine vardı.

Karaya çıktıktan hemen sonra, elinde çıkınıyla Boca'daki koruyucusunun kendisine birkaç tavsiye sözüyle ziyaret kartı vermiş olduğu Arjantinli beyi aramak üzere şehre indi. Rosario'ya girdiğinde çoktandır bildiği bir şehre girmiş gibi oldu. Kenarlarında alçak ve beyaz evler bulunan, çatıların üzerinden her yöne doğru kocaman örümcek ağları misali yığınlarca telgraf ve telefon telinin geçtiği, insanların, atların, arabaların tapır tapır geçip durduğu o dümdüz, sonu gelmez yollar vardı. Oğlanın kafası karıştı. Sanki yeniden Buenos Aires'e girmiş de bir kez daha kuzeni araması gerekiyormuş gibi geldi ona. Bir o yana bir bu yana dönüp sürekli aynı yola çıkıyor-

muş gibi hissederek neredeyse bir saat dolaşıp durdu ve nihayet, sora sora yeni koruyucusunun evini buldu. Zili çaldı. Sarışın, asık suratlı, kâhyaya benzer, iriyarı bir adam çıktı kapıya, oğlana yabancı şiveyle, kaba kaba sordu:

"Kimi istiyorsun?"

Çocuk ev sahibinin ismini söyledi.

"Ev sahibi," diye karşılık verdi kâhya, "dün akşam ailecek Buenos Aires'e gitti."

Çocuk tek kelime edemeden kalakaldı.

Sonra kekeledi: "Ama ben... Benim kimsem yok burada! Yalnızım!" Elindeki kartı uzattı.

Kâhya kartı aldı, okudu ve sert sert, "Ne yapayım yani. Bir ay sonra dönünce veririm bunu ona," dedi.

"Ama ben, ben yalnızım! Yardıma ihtiyacım var!" diye haykırdı çocuk yalvaran bir sesle.

"Hadi oradan be," dedi beriki, "Rosario'da senin memleketinden adım başı bitiveren yeterince kimse yokmuş gibi! Git biraz da İtalya'da dilen sen." Ve parmaklıklı kapıyı çocuğun yüzüne kapatıverdi. Çocuk taş kesilmiş gibi orada öylece kalakaldı.

Sonra çıkınını alıp yüreği daralmış, zihni allak bullak, can sıkıcı bin düşüncenin hücumu altında oradan çıktı. Ne yapmalıydı? Nereye gitmeliydi? Rosario'dan Cordova'ya demiryoluyla bir günlük yol vardı. Cebinde kala kala üç-beş lira kalmıştı sadece. O gün harcaması gerekeni çıkarınca hemen hiçbir şey kalmıyordu geriye. Yol parasını nereden bulmalıydı? Çalışabilirdi. Ama nasıl, kimden iş

istemeliydi? Dilenmeli miydi? Ah, hayır, geri çevrilmek, hakarete uğramak, deminki gibi aşağılanmak, hayır, asla, bir daha asla, ölmeyi yeğlerdi! Bu düşünceyle, ta uzaklarda, haddi hududu olmayan düzlükte yitip giden o upuzun yol yeniden gözlerinin önüne gelince bir kez daha cesareti kırıldı, çıkınını kaldırıma fırlattı, sırtını duvara dayayıp oturdu ve yapayalnız bir halde, yüzü ellerinin arasında, ağlamaksızın öylece kaldı ortada.

İnsanlar geçerken ayaklarıyla ona çarpıyor, arabalar yolu gürültüye boğuyordu; kimi çocuklar durup ona baktı. O da bir müddet bu halde kaldı.

Derken İtalyancayla Lombardia lehçesi arasında konuşan bir sesle irkildi: "Neyin var, evlatcağızım?"

Bu sözler üzerine yüzünü kaldırdı ve bir şaşkınlık çığlığı atarak hemen ayağa fırladı: "Siz, burada ha!"

Yolculukta ahbaplık ettiği Lombardialı yaşlı köylüydü bu.

Köylünün şaşkınlığı da onunkinden aşağı kalmıyordu. Ama çocuk ihtiyarın ona soru sormasına fırsat vermeyip başına gelenleri hızla anlattı ona. "Şimdi işte parasızım, çalışmam lazım, bana üç-beş lirayı bir araya getirebileceğim bir iş bulun, ne iş olsa yaparım, mal taşırım, yol süpürürüm, getir götür işi yapabilirim, tarlada da çalışırım, kara ekmekle yetinirim, yeter ki bir an önce yola çıkabileyim, anneme bir kez daha kavuşabileyim, bana bu iyiliği yapın, iş, bana iş bulun, Tanrı aşkına, çünkü artık yapamıyorum!"

"Bak sen şu işe yahu, bak sen şu işe," dedi köylü, etrafına bakıp çenesini kaşıyarak. "Amma iş yahu! Çalışmak... İlk o var tabii. Bir bakalım hele! Onca hemşeri arasında otuz lira toplamanın yolu yok mudur acaba?"

Çocuk bir umut ışığıyla rahatlamış olarak ona bakıyordu.

"Benimle gel," dedi ona köylü.

"Nereye?" diye sordu çocuk, çıkınını yerden alarak.

"Gel sen."

Köylü yola koyuldu, Marco da onu izledi. Yolun epey uzun bir kısmını konuşmadan yürüdüler. Köylü, tabelasında bir yıldız, yıldızın altında da "La Estrella de Italia" yazısı bulunan bir meyhanenin kapısında durdu, başını içeri uzatıp çocuğa dönerek neşeyle, "Tam zamanında geldik ha," dedi. Bir sürü masa ve masalara oturmuş, içip yüksek sesle konuşan çok sayıda adam vardı içeride. Yaşlı Lombardialı ilk masaya yanaştı, masanın çevresindeki altı müdavimi selamlayış şeklinden kısa süre öncesine kadar onlarla birlikte olduğu anlaşılıyordu. Adamların yüzleri kırmızı kırmızıydı, bardakları tokuşturup bağıra çağıra konuşuyor, gülüşüyorlardı. "Dostlar," dedi Lombardialı lafı dolandırmadan, ayakta kalıp Marco'yu tanıtarak, "işte burada annesini bulmak üzere Cenova'dan Buenos Aires'e yalnız başına gelmiş, hemşerimiz olan zavallı bir çocuk var. Buenos Aires'te ona 'Annen burada değil, Cordova'da,' demişler. Üç gün üç gece yol alarak gemiyle Rosario'ya

geldi, elinde iki satırlık tavsiye mektubuyla. Mektubu sunmuş, surat yapmışlar. Allah biliyor ya, tek kuruşu olsun yok. Burada yapayalnız garibim. Yürekli bir uşaktır da ha. Hadi bir bakalım. Annesini bulmak üzere Cordova'ya gitmesi için bilet parası bulmak gerekmez mi? Onu burada köpek gibi bir başına mı bırakacağız?"

"Dünyada olmaz, Allah saklasın!" – "Asla söyletmeyiz bunu!" diye bağırdı hepsi bir ağızdan, yumruklarını masaya vurarak. "O bizim hemşerimiz!" – "Gel buraya, ufaklık." – "Biz varız burada be, göçmenler varız!" – "Şu keratanın güzelliğine bak." – "Haydi arkadaşlar, pamuk eller cebe." – "Aferin be! Tek başına gelmiş! Yaman delikanlıymışsın!" – "İç bir yudum, toprağım." – "Seni annene yollayacağız, hiç merak etme." Biri yanağından makas alıyor, diğeri elini omzuna vuruyor, bir üçüncüsü elindeki çıkınından kurtarıyordu onu; çevredeki masalardan başka göçmenler de kalkıp yanlarına geldiler; çocuğun hikâyesi bütün meyhanede dolaştı, yandaki salondan üç Arjantinli müdavim koşturdu ve on dakikadan az zamanda şapkasını uzatan Lombardialı köylü kırk iki lira toplamıştı. "Gördün mü," dedi o zaman çocuğa dönerek, "Amerika'da işler ne çabuk halloluyor?" – "İç hadi!" diye bağırarak bir bardak şarap uzattı bir başkası. "Annenin sağlığına!" Herkes kadeh kaldırdı. Marco yineledi: "Annemin sağlığı..." Ama bir sevinç hıçkırığı boğazını tıkadı, bardağı masaya koyup ihtiyarın boynuna atıldı.

Ertesi sabah gün doğarken, şen şakrak ve coşkuyla, mutlu hislerle Cordova yolunu tutmuştu bile. Fakat doğanın kimi uğursuz yanları karşısında neşe de fazla sökmez. Hava kapalıydı, hemen hemen boş olan tren her türlü hayat belirtisinden yoksun, uçsuz bucaksız düzlükte hızla yol alıyordu. Çocuk, yaralı taşıyan trenlerinkine benzer upuzun bir vagonda tek başınaydı. Sağına bakıyor, soluna bakıyor, orada burada o zamana dek hiç görmediği biçimlerde, adeta öfke ve tedirginlikle eğrilip bükülmüş gövde ve dallarla dolu biçimsiz küçük ağaçlar, ovaya ucu bucağı olmayan bir mezarlık görünümü veren karanlık, seyrek ve hüzün dolu bitki örtüsünden başka bir şey görmüyordu. Yarım saat uyukluyor, sonra bakmaya devam ediyordu. Hep aynı manzaraydı. Tren istasyonları münzevilerin evleri gibi ıssızdı, tren durduğunda tek bir ses işitilmiyordu; bir çölün ortasında kaybolup gitmiş, terk edilmiş bir trende yalnız başınaymış gibi geliyordu ona. Her istasyon son durakmış, bunların ardından yerlilerin gizemli ve dehşet verici topraklarına girecekmiş gibi geliyordu. Buz gibi bir esinti yüzünü ısırıyordu. Cenova'da nisan sonunda onu gemiye bindirdiklerinde onunkiler Amerika'da mevsimin kış olduğunu düşünememiş, yazlık giysiler giydirmişlerdi. Birkaç saat sonra soğuk ve soğukla birlikte şiddetli duygularla dopdolu geçen günlerin, uykusuz ve sıkıntılı gecelerin yorgunluğu içine işlemeye başladı. Uyuyakaldı, uzun süre uyudu, her yanı uyuşmuş halde uyan-

dı, kendini fena hissediyordu. O zaman onu hasta düşüp yolda ölme, o ıssız ovanın ortasına atılma, cesedinin tıpkı ara sıra yol kenarlarında gördüğü, başını tiksintiyle çevirdiği o inek bedenleri gibi köpekler ve yırtıcı kuşlar tarafından parçalanacağı korkusu sardı. Bu kırıklık içinde, doğanın bu karanlık sessizliğinde hayal gücü canlanıp karanlık şeylere yöneliyordu. Hem annesini Cordova'da bulacağı o kadar kesin miydi? Ya orada değilse? Ya Los Artes Caddesi'ndeki o bey yanılıyorsa? Ya annesi ölmüşse? Bu düşüncelerle yeniden uykuya daldı, rüyasında geceleyin Cordova'daydı, bütün kapılarla pencerelerden bağırıldığını işitiyordu: "Yok! Yok! Yok!" Dehşet içinde sıçrayarak uyandı, vagonun dibinde çeşitli renklerde şallara sarınmış sakallı üç adamın alçak sesle konuşarak kendisine baktıklarını gördü. Onların katil olduğu, çıkınını çalmak için onu öldürmek istedikleri şüphesi parlayıverdi zihninde. Soğuğa, kırıklığına bir de korku eklenmiş oldu. Zaten fırıl fırıl dönüp duran hayal gücü onu iyice altüst etti; üç adam hâlâ dik dik ona bakıyordu, içlerinden biri ona doğru davranacak oldu, o zaman oğlan aklını yitirip kollarını açmış halde adama doğru koşarak bağırdı: "Hiçbir şeyim yok benim. Yoksul bir çocuğum. İtalya'dan geliyorum, annemi aramaya gidiyorum, yalnızım, bana bir şey yapmayın!" Adamlar hemen anladı, ona acıdılar, başını okşayıp anlamadığı bir sürü söz söyleyerek yatıştırdılar, soğuktan dişlerinin tıkırdadığını görerek şallarından biri-

ni üstüne örttüler, uyusun diye tekrar yerine oturttular. Hava kararırken uykuya daldı. Uyandırdıklarında Cordova'daydı.

Ah! Nasıl da derin bir nefes aldı, vagondan ne coşkuyla aşağıya atladı! İstasyon görevlilerinden birine mühendis Mequinez'in evinin nerede olduğunu sordu. Adam ona bir kilisenin adını verdi, ev o kilisenin yanındaydı, çocuk da hemen fırladı. Vakit geceydi. Şehre girdi. Kenarlarında küçük beyaz evlerin olduğu, dümdüz ve upuzun başka yollarla kesilen o sokakları görünce kendini bir kez daha Rosario'ya girmiş gibi hissetti. Ama az insan vardı, seyrek sokak lambalarının ışığında bilmediği, siyahla soluk yeşil arası bir renkte, tuhaf yüzlerle karşılaştı, ara sıra yüzünü kaldırdığında da gökyüzüne doğru kocaman ve kara kara şekilleri belli olan garip bir mimariye sahip kiliseler görüyordu. Şehir karanlık ve sessizdi, ama o uçsuz bucaksız çölü geçtikten sonra neşeli bile geliyordu ona. Bir papaza yol sordu, kiliseyi ve evi hemen buldu, titreyen eliyle zili çaldı, diğer elini de boğazına kadar sıçrayan kalbinin atışlarını bastırmak için göğsüne koydu.

Elinde kandille yaşlı bir kadın gelip kapıyı açtı. Çocuk hemen konuşamadı.

"Kimi arıyorsun?" diye sordu kadın İspanyolca.

"Mühendis Mequinez'i," dedi Marco.

Kadın kollarını göğsünde kavuşturur gibi yapıp başını sallayarak cevap verdi: "Demek senin de mühendis Mequinez'le işin var? Buna bir son verme-

nin zamanı geldi galiba. Üç aydır bunalttınız artık bizi. Gazetelerin söylemesi de yetmedi. Bay Mequinez, Tucuman'a taşındı diye sağa sola ilan asmamız gerekecek artık!"

Çocuk umutsuzluk ifade eden bir hareket yaptı. Sonra bir öfke patlaması yaşadı. "Çattık artık be! Annemi bulamadan sokaklarda ölüp gideceğim bu gidişle! Kafayı yiyeceğim, kendimi öldüreceğim artık! Allah'ım yarabbim! Neymiş oranın adı? Nerede? Ne kadar uzakta?"

"Vah zavallı çocuk," dedi yaşlı kadın acıyarak, "Yani, işte... Dört yüz-beş yüz mil kadar var."

Çocuk yüzünü elleriyle örttü, sonra hıçkırarak sordu: "Peki şimdi ne... Ne yapacağım ben?"

"Valla ne diyeyim ki zavallı yavrum," dedi kadın, "bilmiyorum ki." Ama o anda aklına bir fikir geldi, acele acele ekledi: "Dinle, şimdi düşündüm de, şöyle yap bak: Yoldan sağa sap, üçüncü kapıda bir avlu göreceksin, orada yarın *carretas*'ı ve öküzleriyle Tucuman'a hareket edecek olan bir *capataz*, bir tüccar var; git bir sor, seni de götürmek ister mi, onun hizmetinde çalışmayı teklif et; belki sana arabada bir yer verir, hadi git hemen." Çocuk çıkınını kaptığı gibi teşekkür edip fırladı, iki dakika sonra da kendini fenerlerin aydınlattığı geniş bir avluda buldu; burada yuvarlak çatılı, yüksek mi yüksek tekerlekli, sirk cambazlarının hareket eden evlerine benzeyen koca koca arabalara buğday yükleyen adamlar çalışıyordu; siyah beyaz kareli bir

tür paltoya sarınmış, ayaklarında kocaman iki çizme, uzun boylu, bıyıklı bir adam da işi yönetiyordu. Çocuk bu adamın yanına gelip İtalya'dan geldiğini ve annesini aradığını söyleyerek çekine çekine talebini dile getirdi.

Capataz, yani başlarındaki adam (bu araba kervanının baş sürücüsü) onu tepeden tırnağa süzdü ve kuru kuru cevap verdi: "Yerim yok."

"On beş liram var," diye karşılık verdi çocuk yalvarırcasına, "on beş liramı veririm. Yolculuk boyunca da çalışırım. Hayvanlara su ve yem getiririm, her işi yaparım. Bir parça ekmek bana yeter. Bana küçücük bir yer verin, bayım!"

Capataz ona bir daha baktı, biraz daha nazikçe cevap verdi: "Yer yok... Hem... Biz Tucuman'a değil, başka bir şehre, Santiago del Estero'ya gidiyoruz. Seni bir noktada bırakmamız gerekecek, o zaman da daha yürüyecek epey bir yolun olur."

"Ah! İki katını da yürürüm ben!" diye haykırdı Marco, "ben yürürüm, merak etme, her türlü oraya giderim, bana küçücük bir yer ver, bayım, n'olur beni burada yalnız bırakma!"

"Bak, yirmi günlük bir yolculuk bu!"

"Önemli değil."

"Zor da bir yolculuk!"

"Her şeye dayanırım."

"Yalnız gitmen gerekecek!"

"Hiçbir şeyden korkmuyorum, yeter ki anneme tekrar kavuşayım. Merhamet edin!"

Capataz feneri çocuğun yüzüne tuttu, ona baktı. Sonra, "Tamam," dedi.

Çocuk, adamın elini öptü.

"Bu gece yük arabalarından birinde uyursun," diye ekledi *capataz*, ondan ayrılırken, "yarın sabah dörtte seni uyandırırım. Buenas noches."

Sabah dörtte yıldızlar ışırken uzun sıra halinde yük arabaları büyük gürültüyle harekete geçti. Her bir arabayı altı öküz çekiyor, hepsini de çok sayıda yedekteki hayvan takip ediyordu. Uyandırılıp arabalardan birine, çuvalların üstüne yerleştirilen çocuk hemen yeniden derin bir uykuya daldı. Uyandığında kervan güneşin altında, ıssız bir yerde durmuştu ve adamlar –*peones*– açık havada, rüzgârın körüklediği büyük bir ateşte, toprağa çakılmış palaya benzer bir şeye geçirilmiş kızarmakta olan çeyrek dananın etrafında çember halinde oturmuşlardı. Hep beraber yediler, uyudular, sonra yeniden yola koyuldular. Yolculuk işte böyle, adeta askerî yürüyüş düzeni içinde devam etti. Her sabah beşte yola çıkıyorlar, dokuzda duruyorlar, akşam beşte yeniden hareket ediyorlar, onda tekrar duruyorlardı. *Peones* atla gidiyor, uzun değneklerle malları dehliyordu. Çocuk et kızartmak için ateş yakıyor, hayvanlara yem veriyor, fenerleri temizliyor, içme suyu getiriyordu. Yöre, önünden hep aynı görüntü olarak geçiyordu: koyu renkli bodur ağaçlardan oluşan geniş ormanlar; kırmızı ve çıkıntılı cepheli, oraya buraya tek tük dağılmış evlerden meydana gelen köyler; göz alabil-

diğine tuzdan bembeyaz, belki eskinin tuz gölü yatakları olan geniş mi geniş alanlar ve her yanda daima, düzlük, yalnızlık, sessizlik. Çok nadiren, peşlerinde kasırga gibi dörtnala geçip giden serbest atlardan oluşan bir sürü, üç-dört atlı gezgine rastlıyorlardı. Günler tıpkı denizde olduğu gibi hep aynıydı, sıkıcı ve bitmek bilmez. Ama hava güzeldi. Yalnız *peones*, çocuk babalarının uşağıymışçasına günden güne daha bir talepkâr oluyordu. Kimisi ona zorbalıkla, tehditkârca davranıyordu. Hepsi de saygısızca kendine hizmet ettiriyor, ona koca koca saman yükleri taşıtıyor, ta uzaklara su getirmeye gönderiyordu; çocuk ayrıca, yorgunluktan bitkin düşmüş halde bir de arabanın şiddetli sarsıntılarıyla sağa sola savrulup durduğu için ve tekerleklerle tahta aksamın sağır edici gıcırtısından dolayı geceleri bile uyuyamıyordu. Üstüne de rüzgâr çıktığında her şeyi saran ince, kırmızımsı, yağlı toprak arabanın içine giriyor, giysilerinin altından gözlerine, ağzına doluyor, görüşünü ve nefes almasını engelliyordu; sürekli, bunaltıcı, dayanılmaz şekilde. Uykusuzluktan bitap düşen, üstü başı yıpranan, pislenen, sabahtan akşama kadar fırça yiyen, itilip kakılan zavallı çocuğun günden güne daha bir süngüsü düşüyordu; *capataz* da ara sıra ona bir-iki güzel söz söylemese hepten cesaretini yitirecekti. Sık sık arabanın bir köşesinde, kimselere görünmeden, artık içinde çul çaputtan başka bir şey kalmamış olan çıkınına yüzünü gömüp ağlıyordu. Her sabah daha güçsüz, daha yıl-

gın kalkıyor, araziye bakıp hâlâ ve hâlâ o toprak okyanusu misali haddi hududu olmayan, amansız düzlüğü görünce içinden, "Ah, bu akşamı edemeyeceğim ben, akşamı edemeyeceğim! Bugün yolda ölür giderim ben!" diyordu. Yorgunluklar arttıkça artıyor, kötü muameleler ikiye katlanıyordu. Bir sabah suyu geç getirmiş olduğundan, *capataz*'ın yokluğunda, adamlardan biri onu dövdü. Sonra adamlar bunu alışkanlık edinmeye başladılar, ona bir emir verdiklerinde bir de tokat yapıştırıyor, "Al bu da bahşişin, serseri!", "Bunu da anana götür!" diyorlardı. Yüreği parçalanıyordu, hasta oldu; üç gün arabada, üstüne battaniye örtülmüş halde, ona su verip nabzına bakmaya gelen *capataz*'dan başka kimseyi görmeksizin, ateşler içinde kaldı. İşte o zaman artık yitip gittiğini düşündü, çaresizce yüzlerce kez adını anıp annesini istiyordu. "Ah, anneciğim! Anneciğim! Yardım et bana! Gel yanıma, ölüyorum ben! Ah, zavallı anneciğim, seni bir daha hiç göremeyeceğim! Zavallı anneciğim, beni yolda ölmüş bulacaksın!" Ve ellerini göğsünde kavuşturup dua ediyordu. Sonra *capataz*'ın bakımı sayesinde durumu düzeldi ve iyileşti, ama tam iyileştiği gün de yolculuğunun en korkunç günü, tek başına kalmak zorunda olduğu gün gelmiş oldu. İki haftayı aşkındır yoldaydı. Santiago del Estero'ya giden yolun Tucuman yolundan ayrıldığı noktada *capataz* ona ayrılmaları gerektiğini bildirdi. Ona gideceği yolla ilgili birtakım bilgiler verdi, çıkınını yürürken ona sıkıntı vermeyecek şekilde

sırtına bağladı, duygusallaşmaktan korkar gibi kısa keserek onunla vedalaştı. Çocuk da onun kolunu öpecek zamanı anca buldu. Ona o kadar sert davranmış olan öteki adamlar da onu öyle tek başına kalmış görünce bir parça merhamet duyar gibi oldular ve uzaklaşırken çocuğa bir veda işareti yaptılar. Çocuk da onların selamına eliyle karşılık verdi, durup kervanın arazinin kırmızı tozu toprağı içinde gözden yitişini seyretti, sonra üzgün bir şekilde kendi yoluna koyuldu. Gelgelelim, bir şey ta baştan onu birazcık olsun rahatlattı. O bitmek, bir türlü de değişmek bilmeyen düzlükte kaç gündür onca yol gittikten sonra önünde, ona Alpleri hatırlatan, ülkesine tekrar yaklaşmış hissi veren beyaz zirveleriyle yüksek mi yüksek, mavi bir dağlar zinciri görüyordu. Andlardı bunlar, Amerika kıtasının belkemiği, Ateş Toprakları'ndan Kuzey Kutbu'nun Buz Denizi'ne kadar yüz on derece enlemde uzanan o uçsuz bucaksız zincirdi. Havanın gitgide ısındığını hissetmesi de rahatlatıyordu onu, böyle olmasının sebebiyse kuzeye doğru çıktıkça tropikal bölgelere yaklaşıyor olmasıydı. Aralarında uzun mesafeler olan, ufak birer dükkânın da bulunduğu küçük öbekler halinde evlere rast geliyor, yiyecek bir şeyler alıyordu. Atlı adamlarla karşılaşıyor, ara sıra çekik gözleri, çıkık elmacık kemikleriyle sabit bir şekilde kendisine bakan, başlarını otomat gibi ağır ağır çevirerek bakışlarıyla ona eşlik eden, toprak rengi yüzleri kendisi için büsbütün yeni, yere oturmuş, hareketsiz ve

ciddi kadınlarla çocuklar görüyordu. Kızılderililerdi bunlar. İlk gün gücü yettiği kadar yürüdü, sonra bir ağacın altında uyudu. İkinci gün çok daha az ve daha şevksiz yürüdü. Ayakkabıları parçalandı, ayakları soyuldu, kötü beslenmekten zayıf düştü. Akşama doğru korkmaya başlıyordu. İtalya'dayken bu ülkelerde yılanlar olduğunu duymuştu. Onların süründüğünü duyar gibi oluyor, duruyor, var gücüyle koşuyor, iliklerine dek ürperiyordu. Zaman zaman kendine müthiş acıdığı oluyor, yürürken sessizce ağlıyordu. Sonra düşünüyordu: "Ah, annem bu kadar korktuğumu bilse nasıl da üzülürdü!" Bu düşünce ona yeniden cesaret veriyordu. Sonra korkusunu dağıtmak için annesiyle ilgili bir sürü şeyi düşünüyor, onun Cenova'dan ayrıldığı sırada söylediği sözleri, kendisi yataktayken, bebekken her seferinde yorganı çenesinin altına kadar çekişi, kimi zamanlar onu kollarına alıp "Biraz da buracığımda dur bakalım," deyişi, başını onun başına dayayıp düşünceli düşünceli öylece kalışı geliyordu aklına. Ve içinden şöyle diyordu annesine: "Seni bir gün tekrar görebilecek miyim, canım anneciğim? Yolculuğumun sonuna varabilecek miyim?" Bilmediği ağaçların, geniş geniş şekerkamışı tarlalarının, sonu gelmeyen çayırların arasından, o çok yüksek doruklarıyla durgun göğü kesen kocaman mavi dağların önü sıra yürüyor, yürüyordu. Dört gün, beş gün, bir hafta geçti. Gücü hızla tükeniyordu, ayakları kanıyordu. Nihayet bir akşam güneş batarken, "Tucuman buradan beş mil uzakta,"

dediler. Bir sevinç çığlığı attı, yitirdiği tüm gücüne bir anda tekrar kavuşmuşçasına adımlarını hızlandırdı. Fakat kısa süreli bir yanılsama oldu bu. Gücü onu aniden terk etti, halsiz bir şekilde bir çukurun kenarına yığılıverdi. Ama yüreği mutlulukla pır pır atıyordu. Parlak mı parlak yıldızlarla dolu gökyüzü daha önce hiç bu kadar güzel görünmemişti gözüne. Uyumak üzere uzandığı otların üstünde yıldızları seyrediyor, belki aynı anda annesinin de onlara bakıyor olduğunu düşünüyordu. Ve şöyle diyordu: "Ah, anneciğim, neredesin? Şu anda ne yapıyorsun? Oğlunu düşünüyor musun? Sana bu kadar yakın olan Marco'nu düşünüyor musun?"

Zavallı Marco, annesinin o anda ne halde olduğunu görebilseydi, yürümeye daha da devam etmek ve yanına birkaç saat önce varmak için insanüstü bir çaba harcardı. Annesi kendisine büyük sevgi gösterip son derece itinayla bakan Mequinez ailesinin yaşadığı konağın zemin katında, hasta yatağındaydı. Zavallı kadın, mühendis Mequinez, Buenos Aires'ten aniden ayrılmak zorunda kaldığında zaten rahatsızdı ve Cordova'nın güzel havası bile ona yaramadı. Sonra mektuplarına ne kocadan ne kuzenden cevap alabilmiş olmak, içinde gitgide artan bir felaket olduğu önsezisi, sürekli içinde yaşadığı kaygı hali, her gün kötü bir haber bekleyerek gitmekle kalmak arasında kararsız kalışı durumunu haddinden fazla kötüleştirdi. Sonunda çok ağır bir hastalık baş gösterdi: Bağırsaklarında boğulmuş fıtık vardı.

On beş gündür yataktan kalkamıyordu. Hayatının kurtulması için ameliyat olması gerekiyordu. Ve tam da Marco'sunun kendisine seslendiği o anda, evin beyiyle hanımı yatağının başında, nice tatlı diller dökûp ameliyatı kabul etmesi için onu ikna etmeye çalışıyorlar, o ise ağlayarak, ısrarla reddediyordu.

Tucumanlı iyi bir hekim önceki hafta boşu boşuna gelmişti. "Hayır, sevgili beyler," diyordu kadın, "boş verin; dayanacak gücüm kalmadı artık, cerrahın neşteri altında ölür giderim. Bırakın böyle öleyim, daha iyi. Artık hayatta tutunacak bir şeyim kalmadı. Benim için her şey bitti. Ailemin başına ne geldiğini bilmeden ölmem daha iyi." Beyle hanım ise böyle yapmamasını, cesaretini toplamasını, doğrudan Cenova'ya gönderilen son mektuplara cevap alacağını, ameliyata izin vermesini, bunu çocukları için yapmasını söylüyorlardı. Ama çocuklarını düşünmek onu uzun zamandır yataklara düşüren derin yılgınlığı daha da bir endişeyle artırmaktan başka işe yaramıyordu. Bu sözler üzerine gözyaşlarına boğuluyordu. "Ah, çocuklarım! Çocuklarım!" diye haykırıyordu ellerini kavuşturarak, "Belki de artık yoklar! Ben de öleyim daha iyi. Sizlere teşekkür ederim, iyi yürekli beyefendi ve hanımefendi, yürekten teşekkür ederim. Ama öleyim, daha iyi. Hem zaten ameliyatla da iyileşemem ben, eminim. Canıgönülden teşekkür ederim, iyi yürekli beyefendi ve hanımefendi. Yarından sonra doktorun gelmesine de gerek yok. Burada ölmek istiyorum ben. Burada ölmekmiş alınya-

zım. Kararımı verdim." Beyle hanımsa hâlâ onu avutuyor, "Hayır, böyle söylemeyin," diye yineliyor, ellerini tutup ona yalvarıyorlardı. Fakat o bitkin şekilde gözlerini yumuyor, uykuya dalıyor, ölü gibi görünüyordu. Beyle hanım küçük mumun zayıf ışığında bir süre öylece kalıp ailesini kurtarmak için vatanından altı bin mil ötede ölmeye, bunca dürüst, bunca iyi yürekli, bunca bahtsız zavallı kadın, o kadar acılar çektikten sonra ölmeye gelen bu hayranlık duyulası anneye büyük acımayla bakıyorlardı.

Ertesi gün sabah erkenden Marco çıkını sırtında, iki büklüm halde topallayarak, ama coşkuyla Arjantin Cumhuriyeti'nin en genç, en gelişmiş şehirlerinden biri olan Tucuman şehrine girdi. Cordova'yı, Rosario'yu, Buenos Aires'i yeniden görmüş gibi oldu: o dümdüz ve upuzun yolların, o alçak ve beyaz evlerin aynıları vardı burada da, ama her yanda yepyeni, muazzam bir bitki örtüsü, mis kokan bir hava, olağanüstü bir ışık, daha önce hiçbir zaman, İtalya'da bile görmemiş olduğu berrak ve engin bir gökyüzü vardı. Yollarda ilerlemekteyken Buenos Aires'teki hummalı heyecanını yine yaşadı: Bütün evlerin pencere ve kapılarına bakıyor, geçen bütün kadınları annesine rastlayacağına yönelik kaygılı bir ümitle inceliyordu; herkesi sorgulamak isterdi ya, kimseyi yolundan etmeye de cesaret edemedi. Kapısının önünde duran herkes dönüp çok uzaklardan geldiği belli olan, üstü başı yırtık pırtık, toz içindeki bu zavallı oğlana bakıyordu. Çocuksa bu insanların arasında o korkunç

soruyu yöneltebileceği güven telkin eden bir çehre arıyordu ki gözleri, İtalyanca dükkân tabelasına takılıverdi. İçeride gözlüklü bir adamla iki kadın vardı. Çocuk ağır ağır kapıya yaklaşıp kararlı bir tavra bürünerek sordu: "Acaba Mequinez ailesinin nerede oturduğunu söyleyebilir miydiniz bana, beyefendi?"

"Mühendis Mequinez mi?" diye sordu dükkân sahibi bunun üzerine.

"Mühendis Mequinez," dedi çocuk, incecik bir sesle.

"Mequinez ailesi," dedi dükkân sahibi, "Tucuman'da değil."

Bıçaklanmış bir insanınki misali umutsuz bir acı çığlığı yankılandı bu sözler üzerine.

Dükkân sahibiyle kadınlar ayaklandı, birkaç komşu da üşüştü. "Ne oldu? Neyin var, oğlum?" dedi dükkân sahibi, çocuğu içeriye alıp oturtarak, "Ümitsizliğe düşecek ne var bunda yahu, tövbe tövbe! Mequinezler burada değil ama uzakta da değiller, buradan birkaç saatlik mesafedeler!"

"Nerede? Nerede?" diye bağırdı Marco, dirilmiş gibi ayağa fırlayarak.

"Buradan on beş mil kadar ötedeler," diye devam etti adam, "Saladillo kıyısında, büyük bir şeker fabrikasıyla bir grup evin yapılmakta olduğu bir yerde Bay Mequinez'in evi var, herkes bilir, birkaç saatte varırsın."

"Ben bir ay önce oradaydım," dedi bağırtıya koşan bir genç.

Marco ona iri iri açılmış gözleriyle bakıp bembeyaz kesilmiş halde sordu: "Bay Mequinez'in hizmetinde çalışan kadını gördünüz mü, İtalyan kadın hani?"

"Cenovalıyı mı? Gördüm."

Marco gülmekle ağlamak arasında sarsıla sarsıla hıçkırıklara boğuldu. Sonra coşkun bir kararlılıkla atıldı: "Nereden gidiliyor, çabuk, yolu gösterin, hemen gidiyorum, yolu göstersenize bana!"

"Ama bir günlük yol yürümek gerekir," dedi hepsi bir ağızdan, "yorgunsun, dinlenmen lazım, yarın sabah gidersin." – "İmkânsız! İmkânsız!" diye karşılık verdi çocuk. "Nereden gidiliyor söyleyin bana, bir an bile bekleyemem, yolda ölecek bile olsam hemen gidiyorum!"

Oğlanın kararından dönmediğini görünce artık karşı çıkmadılar. "Tanrı yardımcın olsun," dediler. "Orman yolundan devam et." – "İyi yolculuklar, Italianito." Bir adam ona şehrin dışına kadar eşlik edip yolu gösterdi, birkaç öğüt verdi ve durup gidişini izledi. Birkaç dakika içinde oğlan sırtında çıkını, topallaya topallaya yol kenarındaki sık ağaçların ardında gözden kayboldu.

O gece zavallı hasta kadın için korkunç geçti. Ona damarlarını patlatacak şiddette çığlıklar attıran, zaman zaman kendinden geçirip sayıklatan feci acılar çekiyordu. Başındaki kadınlar ne yapacaklarını şaşırmış haldeydiler. Hanımı ara sıra korkuyla yanına koşuyordu. Herkes, o ameliyat olmaya karar verse dahi ancak ertesi sabah gelebilecek olan dokto-

run çok geç kalmış olacağından korkmaya başlıyordu. Ne var ki sayıklamadığı anlarda, en korkunç ıstırabının bedenindeki sancılardan değil, uzaktaki ailesini düşünmesinden ileri geldiği anlaşılıyordu. Solgun, bitap, yüzü hepten değişmiş olarak, ruhuna işleyen bir umutsuzluk hareketiyle ellerini saçlarının arasına sokuyor ve haykırıyordu: "Tanrı'm! Tanrı'm! Bunca uzaklarda ölmek, onları bir daha göremeden ölmek! Annesiz kalan zavallı evlatlarım, zavallı yavrularım, canlarım benim! Henüz ufacık olan, öylesine uzun boylu, onca iyi yürekli ve sevgi dolu Marco'm benim! Bilmezsiniz, ne çocuktu ama! Bir bilseniz, hanımım! Yola çıktığım vakit boynumdan koparamıyordum onu, insanın içini sızlatacak kadar hıçkırıyor da hıçkırıyordu, annesini bir daha hiç göremeyeceğini biliyor gibiydi, zavallı yavrum benim! Yüreğim yerinden çıkacak sanmıştım! Ah, keşke o zaman ölseydim, bana elveda dediği sırada ölseydim, o anda ölseydim! Annesiz, zavallı yavrum, beni o kadar seven, bana o kadar ihtiyacı olan o, annesiz, sefalet içinde, dilenmek zorunda kalacak, o, Marco. Marco'm benim, aç kalıp el avuç açacak! Ah! Ulu Tanrı'm! Hayır! Ölmek istemiyorum! Doktor! Hemen doktoru çağırın! Gelsin, beni kesip biçsin, göğsümü yarsın, ne yaparsa yapsın, ama hayatımı kurtarsın! İyileşmek istiyorum, yaşamak, buralardan gitmek, kaçmak istiyorum, yarın, hemen! Doktor! İmdat! İmdat!" Kadınlar onun ellerini tutuyor, yalvar yakar sakinleştiriyor, yavaş yavaş kendine getiri-

yor, ona Tanrı'dan, umuttan söz ediyorlardı. O zaman kadın yeniden ölümcül bir kedere saplanıyor, elleri kır saçlarının içinde ağlıyor, uzadıkça uzayan bir feryat koparıp arada bir mırıldanarak çocuk gibi sızlanıyordu: "Ah, benim Cenova'm! Evim! O deniz... Ah, Marco'm benim, zavallı Marco'm! Nerededir şimdi, zavallı yavrum benim!"

Gece yarısıydı, zavallı Marco'su takati kesilip bir hendeğin kenarında saatler geçirdikten sonra, ta tepede ay ışığıyla gümüş rengine bürünen, kocaman dalları göz alıcı biçimde iç içe geçen, katedral sütunlarına benzer koca gövdeleriyle bitki azmanı ağaçlardan oluşan, geniş mi geniş bir ormandan geçiyordu. O yarı karanlıkta hayal meyal, dik, eğik, çarpık, garip garip, tehditkâr, kavgacı görünümler sunacak şekilde kesişen her nevi sayısız gövdeyi görüyordu; kimi tek parça halinde yıkılmış kuleler gibi yere devrilmiş, zırt pırt birbiriyle sürtüşen öfkeli bir kalabalığı andıran, sık ve karışık bitkilerle kaplı, kimi de tepeleri bulutlara değen devasa mızrak yığınları gibi dik ve sık, büyük öbekler halinde bir aradaydı; muazzam bir büyüklük, devasa biçimlerin hayretler uyandıran karmaşası, bitkiler dünyasının o güne dek ona sunduğu en görkemli ürpericilikteki manzaraydı bu. Zaman zaman çocuğu büyük bir şaşkınlık alıyordu. Ama ruhu hızla, yeniden annesine doğru yöneliyordu. Ayakları kanıyordu, bitkindi, anca uzun aralıklarla ağaçların dibinde karınca yuvaları gibi görünen küçük yerleşimler ve yol ke-

narında uyuyan birkaç manda gördüğü bu koca ormanda yalnızdı; bitkindi ama yorgunluğunu hissetmiyordu, yalnızdı ama korkmuyordu. Ormanın büyüklüğü ruhunu yüceltiyor, annesinin yakında oluşu ona koca bir adamın gücü ve ataklığını veriyor, okyanusu, çektiği ve üstesinden geldiği kaygılarla kederleri, katlandığı çileleri, göstermiş olduğu demir iradeyi hatırlayışı alnını dik tutturuyor, tüm gücü ve asil Cenovalı kanı coşkun bir gurur ve gözü peklik dalgası halinde yüreğine aktıkça akıyordu. Yeni bir şey de oluyordu içinde, o âna kadar zihninde annesinin görüntüsünü iki yıllık uzaklığın ardından biraz solgun ve silik taşıyorken, o anlarda bu görüntü aydınlanıyordu; uzun zamandır görmediği kadar eksiksiz ve net bir şekilde yeniden görüyordu yüzünü, onu yeniden yakınında, aydınlık halde, konuşurken görüyordu; gözleriyle dudaklarının tüm hareketlerini, her tavrını, her jestini, her bir düşünce kırıntısını yeniden görüyordu ve bu birbiri ardına gelen anılarla heyecanlanıp adımlarını hızlandırıyordu; yeni bir sevgi, tarif edilmez bir şefkat hissi yüreğinde büyüdükçe büyüyor, yanaklarından aşağı tatlı ve sessiz gözyaşlarının süzülmesine yol açıyordu; karanlığın içinde ilerlerken annesiyle konuşuyor, kısa süre sonra kulağına fısıldayacağı sözleri söylüyordu: "Buradayım anneciğim, işte buradayım artık, seni bir daha hiç bırakmayacağım, beraber eve döneceğiz, gemide hep yanında olacağım, sana sımsıkı sarılmış olarak, beni senden kimse ayıramayacak ar-

tık, kimse, yaşadığın müddetçe bir daha asla!" Ve o sırada dev gibi ağaçların tepesinde ayın gümüşi ışığının şafağın zarif beyazlığı içinde ölüp gitmekte olduğunu fark etmiyordu.

O sabah sekizde Tucumanlı doktor –genç bir Arjantinli– yanında asistanıyla hastanın başında, onu ameliyata izin vermesi için ikna etmeye çalışıyor, mühendis Mequinez ve karısı da hararetle onun dediklerini yineliyorlardı. Ancak her şey boşunaydı. Kadın gücünün tükendiğini hissediyordu, ameliyata hiç inancı kalmamıştı, ameliyat sırasında öleceğinden ya da zaten her halükârda onu öldürecek olan en şiddetli acıları boş yere çektikten sonra ancak birkaç saat yaşayabileceğinden emindi. Doktorsa ısrarla, tekrar tekrar söylüyordu: "Ama bu ameliyat güvenlidir, kurtulacağınız kesin, yeter ki biraz cesaretli olun! Aynı şekilde, reddederseniz öleceğiniz de kesin!" Boşa gidiyordu bu sözler. "Hayır," diyordu kadın zayıf bir sesle, "henüz ölmeye cesaretim var, ama boş yere acı çekmeye yok. Teşekkür ederim, doktor bey. Kaderim böyleymiş. Bırakın, rahat rahat öleyim." Cesareti kırılan doktor vazgeçti. Kimse de başka bir laf etmedi artık. O zaman kadın yüzünü hanımına döndü, ölgün sesiyle ondan son isteklerinde bulundu: "Sevgili, iyi yürekli hanımım," dedi büyük zahmetle, hıçkırarak, "az bir miktar paramla üç-beş parça eşyamı aileme gönderirsiniz... Konsolos bey aracılığıyla. Hepsi hayattadır umarım. Şu son anlarımda yüreğim hepsinin iyi olduğunu söy-

lüyor. Lütfedip onlara yazın ki... Hep onları düşündüm, hep onlar için çalıştım... Çocuklarım için... Tek derdim onları bir daha görememiş olmak... Ama cesur bir şekilde ölüyorum... Kaderime razı olmuş olarak... Onlara hayır duaları ederek ve kocama... Ve büyük oğluma... Küçüğü, zavallı Marco'mu onlara emanet ediyorum... Son âna dek kalbimde taşıdım onu..." Ve birden kendinden geçip ellerini kavuşturarak haykırdı: "Marco'm! Yavrum! Hayatım!"

Fakat yaşlarla dolu gözlerini çevirdiğinde hanımının artık yanında olmadığını gördü. Gizlice gelip hanımını dışarıya çağırmışlardı. Hanımefendiyi aradı. Gözden kaybolmuştu. İki hemşireyle asistandan başka kimse kalmamıştı. Yan odadan acele acele ayak sesleri, hızlı hızlı, kısık seslerden, bastırılmış haykırışlardan oluşan mırıltılar duyuluyordu. Hasta kadın yarı açık gözlerini kapıya dikip bekledi. Birkaç dakika sonra doktorun yüzünde alışık olmadığı bir ifadeyle belirdiğini gördü, sonra da hanımıyla beyinin, onların da yüzlerinin ifadesi değişmişti. Üçü birden ona tuhaf bir ifadeyle baktı, alçak sesle aralarında bir şeyler konuştular. Doktor, hanımefendiye, "Hemen olsun, daha iyi," demiş gibi geldi kadına. Hiçbir şey anlamıyordu.

"Josefa," dedi hanımı titreyen sesiyle ona. "Size verecek güzel bir haberim var. Yüreğinizi iyi bir habere hazırlayın."

Kadın dikkatle ona baktı.

"Öyle bir haber ki," diye devam etti hanımı, daha

heyecanla, "size büyük sevinç verecek." Hasta gözlerini iyice açtı. "Hazırlanın," diye sürdürdü hanımı, "öyle birini göreceksiniz ki karşınızda... Çok çok sevdiğiniz biri o."

Kadın başını güçlü bir hamleyle kaldırdı, parıl parıl parlayan gözlerle hızlı hızlı bir hanımına, bir kapıya bakmaya başladı.

"Öyle biri ki," diye ekledi hanımı, yüzü bembeyaz olmuş halde, "daha şimdi geldi... Hiç beklenmedik şekilde."

"Kim?" diye bağırdı kadın, korkmuş biri gibi boğuk ve tuhaf bir sesle.

Bir an sonra çok yüksek sesle bir çığlık atıp sıçrayarak yatağında oturur pozisyona geçti, insanüstü bir şey, bir hayalet karşısındaymışçasına gözleri faltaşı gibi açık, elleri şakaklarında, öylece kalakaldı.

Üstü başı yırtık pırtık, toz toprak içindeki Marco, doktor bir kolundan tuttuğu halde eşikte dikiliyordu.

Kadın üç kez haykırdı: "Tanrı'm! Tanrı'm! Yüce Tanrı'm!"

Marco ileri atıldı, kadın cılız kollarını ona uzattı ve bir kaplan kuvvetiyle onu bağrına basıp derin hıçkırıklarla kesilen şiddetli kahkahalara tutuldu, sonra bu hıçkırıklardan tıkanıp gerisingeri yastığına devrildi.

Ama hemen kendine geldi ve oğlunun başını öpücük yağmuruna tutarak sevinçten deliye dönmüş halde haykırdı: "Nasıl geldin buraya? Neden? Sen misin

bu? Nasıl da büyümüşsün! Kim getirdi seni? Yalnız mısın? Hastalanmadın mı? Sen misin bu, Marco? Rüya değil bu! Tanrı'm! Konuş benimle!" Sonra birden ses tonunu değiştirerek, "Hayır! Sus! Bekle!" dedi. Ve doktora dönerek, aceleyle, "Çabuk, hemen, doktor," dedi, "iyileşmek istiyorum. Hazırım. Bir an bile kaybetmeyin. Marco'yu götürün de duymasın. Marco'm benim, bir şey yok. Bana anlatırsın. Bir öpücük daha. Hadi git şimdi. İşte ben hazırım, doktor."

Marco'yu dışarı çıkardılar.

Bey ve hanım, ayrıca kadınlar da acele acele çıktılar, cerrahla asistanı içeride kalıp kapıyı kapattılar. Bay Mequinez, Marco'yu uzak bir odaya götürmeye çalıştı ama bu imkânsızdı, yere çivilenmiş gibiydi çocuk.

"Ne oluyor?" diye sordu. "Annemin neyi var? Ona ne yapıyorlar?"

O zaman Mequinez onu yine uzaklaştırmaya çalışarak, "Pekâlâ," dedi, "dinle. Sana şimdi söyleyeceğim. Annen hasta, ona küçük bir operasyon yapmaları gerekiyor, sana her şeyi anlatacağım, benimle gel."

"Hayır," dedi çocuk ayak direyerek, "burada kalmak istiyorum. Burada açıkla bana."

Mühendis anlattıkça anlatıyor, bir yandan da çocuğu çekiyordu. Çocuk korkmaya ve titremeye başladı. Birden ölmek üzere olan bir yaralının çığlığına benzer keskin mi keskin bir çığlık yankılandı bütün evde.

Çocuk da umutsuz bir çığlıkla karşılık verdi buna: "Annem öldü!"

Doktor kapıda belirdi ve "Annen kurtuldu," dedi.

Çocuk bir an ona baktı, sonra hıçkırıklar içinde ayaklarına kapanıp, "Teşekkür ederim, doktor!" dedi.

Ama doktor onu tek hamlede yeniden ayağa kaldırıp, "Ayağa kalk!" dedi, "Anneni kurtaran sensin, kahraman çocuk."

Yaz

24, Çarşamba

Cenovalı Marco bu yıl tanıdığımız sondan bir önceki küçük kahraman. Bir tane de haziran ayı için kalıyor geriye. Sadece iki tane aylık sınav, yirmi altı ders günü, altı perşembe, beş de pazar kaldı. Yıl sonu havası şimdiden hissediliyor. Bahçedeki yaprak ve çiçek açmış ağaçlar jimnastik aletlerinin üzerine güzel güzel gölge düşürüyor. Öğrenciler yazlık kıyafetlerine büründüler bile. Çıkışta sınıfların dağılışını izlemek güzel oluyor, her şey önceki aylardan nasıl da farklı. Omuzlara dökülen saçlar kısaltıldı, bütün kafalar kazındı, çıplak bacaklar ve çıplak boyunlar görülüyor; sırta kadar inen şeritleriyle küçük küçük hasır şapkalar, her renkten gömlekler ve minik kravatlar, en küçüklerin hepsinin üstünde

mavi ve kırmızı bir şeyler, bir yaka, bir kenar süsü, ufak bir püskül, en yoksul olanlarında bile anneleri tarafından güzel göstersin diye iliştirilen canlı renkte bir kumaş parçası; birçoğu da okula evden kaçmış gibi şapkasız geliyor. Kimi beyaz spor kıyafetlerini giyiyor. Delcati Öğretmen'in bir öğrencisi var, pişmiş ıstakoz gibi baştan ayağa kırmızılar giyiniyor. Pek çoğu denizci kıyafeti giyiyor. Ama en güzeli, ona siperli yarım mum görünümü veren kocaman hasır şapkasını takmış küçük duvarcı, bu şapkanın altında tavşan suratı taklidi yapışını izlemek insanı nasıl da güldürüyor. Coretti de kedi tüyü şapkasını bıraktı, gezginlere özgü, gri ipekten eski bir şapka takıyor. Votini daracık ekose bir takım giyiyor, Crossi çıplak göğsünü gösteriyor, Precossi mavi demirci tulumu içinde yüzüyor. Ya Garoffi? Mallarını sakladığı o koca paltosunu şimdi bırakmak zorunda kaldığından, her çeşit eskici ıvır zıvırıyla şişmiş cepleri olduğu gibi meydanda, piyango biletleri taşıyor içlerinden. Her şey görünüyor: yarım gazeteyle yapılmış yelpazeler, boru parçaları, kuş vurmak için oklar, otlar, ceplerden çıkıverip ceketlerin üstünde yavaş yavaş yürüyen mayısböcekleri. Miniklerden birçoğu öğretmen hanımlara küçük çiçek demetleri götürüyor. Sürekli siyah giyen "küçük rahibe" dışında bütün öğretmenler cıvıl cıvıl renklerde yazlık giysiler giyiyorlar, şapkası kırmızı tüylü genç öğretmenin kırmızı tüyü yine duruyor, boynunda da pembe kurdelelerden bir düğüm var, onu ha bire güldürüp

koşturan öğrencilerinin minik elleri yüzünden kırış kırış halde. Kirazların, kelebeklerin, caddelerde müziklerin, kırlarda gezintilerin mevsimi geldi artık; dördüncü sınıftakilerin çoğu kaçıp Po'da yüzmeye gidiyor şimdiden, herkesin aklı fikri tatilde; her gün okuldan bir önceki güne göre daha sabırsız, daha mutlu çıkılıyor. Yalnız beni üzen şey, Garrone'yi yaslı, zavallı birinci sınıf öğretmenimi de gitgide daha bitkin, daha solgun, gittikçe de daha şiddetle öksürüyor görmek. Artık iki büklüm yürüyor ve bana öyle üzgün üzgün selam veriyor ki!

Şiir

26, Cuma

Okulun şiirini kavramaya başlıyorsun, Enrico; ama okulu şimdilik sadece içeriden görüyorsun. Otuz yıl sonra sen de kendi çocuklarını okula bırakmaya geldiğinde sana çok daha güzel, şiirsel görünecek ve onu dışarıdan şimdi benim gördüğüm gibi göreceksin. Çıkışı beklerken sessiz sokaklarda, binanın etrafında geziniyor ve zemin kattaki panjurları kapalı pencerelere kulak veriyorum. Bir pencereden şunları söyleyen öğretmen hanımın sesinin işitiyorum: "Ah! 'T'nin o çizgisi ne öyle? Öyle olmaz, oğlum! Baban ne der sonra?" Yan pencereden ağır ağır yazdıran bir öğretmen beyin gür sesi geliyor: "Elli metre kumaş alacağım... Metresi dört lira elli kuruştan... Satarken de..." Daha ileride şapkası kırmızı tüylü genç öğretmen hanım yüksek sesle okuyor: "İşte o zaman Pietro Micca, fitili yaka yaka..." Yan-

daki sınıftan yüz tane kuşun cıvıltısı gibi sesler geliyor, demek ki öğretmen kısa süreliğine dışarı çıkmış. İlerleyip köşeyi dönüyorum, bir öğrencinin ağladığını, öğretmeninin de onu azarladığını ve sonra teskin ettiğini duyuyorum. Başka pencerelerden dizeler, büyük ve iyi insanların adları, erdem, vatan sevgisi, cesaret öğütleyen cümle parçaları geliyor. Sonra bina adeta boşmuş gibi, içeride yedi yüz öğrencinin olması imkânsızmış gibi gelen sessizlik anları izliyor bunu, sonra da keyifli bir öğretmenin yaptığı bir şakanın ardından gürültüyle kahkahalar koptuğu duyuluyor... Yoldan geçen insanlar durup dinliyor, içinde onca gençlik, onca umut barındıran bu hoş binaya sevgiyle bakıyor hepsi. Sonra birden kulakları sağır eden bir gürültü, kitap ve çantaların vuruluşu, ayakların sürtülüşü, aniden güzel bir haber yayılmış gibi sınıftan sınıfa, aşağıdan yukarıya yayılan bir uğultu duyuluyor: Derslerin bittiğini duyurmak için sınıfları dolaşan hademe bu. Bu gürültü üzerine kadınlar, erkekler, genç kızlar ve delikanlılardan oluşan bir kalabalık oradan buradan kapıya üşüşüp çocuklarını, kardeşlerini, torunlarını bekliyor, o sırada da sınıfların kapılarından ufaklıklar hoplaya zıplaya salona fırlıyor, minik paltolarıyla şapkaları ellerinde, her yanda bıdır bıdır konuşup ortalığı tam bir keşmekeşe çeviriyorlar, ta ki hademe hepsini içeriden bir bir kışkışlayana kadar. Nihayet ayaklarını yere vura vura, uzun sıralar halinde okuldan çıkıyorlar. İşte o zaman bütün velilerden soru yağmuru başlıyor: "Dersini öğrendin mi? Ödevine kaç verdi? Yarına neyiniz var? Aylık sınav ne zaman?" Okuma yazma bilmeyen zavallı anneler de defterleri açıp problemlere bakarak detayları soruyorlar:

"Sadece sekiz mi?" – "Yıldızlı on mu?" – "Bu dersten dokuz mu?" Kaygılanıyor, neşeleniyor, öğretmenlere sorular soruyor, müfredat ve sınavlar hakkında konuşuyorlar. Bütün bunlar ne kadar güzel, ne kadar yüce, dünya için ne muazzam bir vaat!

Baban

28, Pazar

Mayıs ayını bu sabahki ziyaretten daha iyi bitiremezdim. Zilin çaldığını duyup hepimiz kapıya koştuk. Babamın şaşkınlık dolu bir sesle, "Siz buradasınız ha, Giorgio?" dediğini duyuyorum. Ailesi şu an Condove'de olan Chieri'deki bahçıvanımız Giorgio'ydu bu, Yunanistan'da demiryollarında çalıştığı üç yılın ardından dönüp önceki gün gemiden indiği Cenova'dan daha yeni gelmişti. Elinde koca bir bohça vardı. Biraz yaşlanmış ama yüzü hâlâ al al, neşe dolu.

Babam içeriye girmesini istiyordu ama o "Hayır," dedi, ciddi bir ifade takınıp hemen sordu: "Ailem nasıl? Gigia nasıl?"

"Birkaç gün öncesine kadar iyiydi," diye yanıt verdi babam.

Giorgio derin bir nefes aldı: "Oh! Tanrı'ya şükürler olsun! Ondan haber almadan Sağır Dilsizler Okulu'na gitmeye cesaret edemedim. Şu bohçayı şuraya bırakayım da gidip alayım onu hemen. Üç yıl oldu zavallı kızımı görmeyeli! Üç yıl oldu benimkilerden kimseyi görmeyeli!"

Babam bana, "Sen de beraber git," dedi.

"Özür dilerim, bir şey daha diyecektim," dedi bahçıvan, sahanlıkta.

Babam onun sözünü kesti: "Peki işleriniz?"

"İyi," dedi adam, "çok şükür. Birkaç kuruş getirdim. Ama sormak istiyordum: Benim dilsiz kızcağızımın eğitimi nasıl gidiyor, deyiversenize biraz. Bıraktığımda zavallı bir yavru gibiydi, zavallı evlatcağızım benim. Bu okullara da pek öyle güvenim yoktur ki. İşaret dilini öğrendi mi acaba? Karım bana iyi şeyler yazıyordu: 'Konuşmayı öğreniyor, bayağı bir ilerleme var.' Ama, diyordum, ben işaret dilini bilmezsem o konuşmayı öğrenmiş, ne faydası var? Nasıl edip de anlaşacağız, ah zavallı küçüğüm benim? Bu onların kendi aralarında, bir talihsizle öbürünün anlaşmalarına yarar. Nasıl gidiyor durumu, peki? Nasıl durumu?"

Babam gülümseyip cevap verdi: "Ben size bir şey söylemeyeyim. Kendiniz göreceksiniz; gidin hadi, gidin, bir dakika daha kaybetmeyin."

Çıktık. Okul yakında. Yolda geniş adımlarla ilerlerken bahçıvan üzgün üzgün benimle konuşuyordu. "Ah! Zavallı Gigia'm benim! Böyle bir talihsiz-

likle doğmak! Düşünsene, onun baba dediğini hiç duymadım, o benim kızım dediğimi hiç duymadı, şu dünyada tek bir kelime olsun ne söyledi ne duydu! Şükür ki hayırsever bir beyefendi çıktı da okul masraflarını karşıladı. Ama işte o kadar... Sekiz yaşından önce de gidemedi oraya. Üç yıldır evde değil. On birine girmek üzere şimdilerde. Büyüdü mü, deyiversenize biraz, büyüdü mü? Keyfi yerinde mi?"

"Şimdi göreceksiniz," diye cevap verdim ona, adımlarımı hızlandırarak.

"Nerede peki bu okul?" diye sordu. "Karım onu okula götürdüğünde ben çoktan gitmiştim. Buralarda bir yerde herhalde."

Tam da o sırada varmıştık. Hemen ziyaretçi odasına girdik. Bizi bir bekçi karşıladı. "Gigia Voggi'nin babasıyım," dedi bahçıvan ona, "kızım, hemen, hemen onu görmek istiyorum." – "Teneffüsteler," dedi bekçi, "gidip öğretmene haber vereyim." Çabucak gitti.

Bahçıvan ne konuşabiliyor ne yerinde durabiliyordu, hiçbir şey görmeksizin duvarlardaki resimlere bakıyordu.

Kapı açıldı, genç bir kızı elinden tutmuş, siyah giyimli bir öğretmen hanım içeri girdi.

Baba-kız bir an birbirine baktılar, sonra bir çığlık atarak birbirinin kollarına atıldılar.

Kız beyaz ve kırmızımsı çizgileri olan bir giysi, üstüne de beyaz önlük giymişti. Benden uzundu. Ağlı-

yor ve iki koluyla birden babasının boynuna sıkı sıkı sarılıyordu.

Babası ondan ayrıldı, gözlerinde damla damla yaş, upuzun yol koşmuş gibi nefes nefese kızını baştan aşağı incelemeye koyuldu; "Ah! Nasıl da büyümüş!" diye haykırdı, "Nasıl da güzelleşmiş! Ah, canım benim, zavallı Gigia'm! Zavallı dilsizim! Öğretmeni siz misiniz, hanımefendi? Ona deyiversenize biraz, işaret diliyle anlayabileceğim bir şeyler söylesin, sonra yavaş yavaş öğrenirim ben de. Deyiverin de bir, işaretlerle bir şeyler anlatsın bana."

Öğretmen gülümseyip alçak sesle kıza, "Seni görmeye gelen bu adam kim?" dedi.

Kız, dilimizi ilk kez konuşan bir yabaniye aitmiş gibi epey yüksek, tuhaf, tonlaması yanlış, ama telaffuzu net sesiyle gülümseyerek, "O be-nim ba-bam," dedi.

Bahçıvan bir adım geriye atıp deli gibi haykırdı: "Konuşuyor! Ama bu mümkün mü! Mümkün mü! Konuşuyor ha? Sen konuşuyor musun, kızım, konuşuyor musun? Deyiver bana: Konuşuyor musun?" Ona yeniden sarılıp alnından üç kez öptü. "Ama onlar işaretlerle konuşmuyor mu, hoca hanım, parmaklarla hani? Bu da nesi böyle?"

"Hayır, Bay Voggi," diye yanıtladı öğretmen, "işaretlerle değil. O eski yöntemdi. Burada yeni yöntemle öğretiliyor, sesli yöntemle. Bilmiyor muydunuz?"

"Valla ben hiçbir şey bilmiyordum ki!" diye cevap verdi bahçıvan neye uğradığını şaşırarak. "Üç yıldır dışarıdayım ben! Bana yazmışlardır da anlama-

mışımdır belki. Odun kafalıyımdır da ben. Oy kızım benim, beni anlıyorsun demek, ha? Sana söylediğimi duyuyor musun?"

"Hayır, değerli bayım," dedi öğretmen. "Sesinizi duymuyor o, çünkü sağır. Söylediğiniz kelimeleri ağız hareketlerinizden anlıyor, durum bu işte, ama sizin sözlerinizi de, size kendi söylediklerini de duymuyor, bunları telaffuz ediyor, çünkü ona dudaklarını nasıl yapması, dilini nasıl hareket ettirmesi gerektiğini, ses çıkarması için göğsü ve gırtlağını nasıl çalıştırması gerektiğini harfi harfine öğrettik."

Bahçıvan anlamadı, ağzı açık kalakaldı. Hâlâ inanamıyordu.

"Söyle bana, Gigia," diye sordu kıza, kulağına söyleyerek, "babanın döndüğüne memnun musun?" Ve yüzünü tekrar kaldırıp cevabı bekledi.

Kız ona düşünceli düşünceli baktı, hiçbir şey söylemedi.

Babası altüst olmuş halde kaldı.

Öğretmen güldü. Sonra, "Değerli bayım," dedi, "size cevap vermiyor, çünkü dudaklarınızın hareketini görmedi. Onun kulağına konuştunuz! Yüzünüzü yüzüne doğrultup sorunuzu bir daha sorun."

Babası doğrudan kızının yüzüne bakarak tekrarladı: "Babanın döndüğüne memnun musun? Bir daha gitmeyeceğine?"

Babasının dudaklarına ağzının içini dahi görmeye çalışarak dikkatle bakmış olan kız, açık açık cevap verdi:

"E-vet, dön-dü-ğü-ne mem-nu-num, bir da-ha git-me-ye-ce-ği-ne de."

Babası ona sıkı sıkı sarıldı, sonra soru yağmuruna tuttu.

"Annenin adı ne?"

"An-tonia."

"Küçük kız kardeşinin adı ne?"

"A-de-laide."

"Bu okulun adı ne?"

"Sa-ğır Dil-siz O-ku-lu."

"İki kere on kaç eder?"

"Yir-mi."

Biz onun sevinçten güleceğini sanırken adam birden ağlamaya başladı. Ama bu da sevinçtendi.

"Hadi, cesaret," dedi öğretmen ona, "sevinmeniz gerekir, ağlamanız değil. Bakın, kızınızı da ağlatıyorsunuz. Beğendiniz mi yaptığınızı?"

Bahçıvan öğretmenin eline sarılıp iki-üç kez öperken, "Teşekkür ederim, teşekkür ederim, yüz kere, bin kere teşekkür ederim, sevgili hoca hanım!" dedi. "Başka da bir şey diyemediğim için bağışlayın."

"Ama kızınız sadece konuşmuyor," dedi öğretmen ona, "yazabiliyor da. Hesap da yapabiliyor. Günlük hayattaki her nesnenin adını biliyor. Biraz tarih ve coğrafya biliyor. Artık normal sınıfta. İki sınıf daha okuyunca çok, daha da çok şey bilecek. Buradan bir meslek edinmiş olarak çıkacak. Dükkânlarda müşterilere hizmet eden, işlerini herkes gibi yapan sağır dilsizlerimiz epeydir var."

Bahçıvan yine şaştı kaldı. Kafası bir kez daha karışmış gibiydi. Kızına baktı ve alnını kaşıdı. Yüzü biraz daha açıklama bekler haldeydi.

O zaman öğretmen bekçiye dönüp "Bana hazırlık sınıfından bir kız çağırın," dedi.

Bekçi az sonra sekiz-dokuz yaşlarında, okula birkaç gün evvel başlamış olan sağır dilsiz bir kızla döndü.

"Bu kız," dedi öğretmen, "temel bilgileri verdiğimiz öğrencilerden biri. Bakın, nasıl oluyor. Ona 'e' dedirtmek istiyorum. Dikkat buyurun." Öğretmen "e" sesini çıkartmak için açar gibi ağzını açtı ve kıza da ağzını aynı şekilde açması için işaret etti. Kız söyleneni yaptı. O zaman öğretmen sesi çıkarmasını işaret etti. Çocuk sesi çıkardı, ama "e" yerine "o" sesi çıktı. "Hayır," dedi öğretmen, "'o' değil." Sonra kızın iki elini kavrayıp açarak birini kendi boğazı, diğerini göğsü üstüne koydu ve tekrarladı: "e." Kız, öğretmenin boğazı ve göğsünün hareketini elleriyle hissederek önceki gibi yeniden ağzını açtı ve gayet güzel şekilde "e" dedi. Öğretmen aynı şekilde, o minik elleri yine kendi göğsü ve boğazı üstüne koyarak, "c" ve "d" dedirtti. "Şimdi anladınız mı?" diye sordu.

Baba anlamıştı, ama anlamadığı zamankinden de şaşkın görünüyordu. "Yani konuşmayı bu şekilde mi öğretiyorsunuz?" diye sordu, bir an düşündükten sonra öğretmene bakarak. "Ne kadar varsa hepsine böyle, yavaş yavaş konuşmayı öğretecek sabrınız var, ha? Birer birer? Yıllar, yıllar boyunca? Sizler

birer azizesiniz, hem de ne azize! Sizler cennetten birer meleksiniz! Dünyada ödenmez hakkınız! Ne diyeyim ki... Ah! Beni şimdi kızımla bırakın biraz. Onu beş dakika yalnız bana bırakın."

Ve onu bir kenara çekip oturtarak sorular sormaya başladı, kız da cevap verdi; adam gözlerinin içi gülerek, dizlerini yumruklaya yumruklaya gülüyor, kızının ellerini tutup onu dinlerken sesi göklerden gelen bir sesmişçesine mutluluktan kendinden geçmiş halde ona bakıyordu, sonra öğretmene sordu: "Müdür bey kendisine teşekkür etmeme izin verir miydi acaba?" – "Müdür burada değil," diye yanıt verdi öğretmen. "Ama teşekkür etmeniz gereken başka biri var. Burada her küçük kız ona ablalık, annelik eden yaşça büyük bir arkadaşının bakımına verilir. Sizinki de bir fırıncının kızı olan, iyi yürekli ve kızınızı çok seven on yedi yaşındaki bir sağır dilsize emanet edildi. İki yıldır her sabah giyinmesine yardımcı oluyor, saçlarını tarıyor, dikiş öğretiyor, eşyalarını düzenliyor, ona güzelce arkadaşlık ediyor. Luigia, okuldaki annenin adı ne?"

Kız gülümseyip cevap verdi: "Cate-rina Gior-dano." Sonra babasına, "Çok, çok i-yi o," dedi.

Bekçinin, öğretmenin bir işaretiyle çıkması ve sarışın, yapılı, neşeli yüzlü, yine üzerinde gri önlükle kırmızımsı çizgili bir giysi bulunan sağır dilsiz bir kızla dönmesi bir oldu; kız kapıda durdu ve kızardı, sonra gülerek başını eğdi. Kadın bedenine sahip ise de kız çocuğu gibi duruyordu.

Giorgio'nun kızı hemen ona doğru koştu, küçük bir çocuk gibi kolundan tutup babasının yanına getirerek kalın sesiyle, "Cate-rina Gior-dano," dedi.

"Ah, iyi yürekli kız!" diye haykırdı babası, okşamak için elini uzattı ama geri çekti, bir daha, "Ah! İyi kalpli kız," dedi, "Tanrı senden razı olsun, sana her türlü iyi talihi, her türlü desteği nasip etsin, seni ve sizinkileri her daim mutlu etsin, böyle de iyi kalpli bir kız, zavallı Gigia'm benim, namuslu bir işçiyimdir ben, yoksul bir aile babası olarak sana işte bunları canıgönülden diliyorum!"

Büyük kız yüzü hep yere eğik halde gülümseyerek küçüğü okşuyor, bahçıvan da ona Meryem Ana'ymış gibi bakmayı sürdürüyordu.

"Bugün kızınızı yanınızda götürebilirsiniz," dedi öğretmen.

"Götürmem mi!" dedi bahçıvan. "Onu Condove'ye götürür, yarın sabah da geri getiririm. Bak hele biraz, götürmem mi hiç yahu!" Kızı giyinmek üzere fırlayıp gitti hemen. "Üç yıl oldu onu görmeyeli!" diye yeniden söz girdi bahçıvan. "Artık konuşuyor! Hemen Condove'ye götüreceğim onu. Ama önce küçük dilsizimi koluma takıp Torino'da şöyle bir turlamak istiyorum ki herkes görsün onu, üç-beş ahbabıma götüreyim de duysunlar hele sesini! Vay be! Ne güzel günmüş bu! Teselli dediğin böyle olur işte! Hadi bakalım, gir şöyle babanın koluna, Gigia'm!" Minik paltosuyla başlığını giymiş olarak dönen kız onun koluna girdi.

"Herkese teşekkür ederim!" dedi baba kapıdan. "Herkese tüm ruhumla teşekkür ederim! Herkese teşekkür etmek için bir kez daha döneceğim!"

Bir an düşünceli halde kaldı, sonra birden kızından ayrılıp geriye dönerek bir eliyle mintanını karıştırdı, sonra öfkeden delirmiş gibi bağırdı: "Valla, fakir herifin tekiyim ben ama işte buyurun, okula yirmi lira bırakıyorum, gıcır gıcır altın para!"

Ve hızla çarparak altını masaya bıraktı.

"Hayır, hayır, sayın bayım," dedi duygulanan öğretmen. "Paranızı geri alın. Bunu kabul edemem. Geri alın. Olmaz. Müdür buradayken gelirsiniz. Ama o da kabul etmez, emin olun. Siz bunu kazanmak için çok zahmet çektiniz, zavallı adam. Hepimiz yine de minnettarız size."

"Hayır, bırakıyorum," dedi bahçıvan, inat ederek. "sonra... Bakarız artık."

Fakat öğretmen geri çevirmesine fırsat bırakmadan parayı adamın cebine geri koydu. O zaman bahçıvan başını sallayarak razı oldu, sonra öğretmene ve kıza aceleyle bir öpücük göndererek kızını yeniden koluna taktı, "Gel kızım, gel, zavallı dilsizim, hazinem benim!" diyerek çabucak kapıdan çıktı.

Kızı da o kalın sesiyle haykırdı: "Ah ne gü-zel güneş!"

HAZİRAN

Garibaldi

3, Cumartesi. Yarın milli bayram.

Bugün milli yas var. Dün akşam Garibaldi öldü. Kimdi o, biliyor musun? On milyon İtalyan'ı Bourbonların zorbalığından kurtaran kişi. Yetmiş beş yaşında öldü. Nice'te bir gemi kaptanının oğlu olarak doğmuştu.

Sekiz yaşındayken bir kadının hayatını kurtardı; on üçünde, arkadaşlarıyla dolu, batmak üzere olan bir sandalı kıyıya çekti; yirmi yedisinde boğulmak üzere olan bir genci Marsilya sularından çıkardı; kırk birinde bir gemiyi okyanusta yanmaktan kurtardı. On yıl Amerika'da yabancı bir halkın özgürlüğü için savaştı; Lombardia ve Trentino'nun kurtuluşu için üç yıl Avusturyalılara karşı savaştı; 1849'da Roma'yı Fransızlara karşı savundu; 1860'ta Palermo ve Napoli'yi kurtardı; 67'de Roma için tekrar savaştı; 1870'te Fransa'nın savunulmasında Almanlara karşı

mücadele verdi. Kahramanlık ateşi ve savaş dehasına sahipti. Kırk muharebede çarpıştı, otuz yedisinde galip geldi. Savaşmadığı zamanlarda geçimini sağlamak için çalıştı ya da ıssız bir adaya çekilip toprağı işledi. Öğretmen, denizci, işçi, tüccar, asker, general, diktatör oldu. Yüceydi, basitti, iyiydi. Bütün zalimlerden nefret ederdi, bütün halkları severdi, bütün zayıfları korurdu, iyilikten başka bir istediği yoktu, ödülleri reddederdi, ölümü küçük görürdü, İtalya'ya tapardı. Savaş çığlığı attığında dört bir yandan birliklerce yiğit ona koşardı. Onun şanının güneşi altında çarpışmak için beyler saraylarını, işçiler atölyelerini, gençler okullarını bırakırdı. Savaşta kırmızı bir gömlek giyerdi. Güçlüydü, sarışındı, yakışıklıydı. Savaş meydanlarında yıldırım, duygularda çocuk, kederlerde azizdi. Binlerce İtalyan vatan için öldü, onun uzakta zaferle geçişini görüp mutlu öldüler; binlercesi onun için canını verirdi; milyonlarcası ona hayır duası etti ve edecek. O öldü. Tüm dünya ona ağlıyor. Sen şu an anlamazsın. Ama onun yapıp ettiklerini okuyacak, yaşamın boyunca sürekli ondan söz edildiğini duyacaksın ve sen büyüdükçe onun imgesi de önünde gitgide daha büyüyecek; bir adam olduğunda onu dev gibi göreceksin; sen artık bu dünyada olmadığında, çocuklarının çocukları da, onlardan doğacak olanlar da artık hayatta olmadığında nesiller hâlâ onun halkların kurtarıcısı olan aydınlık başının, yıldızlarla çevrelenmişçesine, zaferlerinin isimleriyle taçlanmış olarak yükseldiğini görecekler ve onun adını andığında her İtalyan'ın alnı ve ruhu daima ışıl ışıl parlayacak.

Baban

Ordu

11, Pazar. Milli bayram.
Garibaldi'nin ölümüyle yedi gün ertelendi.

Castello Meydanı'na, iki büyük kanat halinde açılmış halkın arasında ordu komutanının önünden geçit yapan askerlerin törenini izlemeye gittik. Onlar bando mızıka eşliğinde geçerken babam bana birlikleri ve bayrakların şanını, zaferlerini anlatıyordu. Önden üç yüz kişi kadar, siyah giyinmiş, istihkâm ve topçu subayı çıkacak askerî akademi öğrencileri, asker ve öğrencilerin coşkulu ve rahat zarafeti içinde geçti. Onların ardından piyadeler geçti: Goito ve San Marino'da çarpışmış olan Aosta Tugayı, Castelfidardo'da çarpışmış Bergamo Tugayı, dört alay, peş peşe bölükler, kan rengi çiçeklerden çift sıra upuzun çelenkleri andıran, iki uçtan uzanıp salınarak kalabalığın arasından geçen binlerce kır-

mızı nefte. Piyadelerden sonra savaşın işçileri olan, siyah tüyden sorguçlu, al rütbe şeritli istihkâm askerleri ilerledi; onlar geçerken arkalarından izleyicilerin başları üzerinde upuzun, dimdik yükselen yüzlerce tüyün ilerlemekte olduğu görülüyordu: Dağ birlikleriydi bunlar, İtalya'nın kapılarını savunanlardı, Calabria tarzı şapkaları, dağlarındaki çimenlerin renginde, capcanlı yeşil tören üniformalarıyla hepsi de uzun boylu, pespembe, güçlü kuvvetliydi. Dağ birliklerinin geçişi sürüyordu ki kalabalığı bir ürperti sardı ve Porta Pia geldiğinde Roma'ya giren ilk askerler olan piyadeler, esmer, çevik, canlı, dalgalanan sorguçlarıyla eski on ikinci tabur, meydanı sevinç nidalarına benzeyen keskin boru sesleriyle inleterek kara bir dalga seli gibi geçti. Fakat onların bu seslerini de sahra topçularını duyuran kesik kesik ve tok bir ses bastırdı, sonra üç yüz çift atın çektiği, yüksek cephane arabalarına oturmuş, sarı şeritli, yakışıklı askerler ile sarsılıp çınlar, toprağı sarsarken destekleri üstünde ışıldayan bronz ve çelikten uzun mu uzun toplar geçti. Sonra o ağır iş gören, kaba görünümleri içinde yavaş, ağır, güzel, iriyarı askerleri, güçlü kuvvetli katırlarıyla insan ayağının çıkabildiği her yere korku ve ölüm salan dağ topçuları çıktılar öne. Ve son olarak, güneşte miğferleri, dimdik mızrakları, rüzgârda bayraklarıyla gümüş ve altın parıltılar saçan, havayı tıngırtı ve kişnemelerle dolduran, Santa Lucia'dan Villafranca'ya on savaş meydanında ortalığı kasıp kavuran o güzelim Cenova süvarileri

alayı geçti doludizgin. "Ne kadar güzel!" diye haykırdım. Babamsa bu sözlerimden dolayı neredeyse azarladı beni, dedi ki: "Orduyu güzel manzara diye görme. Tüm bu güç ve umut dolu gençler yarın öbür gün vatanımızı savunmak için çağrılabilir, birkaç saat içinde de toplarla, yaylım ateşleriyle hepsi paramparça olabilir. Ne zaman bir bayramda 'Yaşasın ordu! Yaşasın İtalya!' diye bağırıldığını duyarsan, geçip giden alayların berisinde cesetlerle kaplı, kan gölüne dönmüş bir arazi gelsin gözünün önüne, işte o zaman 'Yaşasın ordu!' sözü yüreğinin daha derininden gelecek, İtalya imgesi sana daha derin, daha yüce görünecektir."

İtalya

14, Salı

Bayram günlerinde vatanını şöyle selamla: "İtalya, vatanım, babamla annemin doğduğu ve gömüleceği, yaşayıp ölmeyi umduğum, çocuklarımın büyüyüp öleceği, soylu ve aziz toprak; güzel İtalya, yüzyıllardır yüce ve şanlı, birkaç yıldır birleşmiş ve özgür; dünyaya Tanrısal dehaların nice ışığını yayan, uğruna nice yiğitlerin alanlarda, nice kahramanların darağaçlarında can verdiği; üç yüz şehrin ve otuz milyon evladın yüce anası; ben, seni henüz anlamayan ve tam olarak tanımayan evladın, seni tüm ruhumla sayıyor ve seviyorum, senden doğduğum ve kendimi senin oğlun addettiğim için gururluyum. Senin görkemli denizlerini, yüce Alplerini seviyorum, ulu anıtlarını ve ölümsüz anılarını seviyorum, şanını ve güzelliğini seviyorum, güneşi ilk kez gördüğüm, senin adını ilk kez duyduğum o aziz par-

çan gibi seni her şeyinle sayıyor ve seviyorum. Tek bir sevgi, eşit bir minnetle seviyorum sizi, değerli Torino, yüce Cenova, âlim Bologna, büyüleyici Venedik, kudretli Milano; eşit bir evlat saygısıyla seviyorum sizi, kibar Floransa, müthiş Palermo, engin ve güzel Napoli, muazzam ve ebedi Roma. Seni seviyorum, mukaddes vatan! Ve ant olsun ki bütün evlatlarını kardeşlerim gibi seveceğim, yaşayan büyüklerine de ölmüş büyüklerine de daima kalbimde saygıyla yer vereceğim, çalışkan ve dürüst bir yurttaş olacak, sana layık olmak için, güçlerimi bir gün sefaleti, cehaleti, haksızlığı, suçu senin yüzünden silip hakkının ve gücünün görkemi içinde huzurla yaşayabilmen ve büyüyebilmen yolunda kullanarak kendimi yüceltmeyi sadakatle amaç edineceğim. Ant olsun ki üzerime düştüğü gibi, aklımla, kolumla, kalbimle, tevazu ve coşku dolu olarak sana hizmet edeceğim ve gün gelip kanımı ve canımı senin uğruna vermem gerekirse, göklere senin aziz ismini haykırıp mübarek bayrağına son öpücüğümü göndererek kanımı verecek ve öleceğim."

Baban

32 Derece

16, Cuma

Milli bayramdan sonra geçen beş gün içinde sıcaklık üç derece arttı. Şimdi tam yaz havasındayız, herkeste bir yorgunluk başladı, herkes baharın verdiği o pembe rengini yitirdi, boyunlar ve bacaklar inceldi, başlar sarkar, gözler kapanır oldu. Sıcağın bayağı bir dokunduğu, yüzü balmumuna dönen zavallı Nelli arada bir başı defterinin üstünde, derin derin uykuya dalıyor, ama Garrone öğretmen onu görmesin diye hep önüne açık, dik bir kitap koyuyor. Crossi kabağa benzer kızıl kafasını sıraya öyle bir dayıyor ki başı gövdesinden kopmuş da oraya bırakılmış gibi görünüyor. Nobis çok kalabalık olduğumuzdan ve havayı kirlettiğimizden şikâyet ediyor. Of! Şu aralar ders çalışmak öyle bir gayret gerektiri-

yor ki! Bizim evin camlarından o güzel ağaçlara bakıyorum, öyle koyu bir gölge yapıyorlar ki koşa koşa oraya gidesim geliyor, sıraların arasında böyle tıkış kakış kalmak zorunda olmaktan bir hüzün ve öfke çöküyor içime. Ama sonra okuldan çıktığımda benzim soluk mu diye bakmak üzere hep beni gözeten, ödevimin her sayfasında, "Devam edebilecek misin?" diyen canım annemi görünce canlanıyorum. Her sabah altıda derse gitmem için beni uyandırdığında da, "Ha gayret bakalım! Fazla gün kalmadı artık, sonra serbestsin, serin serin dolaşırsın kır yollarının gölge yerlerinde," diyor. Evet, tarlada yakıcı güneşin altında ya da nehirlerin kör eden, yakan beyaz çakıllı kumları arasında, cam fabrikalarında yüzleri gaz alevine eğik halde bütün gün kımıltısızca durarak çalışan çocukları bana hatırlatmakta gayet haklı; hepsi de bizden daha erken kalkıyor, tatilleri de yok üstelik. Ha gayret, o zaman! Bu konuda da Derossi herkesten önde, ne sıcaktan etkileniyor ne de uykusu geliyor, o sarı bukleleriyle her zaman çakı gibi, neşeli, kışın nasılsa aynı öyle, yorulmadan çalışıyor, sesiyle havayı serinletiyormuşçasına etrafındaki herkesi de uyanık tutuyor. Hep uyanık ve dikkatli olan iki kişi daha var: Uyumamak için ha bire yüzüne iğne batıran, ne kadar yorgun olup sıcak basmışsa dişlerini o kadar sıkıp gözlerini öğretmeni yemek istiyormuşçasına koca koca açan şu inatçı Stardi ile tanesini iki kuruşa sattığı minik minik kibrit kutusu desenleriyle süslü kırmızı kâğıttan

yelpazeler yapmakla meşgul, iş bitirici Garoffi. Ama içimizde en mert olanımız Coretti, babasına odun taşımakta yardım etmek için beşte kalkan Coretti!

Okulda, saat on bir olduğunda gözlerini açık tutamaz oluyor, başı göğsüne düşüveriyor. Yine de şöyle bir silkiniyor, ensesine tokatlar atıyor, çıkıp yüzünü yıkamak için izin istiyor, yanındakilere kendini sarstırıp çimdikletiyor. Ama bu sabah artık dayanamayıp kurşun gibi bir uykuya daldı. Öğretmen ona yüksek sesle, "Coretti!" diye seslendi. Duymadı. Sinirlenen öğretmen bir kez daha, "Coretti!" dedi. O zaman Coretti'nin evine komşu oturan kömürcünün oğlu ayağa kalkıp, "Beşten yediye kadar yük taşıdı," dedi. Öğretmen onu rahat bıraktı, yarım saat daha dersine devam etti. Sonra Coretti'nin sırasına gidip yüzüne yavaş yavaş üfleyerek onu uyandırdı. Öğretmeni karşısında görünce Coretti korkuyla geriledi. Fakat öğretmen onun başını ellerinin arasına alıp saçlarından öperek, "Sana kızmıyorum, oğlum," dedi. "Seninki tembellik uykusu değil ki, yorgunluk uykusu."

Babam

17, Cumartesi

Eminim ne arkadaşın Coretti ne de Garrone babaları-na senin bu akşam babana verdiğin cevabı verirler-di. Enrico! Bu nasıl olabildi? Yaşadığım sürece bunun bir daha olmayacağına yemin etmelisin. Babandan azar işittiğinde ne zaman dudaklarına kötü bir yanıt gelecek olsa kaçınılmaz olarak gelecek olan, babanın seni yatağına çağırıp, "Enrico, senden ayrılıyorum," diyeceği o günü düşün. Ah oğlum, onun sesini son kez duyacağın zaman, çok sonraları bile, terk ettiği odasında, bir daha asla açmayacağı kitaplarının arasında tek başına ağlayacağın zaman, işte o zaman ona karşı kimi defalar saygıda kusur etmiş olduğunu hatırlayıp kendi kendine soracaksın: "Bu nasıl olabildi?" O zaman anlayacaksın onun daima senin en iyi arkadaşın olduğunu, seni cezalandırmak zorunda kaldığında senden de çok acı çektiğini ve sırf iyiliğin için seni ağlat-

tığını ve o zaman da pişman olacak, üstünde onca çalıştığı, ömrünü çocukları uğruna tükettiği masayı ağlaya ağlaya öpeceksin. Şu an anlamıyorsun: O, iyiliği ve sevgisi dışında senden kendiyle ilgili her şeyi gizliyor. Sen bilmiyorsun, kimi zaman yorgunluktan öyle bir pestili çıkıyor ki yaşayacak sayılı günleri kaldığına inanıyor ve o anlarda sadece senden bahsediyor, seni yoksul ve savunmasız bırakmak yüreğindeki tek derdi oluyor! Kaç kere bunu düşünerek sen uyurken odana giriyor, elinde mum, öylece durup seni seyrediyor, sonra bir gayret, o yorgun, üzgün haliyle tekrar iş başına geçiyor! Ve yine bilmiyorsun, sık sık seni arıyor, yanında kalıyor, çünkü dünyadaki tüm insanların çektiği dertlerden yüreğinde bir acı oluyor, avunmak ve unutmak için bir dost olarak arıyor seni, huzur ve cesareti yeniden bulmak için senin sevgine sığınma ihtiyacı duyuyor. O halde düşün, sende sevgi bulmak yerine soğukluk ve saygısızlık bulduğunda ne kadar üzülüyordur! Bu korkunç nankörlükle bir daha asla kendini lekeleme! Düşün ki bir aziz kadar iyi de olsan, babanın senin için yapmış ve halen de yapmakta olduklarının karşılığını yeterince ödeyemezsin. Ve şunu da düşün: hayata güven olmaz. Sen daha çocukken bir felaket babanı alıp götürebilir, iki yıl sonra, üç ay sonra, hatta yarın. Ah! Zavallı Enrico'm benim, işte o zaman çevrendeki her şeyin nasıl değiştiğini öyle bir görürsün, zavallı annenin karalar bağladığı ev sana öyle boş, öyle ıssız gelir ki! Haydi oğlum, haydi git babana; şu an odasında, çalışıyor; parmak uçlarına basa basa git ki içeri girdiğini duymasın, git alnını onun dizlerine koy ve söyle de seni bağışlasın, sana hayır duası etsin.

Annen

Kırlarda

15, Pazartesi

İyi yürekli babam bu sefer de beni bağışladı ve Coretti'nin kereste tüccarı babasıyla ayarladığımız kır gezisine gitmeme izin verdi. Şöyle temiz bir dağ havası almaya hepimizin ihtiyacı vardı.

Tam bir şenlik oldu. Dün saat ikide Statuto Meydanı'nda buluştuk, Derossi, Garrone, Garoffi, Precossi, baba-oğul Coretti'ler ve ben, yanımızda meyve, sucuk, haşlanmış yumurtadan oluşan azığımızla... Ayrıca küçük deri taslarımız ve teneke bardaklarımız da vardı; Garrone içinde beyaz şarap bulunan bir kabak, Coretti de babasının kırmızı şarap dolu asker matarasını taşıyordu; demirci önlüğünü giymiş küçük Precossi'ninse kolunun altında iki kilo somun ekmek vardı. Gran Madre di Dio'ya kadar va-

sıtayla gittik, sonra tepelere doğru hızlı hızlı çıktık. Bir yeşillik, bir gölgelik, bir serinlik vardı ki! Çimlerde yuvarlanıyor, yüzümüzü dereye sokuyor, çalılardan atlıyorduk. Baba Coretti ceketini omzuna atmış, kilden piposunu tüttürerek bizi uzaktan takip ediyor, pantolonlarımızı delmeyelim diye eliyle ara ara ikaz ediyordu. Prescossi ıslık çalıyordu, onun ıslık çaldığını daha önce hiç görmemiştim. Oğul Coretti yürürken her şeyi yaptı, o ufacık adam bir parmak boyundaki açılır kapanır çakısıyla küçük değirmen çarklarından çatala, fıskiyeye kadar her şeyi yapabiliyor; başkalarının eşyalarını da o taşımak istiyor, yüklendiği ağırlıktan şakır şakır ter döküyordu; ama karaca gibi de atikti hep. Derossi her an durup bize bitkilerle böceklerin adlarını söylüyordu, bütün bunları nasıl olup da biliyor, anlamıyorum. Garrone ise sessiz sessiz ekmeğini yiyordu, ama zavallı Garrone, annesini kaybettikten sonra o eski iştahıyla, neşesiyle girişmiyor artık yemeğe. Yine de o hep aynı, ekmek kadar temiz biri. Birimiz hendekten atlamak üzere gerileyip hız alacak olduğunda o hemen karşı tarafa koşup ellerini uzatıyordu; Precossi küçükken tos yemiş olduğu için ineklerden korktuğundan, ne zaman bir inek geçse Garrone önüne geçip onu koruyordu. Santa Margherita'ya kadar gittik, sonra yamaç aşağı zıplaya sıçraya, yuvarlana yuvarlana, hafif sıyrıklarla popo üstü indik. Çalıya takılan Precossi'nin gömleği yırtıldı, sarkan yırtık parçayla orada öylece, utanç içinde kalakaldı, ama ceke-

tinde her zaman iğne bulunduran Garoffi orayı güzelce, yırtık görülmeyecek şekilde tutturdu, beriki boyuna, "Özür dilerim, özür dilerim," diyordu bu sırada, sonra yeniden koşmaya başladı. Garoffi yolda zaman kaybetmiyordu. Salata için yeşillik koparıyor, salyangoz topluyor, azıcık parlayan her taşı içinde altın ya da gümüş vardır diye cebine atıyordu. Böyle böyle, gölgede ve güneşte koşa koşa, onca tepeyle kestirme yolu yuvarlana tırmana nihayet bir tepenin doruğuna ter içinde, soluk soluğa vardık ve çimlere oturup yemeğe koyulduk. Uçsuz bucaksız bir ova ve beyaz zirveleriyle mavi Alpler olduğu gibi görülüyordu. Açlıktan ölüyorduk hepimiz de, ekmek eriyordu adeta. Baba Coretti kabak yaprakları üstünde sucuk dağıtıyordu her birimize. İşte o zaman hep birlikte öğretmenlerden, bizimle gelememiş olan arkadaşlardan, sınavlardan konuşmaya başladık. Precossi yemeye çekiniyordu biraz, Garrone de yemeğinin en güzel kısmını zorla onun ağzına tıkıyordu. Coretti babasının yanına oturup bağdaş kurmuştu, böyle yan yanayken ikisi de o kızıllıkları ve gülümseyişleri, bembeyaz dişleriyle baba-oğuldan çok kardeş gibi görünüyorlardı. Baba keyifle içiyor, bizim yarım bıraktığımız taslarla bardakları da boşaltıyor, "Siz okuyanlara şarap iyi gelmez, kereste tüccarlarının ihtiyacı olur ona!" diyordu. Sonra oğlunun burnunu yakalayıp sallıyor, "Çocuklar, sevin şunu ha, çiçeği burnunda namuslu bir adamdır kendisi, aynen öyle diyorum işte ben!" diyordu. Garro-

ne dışında herkes gülüyordu. Adam da içmeye devam ediyordu: "Yazık ya! Şu an iyi arkadaşlar hep berabersiniz, birkaç sene sonra, kim bilir, Enrico ve Derossi avukat ya da öğretmen, işte ne bileyim, bir şeyler olacak, diğer dördünüz de bir dükkânda çalışacak, bir iş tutacak veya artık şeytan bilir nerelerde olacaksınız. İşte o zaman da herkese eyvallah, dostlar." – "Olur mu hiç!" dedi Derossi, "Rusya İmparatoru da olsam benim için Garrone hep Garrone, Precossi hep Precossi, öbürleri şimdi neyse hep o olacaklar; onlar nereye, ben oraya." – "Hay çok yaşayasın!" diye haykırdı baba Coretti, matarasını kaldırarak, "Böyle konuşulur işte, helal olsun sana! Tokuşturun bakalım! Yaşasın iyi dostlar, yaşasın ailesi olanı olmayanı tek bir aile yapan okul da!" Hepimiz taslarla bardaklarımızı kaldırıp onun matarasına tokuşturduk ve son kez içtik. "Yaşasın 49'daki dördüncü!" diye bağırdı adam, ayağa kalkıp son yudumu gövdeye indirerek, "Sizin de böyle dördüncü taburlarla falan işiniz olursa tıpkı bizim gibi sıkı durmaya bakın, çocuklar!" Saat artık geç olmuştu, koşup şarkılar söyleyerek, uzun mesafeler boyunca kol kola yürüyerek aşağı indik ve akşam olup binlerce ateşböceği uçuşurken Po'ya vardık. Ancak Statuto Meydanı'nda, akşam okulları öğrencilerine ödül dağıtım törenini izlemek için pazar günü hepimiz buluşup Vittorio Emanuele'ye gitmek üzere sözleştikten sonra ayrıldık. Ne güzel bir gündü! Zavallı öğretmenime rastlamamış olsam eve ne mut-

lu dönmüş olacaktım! Neredeyse karanlıkta, bizim evin merdivenlerini inerken rastladım ona, beni tanır tanımaz iki elimi kavradığı gibi kulağıma, "Elveda Enrico, beni hatırla!" dedi. Ağladığını fark ettim. Yukarı çıktım ve anneme, "Öğretmenime rastladım," dedim. "Yatmaya gidiyordu," dedi annem, gözleri kıpkırmızıydı. Sonra gözlerini üzerime dikerek, büyük üzüntüyle ekledi: "Zavallı öğretmenin... Çok hasta."

İşçilere Ödül Dağıtımı

25, Pazar

Kararlaştırdığımız üzere işçilere ödül dağıtımını izlemek için hep birlikte Vittorio Emanuele Tiyatrosu'na gittik. Tiyatro 14 Mart'ta olduğu gibi süslenmiş ve kalabalıktı, ama içeridekilerin hemen hemen hepsi işçi aileleriydi; salon şan okulunun erkek ve kız öğrencileriyle doluydu; bunlar Kırım'da düşmüş askerler için bir marş okudular, öyle güzeldi ki bittiğinde herkes ayağa fırlayıp el çırparak tezahürat yaptı, onlar da baştan okumak zorunda kaldı. Hemen sonra ödül kazananlar belediye başkanının, valinin ve kitap, banka hesap cüzdanı, diploma ve madalya dağıtan birçok başka kişinin önünden sıra sıra geçmeye başladılar. Salonun bir köşesinde annesinin yanına oturmuş küçük duvar-

cıyı gördüm, başka bir tarafta da müdür, onun arkasında da ikinci sınıf öğretmenimin kızıl kafası vardı. İlk olarak akşam okulunun resim, kuyumculuk, oymacılık, taşbaskı, bir de marangozluk ve duvarcılık öğrencileri sıralandı; sonra ticaret okulu öğrencileri, ardından aralarında büyük alkışla karşılanan ve gülüşen, hepsi de şık giyimli kimi kızların, işçi kızların bulunduğu Müzik Lisesi öğrencileri. Son olarak akşam ilkokulu öğrencileri sıralandı, işte o zaman tören tam anlamıyla seyre değer hale geldi. Her yaştan, her meslekten, her kılık kıyafetten öğrenciler geçiyordu; kır saçlı adamlar, imalathanelerden çocuklar, kocaman siyah sakallı işçiler. Küçükler umursamazdı, büyük adamlar biraz çekingendi, insanlar en yaşlılarla en gençleri alkışlıyordu. Ama izleyiciler arasında bizim törende olduğu gibi gülen kimse yoktu. Bütün yüzler dikkatli ve ciddi görünüyordu. Ödül kazananlardan birçoğunun karısı ve çocukları salondaydı, babasının sahnenin önünden geçtiğini görünce yüksek sesle adını seslenen ve kahkahalar atıp eliyle onu işaret eden küçük çocuklar vardı. Köylüler, hamallar geçti. Bunlar Boncompagni Okulu'ndandılar. Cittadella Okulu'ndan babamın tanıdığı bir ayakkabı boyacısı geçti, vali ona diploma verdi. Onun ardından iriyarı, dev gibi bir adamın geldiğini gördüm, gözüm onu bir yerlerden ısırıyordu... Küçük duvarcının ikincilik ödülü alan babasıydı bu! Onu çatı katında, hasta oğlunun başucunda gördüğüm zamanı hatırladım, hemen oğlunu

salonda aradım, zavallı küçük duvarcı! Işıl ışıl gözlerle babasını izliyor, duygularını gizlemek için de tavşan suratı taklidi yapıyordu. O anda bir alkış tufanı koptuğunu işitip sahneye baktım: Yüzü yıkanıp temizlenmiş, üzerinde iş elbiseleriyle küçük bir baca temizleyicisi vardı sahnede ve belediye başkanı elinden tutmuş, onunla konuşuyordu. Baca temizleyiciden sonra bir aşçı geldi. Sonra Raineri Okulu'ndan bir belediye çöpçüsü gelip ödülünü aldı. Yüreğimde nedir bilmediğim bir duygu vardı, bütün bu emekçilere, derdi tasası bol aile babalarına bu ödüller nelere mal olmuştur, yorgunluklarına ne yorgunluklar katmıştır, onca ihtiyaç duydukları uykularından ne saatler kesmiştir, üstelik ders çalışmaya alışık olmayan zihinleri, çalışmaktan bodurlaşmış koca koca elleri ne çabalar sarf etmiştir, düşününce büyük bir sevgiye, büyük bir saygıya benzer bir şey duyuyordum içimde! Atölyede çalışan bir çocuk geçti, babasının bu vesileyle ona kendi ceketini ödünç verdiği görülüyordu ve ceketin kolları sarkmaktaydı, o kadar ki ödülünü alabilmek için sahnede kollarını kıvırmak zorunda kaldı çocuk, birçok kişi de güldü bu duruma, ama bu gülüş alkışlarla hemen bastırıldı. Sonra kel kafalı, ak sakallı bir ihtiyar geldi. Bizim okuldaki akşam okuluna katılan topçu askerleri, sonra vergi memurları, okullarımızda görev yapan belediye bekçileri geçti. Sonunda akşam okulu öğrencileri Kırım'da ölenler için bir marş daha okudular, ama bu kez öyle içten gelerek, kalplerinin ta

en derininden gelen öyle güçlü bir sevgiyle okudular ki insanlar neredeyse alkışlayamadı bile artık, herkes duygulanmış halde, çıt çıkarmaksızın ağır ağır dışarı çıktı. Birkaç dakika sonra sokak iyice kalabalıklaştı. Tiyatro kapısının önünde, elinde kendisine ödül olarak verilen kırmızı ciltli kitabı, etrafı kendisiyle konuşan beylerle çevrili baca temizleyicisi vardı. Birçok kişi sokağın bir yanından öbürüne birbiriyle selamlaşıyordu – işçiler, çocuklar, bekçiler, öğretmenler. İkinci sınıf öğretmenim iki topçu askerinin arasında sokağa çıktı. Ve kucaklarında çocuklarıyla işçilerin karıları görülüyor, çocuklar da minicik ellerinde babalarının diplomalarını tutmuş, insanlara gururla gösteriyorlardı.

Ölen Öğretmenim

27, Salı

Biz Vittorio Emanuele Tiyatrosu'ndayken zavallı öğretmenim ölüyordu. Annemi ziyaret ettikten yedi gün sonra, saat ikide öldü. Dün sabah müdür haberi vermeye sınıfa geldi. "Öğrencisi olanlarınız onun ne kadar iyi yürekli olduğunu, öğrencilerini ne kadar sevdiğini bilir. Onlar için bir anneydi. O artık yok. Korkunç bir hastalık uzun zamandır onu tüketmekteydi. Ekmeğini kazanmak için çalışmak zorunda olmasaydı kendine bakabilir, belki iyileşebilirdi. İzin almış olsaydı yaşamını hiç değilse birkaç ay uzatabilirdi. Ancak o son gününe kadar öğrencileriyle birlikte olmak istedi. Ayın 17'sinde, cumartesi akşamı onları bir daha göremeyeceğinden emin olarak öğrencileriyle vedalaştı, onlara

yine iyi öğütler verdi, hepsini tek tek öptü, hıçkırıklar içinde gitti. Artık onu kimse bir daha görmeyecek. Onu hatırlayın, çocuklar." Birinci sınıfta onun öğrencisi olmuş olan Precossi başını sıraya eğip ağlamaya başladı.

Dün akşam okuldan sonra hep beraber ona kiliseye kadar eşlik etmek üzere merhumenin evine gittik. Yolda cenaze arabası ve alçak sesle konuşarak bekleşen çok sayıda insan vardı. Müdür, bizim okulun bütün öğretmenleri, ayrıca önceki yıllarda çalışmış olduğu başka okullardan öğretmenler vardı; annelerinin ellerinden tuttuğu, bir ellerinde de ince mum taşıyan kendi sınıfının hemen hemen tüm öğrencileri, ayrıca başka sınıflardan çok sayıda öğrenci, Baretti Okulu'ndan kiminin elinde çelenk kiminin gül demeti, elli kadar kız öğrenci vardı. Üstünde siyah harflerle "eski dördüncü sınıf öğrencilerinden öğretmenlerine" yazılı büyük bir akasya çelengi asılı olan arabaya demet demet çiçekler konmuştu bile. Bu büyük çelengin altında da minik öğrencilerinin getirmiş olduğu küçük bir tanesi asılıydı. Kalabalığın içinde hanımları tarafından gönderilmiş, ellerinde mum taşıyan çok sayıda hizmetçi kadın, ellerinde yanan ince mum taşıyan üniformalı iki de uşak görülüyordu; öğretmen hanımın bir öğrencisinin babası olan zengin bir bey de kendi mavi ipek kaplı arabasını getirtmişti. Herkes kapının önünde toplanıyordu. Gözyaşlarını silen birkaç genç kız vardı. Bir süre sessizlik içinde bekle-

dik. Sonunda tabutu indirdiler. Tabutun arabaya konduğunu görünce birkaç ufak çocuk yüksek sesle ağlamaya başladı, bir tanesi de öğretmeninin öldüğünü ancak o an anlamış gibi bağırmaya başladı, öyle çırpına çırpına hıçkırıyordu ki onu oradan alıp götürmek zorunda kaldılar. Cenaze alayı ağır ağır dizilip harekete geçti. Önden yeşiller giymiş Concezione Manastırı kızları gidiyordu, sonra mavi şerit takmış, beyazlar içindeki Maria kızları, sonra rahipler, arabanın arkasında öğretmenler, birinci sınıf öğrencileri, diğer öğrenciler, en sonda da kalabalık. İnsanlar kapılara, pencerelere çıkıyor, çelengi ve bütün bu çocukları görünce, "Bir öğretmenmiş," diyorlardı. En küçüklere eşlik eden kadınlar arasında da ağlayanlar vardı. Kiliseye vardığımızda tabutu arabadan alıp nefin ortasına, büyük sunağın önüne taşıdılar. Öğretmen kadınlar tabutun üstüne çelenkleri koydu, çocuklar tabutu çiçeklerle kapladı, çevredeki insanlar ellerinde yanan mumlarla büyük ve karanlık kilisede dualar okumaya başladı. Sonra birden, rahip son kez âmin dediğinde mumlar söndü ve herkes hızlı hızlı dışarı çıktı, öğretmen yalnız kaldı. Bana öylesine iyi davranan, yıllar yılı onca sabır göstermiş, onca zahmet çekmiş olan zavallı öğretmenim benim! Az sayıdaki kitabını öğrencilerine, mürekkep hokkasını birine, küçük bir tabloyu bir diğerine bıraktı, sahip olduğu her şey işte bunlardı, ölmeden iki gün önce de müdüre en küçüklerin cenazesine gelmelerine izin vermemesini söyle-

mişti, ağlamalarını istemiyordu çünkü. İyilik yaptı, acı çekti, öldü! O karanlık kilisede yalnız kalmış zavallı öğretmenim! Elveda! Sonsuza dek elveda, benim iyi yürekli dostum, çocukluğumun tatlı ve hüzünlü hatırası!

28, Salı

Zavallı öğretmenim, okul yılını bitirmek istedi, derslerin bitmesine yalnızca üç gün kala gitti. Yarından sonraki gün sınıfa bir kez daha gidip son ayın öyküsü "Deniz Kazası"nın okunuşunu dinleyeceğiz, sonra da... Okul bitecek. Cumartesi günü, temmuzun birinde de sınavlar var. Yani bir sene daha, dördüncü sınıf bitmiş oluyor! Öğretmenim de ölmeseydi iyi geçmiş olacaktı. Geçen ekim ayında bildiklerimi şöyle bir düşünüyorum da, şimdi çok daha fazla şey biliyormuşum gibi geliyor. Zihnimde bir dolu yeni şey var, düşündüklerimi şimdi daha iyi konuşup yazabiliyorum; hesap yapmayı bilmeyen birçok yetişkin için hesap yapabilir, onlara işlerinde yardım edebilirim; artık çok daha fazla şe-

yi, okuduğum hemen her şeyi anlıyorum. Memnunum... Ama öğrenmem için ne çok kişi beni teşvik etti, yardım etti etti bana, şu ya da bu şekilde, evde, okulda, sokakta, gittiğim, bir şeyler gördüğüm her yerde! Şu an hepsine teşekkür ediyorum. İlk önce sana, canım öğretmenim, bana karşı öylesine hoşgörülü ve sevgi dolu olduğun, şu an beni sevindirip gururlandıran her yeni bilgi sayende olduğu için. Sana teşekkür ediyorum, Derossi, hayranlık uyandıran dostum, her daim hazır ve nazik açıklamalarınla kaç kereler zor şeyleri anlamamı ve sınavlarda engelleri aşmamı sağladığın için; ve sana da, mert ve sağlam Stardi, bana demir gibi bir iradenin her şeyi başarabildiğini gösterdiğin için; sana da, iyi yürekli ve cömert Garrone, seni tanıyan herkesi cömert ve iyi kıldığın için. Size de, Precossi ve Coretti, zorluklarda cesaretin, çalışırken huzurun örneğini sunduğunuz için; sizlere teşekkür ediyorum, diğer herkese de teşekkür ediyorum. Ama herkesten çok sana teşekkür ediyorum, babacığım, sana, ilk öğretmenim, ilk dostuma, her daim üzüntülerini benden gizleyip çalışmamı rahat, yaşamımı güzel hale getirmeye çalışarak benim için didinirken bana onca iyi öğütler verip onca şey öğrettiğin için; ve sana, tatlı anneciğim, benim sevgili ve mukaddes koruyucu meleğim, bütün sevinçlerimi tattığın, bütün acılarımı çektiğin için, benimle ders çalıştığın, zahmet çektiğin, ağladığın, bir elinle alnımı okşayıp diğeriyle bana gökyüzünü gösterdiğin

için. Çocukken olduğu gibi önünüzde diz çöküyor, teşekkür ediyorum size, on iki yıllık özveri ve sevginizle ruhuma işlediğiniz bütün o sevecenlikle teşekkür ediyorum size.

Deniz Kazası

(Son Ayın Öyküsü)

Birkaç yıl önce, bir aralık sabahı yetmişi müretteba olan iki yüzden fazla kişi taşıyan büyük bir buharlı gemi Liverpool Limanı'ndan demir alıyordu. Kaptan ve denizcilerin hemen hemen hepsi İngiliz'di. Yolcular arasında birkaç İtalyan da bulunuyordu: Üç beyefendi, bir rahip, bir de çalgıcı grubu. Gemi Malta'ya gidecekti. Hava kapalıydı.

Üçüncü sınıf yolcuları arasında pruvada, yaşına göre ufak tefek ama gürbüz, Sicilyalılara has gözü pek ve haşin bir yüz ifadesine sahip, on iki yaşlarında bir İtalyan çocuk vardı. Pruva direğine yakın, içinde eşyaları bulunan ve bir elini üstünde tuttuğu eski bir bavul hemen yanı başında, bir halat yığınının üstüne oturmuş, tek başına duruyordu. Yüzü

esmer, neredeyse omuzlarına kadar dökülen saçları siyah ve dalgalıydı. Üstü başı perişandı, yırtık pırtık bir örtüyü omuzlarına atmış, eski püskü bir deri torbayı da boynuna asmıştı. Düşünceli bir ifadeyle çevresine, yolculara, gemiye, koşarak geçen denizcilere, huzursuz denize bakıyordu. Büyük bir aile faciasından yeni çıkmış bir çocuk hali vardı üzerinde. Çocuk yüzü, erkek ifadesine sahipti.

Yola çıktıktan biraz sonra gemideki denizcilerden biri, kır saçlı bir İtalyan, elinden tuttuğu küçük bir kız çocuğuyla pruvada belirip küçük Sicilyalının önünde durarak, "Al sana bir yol arkadaşı, Mario," dedi.

Sonra da gitti.

Kız halat yığınının üstüne, çocuğun yanına oturdu.

Birbirine baktılar.

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu kıza Sicilyalı.

Kız cevap verdi: "Malta'ya, oradan da Napoli'ye."

Sonra ekledi: "Annemle babamı görmeye gidiyorum, beni bekliyorlar. Adım Giulietta Faggiani."

Çocuk bir şey demedi.

Birkaç dakika sonra torbasından ekmek ve kurutulmuş meyve çıkardı; kızda da bisküvi vardı, yemeye koyuldular.

"Neşelenin, hadi!" diye bağırdı İtalyan denizci hızla geçerken. "Dans başlıyor şimdi!"

Rüzgâr gitgide artıyor, gemi şiddetli biçimde yalpalanıyordu. Ama iki çocuğu da deniz tutmadığından buna aldırmıyorlardı. Küçük kız gülümsüyordu.

Yaşça hemen hemen arkadaşı kadardı, ama ondan daha uzun boyluydu. Esmer, ince, biraz da üzgün bir yüzü, mütevazı bir giyimi vardı. Saçları kıvırcıktı ve kısa kesilmişti, başında kırmızı bir mendil, kulaklarında iki küçük halka vardı.

Yemek yerken birbirlerine kendilerinden bahsettiler. Oğlanın ne babası ne annesi vardı. İşçi olan babası birkaç gün önce Liverpool'da ölüp onu bir başına bırakmış, İtalyan konsolosu da onu ülkesine, uzaktan akrabalarının kaldığı Palermo'ya göndermişti. Kız ise onu çok seven ve yoksul anne babasının bir miras vaadine güvenerek kendisini emanet ettikleri dul bir teyze tarafından geçen sene Londra'ya götürülmüş, ancak bir-iki ay sonra teyze bir arabanın altında kalıp tek kuruş bırakmaksızın ölmüştü, o zaman kız da konsolosa başvurmuş, konsolos onu İtalya'ya göndermek üzere gemiye bindirmişti. İkisi de İtalyan denizciye emanet edilmişti. "Yani," diye bitirdi sözlerini kız, "babamla annem zengin döneceğimi sanıyorlardı, oysa işte fakir halde dönüyorum geri. Ama beni yine aynı şekilde çok seviyorlar. Kardeşlerim de öyle. Dört kardeşim var, hepsi de küçük. Ben evin ilk çocuğuyum. Onları ben giydiririm. Beni görünce bayram edecekler. Parmak uçlarımda gireceğim eve... Deniz de fenaymış." Sonra oğlan sordu: "Peki sen akrabalarınla mı kalacaksın?"

"Evet, beni isterlerse eğer," diye cevap verdi çocuk.

"Seni sevmiyorlar mı?"

"Bilmem."

"Noel'de on üçüme basıyorum," dedi kız.

Sonra denizden ve çevrelerindeki insanlardan bahsetmeye başladılar. Arada iki çift laf ederek bütün gün birbirinin yanında kaldılar. Yolcular onları kardeş sanıyordu. Kız çorap örüyor, oğlan düşünüyor, deniz kabardıkça kabarıyordu. Akşam gidip yatmak üzere ayrılacakları sırada kız, Mario'ya, "İyi uyu," dedi. "Kimse iyi uyumayacak, zavallı çocuklarım!" diye haykırdı İtalyan denizci, kaptan çağırdığı için koşa koşa oradan geçerken. Oğlan, arkadaşına cevaben tam "İyi geceler," diyecekti ki beklenmedik bir anda püsküren su şiddetle çarpıp bir koltuğa savuruverdi onu. "Anneciğim, kanıyor!" diye bağırdı kız, oğlanın üzerine atılarak. Aşağıya kaçan yolcular onlara hiç bakmadılar. Küçük kız darbeden dolayı sersemlemiş olan Mario'nun yanına diz çöktü, kanayan alnını temizledi, başından kırmızı mendilini çıkarıp oğlanın başına sardı, sonra mendilin uçlarını bağlamak için oğlanın başını göğsüne bastırdı, böylece sarı elbisesinin kemerinin üst kısmı kan lekesi oldu. Mario silkinip ayağa kalktı. "Daha iyi misin?" diye sordu kız. "Bir şeyim kalmadı," dedi oğlan. "İyi uyu," dedi Giulietta. "İyi geceler," dedi Mario da. Ve bitişik iki küçük merdivenden kamaralarına indiler.

Denizci doğru tahmin etmişti. Henüz uykuya dalmamışlardı ve korkunç bir fırtına patladı. Adeta kocaman öfkeli atlar aniden saldırmışçasına, birkaç dakika içinde direklerden biri parçalandı, vince asılı

duran sandallardan üçüyle pruvada bulunan üçgen yelkenli dört küçük kayık yaprak gibi uçup gidiverdi. Geminin içinde bir kargaşa ve dehşet havası esip bir hengâme koparak bağırış çağırış, ağlamalar ve dualarla tüyleri diken diken eden bir ortam oluştu. Fırtına bütün gece boyunca şiddetini artırdı. Gün doğduğunda iyice şiddetlenmişti. Korkunç dalgalar buharlı gemiyi yan kısımlarından kamçılayarak güverteye hücum ediyor, her şeyi paramparça edip dağıtarak denize savuruyordu. Motoru örten platform delinmişti ve sular korkunç bir çatırtıyla içeri hücum ediyordu; ateşler sönmüş, makinistler kaçmıştı; azgın sular devasa kütleler halinde her yandan içeri doluyordu. Gürleyen bir ses haykırdı: "Tulumbalara!" Kaptanın sesiydi bu. Denizciler tulumbalara koşuştu. Ama denizden ani bir darbe gemiye arkadan çarparak küpeştelerle ambar ağızlarını parçaladı ve içeriyi seller götürdü.

Sağdan çok ölüye benzer haldeki yolcular olduğu gibi büyük salona sığındılar.

Derken kaptan ortaya çıktı.

"Kaptan! Kaptan!" diye bağrıştılar hep bir ağızdan. "Ne yapacağız? Durumumuz nedir? Umut var mı? Kurtar bizi!"

Kaptan herkesin susmasını bekledi ve soğuk bir sesle, "Kaderimize boyun eğelim," dedi.

Bir tek kadın çığlığı bastı: "Merhamet!" Başka kimse gıkını bile çıkaramadı. Korkudan hepsi buz kesmişti. Epey bir zaman bu şekilde, mezar sessizli-

ği içinde geçti. Herkes bembeyaz olmuş yüzlerle birbirine bakıyordu. Deniz tüyler ürpertici bir şekilde, öfkeyle köpürdükçe köpürüyordu. Gemi ağır biçimde yalpalanıyordu. Bir anda kaptan denize bir kurtarma kayığı atmayı denedi. Beş denizci kayığa bindi, kayık denize indi, ama dalgalar onu alabora etti, biri o İtalyan olmak üzere iki denizci boğuldu, öbürleri güçbela halatlara tutunup yeniden yukarı çıkmayı başardılar.

Bunun ardından denizcilerin kendileri de bütün cesaretlerini kaybettiler. İki saat sonra gemi çarmık tahtası yüksekliğince sulara batmış haldeydi.

O sırada güvertede korkunç bir görüntü ortaya çıkmaktaydı. Anneler çocuklarını çaresizce bağırlarına basıyor, dostlar kucaklaşıp birbirine veda ediyorlardı. Kimileri denizi görmeden ölmek üzere kamaralarına iniyordu. Yolculardan biri kendi kafasına ateş etti ve kamaralara inen merdivenin üstüne yüzükoyun yığılıp oracıkta can verdi. Birçok kişi delicesine birbirine tutunuyor, kadınlardan bazıları korkunç çırpınışlarla iki büklüm oluyordu. Kimileri rahibin etrafında diz çökmüş haldeydi. Hıçkırıklardan, çocuk feryatlarından, keskin ve tuhaf seslerden oluşan bir koro duyuluyor, orada burada koca koca açılmış görmeyen gözleri, cesetlerle delileri andırır yüzleriyle heykel gibi kımıltısız, aptallaşmış durumda olan insanlar görülüyordu. İki çocuk, Mario ve Giulietta, geminin direklerinden birine sarılmış, sabit gözlerle sersemlemiş halde denize bakıyorlardı.

Deniz bir parça yatıştı, ama gemi ağır ağır batmaya devam ediyordu. Sadece birkaç dakikaları kalmıştı.

"Filika denize!" diye bağırdı kaptan.

Kalan sonuncu filika suya atıldı, on dört denizci üç yolcuyla birlikte filikaya indi.

Kaptan gemide kaldı.

"İnin yanımıza, hadi!" diye bağırdılar aşağıdan.

"Benim görevimin başında ölmem gerekir," diye karşılık verdi kaptan.

"Bir gemiye rastlarız," diye bağırdı denizciler ona, "kurtuluruz. İnin hadi. Öleceksiniz."

"Ben kalıyorum."

"Bir kişilik daha yer var!" diye bağırdı o zaman denizciler, diğer yolculara dönerek. "Bir kadın!"

Bir kadın kaptanın yardımıyla ilerledi, ama filikayla arasındaki mesafeyi görünce atlayışı yapacak cesareti bulamadı, gerisin geri güverteye çöküverdi. Öteki kadınların hemen hepsi zaten baygın ya da yarı ölü haldeydi.

"Bir çocuk!" diye bağırdı denizciler.

Bu bağırış üzerine o âna kadar olağandışı bir şaşkınlık içinde öylece kalakalmış olan Sicilyalı çocukla arkadaşı aniden şiddetli yaşam içgüdüsüyle yeniden canlanıp aynı anda direkten ayrıldıkları gibi geminin kenarına atılarak bir ağızdan, "Ben!" diye haykırdılar, bir yandan da gözü dönmüş iki hayvan gibi birbirini geriye itmeye çalışıyorlardı. "En küçüğünüz!" diye bağırdı denizciler. "Kayık fazla yüklü! En küçüğünüz!"

Bu sözleri duyan kız yıldırım çarpmışa dönüp kollarını iki yana bıraktı ve ölü gözlerle Mario'ya bakıp kımıltısız halde öylece kalakaldı.

Mario bir an ona baktı, göğsündeki kan lekesini gördü, hatırladı, Tanrısal bir düşüncenin ışığı geçti yüzünden.

"En küçüğünüz!" diye bağırdı bir ağızdan denizciler, buyurgan bir sabırsızlıkla. "Gidiyoruz, hadi!"

İşte o zaman Mario, artık kendininkine benzemeyen bir sesle bağırdı: "O daha hafif. Sen hadi, Giulietta! Senin baban ve annen var! Ben yalnızım! Yerimi sana veriyorum! Hadi in!"

"Onu denize at!" diye bağırdı denizciler.

Mario, Giulietta'yı belinden kavradığı gibi denize attı.

Kız bir çığlık atıp denize düştü; bir denizci onu kolundan yakalayıp kayığa çekti.

Oğlan geminin kenarında alnı dik, saçları rüzgârda savrularak, kımıltısız, sakin, yüce bir görünüm içinde, dimdik durdu.

Kayık hareket etti ve batmakta olan geminin sebep olduğu, kayığı da alıp götürme tehlikesi gösteren suların baş döndürücü hareketinden tam zamanında kurtulmayı başardı.

İşte o zaman, o âna dek adeta kendinden geçmiş halde bulunan kız gözlerini oğlana doğru kaldırıp hüngür hüngür ağlamaya başladı.

"Elveda, Mario!" diye bağırdı ona, hıçkırıklar içinde kollarını uzatarak. "Elveda! Elveda! Elveda!"

"Elveda!" diye karşılık verdi çocuk, elini havaya kaldırıp.

Kayık dalgalı denizin üstünde, karanlık göğün altında hızla uzaklaşıyordu. Gemide kimse artık bağırmıyordu. Sular güvertenin kenarlarına kadar gelmişti bile.

Çocuk birden ellerini kavuşturup gözlerini gökyüzüne dikerek dizlerinin üstüne çöktü. Kız yüzünü örttü. Başını yeniden kaldırdığında bakışlarını denize çevirdi: Gemi artık yoktu.

TEMMUZ

Annemden Son Sayfa

1, Cumartesi

Sene bitti işte, Enrico ve son günün hatırası olarak aklında arkadaşı için canını veren o yüce çocuğun imgesinin kalması güzel oldu. Şimdi artık öğretmenlerinle arkadaşlarından ayrılmak üzeresin ve sana üzücü bir haber vermem gerekiyor. Bu ayrılık yalnızca üç ay değil, sonsuza kadar sürecek. Baban işiyle ilgili nedenlerden dolayı Torino'dan ayrılmak zorunda, biz de onunla beraber gidiyoruz tabii. Önümüzdeki sonbahara gideceğiz. Yeni bir okula başlaman gerekecek. Bu seni üzdü, değil mi? Eski okulunu sevdiğinden eminim çünkü, dört yıl boyunca günde iki kez gidip çalışmanın zevkini tattın orada, onca zaman belli saatlerde aynı çocukları, aynı öğretmenleri, aynı anne babaları, seni gülümseyerek bekleyen kendi anne babanı gördün; zihninin açıldığı, onca iyi arkadaş bulduğun, duydu-

ğun her sözün senin iyiliğin için olduğu, sana faydası olmayan hiçbir tatsızlık yaşamadığın eski okulun! İşte bu sevgi'yi yanında götür ve oradaki tüm o çocuklara yürekten bir elveda de. Bazıları kimi talihsizlikler yaşayacak, anne ve babalarını erken kaybedecekler, bazıları genç yaşta ölecek, bazıları da belki savaşlarda asil bir şekilde kanını dökecek; pek çoğu mert ve namuslu işçiler, kendileri gibi çalışkan ve namuslu ailelerin babaları olacak; kim bilir, aralarında belki ülkesine büyük hizmetlerde bulunup adına şan katacaklar da vardır. O halde sevgiyle ayrıl onlardan. Çocuk olarak girip delikanlı olarak çıktığın, bunca sevildiğin için annenle babanın da sevdiği o büyük aileye ruhundan bir parça bırak. Okul bir annedir, Enricocuğum. O seni daha yeni konuşmaya başladığın vakitler aldı kollarımdan ve şimdi büyümüş, güçlü kuvvetli, iyi yürekli, çalışkan olarak geri veriyor bana; var olsun, sen de onu asla unutma, yavrum. Ah! Onu unutman imkânsız zaten. Koca adam olacak, dünyayı dolaşacak, uçsuz bucaksız şehirler, muazzam anıtlar göreceksin ve bunların birçoğunu da unutacaksın; ama kepenkleri kapalı, o küçük bahçesiyle aklının ilk çiçeğinin açtığı o alçakgönüllü beyaz yapıyı yaşamının son gününe dek göreceksin, tıpkı benim de senin sesini ilk kez duyduğum evi göreceğim gibi.

Annen

Sınavlar

4, Salı

İşte nihayet sınavlar da geldi. Okulun çevresindeki yollarda çocuklar, babalar, anneler, hatta dadıların bile dilinde varsa yoksa sınavlar, notlar, yazılı ödevler, ortalamalar, bütünlemeye kalanlar, geçenler; herkes aynı lafları konuşuyor. Dün sabah kompozisyon sınavı vardı, bu sabah matematik. Yolda son öğütlerini vererek çocuklarını okula götüren bütün o anne babaları görmek insanı duygulandırıyordu; birçok anne çocuklarına sırasına kadar eşlik edip hokkasında mürekkep var mı, kalemi yazıyor mu, kontrol ediyor, kapıda bir kez daha dönüp "Hadi bakalım! Dikkatli ol! Dediklerimi unutma!" diyordu.

Gözetmen öğretmenimiz Coatti'ydi, hani şu siyah sakallı, aslan gibi kükreyip kimseyi de cezalan-

dırmayan. Korkudan bembeyaz olmuş çocuklar vardı. Öğretmen belediyeden gelen zarfın mührünü açıp problemi çıkardığında kimseden çıt çıkmıyordu. Kâh birimize kâh diğerimize ürkütücü gözlerle bakarak problemi yüksek sesle yazdırdı, ama hepimizi geçirmek üzere çözümü de yazdırabilseydi bundan büyük zevk duyacağı belliydi. Bir saat uğraştıktan sonra birçoğumuz yorulmaya başlamıştık, problem zordu çünkü! Biri de ağlıyordu. Crossi başına yumruklar atıyordu. Cevabı bilememekte birçoğunun suçu yoktu, zavallı çocuklar, çalışacak pek zamanları olmamıştı ki, anne babaları tarafından ihmal edilenler de vardı hem. Ama Tanrı büyüktü. Derossi'nin onlara yardım etmek için nasıl çırpındığını, çaktırmadan tek bir rakamı bile iletmek, bir işlemi fısıldamak için nasıl didindiğini görmek lazımdı, herkesi öyle düşünüyordu ki öğretmenimiz adeta o gibiydi. Garrone de matematiği güçlü olduğundan elinden geldiğince yardım ediyordu, hatta zorlanıp durduğu için bayağı kibarlaşmış olan Nobis'e bile yardım etti. Stardi bir saatten fazla gözleri problemde, yumrukları şakaklarında, kımıltısız halde durdu, sonra beş dakikada problemi çözüverdi. Öğretmen sıraların arasında dolaşıp, "Sakin olun! Sakin! Sakin diyorum size!" diyordu. Birinin cesaretinin kırıldığını gördüğünde onu güldürüp canlandırmak için aslan taklidi yapıp onu yiyecek gibi kocaman açıyordu ağzını. On bire doğru kepenklerin arasından aşağıya baktığımda çok sayıda anne babanın yolda sabırsız-

lıkla bir ileri bir geri gidip geldiğini gördüm; atölyeden o sıra fırlayıp gelmiş, mavi tulumuyla, yüzü hâlâ simsiyah haldeki Precossi'nin babası vardı. Crossi'nin sebzeci annesi vardı; siyahlar giymiş, yerinde duramayan Nelli'nin annesi de. Öğleden hemen önce babam geldi ve gözlerini benim pencereye kaldırdı. Canım babam benim! Öğlen olduğunda hepimiz sınavı bitirmiştik. Çıkışsa evlere şenlikti.

Herkes çocuğuna koşup sorular sormaya, defterleri karıştırmaya, cevapları arkadaşlarının cevaplarıyla karşılaştırmaya başladı.

"Kaç işlem vardı?"

"Sonuç kaç çıktı?"

"Ya çıkarma?"

"Peki cevap?"

"Ondalık sistemde virgül?"

Öğretmenlerin hepsi dört bir yandan çağrıldıkları için bir oraya bir buraya koşturup duruyorlardı. Babam müsvedde kâğıdımı elimden aldığı gibi baktı ve "Güzel," dedi.

Yanımızda demirci Precossi vardı, o da oğlunun müsvedde kâğıdına biraz da tedirgince bakıyor, aklı ermiyordu.

Babama döndü: "Sonuç kaç olacaktı, lütfeder miydiniz bana acaba?" Babam rakamı okudu.

Adam baktı: Kâğıttakine uyuyordu. "Aferin, ufaklık!" diye sevinçle bağırdı, babamla o bir an iki dost gibi gülümseyerek birbirlerine baktılar, babam ona elini uzattı, o da sıktı.

Selamlaşıp ayrıldılar:

"Sözlüde görüşürüz."

"Sözlüde görüşürüz."

Daha birkaç adım atmıştık ki ince bir ses duyup başımızı çevirdik: Demirci şarkı söylüyordu.

Son Sınav

7, Cuma

Bu sabah sözlü sınav olduk. Saat sekizde hepimiz sınıftaydık, sekizi çeyrek geçe bizi dörder dörder büyük salona çağırmaya başladılar, içeride yeşil örtüyle kaplı büyük bir masa, masanın çevresindeyse müdür ve aralarında bizim öğretmen de bulunan dört öğretmen vardı. Ben ilk çağrılanlardan biriydim. Zavallı öğretmen! Bu sabah onun bizi gerçekten sevdiğini öyle anladım ki. Öbürleri bize sorular sorarken onun gözleri sadece bizim üzerimizdeydi; cevap verirken kararsız kaldığımızda huzursuzlanıyor, güzel cevap verdiğimizde rahatlıyor, her şeyi dinliyor, elleri ve başıyla adeta, "Güzel," – "Hayır," – "Dikkat et," – "Daha yavaş," – "Hadi, cesaret," dercesine bin türlü işaret yapıyordu. Konuşa-

bilse bize her şeyi fısıldardı. Onun yerinde birbiri ardına tüm öğrencilerin babaları olsaydı daha fazlasını yapamazlardı. Ona herkesin içinde on kez, "Teşekkür ederim," desem yeriydi. Öbür öğretmenler bana, "Güzel, gidebilirsin şimdi," dediklerinde gözleri mutluluktan ışıl ışıldı. Babamı beklemek üzere hemen sınıfa döndüm. Hemen hemen herkes daha oradaydı. Garrone'nin yanına oturdum. Neşem keyfim yoktu, hem de hiç. Son kez beraber vakit geçiriyoruz diye düşünüyordum. Garrone'ye dördüncü sınıfı onunla okumayacağımı, babamla Torino'dan gitmek zorunda olduğumu daha söylememiştim, henüz hiçbir şey bilmiyordu o. Koca kafasını sıraya eğip oracıkta iki büklüm olmuş halde, boğa gibi boynuyla uzun boylu ve iriyarı bir adam olup kendi gibi ciddi ve dürüst bir havası olan babasının makinist giysili bir fotoğrafının etrafına süslemeler yapıyordu. Böyle eğik halde, önü biraz açılmış gömleğiyle dururken çıplak ve sağlam göğsünde Nelli'nin annesinin, oğlunu koruduğunu öğrendiğinde ona hediye ettiği küçük altın haçı gördüm. Ama eninde sonunda ona gitmek zorunda olduğumu söylemem gerekiyordu. Söyledim de. "Garrone, bu yıl babam Torino'dan temelli ayrılıyor." Garrone benim de gidip gitmeyeceğimi sordu, "Evet," dedim. "O zaman dördüncü sınıfı bizimle okumayacaksın?" dedi. "Hayır," dedim. Bunun üzerine bir müddet bir şey söylemeden durup resmini çizmeye devam etti. Sonra başını kaldırmadan sordu:

"Üçüncü sınıftaki arkadaşlarını ileride hatırlayacak mısın?" – "Evet," dedim, "hepinizi, ama seni... Herkesten de çok. Seni kim unutabilir ki?" Binlerce şey söyleyen sabit ve ciddi bir bakışla bana baktı ve tek söz etmedi, yalnız diğeriyle resim yapmayı sürdürüyormuş gibi yapıp sol elini bana uzattı, bu güçlü ve namuslu eli iki elimle sıktım. O anda içeriye hızla, yüzü al al olmuş haldeki öğretmen girip alçak ve neşeli bir sesle, hızlı hızlı, "Aferin size, şu âna dek her şey iyi gidiyor, kalanlar da aynen böyle devam etsin, aferin çocuklar! Haydi cesaret! Çok mutlu oldum," dedi ve mutluluğunu gösterip bizleri eğlendirmek için hızla çıkarken ayağı takılmış

da düşmemek için duvara tutunuyor numarası yaptı: Bir kere bile güldüğünü görmediğimiz o hem de! Durum öyle tuhaf göründü ki gülmek yerine herkes şaşkın kalakaldı; herkes gülümsedi, kimse gülmedi. Yani, neden bilmem ama, bu çocuksu sevinç hareketi bende hem acıma hem de şefkat uyandırdı. Bu sevinç ânı onun biricik ödülüydü işte, dokuz aylık iyiliğinin, sabrının, hatta sıkıntılarının karşılığıydı! İşte bunun için onca zaman zahmet çekmiş, onca zaman hasta hasta gelip ders vermişti, zavallı öğretmenim! Onca sevginin, onca ilginin karşılığında bizden istediği buydu işte, başka bir şey değil! Şu an bana öyle geliyor ki onu yıllar boyunca her hatırlayışımda o benim gözümde hep bu hareketiyle kalacak ve yetişkin bir adam olduğumda o hâlâ hayatta olur da karşılaşacak olursak, ona bu hareketinin yüreğime dokunduğunu söyleyecek, beyaz başına bir öpücük konduracağım.

Elveda

10, Pazartesi

Saat birde hepimiz sınav sonuçlarını öğrenip karnelerimizi almak için son kez okulda toplandık. Yol, büyük salonu dahi istila eden velilerle doluydu, birçoğu sınıflarda öğretmen kürsüsünün dibine kadar doluşmuştu. Bizim sınıfta da duvarla ilk sıralar arasındaki alanı olduğu gibi dolduruyorlardı. Garrone'nin babası, Derossi'nin annesi, demirci Precossi, Coretti, Bayan Nelli, sebze satıcısı hanım, küçük duvarcının babası, Stardi'nin babası, daha önce hiç görmediğim başka birçok kişi vardı; her yanda sanki bir meydandaymışız hissi veren bir mırıltı, bir kaynaşma duyuluyordu. Öğretmen içeri girdi. Büyük bir sessizlik oldu. Elinde bir liste vardı, hemen okumaya başladı: "Abatucci, geçti, yetmiş üzerinden alt-

mış; Archinti, geçti, yetmiş üzerinden elli beş." Küçük duvarcı geçmişti, Crossi geçmişti. Sonra öğretmen yüksek sesle okudu: "Derossi Ernesto, geçti, yetmiş üzerinden yetmiş, birincilik ödülü." Orada bulunan ve hepsi de onu tanıyan bütün veliler, "Bravo, bravo Derossi," dediler, o da sarı buklelerini savurarak, o rahat ve güzel gülümseyişiyle, eliyle kendisini selamlayan annesine baktı. Garoffi, Garrone, Calabrialı geçmişlerdi. Sınıfta kalan üç-dört kişi vardı, bunlardan bir tanesi ağlamaya başladı, çünkü kapıda duran babası ona tehditkâr bir işarette bulunmuştu. Fakat öğretmen o babaya, "Hayır bayım, bağışlayın," dedi, "ille ortada bir kabahat bulunmayabilir, çoğu zaman şanssızlık da bir sebep olabilir. Burada da durum öyle oldu." Sonra okudu: "Nelli, geçti, yetmiş üzerinden altmış iki." Annesi ona yelpazesiyle bir öpücük gönderdi. Stardi yetmiş üzerinden altmış yediyle geçmişti, ama bu güzel notu duyunca bile yüzü gülmedi, yumruklarını şakaklarından çekmedi de. En son da güzelce giyinip taranmış halde gelmiş olan Votini'nin adı okundu, geçmişti. Son ismi de okuduktan sonra öğretmen, "Çocuklar, son kez bir araya gelmiş bulunuyoruz," dedi. "Bir yıl beraber olduk, şimdi de iyi arkadaşlar olarak ayrılıyoruz, öyle değil mi? Sizlerden ayrıldığıma üzülüyorum, sevgili yavrularım." Durdu, sonra yeniden söze başladı: "Ara sıra sabrım taştıysa, ara sıra istemeden de olsa haksızlık ettiysem, fazla sert davrandıysam beni bağışlayın." – "Hayır, hayır," dedi velilerle

çok sayıda öğrenci, "hayır, sayın öğretmenim, asla." – "Beni bağışlayın," diye tekrarladı öğretmen, "ve beni sevin. Önümüzdeki sene benimle olmayacaksınız, ama sizi yine göreceğim, daima kalbimde olacaksınız. Görüşmek üzere, çocuklar!" Bunları söyledikten sonra aramıza geldi, herkes sıralarının üzerinden ona ellerini uzattı, kolundan, ceketinin uçlarından tuttu; birçok kişi onu öptü, elli ses birden, "Görüşmek üzere, öğretmenim!" – "Teşekkür ede-

riz, öğretmenim!" – "Sağlıcakla kalın!" – "Bizi hatırlayın!" dedi. Öğretmen sınıftan çıktığı sırada müthiş duygulanmış görünüyordu. Hepimiz paldır küldür çıktık. Diğer tüm sınıflar da çıkıyordu. Kadınlı erkekli öğretmenlerle vedalaşan, aralarında selamlaşan çocuklarla velilerin karmaşası, müthiş şamatası sardı ortalığı. Şapkası kırmızı tüylü öğretmen hanımın tepesine dört-beş, etrafına yirmi çocuk üşüşmüş, soluk aldırmıyorlardı kadına; "küçük rahibe"nin şapkasının yarısını yırtmış, siyah giysisinin düğmeleriyle ceplerine bir düzine çiçek demeti iliştirmişlerdi. Birçok kişi tam da o gün ilk defa koltuk değneklerini bırakmış olan Robetti'yi kutlamaktaydı. Her yanda, "Seneye görüşürüz!" – "Yirmi Ekim'de görüşmek üzere!" – "Sonbahara görüşürüz!" sözleri duyuluyordu. Biz de vedalaştık. Ah, o an bütün o tatsızlıklar nasıl da unutuluyordu! Derossi'yi her zaman o kadar kıskanmış olan Votini kollarını açıp ona doğru atılan ilk kişi oldu. Ben de küçük duvarcıyla vedalaşıp tam bana son kez tavşan suratı taklidi yaptığı esnada onu öpüverdim, canım dostum benim! Precossi'yle vedalaştım, son piyangosunda ödül kazandığımı bildirip bana köşesi kırık küçük bir çini kâğıt tutucu veren Garoffi'yle vedalaştım, diğer herkese elveda dedim.

Zavallı Nelli'nin Garrone'ye bırakmamacasına sarılışını görmek güzeldi. Herkes Garrone'nin etrafına doluştu ve ona, o mert, aziz çocuğa dokunup sarılarak, kutlayarak "hoşça kal Garrone, hoşça kal, görü-

şürüz" sözleriyle doldurdular etrafı; babası da orada hayretler içinde bakıyor ve gülümsüyordu. Sokakta sarıldığım son kişi Garrone oldu, göğsündeyken hıçkırığımı bastırdım, beni alnımdan öptü. Sonra babamla anneme koştum. Babam sordu: "Bütün arkadaşlarınla vedalaştın mı?" "Evet," dedim. "Haksızlık ettiğin biri varsa git ve seni bağışlamasını, bunu unutmasını rica et. Yok mu öyle biri?" – "Yok," dedim. "O halde elveda!" dedi babam, duygulanmış bir sesle, okula son bir kez bakarak. Annem de yineledi: "Elveda!" Bense hiçbir şey diyemedim.

KARAKTERLER

Alberto Bottini: Enrico'nun babasıdır. Oğluna sürekli olarak iyilik öğütler.

Antonio Rabucco: Babasının mesleği nedeniyle "küçük duvarcı" lakabı takılmış çocuktur.

Betti: Nobis'in sürekli sataştığı çocuklardan biridir.

Bottini Hanım: Enrico'nun annesidir. Oğluna sürekli olarak iyilik öğütler.

Carlo Nobis: Sınıftaki bencil, zalim çocuktur.

Coraci: Calabrialı bir çocuktur.

Crossi: Bir kolu felçlidir. Bu yüzden diğer çocuklar ona sataşır, fakat Garrone onu korur.

Delcati: Enrico'nun geçen seneki öğretmenidir.

Enrico Bottini: Anlatıcı ve ana karakterdir. Sınıf arkadaşlarıyla iyi geçinir, onları gözlemler ve anılarını kaleme alır.

Ernesto Derossi: Sınıfın en çalışkan öğrencisidir. Bütün ödülleri kazanır. Buna rağmen alçakgönüllüdür.

Franti: Sınıfın en kötü öğrencisidir. Davranışları nedeniyle okuldan atılır.

Garoffi: Sürekli çekilişler, piyangolar düzenleyip ödüller dağıtan çocuktur.

Garrone: Diğerlerinin zulmettiği öğrencileri koruyan çocuktur.

Nelli: Kamburdur. Bu yüzden diğer çocuklar ona sataşır, fakat Garrone onu korur.

Perboni: Ağırbaşlı, sakin bir öğretmendir.

Pietro Precossi: Derossi'den sonraki en başarılı öğrencidir.

Silvia Bottini: Enrico'nun kız kardeşidir. Kardeşini destekler, o yanlış bir şey yaptığında uyarır.

Stardi: Derossi'nin rakiplerinden biridir, çalışkan bir öğrencidir.

Votini: Derossi'yi kıskanan, sınıf birincisi olmaya çalışan çocuktur.

abone: Bir şeyi devamları olarak yapmak, bir hizmeti devamlı olarak almak için hizmeti verenle sözleşme yapan kişi.

adi: Sıradan. Alçak, düzeysiz.

afallamak: Çok şaşırıp sersemleşmek.

ağarmak: Beyazlaşmak.

ahbap: Dost, arkadaş.

akıbet: Sonuç.

akın etmek: Baskın yapmak, saldırmak.

akrobasi: Cambazlık.

aksan: Belirli bir çevreye özgü söyleyiş.

alakadar: İlgili.

alay: Törenlerdeki insan topluluğu, kortej.

alı al moru mor: Telaştan yüzü kızarmış.

allak bullak: Altüst, karmakarışık.

amuda kalkmak: İki el üstünde durarak bacakları havaya kaldırmak.

ant: Kutsal bir kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir olayı doğrulama, yemin.

arınmak: Temizlenmek.

arife: Belirli bir günden, olaydan önceki gün.

armoni: Sesler arasındaki uyum.

asil: Soylu.

ast: Alt.

atik: Çabuk hareket eden.

avaz: Yüksek ses.

avutmak: Bir kişinin sıkıntısını yatıştırmak, onu teselli etmek.

azarlamak: Bir kişiye sert sözlerle çıkışmak.

azim: Bir işteki engelleri yenme kararlılığı.

aziz: Ermiş. Sevgide üstün tutulan.

azman: Çok gelişmiş.

bahşiş: Yapılan hizmet karşılığında fazladan verilen para.

baht: Şans, talih.

balya: Telle veya iple bağlanmış eşya, saman vs.

bandaj: Sargı.

bando: Çeşitli çalgıların bulunduğu, törenlerde müzik yapmak üzere oluşturulan topluluk.

barbar: Uygarlaşmamış, kaba saba, ilkel.

bayağı: Aşağılık, adi, sıradan. Çok, oldukça.

berat: Devletin verdiği, genellikle ayrıcalık tanıyan belge.

beşik: Bebekleri sallayarak uyutmaya yarayan karyola.

beti benzi atmak: Yüzünün rengi solmak.

binbir: Çok sayıda.

bitap: Bitkin, yorgun.

boca etmek: Çevirip boşaltmak, dökmek.

bocalamak: Belirli bir iş konusunda ne yapacağını bilememek, karar verememek.

bohça: İçine genellikle çamaşır konup bağlanan kumaş.

bostan: Sebze bahçesi.

boylu boslu: Uzun boylu, yakışıklı.

bukle: Kıvrımlı saç.

bulamaç: Karışık, birbirine geçmiş.

burmak: Bir şeyi iki ucundan tutup bükmek.

buyurgan: Başkaları üzerinde egemenlik kurmaya çalışan kişi.

buz kesmek: Bir durum karşısında donakalmak.

bürümek: Sarmak, kaplamak.

canıgönülden: İçtenlikle.

cefa çekmek: Zulüm görmek.

celallenmek: Öfkelenmek.

centilmen: İyi arkadaşlık eden, saygılı, kibar erkek.

cephane: Ateşli silahlarla atılabilecek her tür malzeme.

cerrah: Ameliyat yapan hekim.

cılız: Çok zayıf ve güçsüz.

cimri: Parasını harcamaya kıyamayan.

çakı: Açılıp kapanan küçük bıçak.

çalakaşık: Hızlı hızlı yiyerek.

çaput: Bez.

çehre: Yüz, görünüş.

çekidüzen: Düzenli olma durumu.

çevik: Kolayca ve hızlıca harekete geçebilen.

çıkın: Küçük bohça.

çıngar: Kavga gürültü.

çimdiklemek: Bir kişinin etini iki parmak arasına sıkıştırmak.

çul çaput: Her tür kumaş. Eski giysi.

çullanmak: Bir kişinin üzerine yüklenmek, onu alta almak.

darbuka: Bir tür vurmalı çalgı.

deha: Zekânın erişebileceği en yüksek nokta, dâhilik.

delege: Yetki verilerek bir yere gönderilen kişi.

dinç: Güçlü, sağlıklı, canlı, zinde.

divan: Kolçaksız, arkalıksız, üstü minderli sedir.

dokunaklı: İnsanın içine işleyen, duygu uyandıran.

doludizgin: Çok hızlı biçimde. Tam anlamıyla.

dörtnala: Atın hızlı koşuşu.

ebediyen: Sonsuz olarak, sonsuzluğa kadar.

ekose: Kareli kumaş.

elçi: Bir devleti diğer devletlerden biriyle olan ilişkisinde temsil eden kişi.

eli kulağında: Çok yakında gerçekleşmesi beklenen.

engin: Geniş, uçsuz bucaksız.

entelektüel: Aydın.

envai çeşit: Çeşit çeşit, türlü türlü.

erdem: Çeşitli iyi özelliklerin genel adı, bunların bir arada bulunması.

eskrim: Kılıç oyunu.

evliya: Ermiş, elinde olağanüstü manevi güç olan kişi.

eyer: Binek hayvanlarının sırtında oturmaya yarayan nesne.

feci: Acıklı.

felç: Vücudun tamamında ya da bir kısmında, hissedişin ve hareket yeteneğinin ortadan kalkması. İnme.

fener: Saydam bir maddeden yapılmış, böylece içindeki kaynağın etrafa ışık yaydığı aydınlatma aracı.

fersah fersah: Kat kat. Çok.

feryat: Yardım çığlığı, haykırış.

fırça yemek: Azarlanmak, paylanmak.

fıskiye: Suyu yukarıya doğru fışkırtan başlık.

fıtık: İç organların bir parçasının deri altında şişkinlik yapması.

fitil: Kandil, mum gibi aydınlatma araçlarında ateşin yanmasını sağlayan ipliksi madde.

flüt: Bir tür üflemeli çalgı.

fular: Boyna bağlanan ince kumaş.

galeta: Genellikle uzun, sert hamur işi.

gariban: Kimsesiz, zavallı.

gazap: Öfke, kızgınlık.

görkem: Gösterişli olma durumu.

gözetmek: Korumak, özen göstermek, önem vermek.

gözü pek: Korkusuz.

gramer: Dilbilgisi.

güçbela: Zorlukla, güçlük çekerek.

günbegün: Günden güne.

gür: Güçlü ve sık çıkan.

gürbüz: Güçlü, sağlam.

ha bire: Durmaksızın.

hacamat: Vücudun bir bölgesini hafifçe çizip üzerine bir cisim oturtarak kan alma.

had: Sınır, uç. Derece.

hademe: Özellikle okullarda temizlik işlerine bakan görevli.

halat: Kalın ip.

hamal: Yük taşıyıcı.

hançer: Ucu hafif kıvrımlı olan bıçak türü.

harap: yıkılacak duruma gelmiş, viran.

haset: Kıskançlık, çekememezlik.

hasır: Kuru bir bitkiyle örülmüş örtü.

haşin: Sert, kırıcı.

haydut: Silahlı soygun yapan, yol kesen kimse.

hayhay: "Seve seve, elbette" anlamındaki söz.

haylaz: Hoşa gitmeyecek davranışlarda bulunan kişi.

hazin: Hüzünlü.

hendek: Bir yerden geçişi engellemek için kazılmış çukur.

hengâme: Gürültü patırtı.

hergele: Görgüsüz kişi.

hıçkırık: Ağlarken çıkan ses.

hıncahınç: Ağzına kadar, dopdolu.

hınç: Öç almaya yönelik öfke.

hırçın: Sinirlenip huysuzluk eden, kırıcı davranan, huysuz.

hiddet: Öfke.

hitap: Seslenme.

hokka: Küçük kap.

hor görmek: Değer vermemek.

hor kullanmak: Hoyratça, dikkat etmeyerek kullanmak.

humma: Ateş.

hürmet: Saygı.

ıssız: Kimsenin bulunmadığı ya da az kişinin bulunduğu yer.

ıstırap: Acı, sızı.

ıvır zıvır: Önemsiz.

iflah olmaz: Düzelmez, doğru davranışta bulunmaz.

iki gözü iki çeşme: Sürekli ağlayan.

ilahi: Tanrıya özgü, tanrısal.

ilik: Düğme geçirmek için açılan delik.

ilişmek: Dokunmak. Bir şeyin kenarına kısa süre için oturmak. Rahat vermemek.

imdat: Yardım. "Yetişin, kurtarın" anlamındaki söz.

imge: Görünüş, izlenim, imaj.

inkâr: Bir şeyin varlığını kabul etmeme, yok sayma.

irade: Bir şey hakkında karar verme gücü ve bu şeyi uygun bir biçimde gerçekleştirebilme.

irikıyım: İri yapılı.

istihkâm: Düşman saldırısını durdurmak için yapılan yer.

istikamet: Yön.

istisna: Kural dışılık. Ayrı tutulan şey.

itina: Özen.

jest: Bir şeyi açıklamak için el ve kolla yapılan hareket.

kâh: Bazen.

kalas: Kabaca kesilmiş uzun tahta.

kalleş: Birine gizlice kötülük eden, sözünde durmayan kişi.

kamara: Gemilerdeki oda.

kambur: Sırtta oluşan tümsek.

kamçılamak: İsteklendirmek, hızlandırmak.

kantarın topunu kaçırmak: Ölçüyü kaçırmak, aşırıya kaçan bir davranış göstermek.

karavan: Hem taşıt hem konut olarak kullanılan araç.

karış: Parmaklar birbirinden uzak duracak şekilde tutulduğunda, serçe parmağı ile başparmak arasındaki mesafe.

kasket: Önü siperli başlık.

kasvet: Sıkıntı, iç sıkıntısı.

kaygı: Endişe.

kefaret: Bir günahın bağışlanması için verilen şey.

kem: Kötü.

kep: Bir tür şapka.

kerata: Sevgi ile söylenen sitem sözü.

kereste: Marangozlukta kullanılan ağaç parçası.

kervan: Eşya taşıyan yük hayvanı topluluğu.

kese: Cepte taşınabilen, küçük, kumaş ya da örgü torba.

keşmekeş: Karışıklık.

kırıntı: Bir bütünden kopmuş küçük parça.

kıt kanaat: Yoksulluk içinde, güçlükle geçinme.

kiriş: Yapılardaki yatay destek parçası.

kompozisyon: Öğrencilere düşüncelerini etkili bir biçimde anlatmaları için yaptırılan yazılı çalışma.

komuta: Askerî birliği yönetme görevi, kumanda.

kopça: Genellikle bir giysinin iki yanını birleştirmeye yarayan, bir çengel ve bir halkadan oluşan araç.

kor: İyice yanmış kömür ya da odun.

korno: Bir tür üflemeli çalgı.

kortej: Üst konumdaki bir yetkilinin yanındaki kişiler.

köz: Kor parçası.

kulak kabartmak: Belli etmemeye çalışarak dinlemek.

kumpanya: Tiyatro topluluğu.

kundak: Yeni doğmuş çocuğu sıkıca sarmaya yarayan bez.

kuşet: Gemi ya da tren yatağı.

kürsü: Kalabalığa karşı konuşma yapan kişinin önündeki yükselti.

lapa lapa: Karın iri taneli olarak yağması.

lav: Yeryüzünün derinliklerinden gelen kızgın püskürtü.

liyakat: Bir kişinin, kendisine iş verilmeye uygunluk durumu.

lüle: Kıvrımlı, bukleli saç.

lütuf: Bir kişiden gelen iyilik.

mabet: Tapınak.

mahcubiyet: Utangaçlık

mahkûm: Mecbur, zorunda olan.

mahrum: Yoksun.

mahzun: Üzgün.

makas almak: Bir kişinin yanağını orta parmak ile işaret parmağı arasına sıkıştırmak.

makinist: Lokomotif, vapur kullanan, fabrikada bir makineyi işleten kişi.

manastır: Rahip ya da rahibelerin, dünyayla olan bağlarını keserek yaşadıkları yer.

manga: On kişilik asker birliği.

manşon: Elleri soğuktan korumak için kullanılan kürk.

mekik dokumak: İki yer arasında devamlı olarak gidip gelmek.

mendebur: Pis, iğrenç, sünepe.

merhamet: Olumsuz bir durum karşısında hissedilen üzüntü, acıma.

mert: Yiğit, güvenilir.

mesut: Mutlu.

metanet: Metin olma, dayanma.

mıh: Çivi.

mızrak: Ucunda sivri bir parça bulunan uzun saplı silah.

miğfer: Sert bir metalden yapılmış koruyucu başlık.

mil: Karada 1609, denizde 1852 metre olarak kabul edilen ölçü birimi.

minnet: Bir iyilik karşısında hissedilen olumlu duygu.

misal: Örnek.

miskin: Uyuşuk davranan kişi.

muafiyet: Ayrı tutulma, kendisine uygulanmama.

muamele: Davranma, davranış. Yol, yöntem.

muazzam: Çok büyük. Güçlü, önemli.

muhafız: Koruyucu.

muharebe: Savaş, savaştaki çarpışma.

mukaddes: Kutsal.

muntazaman: Düzenli olarak.

muşamba: Su geçirmeyen taban ya da giysi kaplaması.

mübarek: Kutlu, kutsal.

müdavim: Bir yere sürekli olarak giden kişi.

müddet: Süre.

müfreze: Küçük birliklerden oluşturulan geçici grup.

mümkün mertebe: Olabildiğince.

münzevi: Topluluktan kaçan, yalnız kalmayı tercih eden.

müreffeh: Refaha kavuşmuş, iyi bir hayatı olan.

müsvedde: Yazı taslağı, karalama.

naaş: Ceset, ölen kişinin vücudu.

nabız: Kalp atışının atardamarlarda elle hissedilmesini sağlayan vuruş.

nafile: Yararsız, yok yere, boşa giden.

nam: Ad, ün.

nankör: Yapılan iyiliğin değerini bilmeyen.

nefte: Keplerde bulunan, askerin hangi sınıfa ait olduğunu gösteren işaret.

neşter: Cerrahide, kesme işlemi için kullanılan alet.

nevi: Tür, çeşit.

nida: Çağırma, bağırma.

nimet: İyilik. İyi yaşamak için gerekli olan.

nişan: Kişiyi onurlandırmak için verilen bir tür ödül. Çiftlerin birbirine evlenmek üzere verdiği söz.

nitekim: Sonuç olarak. Gerçekten.

oyma: Oyularak yapılan süsleme.

öğüt: Bir kişiye yapması ya da yapmaması gereken şeyler hakkında söylenen söz.

önsezi: Belirti yokken bir şeyin olacağını sezme.

pabuç: Ayakkabı.

paçavra: Eskimiş bez parçası.

pala: Bir tür kılıç.

panjur: Güneşi ya da rüzgârı önlemeye yarayan, pencereye takılan açılır kapanır düzenek.

pastil: Genellikle boğazı yumuşatmak için kullanılan, ağızda eritilen ilaç.

patika: Dar yol.

pençe: Yırtıcı hayvanların ön ayakları.

pestili çıkmak: Çok yorulmak.

pipo: Ucunda haznesi bulunan, kısa saplı tütün içme aracı.

piyade: Yaya olarak savaşan asker sınıfı.

pruva: Geminin ön tarafı.

pupa: Geminin arka tarafı.

pürdikkat: Dikkatlice.

raşitik: Bir tür kemik hastalığına yakalanmış çocuk.

reçine: Bazı bitkilerde oluşan yapışkan salgı.

rızık: Yiyecek, içecek. Nimet.

römorkör: Yedeğinde bir taşıt götüren taşıt.

rutubet: Nem.

sadaka: Yardım amacıyla, karşılık beklemeden verilen para.

sadık: Bağlılığı içten olan.

sahanlık: Kapı önünde bulunan yer.

sahra: Çöl.

saltanat: Bir ülkede padişahın, kralın ya da sultanın egemen olması.

sancı: Genellikle bir azalıp bir çoğalan ağrı.

sarf etmek: Tüketmek, kullanmak.

sarmal: Dolana dolana oluşmuş.

sarp: Dik.

savsaklamak: Nedensizce geciktirmek, umursamamak, ertelemek.

sebat: Bir işi sonuna dek götürme, direnme.

sefalet: Yoksulluk.

selamet: Tasadan, endişeden, dertten ya da tehlikeden uzak olma.

servet: Varlık, mal mülk, zenginlik.

sevecen: Şefkatli.

sıska: Çok zayıf ve kuru.

sıva: Bir yapıdaki yüzeyleri düzgünleştirmek için kullanılan harç.

sızlamak: Hafifçe ağrımak.

silkelemek: Bir şeyi, üstündeki şeyleri düşürmek, kaydırmak için aniden silkmek.

sine: Göğüs.

sirk: Hayvanların ve cambazların gösteri yaptığı yer.

sitem: Kişiye, davranışının kırıcı olduğunu söyleme.

sorguç: Bazı kuşların tepelerinde bulunan tüy.

stil: Üslup, tarz.

suiistimal: Yetkiyi, görevi kötüye kullanma.

sükûnet: Durgunluk, hareketsizlik, sessizlik.

süngü: Tüfeğin ucuna takılan delici silah.

süvari: Atlı asker.

şafak: Güneş doğmadan önceki aydınlık.

şal: Omuzları örtmek için kullanılan atkı.

şamar: Yüze vurulan tokat.

şamata: Gürültü patırtı.

şan: Ün, şöhret. Gösteriş.

şapel: Küçük kilise.

şaplak: Tokat.

şefkat: Sevecenlik.

şen şakrak: Çok neşeli.

şevk: İstek, heves

şilte: Üstünde oturulan, yatılan yumuşak döşek.

şöhret: Ün.

şükran: İyilik bilme, minnettarlık.

tabana kuvvet: Yaya olarak. Yaya olarak gitmekten başka bir çare olmaksızın.

tabiat: Doğa. Huy, karakter.

tabur: Dört bölükten oluşan, binbaşının komuta ettiği asker grubu.

tabut: Ölünün içine konduğu araç.

taç: Üstünlük simgesi olarak görülen, değerli taşlarla süslü başlık.

tahammül: Zor durumlara karşı koyabilme gücü. Olumsuz bir duruma katlanma.

takas: Değişim, mal alıp mal verme.

takat: Güç, hal, derman.

talih: Şans, baht.

talim: Alıştırma, öğretme.

tasa: Kaygı, endişe.

tasvir: Bir şeyin ayrıntılarıyla anlatılması.

tatbik: Uygulama.

tavır: Kişinin bir olay karşısında takındığı tavır.

tefeci: Yüksek faizle ödünç para veren kişi.

tefrika: Gazete ya da dergide, birbiri ardına yayımlanan ve birbirini tamamlayan yazı.

tekdüze: Değişmeksizin tekrarlanan, sürüp giden.

telaffuz: Söyleyiş, söyleniş.

telafi etmek: Kötü bir sonucu başka bir şeyle yok etme.

telkin: Bir duyguyu, düşünceyi aşılama.

tembih: Bir şeyin nasıl yapılacağını söyleme. Uyarı.

teneffüs: Solunum. Dinlenmek için verilen ara.

tepesi atmak: Öfkelenmek.

tereddüt: Kararsızlık, duraksama.

teselli: Acı, kötü bir olayı unutturmaya çalışma, avuntu.

tez canlı: Aceleci.

tezahürat: Gösteri.

tıklım tıklım: Boş yer kalmayacak biçimde.

tıknaz: Kısa ve kalın yapılı.

titiz: Yaptığı şeylere çok özen gösteren.

topallamak: Bacaktaki engel nedeniyle aksayarak yürümek.

tökezlemek: Sendelemek. Engelle karşılaşmak.

trampet: Küçük davul.

trapez: Aşağı sarkan iki ipin ucuna bir tahtanın gerdirilmesiyle oluşturulmuş araç.

trompet: Bir tür üflemeli çalgı.

ucube: Çok çirkin.

uğultu: Boğuk, anlaşılmaz ses.

uygar: Çeşitli açılardan gelişme göstermiş, medeni. Kültürlü, eğitimli.

uysal: Başkalarının sözlerini dinleyen, bunlara karşı gelmeyen.

ücra: Çok uçta, kenarda, kıyıda köşede.

vaat: Bir işi yapmak üzere verilen söz.

vadi: İki dağ arasındaki geçit.

vasıta: Araç, taşıt.

vazife: Görev.

vaziyet: Durum, hal, tavır.

vicdan azabı: Yapılan bir işten dolayı duyulan üzüntü.

vizite: Hekimin hastanedeki hastaları dolaşıp muayene etmesi.

yabani: Doğada yaşayan, evcil olmayan. Kaba kişi.

yaldız: Cisimlere parlak bir görüntü vermek için kullanılan bir madde.

yalvar yakar: Çok yalvarma.

yamaç: Dağın yan tarafı.

yanılsama: Yanlış algılama.

yaylım: Birden çok ateşli silahın aynı zamanda ateş etmesi.

yelpaze: Kişinin sallayıp yüzünü serinlettiği katlanabilir araç.

yeti: Bir şeyi yapabilme gücü, kapasitesi.

yılgın: Bıkıp usanmış, yorulmuş.

yüce: Büyük, ulu.

yüreği burkulmak: Çok üzülmek.

zahmet: Güçlük.

zalim: Acımasızca davranan, zulmeden.

zar zor: Güçlükle, istemeyerek.

zarafet: İncelik, güzellik.

zırıldamak: Söylenmek, şikâyet etmek. Ağlamak.

zifir: Tütün dumanının yayıp bıraktığı kir.

zift: Katran gibi maddelerden elde edilen, katı, siyah, parlak madde.

zorba: Gücüne güvenerek başkalarının özgürlüğünü kısıtlayan kişi.

Edmondo De Amicis

Edmondo de Amicis'in ünlü romanı *Çocuk Kalbi*'nde, öğrenci Enrico'nun gözünden bir toplumun birbirinden farklı hayatlar yaşayan insanları anlatılıyor.

Üçüncü sınıfa giden Enrico, arkadaşlarıyla birlikte atıldığı maceraları günlüğüne not etmeye başlar: çalışkanlığıyla tanınan Derossi, önüne gelene zulmeden Nobis, herkese armağanlar dağıtan Garoffi ve yaramaz Franti... Bir yanda hastalıklar, zor dersler ve ağır işler; diğer yanda cambazların numaralarını gösterdiği karnavallar, kırlardaki güzel havanın tadına varılan piknikler...

Onlarca dile çevrilip dünyanın dört bir yanında yayımlanan bu kitapta, çocukların iyi niyeti, fedakârlığı ve dürüstlüğü, okuyanları da sarıp sarmalıyor.

iletişim

9 789750 528705

EDV'DEN MUAFTIR